

Regeringens proposition

1976/77: 80

om insatser för samerna;

beslutad den 17 februari 1977.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

JAN-ERIK WIKSTRÖM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås efter förslag av sameutredningen en rad insatser för samerna och deras kultur. Samernas särskilda ställning som ursprunglig befolkning och etnisk minoritet i Sverige redovisas. Riktlinjer föreslås för den fortsatta utvecklingen av samhällets stöd för samekulturen. För samordning av de statliga insatserna tillsätts en arbetsgrupp inom regeringskansliet.

Riktlinjer anges för stödet till de samiska näringarna och sysselsättningen inom sameområdena. Frågan om det långsiktiga ansvaret för samernas sysselsättning behandlas. En tjänst som konsulent för sysselsättningsfrågor tillkommer vid lantbruksstyrelsen.

Frågan om samebyn som forum för samisk gemenskap behandlas i propositionen. Förslaget om stödande medlemskap i samebyar genomförs inte.

Olika vägar anvisas för att tillförsäkra de s. k. fiskesamerna rätt till fiske för sin försörjning.

Frågor om social service i vid mening behandlas. Bl. a. redovisas försöksverksamheten med åtgärder för vård och service i glesbygder och förskolans möjligheter att tillgodose samernas behov.

Riktlinjer föreslås för samernas utnyttjande av allmänna statsbidrag och stödformer för allmänskulturell verksamhet. Ett särskilt anslag införs för bidrag till samisk kultur. Anslaget disponeras av samefonden och fördelas, efter prioriteringar som görs av samerna, av fondens kulturdelegation. Genom det nya anslaget kan stöd ges till samernas organisationer, bl. a. de lokala sameföreningarna, och den fortsatta utgivningen av tidningen Samefolket garanteras.

Vissa särskilda kulturfrågor behandlas, såsom instanser för det samiska språket, frågan om sameradions sändningar och stöd för dokumentation och forskning kring den traditionella samekulturen. Åtgärder till stöd för sameslöjden och samekonsthantverket redovisas. Föreningen Same-Ätnam får medel för ytterligare en sameslöjdskonsulent.

I propositionen föreslås en rad åtgärder för att tillgodose samernas önskemål om en samisk utbildningsväg. De samiska frågorna får en starkare ställning inom hela utbildningssystemet. Nomadskolan/sameskolan består som ett alternativ till grundskolan för de samer som önskar det. En tjänst som universitetslektor i samiska inrättas vid universitetet i Umeå. Särskilt stöd föreslås även i fortsättningen utgå till Samernas folkhögskola i Jokkmokk. En rad åtgärder föreslås för att förstärka lärarutbildningen för samerna. Fortsatt stöd föreslås utgå till utveckling och produktion av samiska läromedel.

De föreslagna statliga insatserna kostar för nästa budgetår ca 2 milj. kr., varav 1 milj. kr. föreslås för det nya anslaget Bidrag till samisk kultur.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-02-17

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Wikström

Proposition om insatser för samerna

1 Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 11 december 1970 tillkallades fem sakkunniga för att utreda frågan om åtgärder till stöd för samernas språk och kultur m. m. De sakkunniga antog namnet sameutredningen (U 1970: 68).¹

Utredningen har avgett delbetänkandena (Ds U 1973: 2) Samernas folkhögskola och (Ds U 1973: 14) Forskning och eftergymnasial utbildning i samiska. Betänkandena har varit föremål för riksdagsbehandling (prop. 1974: 1 bil. 10 s. 419—422, UbU 1974: 21, rskr 1974: 209 resp. prop. 1974: 1 bil. 10 s. 241—242, UbU 1974: 13, rskr 1974: 121).

I december 1975 har utredningen avgett sitt slutbetänkande (SOU 1975: 99 och 100) Samerna i Sverige. Stöd åt språk och kultur.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av hovrätten för övre Norrland, kammarrätten i Sundsvall, socialstyrelsen, statens vägverk, kammarkollegiet, statistiska centralbyrån, riksrevisionsverket (RRV), nämnden för samhällsinformation, statens kulturråd, konstnärstipendienämnden, styrelsen för Sveriges författarfond, Stiftelsen Institutet för rikskonserter (Rikskonserter), dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv, riksantikvarieämbetet och statens historiska museer (riksantikvarieämbetet), stiftelsen Nordiska museet, skolöverstyrelsen (SÖ) — efter hörande av länskolnämnderna i Stockholms, Uppsala, Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt konstfackskolan —, statens institut för läromedelsinformation, universitetskanslersämbetet (UKÄ) — efter hörande av veder-

¹ Landshövdingen Gösta Elfving, ordförande, numera rättschefen Olof Köhl, departementssekreteraren Thomas Rönström, rektorn Lars Thomasson och renskötaren Lars Utsi.

börande vid universiteten i Stockholm, Uppsala och Umeå —, organisationskommittén för Umeå högskoleregion, statens humanistiska forskningsråd, statens råd för samhällsforskning, lärarhögskolorna i Uppsala, Umeå och Luleå, förskoleseminariet i Stockholm, centrala studiestödsnämnden — efter hörande av studiemedelsnämnden i Umeå, samt vuxenutbildningsnämnderna i Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län —, lantbruksstyrelsen — efter hörande av lantbruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt koncessions-samebyarna —, fiskeristyrelsen — efter hörande av fiskeritintendenterna i övre norra, nedre norra och mellersta distrikten —, statens naturvårdsverk, styrelsen för samefonden, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) — efter hörande av länsarbetsnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län —, statens invandrarverk, statens planverk, statens industri- verk, statens vattenfallsverk, domänverket, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Göteborgs och Bohus, Västmanlands, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, barnomsorgsgruppen, utredningen om skolan, staten och kommunerna, folkhögskoloutredningen, 1974 års lärarutbildningsutredning, radioutredningen, studiestödsutredningen, folkbildningsutredningen, Svenska samernas riksförbund (SSR), Grans, Malå och Umbyns samebyar, Sáminuorra-Svenska samernas riksgdomsförbund —, Same-Ätnam, Stiftelsen Samefolket, Samernas folkhögskolas styrelse. Samernas folkhögskolas elevkår, Samernas samarbetsnämnd, Norrbottens sameförbund, De differentierade samernas Storumankonferenser: Storumangruppen, Lapplandsgruppen och Mälargruppen, Nordiskt samiskt institut, Nordiska samerådets svenska sektion, Svenska kommunförbundet, Stockholms, Botkyrka, Uppsala, Göteborgs, Örnsköldsviks, Bergs, Härjedalens, Krokoms, Strömsunds, Åre, Östersunds, Norsjö, Storumans, Umeå, Lycksele, Arjeplogs, Arvidsjaurs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner, Landstingsförbundet, Centralorganisationen SACO/SR, Svenska arbetsgivareföreningen, Folkpartiets ungdomsförbund (FPU), Föreningen Svensk form, Svenska jägareförbundet, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund, Svenska turistföreningen, Sveriges Radiö AB, Sveriges Lokalradio AB, Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (Klys), Förmedlingsbyrån för kulturprogram, Studieförbundet Vuxenskolan, landsantikvarierna i Jämtlands och Västerbottens län, Föreningen Norrbottens museum, Föreningen Sveriges landsantikvarier samt Sveriges allmänna biblioteksförening.

Härutöver har skrivelser kommit in från Norrlands naturvårn och Per Martin Andersen m. fl. Genom länsstyrelserna har yttranden dessutom kommit in från Jämtlands läns företagareförening, Jämtland-Härjedalens turistförening, Jämtlands läns landsting, Västerbottens företagareförening, Västerbottens turisttrafikförbund, länsbostadsnämnden i Norrbottens län samt Norrbottens läns hemslöjdsförening.

Sameutredningen har i skrivelse den 14 oktober 1971 ansökt om medel för en framräkning av samebefolkningen.

Mälargruppen har i skrivelse den 26 januari 1972 framfört synpunkter beträffande en framräkning av samebefolkningen.

Same-Ätnams slöjdutskott har i skrivelse den 28 januari 1976 anhållit om medel för avlönande av en heltidsanställd sameslöjdskonsulent. Över skrivelsen har efter remiss yttranden avgetts av statens kulturråd, statens industriverk, Svenska samernas riksförbund, Längmanska företagarfonden och Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund.

Svenska samernas riksförbund har med skrivelse den 27 juni 1976 gett in resolutionerna A—C beslutade av samernas landsmöte i Tännålen.

Svenska sektionen av Nordiska samerådet har i skrivelse den 28 augusti 1976 ansökt om bidrag för budgetåret 1977/78.

Länsskolnämnden i Norrbottens län har i skrivelse den 20 september 1976 hemställt om utbildning av låg- och mellanstadielärare i Luleå med hänsyn till de norrbottniska minoriteternas behov.

Norrbottens sameförbund har i skrivelse den 1 november 1976 begärt bl. a. att de icke renskötande samerna ges tillfälle att i framtiden delta vid behandlingen av viktiga samepolitiska frågor.

Svenska samernas riksförbund har vid en uppvaktning hos utbildningsministern den 3 december 1976 redovisat vissa synpunkter i anslutning till den fortsatta beredningen av sameutredningens förslag.

De differentierade samernas Storumangrupp har i skrivelse som inkom till utbildningsdepartementet den 11 januari 1977 hemställt om representation i en arbetsgrupp för samefrågor.

Lantbruksstyrelsen har i skrivelse den 17 januari 1977, med bifogande av skrivelse från rennäringsgruppen, tagit upp frågan om ansvarsfördelningen mellan berörda myndigheter när det gäller att vidta sysselsättningskapande åtgärder för samerna.

Arjeplogs sameförening har vid uppvaktning hos statsrådet Mogård den 14 december 1976 tagit upp frågan om förvärv av Arjeplogs nomadskolas lokaler.

Arjeplogs kommun har med skrivelse den 13 januari 1977 översänt protokollsutdrag från sammanträde med Arjeplogs skolstyrelse rörande nomadskolan/sameskolan i Arjeplog.

I beredningsarbetet har ingått överläggningar med företrädare för Svenska samernas riksförbund, Sáminuorra, Same-Ätnam, Norrbottens sameförbund m. fl. samiska organisationer.

2 Allmän bakgrund

2.1 Samerna i Sverige

Samerna har urgammal hemortsrätt i de nordliga delarna av nuvarande Sverige, Norge och Finland. Enligt den historiska forskningen

torde samerna ha kommit i kontakt med nordborna redan i början av vår tideräkning. Under 1600-talet fick det svenska väldet i norr en allt starkare organisation. Bl. a. ägde skatteuppbörd rum på de fasta kyrk- och tingsplatserna. År 1632 inrättades Skytteanska skolan i Lycksele. Skolan kom att spela en mycket stor roll för den svenska och kristna kulturens utbredande bland samerna. Tanken att samerna skulle assimileras med den svenska befolkningen var mycket aktuell redan under första hälften av 1700-talet. Man ville göra samerna bofasta för att de skulle bli mer åtkomliga för missionen.

I samma takt som odlingen framskred trängdes emellertid samerna tillbaka av de svenska kolonisterna. Särskilt under 1800-talet blev nybyggarkolonisationen mycket mäktig. När kolonisationen hotade att helt utplåna den samiska befolkningen vidtog statsmakterna efter hand åtgärder till stöd för renskötelsen och dess utövare. År 1886 och år 1898 tillkom de första renbeteslagarna.

Det totala antalet samer i Sverige kan beräknas till lägst 15 300, enligt de befolkningsstudier sameutredningen låtit utföra. Därav utgör den renskötande befolkningen 2 400 personer. De icke-renskötande samerna utgör således en överväldigande majoritet. Det största antalet samer, 7 100, finns i Norrbottens län. I Västerbottens och Jämtlands län finns 2 400 resp. 1 300 samer och i Stockholms län 1 200 samer.

Det finns emellertid skäl att ytterligare överväga den samiska befolkningsgruppens sammansättning och storlek. I de s. k. kärnområdena finns t. ex. grupper som genom sitt nuvarande näringsfång anknyter till mycket ålderdomliga samiska näringstraditioner. Dessa samer, vare sig de en gång varit renskötare eller inte, anknyter med sitt näringsliv och nuvarande bosättning i lågfjällsområdet till en ursprunglig samisk kultur.

Särskilda bestämmelser beträffande samerna som folkgrupp saknas med några få undantag. Ett av de mest framträdande undantagen är nomadskolförordningen (1967: 216, omtryckt 1971: 390, ändrad senast 1976: 1038). I 1 § i förordningen heter det att "Samernas barn äger rätt att fullgöra skolplikt i nomadskolan i stället för grundskolan".

Renskötelsen är i Sverige förbehållen samerna. Enligt rennäringslagen (1971: 437) har den som är av samisk härkomst rätt att begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar (renskötselrätt), om hans far eller mor eller någon av hans far- eller morföräldrar haft renskötelse som stadigvarande yrke. År 1971 omorganiserades lappbyarna till samebyar med uppgift att driva renskötelse. Denna organisation bygger på principen om samverkan mellan medlemmarna i byn såsom inom ekonomiska föreningar. Samerna bestämmer själva om sina angelägenheter på bystämma och genom stadgar för byn. Vid var och en av lantbruksnämnderna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län finns en rennäringsdelegation. Lantbruksstyrelsen är central myndighet för rennäringsen.

2.2 Samisk kulturell verksamhet

De senaste åren har ett kulturpolitiskt reformarbete genomförts som lett till väsentligt ökade statliga ekonomiska insatser på kulturområdet. De mål som år 1974 lades fast för den statliga kulturpolitiken (prop. 1974: 28, KrU 1974: 15, rskr 1974: 248) omfattar även minoriteter. Genom de allmänna stödformerna och bidragssystemen på kulturområdet erbjuds olika möjligheter till samhällsstöd även för samisk kulturell verksamhet. Samiska kulturarbetare kan erhålla konstnärsbidrag och projektbidrag. Flera sameslöjdare finns bland dem som erhållit sådana bidrag under de senaste åren. Ett stort antal bidrag disponeras och fördelas av statens kulturråd. Exempel på bidrag och stödformer som kan sökas för samiskt kulturarbete är bidrag för experiment- och utvecklingsarbete bland amatörer och bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper. Statligt litteraturstöd kan utgå för utgivning av såväl samisk litteratur i snävare bemärkelse som litteratur kring samiska frågor. Rikskonserter lämnar stöd till regionala och lokala musikaktiviteter. De samiska organisationerna, bl. a. de lokala sameföreningarna, har möjlighet att söka bidrag till olika verksamheter. Ett särskilt statsbidrag till kulturprogram inom föreningslivet utgår för aktiviteter såsom föreläsningar, sång, musik, dans etc.

Vid sidan av de allmänna stödformerna har särskilda insatser gjorts för att i viktiga avseenden stärka det samiska kulturarbetet. Sameradion, införandet av ett särskilt statsbidrag till Samernas folkhögskola och det särskilda stödet till tidningen Samefolket är exempel på sådana insatser. På det nordiska planet har bl. a. inrättats ett Nordiskt samiskt institut.

Det samiska språket är ett finsk-ugriskt språk. Det består av centralsamiska, sydsamiska och östsamiska dialekter. Centralsamiskan talas av de flesta samer. Denna dialekt omfattar i sin tur tre skilda dialekter, nämligen nordsamiska, lulesamiska och pitesamiska. När det gäller frågan hur många svenska samer som i dag behärskar något av de samiska språken eller dialekterna saknas tillförlitliga uppgifter.

I samband med den nordiska samekonferensen i Gällivare år 1971 tillsattes en samisk språknämnd med ledamöter från Finland, Norge och Sverige. En av de viktigaste uppgifterna för språknämnden är att berika samiskan med ord och uttryck för moderna företeelser av olika slag. För Norge och Sverige finns ett gemensamt nordsamiskt skriftspråk. Syftet har varit att möjliggöra en ömsesidig användning av samisk litteratur i båda ländernas skolor. Detta samarbete håller f. n. på att byggas ut. Nordiskt samiskt institut fungerar som sekretariat för språknämnden. Institutet har också startat egna språkforskningsprojekt. Samernas folkhögskola har medverkat i ett utvecklingsarbete rörande språket. En professur i samiska finns vid universitetet i Umeå.

Den skrivna litteraturen på samiska omfattar nu ca 600 bök-

ker och småskrifter. Det mesta är av religiös art. Den ökade medvetenheten har lett till en nyproduktion av litteratur på samiska samt en utökad användning av samiska i skrift. Till kategorin böcker på samiska hör förutom skönlitteratur också läseböcker för skolbruk, grammatikor och ordböcker. Redan år 1918 utkom det första numret av Samefolkets Egen Tidning. År 1961 ändrades namnet till tidningen Samefolket. Tidningen överfördes år 1971 till en stiftelse med SSR och Same-Ätnam som huvudmän. Samefolket skall främst vara språkrör för samerna och förbindelseorgan mellan samegrupper. Tidningen skall vidare bl. a. sprida kännedom till olika samhällsorgan och till en vidare allmänhet om samernas kultur och näringar. Förutom ett årligt statsbidrag om 50 000 kr. har Samefolket fått temporärt bidrag ur bl. a. samefonden.

Sameradions sändningar går f. n. ut över hela Norrland, med undantag för Gästrikland och Hälsingland, samt över norra Dalarna. För programverksamheten inom sameradion svarar i första hand två samiska befattningshavare. En av dem, som är placerad i Luleå, svarar i huvudsak för det aktuella magasinprogrammet och det samiska underhållningsprogrammet som sänds varje fredag. I uppgiften ingår också en starkare inriktning på den sydsamiska språkgruppen. Den andra befattningshavaren innehar sedan år 1973 en för de nordiska länderna gemensam tjänst som producent av sameprogram. Hon producerar från lokalredaktionen i Kiruna ett magasinprogram på samiska, som sänds simultant i de tre länderna varje lördag. Senare har ytterligare en samnordisk tjänst tillkommit för att sköta de gemensamma nyhetsprogrammen. Genom inrättande av lokalradion tillkommer samisk medverkan i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands lokalradioområden.

Sameslöjden och samekonsthantverket utgör en viktig del av den samiska kulturen. Slöjden är också en betydelsefull inkomstkälla för samerna. Same-Ätnam och dess slöjdutskott har under många år aktivt verkat för hög kvalitet på sameslöjden och förbättrade möjligheter för slöjdarna avseende framför allt utbildning, råvaruanskaffning och marknadsföring. Slöjdutskottet har bl. a. bedrivit en omfattande konsulentverksamhet. Ett samiskt slöjdföretag, Sameslöjd och Material AB, har nyligen byggts upp för bl. a. råvaruanskaffningen.

Betydande insatser för att bevara den traditionella samekulturen görs för övrigt av företrädare för kulturminnesvård och museer. Riksantikvarieämbetet kartlägger kulturlämningar inom samiska områden i likhet med vad som gjorts i landet i övrigt. Läns- och museerna inom de nordliga länen med samisk befolkning har omfattande samiska samlingar. Även de statliga och statsunderstödda museerna, framför allt Nordiska museet, har ägnat den samiska kulturen intresse och gjort betydelsefulla insatser. Ett samarbete rörande den

samiska kulturen har inletts mellan läns museerna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Kopparbergs län samt Nordiska museet och riksantikvarieämbetet. En särskild arbetsgrupp skall sammanställa dokumentations- och forskningsprojekt som är av gemensamt intresse.

Omfattande samlingar av grammofon- och ljudbandsinspelningar, uppteckningar av samiska dialekter och folklore samt fotografier och teckningar som rör den samiska kulturen finns vid dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala och dialekt- och ortnamnsarkivet i Umeå. Vid ett flertal institutioner inom universiteten bedrivs även forskning om samernas kultur.

2.3 Samernas organisationer

Svenska samernas riksförbund (SSR) bildades år 1950. I stadgarna, reviderade år 1974, anges att SSR:s ändamål är att tillvarata och främja de svenska samernas ekonomiska, sociala, rättsliga, administrativa och kulturella intressen. Särskild hänsyn skall därvid tas till renskötselns och dess binäringars fortbestånd och sunda utveckling. Förbundet som är opolitiskt utgör en sammanslutning av samebyar och sameföreningar. De valda ombuden samlas till ordinarie landsmöte en gång om året. År 1962 inrättades ett kansli i Stockholm med en juridisk ombudsman.

I anslutning till Svenska samernas riksförbund har även bedrivits viss ungdomsverksamhet. Ungdomsorganisationen går numera under namnet Sáminuorra, Svenska samernas riksuppgift är bl. a. att tillvarata och befrämja sameungdomens ekonomiska, sociala, kulturella, rättsliga och administrativa intressen. Därvid skall särskild hänsyn tas till de samiska näringarna. Medlemmar i förbundet är samebyar, lokala sameföreningar och enskilda samer. Högsta beslutande organ för förbundet är det förbundsmöte som hålls varje år. Den 1 juli 1975 anställdes en förbundssekreterare på en halvtidstjänst.

År 1945 bildades Same-Ätnam, Sällskapet Lapska Odlingens framtid. Efter stadgeändring år 1969 kallas organisationen Same-Ätnam, förening för samisk kultur. Föreningen står öppen för även andra än samer. Föreningens uppgifter är framför allt att främja kunskapen om och aktningen för den samiska kulturens egenart och värde, verka för aktiv samisk språkvård, främja kunnigheten i samisk slöjd och samiska konsthantverk, stödja samernas strävanden för utveckling av sitt näringsliv samt stödja samernas internordiska strävanden. Föreningen arbetar numera med tre olika utskott, nämligen slöjduktskottet, språkutskottet och skriftutskottet.

Samernas idrottsförbund bedriver ett betydelsefullt ar-

bete genom att försöka bevara och utveckla de samiska idrottstraditionerna. Samemästerskapen samlar årligen 300—400 samiska ungdomar och äldre. Ett samarbete har också inletts mellan Sáminuorra och idrottsförbundet.

Inom det samiska bosättningsområdet finns lokala sameföreningar, av vilka ett femtontal är anslutna till SSR. Föreningarnas verksamhet bidrar till att bevara och stärka samhörigheten mellan skilda grupper av samer. Bland föreningarna märks Kiruna sameförening, som varit en drivande kraft för att anskaffa en ny samegård för bl.a. informationsverksamhet och utställningar.

De icke-renskötande samer som flyttat ut från kärnområdena har också bildat egna föreningar. Dessa föreningars verksamhet är inriktad på förhållanden och problem som de utflyttade samerna möter. Inom ramen för De differentierade samernas Storumankonferenser arbetar Storumangruppen, Kirunagruppen, Lapplandsgruppen och Mälargruppen. Norrbottens sameförbund företräder icke-renskötande samer från de nordligaste länen. Inom Stockholmsområdet bedrivs föreningsverksamhet inom sameföreningen i Stockholm, som är ansluten till SSR, samt den nämnda Mälargruppen och Same-Siita. Även i Uppsala och Göteborg finns sameföreningar.

2.4 Samiska utbildningsfrågor

Enligt lagen (1973:1205) om förskoleverksamhet är kommunerna skyldiga att anvisa plats i förskolan för alla sexåringar som är skrivna i kommunen eller som stadigvarande vistas där. Vidare stadgas att barn, "som av fysiska, psykiska, sociala, språkliga eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling", så långt möjligt skall anvisas plats i förskola redan före sex års ålder. Kommunerna skall genom uppsökande verksamhet ta reda på vilka barn som behöver särskilt stöd och anvisa dem förskoleplats. Detta innebär att kommunerna har ansvar också för samernas barn.

Enligt bestämmelserna i nomadskolförordningen har samernas barn rätt att fullgöra skolplikt i nomadskolan i stället för i grundskolan. Nomadskolan är en statlig skola, över vilken SÖ har inseeende. Nomadskolan omfattar nio årskurser. För årskurserna 1—6 finns nomadskolor i Karesuando, Lannavaara, Gällivare, Jokkmokk och Arjeplog i Norrbottens län samt i Tärnaby och Änge i Västerbottens resp. Jämtlands län. Vid nomadskolan i Arjeplog är driften tillfälligt nedlagd på grund av vikande elevunderlag. Länskolnämnden i Norrbottens län har som ett organisationsalternativ diskuterat en integrering av nomadskolan i Arjeplog med kommunens grundskola. Det gemensamma högstadiet (årskurserna 7—9) är förlagt till Gällivare och samverkar där med Gällivare kommuns högstadium. Det totala antalet sameelever

vid nomadskolan under läsåret 1976/77 beräknas till 187. Vid nomadskolan tillämpas 1969 års läroplan för grundskolan. Härvid gäller att undervisningen i de ämnen SÖ bestämmer skall beröra även frågor av betydelse för samernas kultur och levnadsförhållanden. Ämnet samiska skall förekomma i samtliga årskurser.

För undervisning i samiska i grundskolan gäller läroplanens allmänna bestämmelser för undervisning i minoritetsspråk. Minoritetsspråksundervisningen får omfatta högst två veckotimmar per årskurs. På låg- och mellanstadiet är samiska ett kompletterande obligatoriskt ämne och på högstadiet ett kompletterande tillvalsämne. Samiska får även försöksvis under läsåren 1975/76—1977/78 vara självständigt tillvalsämne på grundskolans och nomadskolans högstadier i Norrbottens län.

När det gäller de mera teoretiskt inriktade studievägarna i gymnasieskolan finns inte någon speciell studieväg för samiska barn. Det finns emellertid vissa möjligheter till undervisning i samiska. Elev som har annat språk än svenska som modersmål kan byta ut undervisning i främmande språk mot undervisning i sitt modersmål. SÖ fastställer kursplaner för minoritetsspråksundervisningen i gymnasieskolan. Fr. o. m. läsåret 1974/75 har i fråga om yrkesinriktad utbildning en tvåårig kurs inom rennäringen (specialkurs) anordnats vid Välkommaskolan i Malmberget.

I sameutredningens andra delbetänkande Forskning och eftergymnasial utbildning i samiska föreslog utredningen att en organisation för högskoleutbildning och forskning i samiska skulle skapas vid universitetet i Umeå. Den av utredningen föreslagna professuren i samiska inrättades den 1 juli 1975 (prop. 1974: 1 bil. 10 s. 241—242, UbU 1974: 13, rskr 1974: 121). Professurens tyngdpunkt skall enligt riksdagsbeslutet ligga på det samiska språket. Tjänsten skall emellertid också omfatta samisk kultur. Vid universitetet i Umeå ingår ämnesområdet samiska organisatoriskt i institutionen för lingvistik och vetenskapsteori. Inom ramen för den decentraliserade universitetsutbildningen anordnas en grundkurs i samiska vid Samernas folkhögskola i Jokkmokk. Vid universitetet i Uppsala är det även i fortsättningen möjligt att meddela undervisning i samiska inom finsk-ugriska institutionen.

Den samiska vuxenutbildningen har i hög grad kommit att koncentreras till Samernas folkhögskola. Folkhögskolan startade sin verksamhet redan år 1942. År 1972 skedde en omorganisation och Stiftelsen Samernas folkhögskola bildades med Svenska samernas riksförbund, Same-Ätnam och Jokkmokks kommun som huvudmän. Samernas folkhögskola utgör en mycket betydelsefull institution till stöd för strävandena att bevara och utveckla samisk kultur.

Sameutredningens förslag i delbetänkandet Samernas folkhögskola behandlades av statsmakterna år 1974 (prop. 1974: 1 bil. 10 s. 419—

422, UbU 1974: 21, rskr 1974: 209). Riksdagsbeslutet innebär bl. a. att särskilt statligt stöd till Samernas folkhögskola utgår som kompensation för uteblivet landstingsbidrag. Skolan har dessutom tilldelats särskilda lärarresurser för specialkursen i samisk slöjd och för undervisningen i samiska språk. I syfte att stärka och utveckla det rent samiska i utbildningen har en särskild samisk utbildningslinje anordnats vid skolan. Den ettåriga kursen är öppen endast för samiska studerande. Vid sidan av helårskurserna anordnas ett stort antal kortare ämneskurser i bl. a. sameslöjd, samhällsfrågor, syd-, lule- och nordsamiska, naturkunskap och rennärsfrågor.

Till stöd för den frivilliga bildningsverksamheten bland samerna finns en kombinerad tjänst som ämneslärare och konsulent inrättad vid Samernas folkhögskola. Området för konsulentverksamheten utgörs av hela Norrbottens län. Samråd och samarbete sker med bl. a. Nordiskt samiskt institut, sameorganisationerna och studieförbunden. Kurser i sameslöjd och samekonsthantverk har anordnats av Same-Ätnams slöjdsutskott och dess konsulenter. Kursverksamhet i samiska språk har även anordnats av olika sameföreningar.

Behovet av lärare och lärarutbildning för det samiska undervisningsområdet är stort. De lärare som undervisat i samiska ämnen i nomadskolan har i många fall saknat erforderlig ämnesutbildning. Ett första steg mot en förstärkt lärarutbildning har tagits genom inrättandet av institutionen i samiska vid universitetet i Umeå.

Fr.o. m. budgetåret 1972/73 inleddes ett planmässigt utvecklingsarbete för framställning av samiska läromedel. Projektet Läromedelsutveckling i samiska förestås av en projektledare som är underställd länskolnämnden i Norrbottens län. Projektet bedrivs i nära samarbete med Samernas folkhögskola. Vidare har projektet en referensgrupp med företrädare för bl. a. SÖ och samelärare. Den aktuella utvecklingsplanen omfattar läromedel för grundskolans samtliga stadier, gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Statens institut för läromedelsinformation har även anslagit medel för produktion av samiska läromedel.

3 Sameutredningen

3.1 Redovisade undersökningar m. m.

Professor Israel Ruong har som expert åt sameutredningen redovisat en historisk återblick rörande samerna (SOU 1975: 100, bilaga 4). Ruong beskriver det samiska bosättningsområdet och redovisar historiska uppgifter om samerna alltifrån 100-talet e. Kr. Därefter beskrivs samernas historia under 1600-, 1700- och 1800-talen. Speciell vikt läggs vid 1800-talets senare hälft, som innebär en vändpunkt i statens lappmarkspolitik. Under 1900-talet är det främst 1908 års motion i riks-

dagen och vad som följde av den som behandlas. Ruongs redogörelse avslutas med bl. a. en beskrivning av samernas första landsmöte år 1918 i Östersund.

Sameutredningen har i huvudbetänkandet sammanfattat huvuddragen av samernas historiska bakgrund med tyngdpunkten lagd på beskrivningen av samerna och deras ställning under 1600-talet och fram till vår tid.

Utredningen har bl. a. redovisat statens och kyrkans påverkan på samisk religion, språk och kultur. Vidare beskrivs samerna och nybyggarkolonisationen, renbeteslagstiftningen och det samiska skolväsendet.

Utredningen tar också upp samernas organisationssträvanden och redovisar till sist samernas samepolitiska och kulturpolitiska program.

Sameutredningen lämnar, biträdd av professor Hilding Eck, en redogörelse för det folkrättsliga skyddet av grundläggande fri- och rättigheter och av minoritetsgrupper. Utredningen behandlar bl. a. det arbete som utförts inom Nationernas förbund, Förenta nationerna (FN) och Europarådet.

Sameutredningen har dragit den slutsatsen att arbetet såväl inom FN som inom Europarådet främst tagit sikte på de enskilda individernas fri- och rättigheter och därvid lagt viss tonvikt på de s. k. klassiska frihetsrättigheterna. Det är därför svårt att på grundval av FN:s deklaration och konventioner, liksom på grundval av Europarådskonventionen om de mänskliga rättigheterna, finna definitioner som anger en grupp — eller "minoritet" i vidsträckt mening — som rättighetsinnehavare eller rättssubjekt enligt konventionernas definitioner.

Frånvaron av en i en bindande konvention nedlagd eller inom ramen för internationell sedvanerätt (allmän folkrätt) utbildad definition av en etnisk, språklig, religiös eller kulturell minoritet med anspråk på internationellt skydd gör det från internationellrättslig synpunkt föga meningsfullt att påkalla att en särskild sådan grupp "erkännes" av en eller flera stater. I princip skulle dock en minoritet kunna erkännas "som minoritet", men erkännandet skulle få folkrättslig mening först om man nått fram till en allmänt omfattande begrepps bild, då det gäller en minoritet som rättssubjekt. Här om råder fortfarande oklarhet inom FN:s och Europarådets organ.

För att kunna studera de fortgående demografiska förändringarna inom den samiska gruppen har utredningen låtit pedagogiska institutionen vid universitetet i Umeå utföra befolkningsstudier över både de renskötande och de icke-renskötande samerna. Undersökningsresultaten redovisas i sin helhet i bilagor till betänkandet (SOU 1975: 100, bilaga 1 och 2).

Syftet med undersökningen vad gäller de renskötande samerna har varit att ge sådant demografiskt material om den renskötande befolkningen i Sverige att jämförelser med tidigare undersökningar skall kunna göras och att därmed också ge en bild av befolkningsutvecklingen under

de senaste decennierna. Som utgångspunkt för registrering av befolkningen i undersökningen har använts renlängderna för åren 1965—1971 kompletterade med data från församlingsböckerna. Uppgifterna avser förhållandena vid årsskiftet 1971/72.

Umeåundersökningen har studerat befolkningen utifrån tre något olika definitioner. Den snävaste avgränsningen motsvarar den som användes vid de beräkningar som gjordes år 1965 för 1964 års rennäringssakkunniga och omfattar endast personer i hushåll där minst en person är aktiv renskötare. Populationen enligt 1965 års definition uppgår till 2 270 personer. Den ”mellersta” avgränsningen, som motsvarar den beräkning som gjordes år 1958 för 1957 års nomadskolutredning, omfattar även familjemedlemmar som bildat egna hushåll, utan att någon i hushållet är renskötande, men som inte har övergått till annan verksamhet. Populationen enligt 1958 års definition är 2 412 personer. Den vidaste avgränsningen omfattar härutöver personer som mer eller mindre har övergått till andra näringar men som finns kvar i nära anslutning till samebyn och dess renskötelse. Populationen enligt Umeåundersökningen är då 2 749 personer.

I undersökningen redovisas en fördelning av hela undersökningspopulationen på civilstånd, ålder och kön. Det framgår bl. a. att antalet kvinnor utan eget yrke är förhållandevis stort i de renskötande familjerna och att den manliga dominansen är kraftig inom yrkesgruppen renskötare.

För att få en bild av hur antalet renskötande sameer har förändrats har jämförelse gjorts med tidigare undersökningar. Av jämförelserna kan noteras att avgången från den renskötande befolkningen i genomsnitt per år varit ungefär lika stor under tidsperioden 1958—1965 som 1965—1972. Umeåundersökningen tar även upp vissa sociala aspekter. De ojämna könsproportionerna och svårigheterna att skapa arbetstillfällen för kvinnorna är exempelvis stora problem.

Syftet med undersökningen av den icke-renskötande samebefolkningen har varit att beskriva denna befolkning, vilken erhålls med utgångspunkt i den tidigare beskrivna renskötande befolkningen, samt ge en bild av befolkningens geografiska utbredning och dess flyttningar.

Antalet icke-renskötande sameer beräknas till 12 930. I denna befolkning ingår personer som inte tidigare inräknats i den renskötande befolkningen, men som uppfyller ett av följande villkor:

1. Själv är upptagen på någon renlängd under tiden 1965—1971. (Dock ej person varom det i renlängden framgår att vederbörande räknas som icke-same.)
2. Själv är ättling i rakt nedstigande led till person som 1965—1971 är upptagen på någon renlängd.
3. Själv är förälder till person som 1965—1971 upptagits på någon renlängd.
4. Själv är ättling i rakt nedstigande led till person under 3.
5. Själv är make/maka till person under 1—4.

Den icke-renskötande befolkningen finns i samtliga län i Sverige. Beträffande undersökningspopulationens fördelning på civilstånd, ålder och kön kan bl. a. konstateras att den mycket sneda civilstånds- och åldersfördelning som finns i den renskötande befolkningen inte föreligger inom den icke-renskötande samebefolkningen.

Om den renskötande befolkningen begränsas till att omfatta 2 412 personer utgör hela samebefolkningen enligt undersökningarna 15 342 personer. Den renskötande befolkningens sneda civilstånds- och könsfördelning inverkar vid sammanslagningen så till vida att ett visst kvinnounderskott uppstår i totalpopulationen.

Genom att utgångspunkten för undersökningen togs i renlängder under ett begränsat antal år, 1965—1971, täcker det redovisade resultatet inte hela den samiska befolkning som skulle erhållas om man bearbetat samtliga renlängder och för tidigare år även lappbyindelningsslängder för de områden där dessa förekommer. En försiktig uppskattning av storleken på den befolkning en total undersökning kunde ge blir ca 17 000 personer. Utgår man från denna siffra och räknar med en årlig naturlig folkökning på ca 6 ‰ skulle man enligt undersökningen vid år 2000 ha en samisk befolkning på ungefär 20 000 personer.

Sameutredningen har genom pedagogiska institutionen vid universitetet i Umeå även utfört en intervjuundersökning rörande kulturella, sociala och psykologiska frågor, med inriktning på de icke-renskötande samernas speciella problem. Undersökningen redovisas i bilaga till betänkandet (SOU 1975: 100, bilaga 3). Syftet med undersökningen har varit att studera beteendemönster, sociala relationer och inställningen till olika företeelser som har att göra med samernas ställning som etnisk minoritet i Sverige.

En viktig fråga i undersökningen har varit att få veta hur stark samhörigheten är dels inom den renskötande gruppen av samer och dels mellan denna grupp och de samer inom byarna och deras närmaste omgivning som går under benämningen icke-renskötande samer. Frågan om samhörighet och samhörighetskänsla har även undersökts med betraktande av byn mer som befolkningsenhet än som en organisation för renskötelsen. Umeåundersökningen har också tagit upp de icke-renskötande samernas syn på begreppet hemtrakt.

En annan fråga som undersökningen tagit upp är frågan om eventuell anslutning av de icke-renskötande samerna till samebyn. Majoriteten män och kvinnor i den icke-renskötande gruppen ansåg att medlemskap i samebyn skulle öka samhörighetskänslan samer emellan medan ungefär 20 % i den renskötande gruppen var tveksam om medlemskap kunde öka samhörighetskänslan. Båda grupperna ansåg att medlemskap borde anordnas genom samebyn och inte genom någon annan lokal organisation.

Umeåundersökningen har även redovisat inställningen till en gemensam riksorganisation för alla samer. Ungefär 80 % av männen och 90 %

av kvinnorna i båda grupperna har ansett att samhörigheten på nationsnivå bäst kunde stödjas om både renskötande och icke-renskötande samer var enade i en enda riksorganisation av typ SSR. Denna stora majoritet var också enig om att olika organisationer på riksplplanet skulle splitt-ra samerna.

3.2 Fortsatt utveckling av stödet till samekulturen

Sameutredningens förslag grundar sig på den principiella uppfattningen att det är värdefullt för ett demokratiskt samhälle att stödja utvecklingen av en pluralistisk kultur, där såväl samernas som andra minoriteters kulturer får goda möjligheter att göra sig gällande.

Samerna utgör en ursprunglig befolkning, som i Sverige är lika gammal som eller äldre än landets majoritetsbefolkning. Samerna är således inga invandrare i modern mening. De intar en särställning både gentemot invandrarna och majoritetsbefolkningen. Samerna befinner sig i sitt eget land, men utgör en etnisk minoritet inom den samlade befolkningen. Detta ger samerna en särställning och det finns skäl att tillämpa delvis andra bedömningar för deras del än för övriga minoriteter i landet. Då samernas rätt till vissa geografiska områden i landet ligger under domstolarnas prövning, går sameutredningen inte in på dessa frågor.

Det bör vidare understrykas att det är en rättvisefråga att samerna får leva och verka som etnisk grupp och att denna strävan underlättas. En sådan utveckling bidrar samtidigt till att forma det svenska samhället i pluralistisk riktning och därigenom förstärka dess demokratiska prägel. Utvecklingen i det industrialiserade samhället har under lång tid inneburit en press på den samiska gruppen och har dessutom starkt minskat antalet samer som kan livnära sig på renskötelsen.

Tiden är nu mogen för mera långtgående insatser till stöd för samernas strävanden att stärka och bevara sin samiska grupptillhörighet. Det bör vara naturligt för samhället att vid avvägningen av ekonomiska insatser till förmån för samegruppen visa långtgående generositet.

En avgörande förutsättning för strävandena att bevara den samiska kulturen är att rennäringen kan fortleva som samisk näring och att ett rimligt antal samer i framtiden kan få sin utkomst inom rennäringen eller på annat sätt inom det geografiska bosättningsområde som av ålder varit samernas. Endast härigenom är det möjligt att behålla och utveckla en levande samisk kultur och en sammanhållning som någon längre tid kan bära upp den etniska gruppen och dess strävanden. Det är därför nödvändigt att rennäringen även i fortsättningen får statligt stöd och att samhället inriktar sig på att skapa arbetstillfällen för samerna i näringar som kan anslutas till och komplettera rennäringen. Hit hör t. ex. fiske, slöjd och verksamhet inom bl. a. turism och friluftsliv med speciell inriktning på fjälltrakterna, men också sådana industrier som naturligt kan anknytas till rennäringens bygden.

Om det skall vara möjligt att behålla och utveckla en levande samisk kultur i vid bemärkelse, är det nödvändigt att de samiska frågorna i stort blir ett naturligt inslag i den allmänna samhällsplaneringen. Rennäringens aktuella situation och dess betydelse som näringsunderlag för den samiska befolkningen har uppmärksammats i olika planeringssammanhang, bl. a. i den fysiska planeringen. Genom de kartläggningar som genomförts av renskötselns markanvändning (statens planverk — lantbruksstyrelsen — SSR) och av samiska kulturhistoriska intressen (riksantikvarieämbetet) har möjligheterna ökat för att i den fysiska planeringen ta hänsyn till rennäringens och samekulturens intressen. Sameutredningen anser att ett hänsynstagande till rennäringens intressen i den fysiska planeringen är av grundläggande betydelse för rennäringens fortbestånd och utveckling, och därigenom också för bevarandet av en livskraftig samisk kultur.

Det är viktigt att den fortsatta utvecklingen leds av samerna själva, men ett betydande stöd från samhällets sida är nödvändigt. Samhällsstödets framtida form och omfattning bör växa fram i samarbete mellan samerna och berörda myndigheter. I första hand berörs därvid utbildnings-, jordbruks-, arbetsmarknads- och industridepartementen samt SÖ, lantbruksstyrelsen, AMS och statens industriverk.

Det är viktigt att samhällsinsatserna samordnas och att utvecklingen kan följas fortlöpande. Utredningen föreslår att en arbetsgrupp upprättas inom statsrådsberedningen, exempelvis under ledning av ett av de konsultativa statsråden, med nämnda departement och ämbetsverk representerade i samverkan med företrädare för samerna och deras organisationer.

Till arbetsgruppens uppgifter skall höra att planlägga och leda utvecklingsarbetet i syfte att åstadkomma en önskvärd utbyggnad av stödet åt samerna enligt de principer som förts fram i direktiven till sameutredningen och som utredningen försökt att närmare utveckla i detta och tidigare betänkanden. Avsikten skall vara att möjliggöra för landets samer att stärka sin existens som etnisk grupp och vårda och vidareutveckla den samiska kulturen och språket, och sålunda i samhällets eget intresse bidra till större inbördes samhörighet inom samegruppen men också till större gemenskap med det svenska samhället.

Beträffande genomförandet av förslagen beräknas utbyggnaden av nödvändiga åtgärder ske under lång tid, eftersom dessa fortgående måste anpassas till utvecklingen och till samernas egna önskemål. De förslag som läggs fram måste ses mera som en riktningsskildring än som ett avslutat verk. Det är från denna utgångspunkt som utredningen föreslår att ett ledningsorgan upprättas inom statsrådsberedningen för den fortsatta utvecklingen av stödarbetet.

Även om sameutredningens förslag i vissa delar har karaktären av principförslag, bör de dock enligt utredningens uppfattning i många fall kunna genomföras skyndsamt. Det gäller bl. a. tillskapandet av en sa-

misk organisation för sameslöjden och samekonsthantverket samt flera av de åtgärder som syftar till att bereda ett ökat utrymme för de samiska frågorna inom hela utbildningssystemet.

3.3 Stödjande medlemmar i samebyar

Mot bakgrund av strävandena att stärka samhörigheten mellan de utflyttade samerna och den mindre grupp samer som är kvar inom rennäringen togs frågan om ett stödjande medlemskap upp inom SSR år 1968, varefter sameutredningen fick i uppdrag att utreda frågan. För att få underlag för förslag har sameutredningen tagit upp frågan om stödjande medlemmar vid ett antal konferenser, genom en enkät till samebyarna och sameföreningarna, vid regionala överläggningar med företrädare för samebyarna samt vid SSR:s landsmöte i Jokkmokk år 1974.

Vid utredningens överläggningar m. m. har de icke-renskötande samerna haft mycket skiftande åsikter, alltifrån att alla samer redan nu har samma fäderneärvda rättigheter, till att de icke-renskötande, som har sin utkomst i storsamhället, inte vill åka hem och ta levbrödet från de renskötande.

De renskötande samerna har ansett sig kunna godta ett förslag om utvidgad medlemskrets under förutsättning att samebyarna får avgöra vem som skall antas som medlem, att de nya medlemmarna inte får något inflytande över byns ekonomiska angelägenheter och att byarna får full kontroll över jakt- och fiskeupplåtelseerna.

Av debatten vid SSR:s landsmöte år 1974 framgick att man allmänt var beredd att ansluta sig till ett stödjande medlemskap i huvudsak enligt de av sameutredningen uppdragna riktlinjerna. Man underströk vikten av att samebyarna fick beslutanderätten både i fråga om antagande av stödjande medlemmar och i fråga om upplåtelse av jakt- och fiskerätt. Av hänsyn till rennäringen och dess utövare förordades genomgående en viss återhållsamhet i fråga om antalet nya medlemmar.

Sameutredningen konstaterar att samebyn har till ändamål att ombesörja renskötelsen inom byns betesområde. Med hänsyn till samebyns uppbyggnad och organisation kan det vara svårt att låta byarna även omfatta ideell verksamhet och att öppna byarna för en ny medlemskrets, s. k. stödjande medlemmar. Det är inte uteslutet att en sådan kombinerad ekonomisk och ideell verksamhet kan verka tyngande på samebyns ekonomiska förvaltning. Såväl renskötande som icke-renskötande samer har emellertid förkastat tanken på att bilda särskilda föreningar med uppgift att verka för gemenskapen mellan olika kategorier samer. Samebyn anses av ålder utgöra kärnan i den samiska gemenskapen.

Sameutredningen ansluter sig till den av SSR framförda tanken på ett stödjande medlemskap i samebyarna som ett led i strävandena att

stärka samernas samhörighet. Förslaget om ett stödjande medlemskap har sitt berättigande, om det ses som en åtgärd för att stärka samhörigheten inom den samlade samiska folkgruppen. Medlemskapet bör då också uppfattas som ett uttryck för de utflyttades vilja att stödja hemmabyarna. Till dess erfarenheter vunnits av det nya systemet bör man emellertid utgå från en begränsad verksamhet och i samförståndets intresse avstå från mera långtgående lösningar.

Utredningen föreslår följande riktlinjer för ett stödjande medlemskap, vilka i huvudsak överensstämmer med SSR:s förslag.

1. Anslutning som stödjande medlem bör beviljas endast renskötselberättigad person och endast i den egna hembyn.

2. Samebyn skall under alla omständigheter avgöra vem som skall antas som stödjande medlem.

3. Stödjande medlem skall betala medlemsavgift, med hänsyn till bl. a. ökade administrationskostnader och minskade jakt- och fiskeintäkter för samebyn.

4. Stödjande medlem skall kunna tilldelas rätt till krokfiske och småviltjakt. Samebyn skall besluta om sådana förmåner.

5. De närmare villkoren för ett stödjande medlemskap skall utformas enligt varje samebys särskilda önskemål.

Den enda realistiska möjligheten att pröva stödjande medlemskap är att iakttäta restriktivitet i fråga om antalet stödjande medlemmar. Endast de som har tidigare personlig anknytning till samebyn och rennäringsringen bör komma i fråga. Det är nödvändigt att samebyn får besluta om stödjande medlemskap över huvud taget skall förekomma i byn.

Utredningen anser vidare att rätten för sameby att anta stödjande medlemmar för ideell verksamhet är självklar. Utredningens förslag till riktlinjer för verksamheten förutsätter emellertid åtminstone den ändringen i rennäringslagen att sameby ges rätt att till byn utomstående renskötselberättigad person, stödjande medlem, upplåta den rätt att utan avgift till eget behov jaga småvilt och fiska med krok på byns område, som anges i 31 § andra stycket. Det bör lämpligen också föreskrivas att upplåtelse av jakt och fiske till stödjande medlemmar skall prövas efter samråd med lantbruksnämnden.

Utredningen understryker att den bärande motiveringen för införande av ett ideellt medlemskap måste vara önskan att stärka samförståndet inom den samiska folkgruppen och att ge denna ökade gemenskap uttryck i en anknytning från den utflyttade gruppen till de samebyar från vilka de enskilda individerna utgått. Sameutredningen anser sig genom förslaget ha öppnat en möjlighet för samebyarna att bidra till att öka samhörigheten mellan de renskötande och de icke-renskötande samerna. Det bör enligt utredningen ankomma på varje enskild sameby att ta ställning till erfarenheterna av den nya medlemskapsformen.

Ledamöterna Thomasson och Utsi framhåller i ett särskilt yttrande

att grundprincipen om samebyns rätt att anta stödande medlemmar bör skrivas in i rennäringslagen, varigenom den samiska enheten och identiteten får en principiell markering.

3.4 Fiskesamerna

Med begreppet fiskesamer avser utredningen sådana samer som inte tillhör den renskötande befolkningsgruppen men som är beroende av fisket inom renskötseområdet för sin försörjning. Fiskerikon-sulenten vid lantbruksnämnden i Norrbottens län, Robert Karlsson, har gjort en undersökning om yrkesfiskets omfattning och fiskesamer nas förhållanden (SOU 1975: 100, bilaga 6). Fiskerikon-sulenten har därvid delat upp fiskarna i tre grupper med hänsyn till den rättsliga grunden för förvärvsfisket. Dessa grupper är 1. Fiskare som är eller kan betraktas som medlem i sameby. 2. Fiskare som utövar fisket med stöd av enskild fiskerätt, bestämmelse i arrendekontrakt etc. 3. Fiskare som inte kan hänföras till någon av grupperna 1 och 2.

Sameutredningen anser det mycket angeläget att yrkesfisket i fjällom-rådet behålls åtminstone på nuvarande nivå. Eftersom avsalufisket är en väsentlig del i glesbygdsbefolkningens försörjning skulle sociala problem uppstå om inte möjligheterna fanns till en inkomstförstärkning genom fisket. Yrkesfisket har en direkt och indirekt sysselsättningseffekt i ett område som i övrigt har stora sysselsättningsproblem. Även från fiskebiologisk synpunkt är yrkesfisket av stor vikt, eftersom det medför en fördelaktig beskattning av fiskebestånden.

Det är viktigt att fiskerimyndigheter och andra myndigheter noga följer utvecklingen inom hela fjällområdet och verkar för att fisket i området når en optimal nivå. Såvitt utredningen kan bedöma finns f. n. medel tillgängliga för nödvändiga stödåtgärder för fjällfisket.

I fråga om den rättsliga grunden för fisket konstaterar utredningen att av totalt ca 250 personer som de senaste åren utövat avsalufiske är omkring 165 medlemmar i sameby (grupp 1). Av återstående yrkesfiskare ovanför odlingsgränsen utövar omkring 75 fisket antingen med stöd av avtalsenlig rätt — t. ex. genom upplåtelse av lantbruks-nämnd eller genom kombinerat avtal om lägenhetsarrende och fiske-upplåtelse — eller enligt reglerna om enskild fiskerätt (grupp 2). Av be-rörda yrkesfiskare är det enligt utredningens undersökning endast 14 samer som inte har fiskerätt på grund av lag eller avtal och vars fiske-rätt därför kan ifrågasättas (grupp 3).

Utkomstmöjligheterna för nämnda 14 samer, liksom för andra samer i samma situation, måste säkerställas så att de kan fortsätta sitt fiske i ungefär samma omfattning som tidigare. Lantbruksnämnden bör få i uppdrag att i nära samråd med berörda fiskesamer och de samebyar, inom vilket fisket bedrivs, verka för att frågan får en från juridisk syn-

punkt tillfredsställande lösning. Olika vägar bör prövas beroende på förhållandena i varje särskilt fall.

En närmare undersökning kan t. ex. visa att någon av samerna i fråga fortfarande skall anses tillhöra samebyn, varvid den rättsliga grunden för dennes fiske är odiskutabel. En annan väg kan vara att fisket med stöd av rennäringslagen avgiftsfritt upplåtes för längre eller kortare tid till berörd fiskesame (motiven till 34 § rennäringslagen). Om en tillfredsställande lösning inte kan uppnås på dessa vägar, bör lantbruksnämnden bemyndigas medge att fisket t. v. får bedrivas som hittills. Även andra lösningar bör kunna prövas.

Sameutredningen anser vidare att det även för de samer som fiskar med stöd av bl. a. bestämmelser i arrendekontrakt eller upplåtelse av lantbruksnämnd i enskilda fall kan föreligga ett osäkert framtida underlag för både deras rätt till fiske och möjligheten att utöva fisket vid ändrade förhållanden (vattenregleringar etc.). Även dessa samers förhållanden bör enligt utredningen bli föremål för sådan omsorg att försättningsarna för fisket (arrenden, upplåtelser etc.) inte försämras.

3.5 Samisk kulturell verksamhet

Sameutredningen har avstått från att försöka definiera begreppet samisk kultur. Utredningens samlade förslag skall ses som förslag till åtgärder för samernas kultur i vidaste mening. I detta avsnitt behandlas samiska kulturyttringar i mer traditionell bemärkelse. Utredningen konstaterar inledningsvis att målen för den statliga kulturpolitiken också gäller insatser för minoriteter. En utgångspunkt för sameutredningens överväganden i fråga om samhällets stöd till samernas kultur har vidare varit att det är en uppgift för samerna själva att utforma sin kulturella verksamhet. Bevarande och utveckling av den samiska kulturen måste ske på samernas egna villkor.

Sameutredningen redovisar översiktligt vissa möjligheter till stöd för samekulturen genom de allmänna anslagen för kulturändamål, t. ex. konstnärsstipendier, bidrag för experiment och utvecklingsarbete bland amatörer, bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper samt bidrag till kulturprogram inom föreningslivet. Särskilda insatser har också gjorts för att stärka det samiska kulturarbetet, bl. a. genom inrättandet av sameradion, samt genom särskilda bidrag till Samernas folkhögskola och tidskriften Samefolket.

Samnordiska åtgärder har även kommit de svenska samerna till godo, bl. a. genom inrättandet av Nordiskt samiskt institut och bidrag från Nordiska kulturfonden. De medel ur samefonden som kunnat disponeras för samernas organisationer, i första hand SSR, och för samisk kultur har också haft stor betydelse för samernas arbetsmöjligheter på det kulturella området.

De allmänna stödformerna och bidragssyste-

men på kulturområdet innebär enligt sameutredningen ett stöd även för samiskt kulturarbete. De statliga bidragen är som regel utformade så att de inte blir styrande för verksamheten och kan utnyttjas till aktiviteter som utformas helt i enlighet med samiska värderingar. Det behövs emellertid klarare principer när det gäller finansieringen av den kulturella verksamheten. Utredningen anser att det är en viktig grundprincip att statliga bidragsformer utformas så att de även tillgodoser minoriteternas behov. Det är också önskvärt att ökade ansträngningar görs för att samerna i större utsträckning skall få del av de anslagsmedel som tillförts kulturområdet under senare år.

Det bör vara en viktig uppgift för bl. a. SSR, Same-Ätnam och Nordiskt samiskt institut att skaffa sig överblick över bidragsmöjligheter och stödformer och informera de samiska organisationerna och kulturarbetarna om dessa. Det får också förutsättas att statliga myndigheter, kultur- och utbildningsinstitutioner, folkbildningsorganisationer och andra organ, som fördelar samhällets kulturstöd, tar hänsyn till samernas behov i sitt löpande arbete. Det samiska kulturarbetet kan först genom en sådan ömsesidig bevakning tillförsäkras resurser för eget kulturarbete inom områden som teater, litteratur, musik, konst- och utställningsverksamhet, folkbildning etc.

Det bör även kunna utgå stöd i särskilda former i de fall där allmänna bidragssystem och stödformer inte kan tillämpas. Samernas särställning som ursprunglig befolkning och etnisk minoritet ställer krav på samhällsinsatser som möjliggör för samerna att stärka och bevara sin samiska grupptillhörighet. För ett breddat samiskt organisations- och kulturliv, inte minst till förmån för de icke-renskötande samerna, krävs särskilda resurser.

Utredningen föreslår ett särskilt anslag, Bidrag till samisk kultur, som skall tillföras samefonden. Bidraget är avsett som ett allmänt stöd åt samernas kultur och de samiska organisationerna, ett kulturstöd i vidaste mening (jfr 3.7, 3.8 och 3.9).

Samhället bör aktivt stödja samernas strävanden att bevara och utveckla samiska språket som en grund för samhörighet. Språkkriteriet får emellertid inte drivas för långt då det gäller att avgränsa den etniska samegruppen. Eftersom det är faktorer utanför samernas egen tillskyndan som orsakat det samiska språkets tillbakaträngande, skulle det vara orätt att lägga språkkriteriet till grund för ett underkännande av grupptanken. Ett ökat stöd åt de samiska strävandena i språkfrågan leder sannolikt till att språket kan inta en mera framskjuten ställning som kulturellt sammanbindande faktor inom samegruppen.

Utredningen anser att de samiska önskemål och krav i fråga om insatser för det samiska språket som framförts i olika sammanhang kan tillgodoses inom de institutioner som bl. a. sameutredningen varit med om att utveckla. Utredningen förutsätter att dessa institutioner, däribland den samiska institutionen vid universitetet i Umeå, Samernas

folkhögskola, Nordiskt samiskt institut och den samiska språknämnden, bevakar finansieringsfrågorna och i sina anslagsframställningar tar upp medel för ett samiskt utvecklingsarbete på språkområdet.

I utredningens betänkande redogör ledamoten Lars Thomasson för den samiska litteraturen, dvs. litteraturen av samer och om samer (SOU 1975: 100, bilaga 5).

Sameradion har utvecklats till en viktig institution för den samiska befolkningen. Denna utveckling har skett trots otillräcklig personal för den egna programproduktionen, kort sändningstid och brister i den tekniska utrustningen. Samesändningarna betraktas nu som en nödvändig del av samernas kulturliv.

Utredningen anser att inrättandet av lokalradion i flera avseenden kan innebära att förutsättningarna för sameradiens verksamhet förändras. Utvecklingen av lokalradion får emellertid inte på någon punkt innebära att den samiska programverksamheten försvåras.

Det är ett berättigat krav att sameradion förstärks och utvecklas inom ramen för riksradiens och den nya lokalradiens samlade sändningar. Sameutredningen, som inte haft till uppgift att föreslå hur sameradion skall vara organiserad efter det att lokalradion startat sin verksamhet, anser det vara en fråga för Sveriges Radio och Sveriges Lokalradio att i samråd med sameradiens befattningshavare och de samiska organisationerna närmare överväga hur den samiska programverksamheten skall vara organiserad.

Frågan om samesändningarnas geografiska räckvidd är utomordentligt viktig för det samiska kulturarbetet och nuvarande avlyssningsmöjligheter måste bestå efter tillkomsten av lokalradion. Det är också viktigt att sändningarna regelbundet kan bli tillgängliga i de mellan-svenska områden som har ett betydande antal samer, i första hand Stockholm och Uppsala. Sveriges Radio och Sveriges Lokalradio bör överväga hur sådana sändningar skall kunna komma till stånd.

Inrättandet av ett samnordiskt produktionscentrum för sameprogram har även betydelse för utvecklingen av sameradion. Ett centrum av detta slag ersätter inte produktionsverksamheten vid den nationella same-radion i Finland, Norge och Sverige, utan är ett nödvändigt komplement till de nationella insatserna. De samlade resurserna kan, genom en samnordisk programproduktion, utnyttjas rationellt. Utredningen tillstyrker att ett samnordiskt produktionscentrum upprättas i huvudsak enligt radioföretagens förslag. Utredningen förutsätter därvid att frågor rörande lokalisering, språk och sändningstider m. m. löses i nära samråd med de samiska organisationerna.

Den traditionella samekulturen förändras snabbt och det är en viktig och brådskande forskningsuppgift att studera dessa förändringar. Ett betydelsefullt samarbete har inletts mellan berörda läns-museer, Nordiska museet och riksantikvarieämbetet. Utredningen anser att det bör vara en naturlig uppgift för läns museerna att ägna sig åt de

samiska kulturfrågorna. Det ökade statliga stödet till kulturminnesvård och museiverksamhet, och inte minst det nya statsbidraget till läns-
museerna, bör göra det möjligt för bl. a. museerna att möta behovet av dokumentation och forskning kring den traditionella samekulturen. Dialekt- och ortnamnsarkiven i Uppsala och Umeå bör erhålla tillräckliga resurser för att registrera och bearbeta sitt omfattande material och göra det tillgängligt för allmänheten.

De kunskaper om samekulturen som erhålls genom insamling, dokumentation och forskning måste göras tillgängliga genom en aktiv informations- och utställningsverksamhet. Utredningen framhåller att en förutsättning för att kunskaperna om den traditionella samekulturen skall kunna bidra till att belysa samernas situation i dag är att kulturminnesvårdens organ, museerna och arkiven m. fl. i sin verksamhet samarbetar med samerna och deras organisationer.

3.6 Sameslöjd och samekonsthantverk

Sameslöjden och samekonsthantverket är en viktig del av den samiska kulturen. Ett stort antal samer ägnar sig åt framställning av slöjdalster av olika slag. Slöjdarna framstår som företrädare för det speciellt samiska genom att i formgivningen ta sina förebilder från den gamla samiska bruks- och nyttoslöjden.

För många samer har slöjden blivit en huvudsysselsättning som ger acceptabel utkomst för utövarna, medan andra samer har slöjden och konsthantverket som bisysselsättning vid sidan av annat förvärvsarbete. Detta har medfört att försörjningsmöjligheterna förbättrats för många familjer. Slöjden och konsthantverket framstår härigenom som mycket betydelsefulla komplement till övriga samiska näringsgrenar.

Sameutredningen anser att det är viktigt att skapa ytterligare utkomstmöjligheter för ett antal samer inom kärnområdet. Förutsättningar finns för en omfattande utbyggnad av sameslöjden och samekonsthantverket, i likhet med vad som uttalats av kommerskollegiets utredning rörande sameslöjdens ekonomiska roll i Sverige och av slöjdarna själva och deras organisationer. De insatser som därvid behöver göras gäller bl. a. 1. anskaffning av råmaterial, verktyg och annan utrustning, 2. framställning av halvfabrikat, 3. uppsamling och utläggning av beställningar, 4. rådgivning, produktutveckling, design och kvalitetsbedömning och 5. marknadsföring. Dessa olika uppgifter bör kunna handhas av en ekonomisk organisation bildad av samerna själva och med de båda samiska huvudorganisationerna SSR och Same-Ätnam som huvudmän.

Utredningen anser det nödvändigt med ett samhällsstöd för att den planerade verksamheten skall kunna komma till stånd och utvecklas enligt uppgjorda riktlinjer. Statens industriverk och arbetsmarknadsver-

ket bör engagera sig aktivt i strävandena att lösa sameslöjdens problem. Sameutredningen föreslår att det uppdras åt industriverket och AMS att snarast överlägga med de samiska huvudorganisationerna i syfte att ge stöd för uppbyggnaden av ett samiskt slöjdföretag. Kommerskollegiets utredning och SSR:s och Same-Ätnams framställning till sameutredningen bör tjäna som utgångspunkt och underlag för överläggningarna. De medel som de båda ämbetsverken redan disponerar för nämnda ändamål bör tas i anspråk i första hand. Om detta inte är möjligt bör speciella anslag utverkas.

Utredningen föreslår vidare att den samiska slöjdorganisationen, som bl. a. skall anskaffa och tillhandahålla råmaterial, bör ta sig an frågan om anskaffande av slöjdvirke. Organisationen bör genom förhandlingar med domänverket och andra markägare se till att virke för träslöjd finns att tillgå. Slöjdvirke bör kunna tillhandahållas avgiftsfritt på statens mark. Det är utomordentligt viktigt att, för de sameslöjdare som står utanför samebyarna och som för sin yrkesverksamhet är beroende av slöjdvirke, frågan om tillhandahållande av slöjdvirke löses enligt utredningens förslag. Det får inte finnas risk för att sämre förhållanden uppstår för sameslöjdarna jämfört med tidigare tolkning av gällande bestämmelser eller tillämpad praxis.

Samc-Ätnams konsulentorganisation omfattar f. n. två tjänster, som bekostas av statens industriverk resp. Längmanska företagarfonden. Sameutredningen förutsätter att det inte kan bli tal om att försämra möjligheterna till rådgivning och utbildning inom slöjdområdet, utan räknar tvärtom med en positiv utveckling i detta avseende.

3.7 Samernas organisationer

De förändringar som inträffat rörande samernas förhållanden under senare tid har kommit att dela samerna i renskötande och icke-renskötande samer. Från samiskt håll framhålls att det är lagstiftningen kring rennäringen som orsakat denna delning. När det gällt att ge stöd åt den samiska minoriteten har de renskötande samernas intressen, önskemål och krav fått stå i centrum. Den växande grupp samer som lämnat inte bara anknytningen till rennäringen utan också det samiska kärnområdet har inte på samma sätt varit föremål för åtgärder som kunnat medverka till att bevara deras samiska identitet och stärka samhörigheten med den renskötande gruppen.

Utredningen anser att det måste ankomma på samerna själva att ta erforderliga initiativ och aktivt verka för en lämplig lösning av organisationsfrågan. Svenska samernas riksförbund (SSR) bör ha stora förutsättningar att bredda sin verksamhet på ett sådant sätt att riksförbundet kan bli en centralorganisation för hela den samiska folkgruppen. Om samerna väljer att bredda verksamheten, krävs

en förstärkning av SSR:s resurser, bl. a. i form av anslag till verksamheten i stort och för särskilda uppgifter till gagn för de icke-renskötande samerna.

När det gäller statligt, ekonomiskt stöd till det samiska organisationsarbetet förefaller det mest lämpligt att inrikta stödet på *en* riksorganisation, SSR, under förutsättning att det påbörjade samarbetet mellan SSR och Same-Ätnam, förening för samisk kultur, utvecklas mot en ytterligare samordning av resurserna. Detta skulle möjliggöra för SSR att i högre grad ta sig an de icke-renskötande samernas önskemål och problem.

De lokala sameföreningarnas arbete är så betydelsefullt att en del av ett organisationsstöd bör kunna utgå också till dem. Genom ett lokalt organisations- och verksamhetsstöd kan samerna på orten aktiveras till egen kulturell verksamhet, vidareutbildning och annan verksamhet och stödet kan över huvud taget bidra till en förstärkt gruppgemenskap bland berörda samer.

SSR får sitt huvudsakliga ekonomiska stöd genom anslag ur samefonden. Detta anslag belastar den årliga ramen för stöd åt samisk kultur och samiska organisationer. Med hänsyn till att SSR:s verksamhet i så hög grad är inriktad på de renskötande samernas intressen har någon erinran inte gjorts mot att allt större belopp ur samefonden tagits i anspråk för verksamheten.

Sameutredningen anser att om en utvidgad verksamhet till förmån för de icke-renskötande samerna skall kunna komma till stånd, kan kostnaderna för detta inte täckas av fondmedel. För ett genomförande av förslaget om förstärkning av SSR:s, Same-Ätnams och sameföreningarnas ekonomiska resurser behövs ett tillskott av statsmedel. Utredningen har som ett alternativ diskuterat om inte statsbidrag bör utgå för SSR:s totala verksamhet, således inte bara för de ökade kostnaderna för de icke-renskötande samerna.

Sameutredningen föreslår att som stöd för de samiska organisationernas verksamhet bör utgå ett statsbidrag på 350 000 kr. per år. Beloppet bör (inom ramen för det nya anslaget Bidrag till samisk kultur) utbetalas till samefonden, varigenom samerna själva får ett avgörande inflytande i fråga om användningen av medlen (jfr 3.5 och 3.9). Samefondens kulturdelegation bör besluta om den närmare fördelningen av organisationsbidraget.

Sameutredningen anser för sin del att en del av statsbidraget bör utgå till SSR, om dess verksamhet breddas till att även omfatta de samer som står utanför samebyarna och sameföreningarna, och verksamheten därutöver samordnas med Same-Ätnam. Alternativt bör bidraget kunna utgå till SSR och Same-Ätnam gemensamt, eller till var och en av dessa organisationer. En del av bidraget bör fördelas mellan lokala sameorganisationer, oberoende av om organisationen är medlem i en gemen-

sam riksorganisation eller inte. Återstående medel bör kunna utnyttjas för projekt eller annan verksamhet som riksorganisation och/eller lokal förening eller organisation önskar genomföra.

Sáminuorra, Svenska samernas riksdomsförbund får i dag bidrag från både samefonden och de allmänna anslagen till ungdomsorganisationerna. Utredningen förutsätter att det nya statsbidraget för de samiska organisationernas verksamhet skall komma även Sáminuorra till godo. Därutöver framhåller utredningen särskilt de bidragsmöjligheter som Sáminuorra har fått i och med att förbundet erhåller statsbidrag till sin centrala verksamhet, dvs. möjligheter till bidrag för lokal verksamhet och till försöksverksamhet och utvecklingsarbete.

3.8 Tidningen Samefolket

Tidningen Samefolket har en viktig uppgift när det gäller att dels stärka sammanhållningen inom hela den samiska gruppen, dels sprida information i samhället om samernas förhållanden och problem. Det är därför nödvändigt att öka spridningen av tidningen (nu 1 800 ex./månad). Ekonomiska resurser har hittills saknats för att man skall kunna åstadkomma en större spridning och en ökning av upplagan.

Sameutredningen konstaterar att statsbidraget tidigare täckte en väsentlig del av tidningens kostnader, samtidigt som utgifterna hölls nere genom frivilliga åtaganden från medarbetarnas sida. Kravet på ekonomiskt stöd till tidningen har emellertid, genom heltidsanställning av redaktör, byte av tryckeri, allmänna prisstegringar m. m. ökat väsentligt under senare år. Hela kostnadsökningen har därvid fått täckas genom ökade bidrag ur samefonden. Samefondens kulturdelegation har, för att säkra bidragens existens under den nya uppbyggnadsperioden, prioriterat sina bidrag till Samefolket i avvaktan på sameutredningens förslag.

Samefonden kan enligt utredningen inte belastas med så höga anspråk på bidrag som följer av en till utredningen inlämnad femårsplan. För att tillgodose dessa anspråk måste därför antingen det särskilda statsbidraget höjas väsentligt eller också måste statliga medel tillföras samefonden för att täcka större delen av uppkomna driftunderskott. Sameutredningen anser för sin del att samefonden alljämt bör fungera som huvudsakligt finansieringsorgan för tidningen, men för detta måste statliga medel avseddä särskilt för tidningen tillföras fonden. En mindre del av erforderliga medel bör emellertid även i fortsättningen kunna tas av de fondmedel som årligen anvisas till stöd för samekulturen.

Utredningen föreslår att nuvarande statsbidrag på 50 000 kr. ökas med ytterligare 135 000 kr. fr. o. m. budgetåret 1977/78. Ett bidrag på 185 000 kr. bör således, inom ramen för det nya anslaget Bidrag till samisk kultur (jfr 3.5), ställas till samefondens disposition för finansiering

av tidningen Samefolket. Av beloppet utgör 50 000 kr. en överföring från anslaget Tidskriftsstöd.

3.9 Samefonden

1971 års beslut att omvandla statens lappfond till samefonden (prop. 1971: 51, JoU 1971: 37, rskr 1971: 216) innebär att man behållit systemet med en särskild fond, vars medel skall användas till gagn för samerna. Samerna har fått ett ökat inflytande i fråga om dispositionen av fondmedlen, bl. a. till främjande av den samiska kulturen och de samiska organisationerna. Riksdagen uttalade att, med hänsyn till fondens markanta buffertuppgift, fondens odisponerade kapitalbelopp inte fick gå ned till alltför lågt belopp. Riksdagen fann det emellertid inte då nödvändigt att tillföra samefonden något tillskott av budgetmedel (prop. 1971: 51 s. 150, JoU 1971: 37 s. 60).

Utredningen anser att samerna och deras organ måste få ett avgörande inflytande på hur man skall disponera de medel som enligt utredningens förslag skall användas till stöd för samerna. En möjlighet är att inrätta ett permanent samiskt kulturorgan för att fördela de nya statsbidragen.

Samerna har emellertid redan nu ett avgörande inflytande i samefondens kulturdelegation, där två av tre ledamöter är samerepresentanter. De medel, som enligt utredningens förslag (se 3.5, 3.7 och 3.8) skall användas till främjande av den samiska kulturen och de samiska organisationerna, bör därför utgå över samefonden. Det innebär att samefondens kulturdelegation får besluta om den närmare fördelningen av dessa medel.

Samefonden och dess medel har hittills i allt väsentligt använts för att tillgodose de renskötande samernas behov. Medlen består till viss del av ersättning för intrång i renskötelsen och olika slag av upplåtelseavgifter. Genom samefonden får man bl. a. till stånd viss önskvärd utjämning av de olika samebyarnas ekonomiska resurser. De medel som utgått till vissa allmänna sameändamål, t. ex. till tidningen Samefolket, har dock indirekt kommit även de icke-renskötande samerna till del.

Utredningens förslag tar emellertid främst sikte på att tillgodose de icke-renskötande samernas behov. Mot bakgrund härav måste samefonden nu förstärkas med ett årligt statsbidrag som stöd till den samiska kulturen och de samiska organisationerna.

Utredningen föreslår att det nya anslaget Bidrag till samisk kultur förs upp under utbildningsdepartementets huvudtitel fr. o. m. budgetåret 1977/78. Anslaget, som bör utgå med 600 000 kr., bör ställas till samefondens disposition som ett allmänt stöd till samernas kultur och de samiska organisationernas verksamhet. Det bör ankomma på samefondens kulturdelegation att besluta om medelsfördelningen. Vid medelsberäkningen har sameutredningen bl. a. räknat med 185 000 kr. till tidningen

Samefolket (3.8) och 350 000 kr. till de samiska organisationerna (3.7). I det föreslagna beloppet ingår en överföring på 50 000 kr. från anslaget Tidskriftsstöd.

3.10 Samiska utbildningsfrågor

3.10.1 En samisk utbildningsväg

Sameutredningen har sökt anlägga en helhetssyn på de samiska utbildningsfrågorna. Utredningen har kartlagt den nuvarande omfattningen av samisk utbildning och samiska kulturinslag inom hela utbildningssystemet.

Samerna i Sverige för fram allt starkare önskemål om en utveckling av de samiska inslagen på alla utbildningsnivåer. Samerna vill kunna "välja samiskt" alltifrån förskola till vuxenutbildning. En samisk utbildningsväg är inte detsamma som ett från det svenska utbildningsväsendet i övrigt helt fristående samiskt utbildningssystem. Den samiska utbildningsvägen kan sägas bestå av samiska inslag inom alla delar av utbildningssamhället.

I enlighet med samiska krav och önskemål har redan vissa åtgärder vidtagits som bidragit till att komplettera innehållet i en samisk utbildningsväg. Efter förslag och under medverkan av sameutredningen har bl. a. Samernas folkhögskola fått ett särskilt statsbidrag, en professur i samiska inrättats vid universitetet i Umeå och Nordiskt samiskt institut byggts upp.

En av målsättningarna i svensk skolpolitik är att den svenska skolan skall vara en skola för alla ungdomar, oberoende av deras sociala, ekonomiska, nationella eller religiösa bakgrund. Detta mål leder till önskemål och krav från bl. a. de språkliga minoriteternas sida om hur skolan skall vara utformad för att tillgodose deras behov.

Sameutredningen anser att för att kunna ta ställning till de samiska utbildningsfrågorna bör man bl. a. söka bilda sig en samlad uppfattning om nuvarande möjligheter att inom det allmänna skolsystemets ram ge undervisning i minoritetens språk och kultur i önskvärd omfattning. Om de samiska inslagen inte kan beredas plats på vissa utbildningsstadier är sÄrlösningar befogade. De samiska utbildningsmöjligheterna är enligt utredningen i många fall relativt goda, men på åtskilliga punkter krÄvs förbättringar eller nya insatser för att man skall kunna tala om en samisk utbildningsväg.

Utredningens förslag när det gäller de samiska utbildningsfrågorna har i första hand till syfte att ge underlag för och markera den önskvärda inriktningen av fortsatta åtgärder. En del förslag, bl. a. de som gäller lärarutbildningen, bör emellertid genomföras skyndsamt.

Sameutredningen anser att frågor som gäller s a m e r n a s i n f l y-

tande över sameskolan och den samiska undervisningen i grundskolan och gymnasieskolan bör ses i ett sammanhang. Samernas ställning som en liten, inhemsk minoritet motiverar att särskilda hänsyn tas för att säkerställa deras inflytande såväl centralt, som regionalt och lokalt. En starkare ställning för de samiska frågorna inom grundskolan förutsätter bl. a. ett permanent samråd mellan samernas företrädare och den kommunala skolstyrelsen.

När det gäller ledningen av sameskolorna bör en ledningsform väljas som ger samerna och deras organisationer ett reellt inflytande över skolan. Nuvarande s. k. nomadskolfullmäktige medger inte ett önskvärt samiskt inflytande över skolans ledning. Länskolnämndsutredningens förslag om en särskild sameskolstyrelse skulle innebära en förbättring i detta avseende.

Inspektionen för sameskolan och anknytningen till länskolnämnden i Norrbottens län förtjänar särskild uppmärksamhet. Det är, som framhållits av SÖ:s särskilda utredningsgrupp, en orimlig uppgift för en person att vara både skolinspektör och sameskolinspektör och dessutom svara för "annan utbildningsverksamhet och kulturell verksamhet bland samerna". Den pedagogiska förstärkning som varit ett av skälen för sameskolans anknytning till länskolnämnden har nära nog uteblivit. Förslaget från SÖ:s utredningsgrupp om en konsulenttjänst, med utåtriktad verksamhet för den samiska minoriteten, har därför fortfarande aktualitet. Om SÖ vid fördelningen av medlen till expertis m. m. till länskolnämnderna inte kan tillgodose nämnda behov, bör överstyrelsen kunna återkomma med sin tidigare framställning om särskilda medel för en tjänst för minoritetsfrågor.

3.10.2 Samer i förskolan

De insatser som kan göras för samernas barn i förskolan är en viktig del av samhällets stöd till samerna och deras kultur. Möjligheterna till hemspråksträning under förskolåren har fundamental betydelse för samebarnens personlighetsutveckling. Kommunerna skall i förskoleplaneringen särskilt beakta samebarnens behov. Det är viktigt att kommunerna i sin uppsökande verksamhet och information anlägger en helhetssyn på de insatser som kan göras för att tillgodose samernas särskilda behov.

Sameutredningen föreslår att särskilda tjänster inrättas för hemspråksundervisningen i samiska inom förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Därigenom möjliggörs en samordnad undervisning i samiska alltifrån förskola till gymnasieskola. Tyngdpunkten i dessa lärarens tjänstgöring läggs på förskolan i de kommuner där grundskolan förfogar över samiskspråkiga klass- och ämneslärare. Hemspråklärarna bör företrädesvis rekryteras bland samer.

Utredningen förutsätter vidare att SÖ beaktar möjligheterna att till förskolläro- och lärutbildning anta behöriga sökande med samiska som modersmål.

3.10.3 Sameskola, grundskola, gymnasieskola

Sameutredningen konstaterar att nomadskolan eller sameskolan, som utredningen föredrar att kalla den, har haft en väsentlig betydelse när det gäller att bevara, utveckla och till nya generationer överföra det samiska kulturarvet. 1962 års nomadskolreform innebär ett åtagande från samhällets sida att sörja för att särskilda skolor finns att tillgå för samernas barn, så länge samerna önskar sådana skolor (prop. 1962: 51 s. 49—50).

Den starka nedgången i elevantalet vid sameskolorna har emellertid lett till en allt intensivare debatt om skolornas framtid. Bland samerna har man inte i första hand diskuterat frågan om avveckling av sameskolorna. Debatten har snarare rört de åtgärder som kan vidtas för att ge sameskolan den höga pedagogiska standard som avsågs med 1962 års reform och vilka kompletterande insatser samhället kan göra för att tillfredsställa de samiska utbildningsbehoven. Nuvarande rekryteringsläge för sameskolorna har enligt utredningen sin yttersta orsak i den geografiska spridningen av en liten folkgrupp. Sameskolornas verksamhet är ett extremt exempel på utbildning i glesbygd.

Statsmakternas beslut år 1962 att det skall finnas två likvärdiga utbildningsmöjligheter för samerna, nämligen sameskola och kommunal grundskola, så länge de själva önskar detta, bör enligt sameutredningen alltså vara utgångspunkten för samhällets insatser. Frågor om nedläggning av enskilda sameskolor måste därför prövas omsorgsfullt och i nära samråd med samernas företrädare. Vidare bör som alternativ till nedläggning av sameskola nya organisatoriska lösningar på lokalplanet kunna prövas. Nedläggning av en sameskola bör komma i fråga först när alla parter är eniga om att det inte är rimligt att behålla skolan och när de samiska intressena kan tillgodoseas bättre i kommunens grundskola.

Sameutredningen anser att utbildningen av lärare för sameskolan är otillfredsställande. När det gäller utveckling och produktion av läromedel har en viss förbättring inträtt först under de allra senaste åren. En kärnfråga blir dock att bedöma vilka insatser som behövs för att samernas språk och kultur skall få en ställning i grundskolan som motsvarar de berättigade kraven och önskemålen om ett samiskt alternativ. Det är mot denna bakgrund som utredningen redovisar sina förslag till dels en förbättrad sameskola, dels en grundskola där de samiska inslagen får en starkare ställning.

Utredningen konstaterar att intresset för undervisning i samiska i grundskolan har ökat under de senaste åren och allt fler kommuner har infört sådan undervisning. Intresset för en starkare ställning i grundskolan för de samiska frågorna avser inte bara samiska språket utan samernas språk och kultur i vidare mening. Det finns ett allmänt

önskemål om att barnen i grundskolan över huvud taget bör få lära sig mer om samerna och att samiskt stoff genomgående bör integreras i läromedel och undervisning:

Om grundskolan skall kunna vara en skola för alla ungdomar, måste den i mycket större utsträckning än i dag också förmedla allmänna kunskaper om samerna, om deras historia och levnadsförhållanden, om rennäringens villkor och inte minst om de icke-renskötande samernas situation. Genom att de samiska frågorna får en naturlig plats i grundskolan ökar förståelsen för de problem som möter samerna i deras egenskap av etnisk minoritet i det svenska samhället. En stark ställning för samernas språk och kultur i grundskolan bidrar inte bara till att främja de samiska elevernas allmänna utveckling utan också till att skapa förståelse för samernas önskemål och strävanden. Detta innebär att man inom grundskolans ram har de bästa förutsättningarna för att med ett ökat samhällsstöd bidra till bevarandet och utvecklingen av samernas kultur.

Om sameundervisningen i grundskolan skall kunna bli ett verkligt samiskt alternativ måste bristen på lärarpersonal och läromedel avhjälpas. Sameutredningen föreslår (3.10.6) utbildning av klasslärare och ämneslärare för den samiska undervisningen samt inrättande av särskilda tjänster som hemspråklärare för en samordnad hemspråksundervisning i förskola, grundskola och gymnasieskola. Vidare föreslår utredningen en fortsatt utveckling och produktion av samiska läromedel.

Utredningen anser vidare att omfattningen och organisationen av undervisningen i samiska i grundskolan måste omprövas. Kommunerna har ett ansvar för att sameleverna och deras föräldrar informeras om möjligheterna till undervisning i samiska och om den betydelse sådan undervisning kan ha för elevernas allmänna utveckling. Antalet veckotimmar i samiska bör ökas. I första hand bör timantalet i samiska utökas genom ett flexibelt utnyttjande av resurserna inom den fastställda timplanens ram. I viss utsträckning bör det vara möjligt att lägga sameundervisningen som ett tillägg till ordinarie timplan. Möjligheterna till detta ökar om beslut fattas i enlighet med förslagen från utredningen (U 1970: 63) om skolans inre arbete (SIA).

De föreslagna riktlinjerna för en utökad och förbättrad samisk undervisning i grundskolan är också giltiga i fråga om *g y m n a s i e s k o l a n*. SÖ bör snarast fastställa kursplan för gymnasieskolans undervisning i samiska. Nuvarande möjlighet till undervisning i minoritetsspråk i stället för B- eller C-språk bör finnas kvar. Det bör också övervägas om det är möjligt att därutöver införa de allmänna bestämmelser om minoritetsspråksundervisning som gäller för grundskolan.

Det är viktigt att yrkesinriktade gymnasiekurser, såsom den tvååriga specialkursen inom rennäringen, kan anordnas för att fylla samiska utbildningsbehov. SÖ bör fortlöpande överväga behovet av och inrikt-

ningen på sådana kurser, så att de blir ett meningsfullt inslag i en samisk utbildningsväg.

3.10.4 Högskoleutbildning och forskning i samiska

Sameutredningen konstaterar att genom tillkomsten av en institution vid universitetet i Umeå för högre utbildning och forskning i samiska har förutsättningar skapats för ett fortsatt utvecklingsarbete till stöd för den samiska minoritetens språk och kultur. Umeåinstitutionen blir ett centrum för den samiska lärarutbildningen, framför allt den ämnesteoritiska delen av klasslärar- och ämneslärarutbildningen. Utbildning i samiska språket och kulturen har också betydelse för andra undervisningsyrken, t. ex. förskollärare, speciallärare och fritidspedagoger, samt för vissa tekniska yrken och kultur- och informationsyrken. Genom tillkomsten av den av utredningen föreslagna professuren i samiska finns nu också förutsättningar för samisk forskning och forskarutbildning i samarbete med företrädare för andra humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen och i samarbete med Nordiskt samiskt institut.

Utredningen förutsätter att det även i fortsättningen kommer att vara möjligt att meddela undervisning i samiska inom den finsk-ugriska institutionen vid universitetet i Uppsala.

Utredningen anser att utbildningsmyndigheterna, i samband med reformeringen av den högre utbildningen, bör kunna ta stor hänsyn till behovet av samiska kurser vid utformningen av utbildningslinjer. Vid universitetet i Umeå bör bl. a. sådana linjer inrättas som svarar mot samiska önskemål och särskilda lokala förutsättningar. Kombinationer av kurser med samisk inriktning bör kunna ingå i individuella utbildningslinjer.

Åtgärder som främjar återkommande utbildning skall prioriteras vid den fortsatta planeringen av utbildningssystemet. De beslut som redan är fattade om bl. a. vidgade utbildningsmöjligheter i enstaka kurser och utbyggnad av högskoleutbildningen utanför universitetsorterna är helt i linje med sameutredningens tidigare förslag om att tillgodose de samiska fortbildnings- och vidareutbildningsbehoven.

I fråga om den samiska högskoleutbildningens organisation och resurser konstaterar utredningen att den allmänna uppläggningsen av utbildningen i samiska i hög grad påverkas av elevernas skiftande bakgrund och förkunskaper. Bland de studerande finns de som talar, läser och skriver samiska och de som helt saknar förkunskaper. Dessutom är flera dialekter företrädade, i första hand nord-samiska, lulesamiska och sydsamiska. Det är mycket svårt att samtidigt och med samma kursfordringar undervisa studerande med samiska som modersmål och personer utan några som helst förkunskaper. Utredningen anser att man bör anpassa högskoleutbildningen i samiska efter

de varierande förkunskaperna. Det är särskilt viktigt att de som har samiska som modersmål och som har goda kunskaper i språket kan få en kvalificerad högskoleutbildning, bl. a. som ett led i en samisk lärarutbildning.

Inom den reformerade högskoleutbildningen bör det vara möjligt att i stor utsträckning fastställa utbildningsplaner och kursplaner som direkt tar hänsyn till samiska önskemål och behov. Det är viktigt att den decentraliserade universitetsutbildningen i samiska ges resurser för en förstärkt verksamhet, inte minst för att tillgodose behovet av samisk vuxenutbildning på högskolenivå.

Sameutredningen anser det f. n. inte möjligt att förutse det framtida behovet av lärarresurser för den samiska högskoleutbildningen. Utredningen erinrar emellertid om ett i olika sammanhang framfört förslag om ett universitetslektorat i sydsamiska samt om att en arbetsgrupp inom fakultetsberedningen för humaniora och teologi ansett att professuren i samiska bör kompletteras med en tjänst som universitetslektor.

3.10.5 Samisk vuxenutbildning

För många samer innebär samhällets vuxenutbildningsåtgärder en möjlighet att kompensera inte bara en låg allmän grundutbildning utan också en bristfällig utbildning i det egna modersmålet. Deltagandet i studiecirkelverksamhet, folkhögskolekurser, arbetsmarknadsutbildning etc. kan för samerna liksom för andra grupper i samhället bli naturliga led i en återkommande utbildning. Det krävs emellertid särskilda insatser för att utbildningen skall bli en realitet för alla som har behov av den. Informationen om rätten och möjligheterna till vuxenstudier måste förstärkas. Studiefinansieringen måste anpassas till de vuxnas allmänna situation.

Samernas folkhögskola i Jokkmokk står i centrum för den samiska vuxenutbildningen och det samiska kulturarbetet. Folkhögskolans betydelse framgår bl. a. av det stora antalet samiska studerande och den omfattning de kortare ämneskurserna fått under de senaste åren. Folkhögskolan har också kunnat ta emot decentraliserad universitetsutbildning och delta i utvecklingsarbetet på läromedelsområdet. Genom det allmänna och särskilda statsbidraget till samernas folkhögskola och genom möjligheten för de samiska huvudmannorganisationerna att få täckning för sin andel av ett eventuellt driftunderskott har ekonomisk bastrygghet skapats för skolan.

Det är viktigt att Samernas folkhögskola även i fortsättningen får det samhälleliga stöd som krävs för att verksamheten skall kunna bedrivas med nuvarande intensitet och omfattning. Utredningen anser därför att ytterligare resurser behövs för att folkhögskolan skall kunna upprätthålla sin ställning som samiskt kulturcentrum.

De särskilda pedagogiska problem som följer av det stora antalet

samiska dialekter och de bristfälliga läs- och skrivkunskaperna bland dem som har samiska som modersmål motiverar att särskilda hänsyn tas vid tilldelningen av lärartimmar för språkundervisningen. Relations-talet för tilldelningen av lärartimmar bör därför bestämmas till 4,0 för undervisningen i samiska språk.

En utbyggnad av folkhögskolans lokaler är, som utredningen framhållit i ett tidigare delbetänkande, en nödvändig förutsättning för att verksamheten skall kunna behållas på nuvarande höga nivå. Det ankommer på SÖ att enligt gällande bestämmelser fastställa skolans lokalbehov och fatta beslut i statsbidragsfrågan.

Genom att en särskild konsulent, knuten till Samernas folkhögskola, kunnat organisera ämneskurser och studiecirklar samt bedriva en omfattande uppsökande verksamhet har den allmänna bildningsverksamheten ökat. Det ankommer på SÖ att besluta om tjänstgöringen för konsulenten, som f. n. har sin verksamhet inom Norrbottens län. Det är emellertid önskvärt att konsulenten kan tjänstgöra inom ett större område, i första hand inom de tre nordligaste länen. Konsulentverksamheten bör också bedrivas i nära samverkan med länsbildningsförbunden och de lokala studieförbunden, varigenom samerna i största möjliga utsträckning får del av samhällets resurser för den fria och frivilliga bildningsverksamheten.

Utredningen konstaterar i fråga om studiefinansieringen att det nya studiestödet för vuxna innebär förbättrade möjligheter till utbildning för samer med kort eller ofullständig utbildning. Det förutsätts därvid att lärens vuxenutbildningsnämnder vid behandlingen av ansökningar om studiestöd, bl.a. internatbidrag, särskilt uppmärksammar samernas behov av sådant stöd.

Sameutredningen anser vidare att frågan om arbetsmarknadsutbildningsbidrag till deltagare i slöjdkurserna vid Samernas folkhögskola snarast bör lösas. Nordiskt samiskt institut bör följa utvecklingen av studiestödet i de nordiska länderna och söka öka möjligheterna för samerna att delta i kursverksamhet över nationsgränserna.

3.10.6 Lärare och läromedel för det samiska undervisningsområdet

Bristen på lärare som utbildats för samisk undervisning hindrar i stor utsträckning förverkligandet av en samisk utbildningsväg. Enligt sameutredningen finns följande omedelbara lärarutbildningsbehov för det samiska undervisningsområdet.

1. Utbildning av tvåspråkiga förskollärare och barnskötare för språkträningen i förskolan.
2. Ämnesutbildning och metodisk-pedagogisk utbildning för klasslärare vid sameskolor och grundskolans låg- och mellanstadier.
3. Ämnesteoretisk utbildning i samiska och praktisk-pedagogisk utbildning med samisk inriktning för ämneslärare vid samehögstadiet i Gällivare, grundskolans högstadium och gymnasieskolan.

4. Fortbildning och vidareutbildning för lärare inom det samiska området på alla nivåer.

1974 års lärarutbildningsutredning utreder f. n. lärarutbildningens mål, struktur, innehåll m. m. Detta hindrar inte att omedelbara åtgärder bör vidtas för att avhjälpa bristen på utbildade lärare för den samiska undervisningen.

Sameutredningen föreslår att de samiska aspekterna bör beaktas vid fortsatta överväganden om särskild förskollärarutbildning för dem som har minoritetsspråk som modersmål. SÖ bör även till förskollärarutbildning inom ramen för den s. k. fria kvoten anta behöriga sökande med samiska som modersmål.

Behöriga sökande med samiska som modersmål bör antas i fri kvot till klasslärarutbildning vid lärarhögskolan i Umeå. SÖ bör få i uppdrag att utforma förslag till särskild metodikutbildning i samiska. I fråga om den samiska ämnesutbildningen bör lärarhögskolan samarbeta med institutionen för samiska vid universitetet i Umeå.

Ämneslärarutbildning för sameundervisningen bör organiseras vid universitetet och lärarhögskolan i Umeå. Den ämne-teoretiska utbildningen bör handhas av universitetsinstitutionen för samiska och den praktisk-pedagogiska utbildningen bör förläggas till lärarhögskolans ämneslärarlinje. Det bör vidare uppdras åt SÖ att, efter de av utredningen redovisade riktlinjerna, utforma förslag till utbildning av ämneslärare för det samiska undervisningsområdet. SÖ bör samtidigt få i uppdrag att föreslå hur fortbildningen och vidareutbildningen skall vara organiserad, varvid utbildningsbehovet för redan verksamma lärare bör observeras.

En arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet har i betänkandet (DsU 1975: 13) Förslag om åtgärder för invandrabarnen i förskola, grundskola och gymnasieskola föreslagit inrättande av särskilda tjänster som hemspråkslärare för invandrabarnens undervisning. Sameutredningen anser att hemspråkslärartjänster är synnerligen lämpliga även för hemspråksträningen i samiska inom förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Genom tjänsternas konstruktion möjliggörs en samordnad hemspråksundervisning alltifrån förskola till gymnasieskola. Behovet av sådan samordning är särskilt stort i kommuner som saknar särskild sameskola. Utredningen föreslår att tjänster som hemspråkslärare i samiska inrättas i första hand i kommuner som redovisar ett behov av samisk undervisning i såväl förskola som grundskola och gymnasium. Det bör uppdras åt SÖ att utforma ett utbildningsprogram även för dessa lärare.

Behovet av läromedel för den samiska undervisningen är utomordentligt stort. Utredningen anser att pågående utvecklingsarbete, som får ekonomiskt stöd från SÖ och statens institut för läromedelsinformation, bör kunna leda till en väsentligt förbättrad läromedelsituation på

det samiska området. Det är särskilt viktigt att alla stadier i grundskolan förses med läromedel. Förskolan har också behov av lekmaterial och läromedel med samisk inriktning.

För det fortsatta utvecklingsarbetet fordras läromedelsförfattare som både behärskar det samiska stoffet och har de nödvändiga pedagogiska förutsättningarna.

Läromedel för så små grupper som samegruppen kan endast framställas med omfattande subventioner, bl. a. med hänsyn till upplagestorlek och försäljningspris. Det finns skäl att överväga ett särskilt statsbidrag till kommunerna för läromedelskostnader i anslutning till sameundervisningen. Det bör också vara möjligt att utforma statsbidraget för hemspråksundervisningen så att det inkluderar kommunernas extra läromedelskostnader.

3.11 Nordiskt samarbete i samefrågor

Sameutredningen redovisar, utan egna överväganden och förslag, den verksamhet som bedrivs inom Nordiska samerådet (Nordiska samekonferenserna), Nordiska rådet, Nordiska ministerrådet, Nordiska samsarbetsorganet för samespörsmål och renskötselfrågor samt Nordiskt samiskt institut.

4 Remissyttranden

4.1 Allmänna synpunkter på utredningsarbetet

Sameutredningen får ett positivt mottagande av flertalet remissinstanser. Utredningens förslag till samhällsstöd för samernas strävanden att bevara och utveckla sin kultur tillstyrks i princip av bl. a. *kammarkollegiet, statens kulturråd, förskoleseminariet i Stockholm, rektorsämbetet vid universitetet i Stockholm, humanistiska fakulteten vid universitetet i Uppsala, Sattajärvi, Tarendö och Pirttijärvi samebyar, statens naturvårdsverk, statens vattenfallsverk, domänverket, länsstyrelserna i Stockholms, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Nordsjö, Storumans, Arvidsjaur och Gällivare kommuner, SSR, Same-Åtnam, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, SACO/SR, FPU, Klys, Vuxenskolan och Norrlands naturvårn.*

Åtskilliga remissinstanser, däribland *Nordiska museet, UKÄ, samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Umeå, länsstyrelsen i Jämtlands län, Strömsunds, Östersunds och Lycksele kommuner, Malå sameby, Landstingsförbundet, Svenska turistföreningen, landsantikvarien i Jämtlands län och Föreningen Sveriges landsantikvarier* framhåller att de undersökningar och analyser som utredningen företagit utgör en värdefull dokumentation och belysning av samebefolkningens historiska förhållanden och nuvarande situation.

SSR uttrycker sin tillfredsställelse med de principiella ställningstagan-

den som utredningen redovisar, och framhåller att utredningens förslag vilar på en samevänlig grund. Den av utredningen redovisade grundsynen kan enligt SSR till alla delar sägas sammanfalla med vad samerna själva har angivit om förutsättningarna för sin egen framtid. Det är, framhåller SSR, så mycket mer glädjande om nu detta också kan bli den officiellt samepolitiska målsättningen för staten Sverige. Även *Same-Átnam* finner utredningens överväganden och förslag vara en god utgångspunkt för samernas utformning av sin framtid.

Länsstyrelsen i Norrbottens län ställer sig kritisk till att utredningen inte utgår från någon redovisad analysmodell vid sin behandling av samernas kultur. *Landstingsförbundet* anmärker att utredningen inte bearbetat undersökningsmaterialet för att göra en prognos för den framtida utvecklingen och framhåller värdet av en komplettering på denna punkt. *Landsantikvarien i Jämtlands län* delar denna kritik och tillägger att utredningen inte heller sökt klarlägga vilka yttringar av kulturen som är särskilt angelägna att stödjas.

Nordiska museet, samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Umeå, länsstyrelsen i Västerbottens län, SSR, Sáminuorra, Norrbottens sameförbund, Storumangruppen, Lapplandsgruppen, Mälargruppen och Nordiskt samiskt institut anser att det material som utredningen presenterat är otillräckligt som underlag för en samlad bedömning av åtgärder till stöd för samekulturen. *Nordiska museet* menar att utredningen förbigått de grupper bland de icke renskötande samerna som med sin livsföring anknyter till den ursprungliga samiska ärjemarkskulturen. Betänkandet bör kompletteras med undersökningar som berör de icke renskötande samer som bor kvar i kärnområdena.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Umeå hävdar också att utredningen inte tillräckligt behandlat alla berörda grupper. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anser att en samlad bedömning borde ha innefattat sådana befolkningsgrupper som under århundraden levt i nära anslutning till rennäringen. Dessa gruppers relationer till såväl den renskötande som den icke renskötande samebefolkningen borde närmare ha utretts. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* framför liknande synpunkter. Enligt länsstyrelsens uppfattning hade det varit värdefullt om utredningen sökt klarlägga hur de olika intressena i fjällvärlden påverkar situationen för samerna och därmed förutsättningarna för den samiska kulturen. *Institutet för folklivsforskning vid universitetet i Stockholm* anmärker att utredningen inte uppmärksammat de sociala skillnader som förekommer bland de renskötande samerna.

Enligt SSR och *Sáminuorra* saknas en grundläggande kartläggning av förutsättningarna för den samiska näringen och kulturen. SSR efterlyser en behandling av samernas möjligheter att delta i turismens utveckling inom samernas kärnområden. Utredningen borde också ha berört skogsamernas speciella problem. *Sáminuorra* finner det vara en allvarlig

brist att utredningen inte lagt fram förslag som syftar till att åstadkomma en positiv befolkningsutveckling inom det samiska bosättningsområdet. Enligt Sáminuorrás uppfattning har utredningen inte uppmärksammat den sneda ålders- och könsfördelningen inom sameområdet och därmed förbigått den centrala frågan om samekvinnornas möjligheter att få sysselsättning och möjligheter att bo kvar inom det samiska området.

Norbottens sameförbund finner det anmärkningsvärt att utredningen inte berört de icke renskötande samernas sysselsättningsproblem. *Storumangruppen* tillägger att utredningsdirektiven är ofullständiga emedan de inte berör samebefolkningens ekonomiska och sociala problem. Även *Lapplandsgruppen* anser att utredningens uppgifter varit alltför begränsade. Utredningsuppdraget borde ha omfattat inte bara samerna som etnisk befolkningsgrupp utan också den befolkningsgrupp som lever som samernas närmaste grannar. *Mälargruppen* förordar att det förutom denna utredning rörande samernas språk och kultur också företas en utredning beträffande regionalpolitiska åtgärder i sysselsättningsfrågan. *Nordiskt samiskt institut* konstaterar att utredningen, till skillnad från motsvarande initiativ i Finland och Norge, inte varit inriktad på att åstadkomma lösningar i fråga om det ekonomiska och näringsmässiga underlaget för samernas språk och kultur.

4.2 Redovisade undersökningar m. m.

Några remissinstanser, däribland *riksantikvarieämbetet*, *Nordiska museet*, *rektorsämbetet* och *socialantropologiska institutionen vid universitetet i Stockholm*, *statens råd för samhällsforskning*, *Krokoms kommun*, *SSR* och *Nordiskt samiskt institut* har kommenterat utredningens redogörelse för de svenska samernas historiska bakgrund. *Riksantikvarieämbetet*, *Nordiska museet* och *rektorsämbetet vid universitetet i Stockholm* anser att den historiska översikten är mycket värdefull för förståelsen av den nuvarande samiska kulturen. *Statens råd för samhällsforskning*, *SSR* och *Nordiskt samiskt institut* är däremot kritiska mot utredningens redovisning av den historiska bakgrunden och anser att en fullständig överblick över samernas historia saknas.

Riksantikvarieämbetet tar bl. a. upp frågan om samernas urgamla hemortsrätt i Sverige och framhåller därvid att frågan om samernas ursprung ännu inte är löst. De arkeologiska forskningsresultaten lämnar inte någon verklig klarhet i denna fråga. Det har enligt *riksantikvarieämbetet* hittills inte varit möjligt att i materialet från olika undersökningar urskilja vad som är samiskt och vad som hör till en fångstkultur uppbytt av andra folkgrupper. *Nordiska museet* framhåller att modern arkeologisk forskning vill hävda att den samiska kulturen endast är möjlig att leda bakåt i tiden några tusen år. Enligt *Nordiska museets* be-

dömning har sameutredningen i alltför hög grad tolkat tidiga fynd och lämningar som varande samiska.

Statens råd för samhällsforskning anser att utredningen i skildringen av samernas historia går förbi de för majoritetsbefolkningen graverande inslagen av kulturellt förtryck, försvagning och inskränkning av samiska rättigheter, berövande av försörjningsmöjligheter m. m.

SSR kritiserar utredningen för att inte till alla delar ha behandlat samernas historiska bakgrund utifrån samernas utgångspunkt. Utredningen skildrar t. ex. inte samernas allsidiga hävd till samebyns kollektivt ägda land i detalj. Enligt SSR måste också olika tiders idéströmningar uppmärksammas, som t. ex. "suveränitetstidens" traditioner från 1680-talet och under hela 1700-talet, samt inträngandet av liberalismen år 1809 och den aktivt samefientliga darwinismen år 1884. Detta är nya idéer som var för sig medfört ny lagstiftning eller bildat utgångspunkt för kronotolkning av stor betydelse för samerna. Den avvitrning som ägde rum på 1840—1850-talen måste tolkas efter då gällande författningar och uppfattningar. Vid dessa avvitringsförrättningar förde samerna själva talan för sina fastigheter. Kronan önskade vid den tiden ej behålla någon mark eller rättighet. Detta får stor betydelse för frågan om fiskesamerna och om stödjande medlemmar. SSR anser att i bl. a. dessa avseenden uppvisar betänkandet brister.

Historiken har vidare enligt SSR inte förts fram till nutid. Som exempel härpå vill SSR särskilt framhålla den svenska assimilationspolitiken, effekterna av exploaterandet av Sameättnam samt tvångsförflyttningen av samer jämte andra olägenheter efter år 1919 och senare års renbeteskonventioner. SSR utvecklar i sitt yttrande samernas syn på det historiska förloppet. SSR understryker vikten av att den vetenskapliga forskningen under de senaste åren i samefrågan och samernas historia inte får förbigås, förtigas eller förnekas. Genom forskningen har enligt SSR många väsentliga bidrag lämnats för att klarlägga samefrågan och samernas juridiska rätt.

Nordiskt samiskt institut framhåller bl. a. att institutet håller på att utarbeta en samisk historiebok, som är avsedd att användas i undervisnings- och folkbildningssyfte. I sameutredningens historiska redovisning saknas enligt Nordiskt samiskt institut tillräcklig redovisning av vilken betydelse, vilka följder och svårigheter samhällets stöd till befolkningen och kulturen kring rennäringen har haft för samefolket i dess helhet och hur tidigare åtgärder till stöd för samernas rätt, näringar och kultur har mist sin betydelse genom samhällsutvecklingen.

Endast ett fåtal remissinstanser, däribland *Ämnesföreträdaren för internationell rätt vid universitetet i Stockholm*, *statens råd för samhällsforskning*, SSR och *Nordiskt samiskt institut* har kommenterat avsnittet om folkrättsligt skydd av minoritetsgrupper.

Ämnesföreträdaren för internationell rätt vid universitetet i Stock-

holm framhåller, att en slutlig bedömning av huruvida åtgärder vidtagna i enlighet med betänkandets förslag — eller eventuella underlåtenheter i sådant hänseende — motsvarar folkrättens och rättighetskonventionernas krav knappast kan ske, med mindre frågeställningarna eller åtgärderna i fråga mera konkretiserats. *Statens råd för samhällsforskning* påpekar att utredningen inte diskuterar det folkrättsliga skyddet för ursprungliga minoriteters äganderätt till mark och egendom.

SSR anser att sameutredningens genomgång av internationella organs arbete och konventioner visar att konventionerna kan tolkas och tillämpas på ett sätt som även tar sikte på att skydda minoritetsgruppers fri- och rättigheter. Vid en konferens för världens urbefolkningar år 1975, där samerna var representerade, och genom bildandet av ett världsråd för infödda folk (World Council of Indigenous Peoples) har urbefolkningar (infödda folk, ursprungliga minoriteter) aktualiserat sin folkrättsliga situation. *Nordiskt samiskt institut* understryker särskilt betydelsen av FN:s underkommissions arbete med en fullständig och omfattande översikt angående arten och omfattningen av diskrimineringen av infödda befolkningsgrupper, samt nationella och internationella åtgärder som är nödvändiga för att eliminera dylik diskriminering.

Statistiska centralbyrån, Nordiska museet, SÖ, länskolnämnden i Uppsala län, universitetet i Stockholm, statens råd för samhällsforskning, lantbruksnämnden i Jämtlands län, länsstyrelsen i Jämtlands län, Uppsala, Strömsunds, Åre och Umeå kommuner, SSR, Lapplandsgruppen, Nordiskt samiskt institut och Sveriges allmänna biblioteksörening behandlar sameutredningens befolkningsstudier över de renskötande och icke-renskötande samerna.

SSR påpekar att samerna vid ett flertal tillfällen under senare år önskat och begärt att en folkräkning av samerna skulle utföras. Föreliggande befolkningsstudie redovisar enligt SSR:s mening i och för sig intressanta uppgifter. Det kan emellertid ifrågasättas om den valda metodiken medför att de framräknade sifferuppgifterna m. m. är relevanta. Enligt SSR har det i studien framtagna materialet baserats på källor, vilka inte med fullständig säkerhet ger ett rättvisande resultat och på så sätt kan den totala framräknade samebefolkningen rätteligen vara större än den som redovisas i studien. *Statens råd för samhällsforskning* finner också att befolkningsstudien är av klart intresse. Det kan dock på goda grunder göras gällande att samer är en större grupp än den redovisade. Denna grupp omfattar t. ex. även under efterkrigstiden från rennäringen utflyttade samer med ättlingar.

Statistiska centralbyrån konstaterar att en beskrivning av samernas demografiska förhållanden har gjorts i tre av varandra fristående undersökningar avseende åren 1958, 1965 och 1973. Den bristande kontinuiteten mellan undersökningarna har bl. a. medfört att samebefolkningen

studerats utifrån olika definitioner för avgränsning av denna befolkningsgrupp. Det är därför önskvärt att jämförbarhetsaspekten ägnas ökad uppmärksamhet vid eventuellt fortsatta undersökningar av detta slag.

Några instanser, däribland *Nordiska museet*, *SÖ, länskolnämnden i Uppsala län*, *Umeå kommun*, *Lapplandsgruppen* och *Nordiskt samiskt institut*, ställer sig i varierande grad tveksamma till användningen av renlängden som grund för beräkningen av den samiska befolkningsgruppen.

Länskolnämnden i Uppsala län anser att redovisningen av samebefolkningens fördelning på olika kommuner är av stor betydelse för planering av speciella åtgärder för samerna. *Sveriges allmänna biblioteks-förening* menar att folkbiblioteken i kommuner med många samer nu får bättre underlag för bl. a. inköp av litteratur på "invandrar- och minoritetsspråk". Biblioteken i övriga kommuner får även en påminnel-se om hur samerna är spridda över landet och påverkas att skaffa mera material om samisk kultur och samernas förhållanden.

För att göra utredningens befolkningsstudie användbar i ett vidare samiskt sammanhang måste den, enligt *Nordiskt samiskt institut*, kompletteras med uppgifter om bl. a. yrkesverksamhet, näringsgren och bostadsförhållanden. En sådan undersökning måste dessutom baseras på samernas egen definition av tillhörigheten till den samiska befolkningsgruppen. Befolkningsstudien visar att de flesta samer i Sverige bor i sameområdet och att många kommuner har ett relativt stort inslag av samisk befolkning. Detta måste, enligt institutets mening, beaktas vid överväganden från statens sida till stöd för samernas språk och kultur.

Några remissinstanser, däribland *socialstyrelsen*, *statistiska central-byrån*, *Nordiska museet*, *länskolnämnden i Uppsala län*, *socialantropo-logiska institutionen vid universitetet i Stockholm*, *humanistiska fakulte-ten vid universitetet i Umeå*, *statens råd för samhällsforskning*, *lant-bruksstyrelsen*, *Uppsala* och *Krokoms kommuner*, *länsstyrelsen i Jämt-lands län*, *SSR*, *Same-Åtnam*, *Lapplandsgruppen*, *Nordiskt samiskt in-stitut* och *Sveriges allmänna biblioteks-förening* har synpunkter på same-utredningens i n t e r v j u u n d e r s ö k n i n g rörande de icke-renskötande samernas problem.

Frågan om samernas samhörighetskänsla har kommenterats av några instanser, däribland *socialantropologiska institutionen vid universitetet i Stockholm*, *lantbruksstyrelsen*, *Same-Åtnam* och *Sveriges allmänna biblioteks-förening*. *Lantbruksstyrelsen* framhåller att, oavsett om sa-merna är medlemmar i sameby eller saknar renskötselrätt, torde det hos flertalet samer finnas en stark önskan att få förbli just samer och att samerna skall bestå som etnisk grupp inom det svenska samhället. Den-na önskan bör enligt *lantbruksstyrelsen* respekteras. *Same-Åtnam* anser att med vetskap om de utflyttade samernas tydliga samhörighetskänsla

med övriga samer, företrädesvis med samer i de traditionella samiska bosättningsområdena, och med vetskap om de utflyttade samernas starka känslomässiga anknytning till sina samebyar — hemtrakter — borde en förändring av den samiska befolkningsstrukturen vara möjlig att genomföra samepolitiskt och rikspolitiskt.

SSR finner att det material som framkommit genom intervjuundersökningen kan vara av utomordentligt stort värde. På somliga punkter överensstämmer resultaten med vad som från samisk sida tidigare framhållits i dessa frågor, framför allt vad gäller samhörighetskänslan. Det kan emellertid ifrågasättas om det framtagna materialet är av sådan omfattning och inriktning att det ger svar på de särskilda problem, som samerna möter i det svenska samhället.

Enligt *Nordiska museet* har sameutredningen beskrivit de icke-renskötande samerna som en diffus enhet, trots att olika undergrupper har helt olika förutsättningar och möjligheter att bära vidare samisk kultur. Sameutredningen har t. ex. inte beskrivit sådana grupper i kärnområdena som genom sitt nuvarande näringsfång anknyter till mycket ålderdomliga samiska näringstraditioner. Dessa samer, vare sig de en gång varit renskötare eller inte, anknyter med sitt näringsliv och nuvarande bosättning i lågfjällsområdet till en ursprunglig samisk kultur.

Det lilla urvalet i undersökningen på drygt 200 personer och begränsningen i frågeställningarna gör enligt *Nordiskt samiskt institut* att samernas åsikter och synpunkter kanaliserade genom deras organisationer utgör ett mycket starkare uttryck för samernas samhörighetskänsla och inställning i språk- och kulturfrågor.

4.3 Fortsatt utveckling av stödet till samekulturen

4.3.1 Samerna som ursprunglig befolkning och etnisk minoritet i Sverige

Sameutredningens grundsyn när det gäller samerna som ursprunglig befolkning i Sverige och etnisk minoritet inom den samlade befolkningen delas av ett stort antal remissinstanser, däribland *länskolnämnderna i Stockholms, Uppsala, Västerbottens och Norrbottens län, förskoleseminariet i Stockholm, universitetet i Stockholm, länsstyrelserna i Uppsala och Göteborgs och Bohus län, Norsjö och Gällivare kommuner, SSR, SACO/SR och Vuxenskolan.*

Målet för den svenska invandrar- och minoritetspolitiken är jämlikhet med majoritetsbefolkningen, framhåller *statens invandrarverk*. Häri ligger att de språkliga minoriteterna skall ha tillgång till information, utbildning och kultur som motsvarar det utbud som kommer majoritetsbefolkningen till del. De bör också ha möjlighet att inom ramen för en intressegemenskap som omfattar hela det svenska samhället upprätthålla och skapa respekt för egen språklig och kulturell identitet.

Även samerna som etnisk grupp måste enligt invandrarverket omfattas av dessa allmänna mål. Förutom de svårigheter i fråga om att bevara språk och kultur som samerna delar med andra minoriteter tillkommer emellertid att deras kultur är starkt geografiskt koncentrerad och att de saknar andra minoriteters möjligheter till kulturella förbindelser med ett ursprungligt hemland. Dessutom är den samiska kulturen starkt knuten till en försörjningskälla, nämligen renskötseln med binäringar. *Länskolnämnden i Stockholms län* understryker att de för invandrapolitiken uppställda målen, nämligen jämlikhet, valfrihet och samverkan, i lika hög grad gäller för en etnisk minoritet som den samiska, även om denna genom sin ursprunglighet intar en klar särställning.

Samerna måste, framhåller SSR och *Sáminuorra*, få leva kvar i sitt område, få bibehålla och utveckla sina värderingar, sin kultur, sitt näringsliv och sitt livsmönster och få dem accepterade som betydelsefulla och värda att utveckla. SSR och *Sáminuorra* betonar att samerna av de dominerande samhällena måste erkännas som en urbefolkning i sitt eget bosättningsområde. Samerna måste få möjlighet och resurser att utveckla egna demokratiska organ, som representerar samernas vilja och politik och som kan förvalta de resurser samerna har till sitt förfogande. Samerna måste vidare enligt SSR och *Sáminuorra* få en sådan rätt till sitt land, sameområdet, som ger samerna trygghet och garanti att leva kvar i sitt bosättningsområde. Utformandet av näringslivet och samhällslivet i sameområdet måste främst ta sikte på att bevara och låta samerna själva utveckla sin kultur och sitt levnadssätt samt utnyttja och ta del av områdets naturresurser för sin existens. Samerna måste först och främst få ekonomisk trygghet, men tillräckliga ekonomiska och samhällseliga åtgärder når föga resultat om samerna inte samtidigt finner en kulturell trygghet. SSR och *Sáminuorra* understryker att samebyn är den mest samiska av alla organisationer och institutioner och att samebyn måste bli basen för samernas framtida kultur-, samhälls- och näringsliv.

Same-Átnam anför att samerna som folk och kulturbärare har drabbats hårt av den västerländska utvecklingen. Samerna har byggt upp sitt samhälle i samklang med naturen och endast varsamt nyttjat naturtillgångarna. Samerna och samernas levnadsidéologi har hela tiden systematiskt undanträngts av storsamhället och dess företrädare. Trängre betesmarker och skövlade fiskevatten har tvingat merparten av det samiska folket att söka sin bärning utanför de traditionella samiska näringarna. I den fortsatta behandlingen av samefrågorna är det, betonar *Same-Átnam*, ytterst viktigt att samerna trots sin geografiska spridning inom Sverige och inom Norden behandlas som en folkgrupp. Speciellt viktigt är att samer med bosättning i utkanterna av de samiska kärnområdena på allvar uppmärksammas och att deras framtida existens på allt sätt befrämjas.

Nordiskt samiskt institut slår fast att den samiska befolkningen i Finland, Norge och Sverige är urbefolkning i sitt område och utgör nationella etniska grupper med egen kulturbakgrund, eget språk och ett traditionellt näringsunderlag. Det samiska folket har en stark vilja att fortsätta att bygga och bo i sitt bosättningsområde och föra sina kulturtraditioner vidare. Samtidigt har befolkningen enligt institutet ett rimligt krav på att få ta del i den sociala och ekonomiska utveckling som pågår i de tre länderna, anpassad till samiska förhållanden. Även *Klys* betonar att samerna i egenskap av ursprungsbefolkning i norra Skandinavien har en särställning bland svenska minoriteter.

Det svenska samhället har enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* intentioner att särskilt beakta minoritetskulturernas behov på samma sätt som man stödjer resurssvaga grupper. I ett län som Norrbotten kan emellertid motsatsförhållanden uppstå mellan omtanken om majoritetens av länsinvånarnas behov av t. ex. arbetstillfällen eller rekreativmöjligheter och vissa av samernas rättigheter och krav. Inte minst är det enligt länsstyrelsen lätt att detta blir resultatet i de situationer där samerna anses ha utomordentligt exklusiva rättigheter i fjällområdet.

Enligt *Storumans kommun* bör man inte eftersträva att i det svenska samhället urskilja en särskild samisk befolkningsgrupp, annat än i den utsträckning som följer av rennäringslagens speciella regler för den renskötande befolkningen. *Arvidsjaurs kommun* är för sin del oroad över vissa tendenser att för samernas räkning kräva en sorts ensamrätt inte enbart till renbeteslanden utan även till praktiskt taget all avkastning från naturtillgångar inom dessa områden.

4.3.2 Samordning och planering av ett utbyggt samhällsstöd

Förslaget om en central arbetsgrupp för samefrågor tillstyrks av bl. a. *studiemedelsnämnden i Umeå*, *lantbruksnämnden i Västerbottens län*, *länsstyrelsen i Västerbottens län*, *Östersunds och Norsjö kommuner*, *SSR*, *Sáminuorra*, *Same-Átnam*, *Norrbottens sameförbund*, *Storumangruppen*, *Vuxenskolan*, *landsantikvarierna i Jämtlands och Västerbottens län*, samt *Föreningen Sveriges landsantikvarier*. *Studiemedelsnämnden i Umeå* finner det angeläget att arbetsgruppen bildas för att samordna samhällsinsatserna för samerna. En arbetsgrupp på denna centrala nivå, med övergripande planeringsansvar över departements- och verksgränser, kan enligt nämnden lösa många av morgondagens svåra samordningsproblem. *Lantbruksnämnden i Västerbottens län* anser det nödvändigt med ett organ som har överblick över både rennäringsfrågor och samefrågor av kulturell art. Det är enligt *läns skolnämnden i Norrbottens län* av största vikt att det fortsatta stödarbetet genomförs av ett handlingskraftigt ledningsorgan med stort samiskt inflytande.

Från samisk utgångspunkt kan det enligt *SSR* hälsas med tillfreds-

ställelse att ett organ tillskapas för att närmare konkretisera statens samepolitik. När det gäller de organisatoriska formerna anser SSR att, även om det är angeläget att samhället formar ett organ med politiskt ansvar och administrativ handlingskraft, det därmed inte är sagt att ett sådant statligt organ samtidigt skall ha representanter från samerna och samernas organisationer. SSR, liksom även *Sáminuorra*, föreslår att ledningsorganet å ena sidan och företrädare för samerna och samernas organisationer å den andra sidan som likaberättigade "parter" sammanträffar till regelbundna överläggningar i konkreta frågor. SSR måste också få medel för utredningsverksamhet. Med tanke på den stora betydelse denna fråga har borde enligt SSR och *Sáminuorra* statsministern eller utbildningsministern vara ordförande i det föreslagna statliga ledningsorganet.

Norbottens sameförbund och *Storumangruppen* anser det nödvändigt med ett samlande organ som skall planlägga och leda det framtida utvecklingsarbetet. De kräver emellertid att de icke renskötande samerna representeras i organet och att dessa representanter väljs av de icke renskötande samerna själva. *Same-Átnam* understryker att samerna och de statliga företrädarna bör betraktas som likvärdiga parter och att ledningsorganets överläggningar bör ske regelbundet.

Svenska kommunförbundet och *länsstyrelsen i Stockholms län* förordar närmast en interdepartemental arbetsgrupp för samordningen av det fortsatta stödet åt rennärningen och åt samernas språk och kultur. *Statens invandrarverk* kan inte bedöma huruvida en samordning av insatserna kräver en sådan interdepartemental grupp som föreslagits av utredningen. Samefrågan är långt ifrån den enda där mer än ett statsdepartement är inblandat. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ifrågasätter om inte den föreslagna arbetsgruppen bör ledas från något av de berörda ämbetsverken, varvid lantbruksstyrelsen bör ligga närmast till. Länsstyrelsen finner det vidare lämpligt att den sakkunskap som finns hos berörda länsstyrelser blir representerad i arbetsgruppen.

Sáminuorra anser att ledningsorganet bör ha som sin första uppgift att göra en samlad bedömning av hela samefrågan, som hittills varit uppsplittrad på olika departement och myndigheter. Det bör även enligt *Sáminuorra* vara en uppgift för ledningsorganet och de samiska organisationerna att undersöka behovet av och förutsättningarna för kulturell, social och politisk verksamhet på det samiska lokalplanet. SSR framhåller att arbetsgruppen tillsammans med samernas organisationer och berörda myndigheter bör utarbeta konkreta förslag i fråga om samsättning för samekvinnor inom det samiska bosättningsområdet och samernas deltagande i turistnärningen. Även *Jämtland-Härjedalens turistförening* anser att ledningsorganet bör behandla samernas möjligheter att i större utsträckning delta i turismens utveckling inom samernas kärnområde.

Några remissinstanser, däribland *RRV*, *länsarbetsnämnden i Norrbottens län*, *länsstyrelsen i Jämtlands län*, *Kiruna kommun* och *FPU*, ställer sig tveksamma eller uttalat negativa till behovet av en arbetsgrupp på departementsnivå. *RRV* finner att stödinsatserna i dag är splittrade på flera organisationer och organ och att en samordning är önskvärd. Detta bör emellertid enligt *RRV* kunna ske utan att ett särskilt ledningsorgan inrättas. *Kiruna kommun* anser inte att förslaget om en särskild arbetsgrupp bör genomföras. På en mångfald andra områden i samhället finns det enligt kommunen större skäl att vidta sådana åtgärder.

Länsstyrelsen i Norrbottens län hävdar att ett stort antal samhällsfrågor i och för sig behöver samordnas bättre på central nivå, men att detta då bör organiseras som en övergripande departemental samverkan företrädesvis i frågor av principiell eller annan större betydelse med bibehållande av en meningsfull handläggning av frågorna på kommunal och regional nivå. Länsstyrelsen tar vidare upp frågan om hur samerna mer aktivt skulle kunna delta i samhällsorganens aktiviteter på kommunal och regional nivå. I Norrbottens län har kommuner, landsting och länsstyrelse kunnat etablera ett förtroendefullt samarbete vad gäller översiktlig fysisk planering, länsplanering, trafikplanering etc. Samverkan under fyra år inom ramen för länsstyrelsens fjällplanering har utvecklat en övergripande grundsyn för resursanvändning. I detta arbete har samiska spörsmål kunnat beaktas på så vis att kommunen svarat för inhämtande av de samiska synpunkterna. Länsstyrelsen förutsätter att planering och genomförande av stödåtgärder vad gäller regionala statliga organ liksom kommunala organs uppgifter med anknytning till samisk kultur kan genomföras på analogt sätt. Huvudansvaret för den samiska kulturen har samerna själva, men samhällets organ utformar i det dagliga arbetet en policy innanför dessa ramar.

För att garantera en löpande dokumentation av samekulturen och en löpande pedagogisk verksamhet inom samma sektor föreslår *landsantikvarien i Jämtlands län* att man i varje län bildar en samsarbetsnämnd för samekultur. I denna nämnd bör ingå representanter för samernas organisationer inom länet samt för länsmuseum, länslöjdsorganisation, länskolnämnd och lokalradio, eventuellt också länsbildningsförbund, länsbibliotek och länsstyrelse. Som komplement till länsnämndernas verksamhet föreslår *landsantikvarien* att man kompletterar den av utredningen föreslagna centrala arbetsgruppen med en särskild samsrådsgrupp för den vetenskapliga och dokumenterande verksamheten samt för slöjdverksamheten. *Landsantikvariens* förslag får stöd av *Norrbottens museum*, *Föreningen Sveriges landsantikvarier* och *Östersunds kommun*.

Med hänsyn till samernas särställning och till att samebefolkningen är starkt koncentrerad till samcområdet finner *SSR* det motiverat att

det skall finnas ett starkt samiskt inslag i samcområdets kommuner och att samerna ges medinflytande i organ som behandlar frågor av samiskt intresse. Detta medinflytande kan genomföras genom att man bildar samarbetsgrupper mellan kommuner och samernas representanter eller att en samisk observatör finns med i de kommunala organen då frågor som berör samerna behandlas. Genom deltagande i partipolitiska grupperingar har samernas representanter enligt SSR svårt att få plats i kommunala organ. Även *Sáminuorra* anser att samerna måste få större möjlighet att bevaka sina intressen på kommunal och regional nivå. *Svenska kommunförbundet* framhåller att kommunernas engagemang i samefrågor blir allt större. Det är därför naturligt att utbyggnaden av åtgärder sker i samråd med kommunerna.

Sameutredningen har sett det som en avgörande förutsättning för strävandena att bevara den samiska kulturen att *rennäringen* kan fortleva som en *samisk* näring och att ett rimligt antal samer i framtiden kan få sin utkomst inom rennäringen eller på annat sätt inom det samiska kärnområdet (jfr 4.4). Denna uppfattning delas av flertalet av de remissinstanser som kommenterat frågan, däribland *socialstyrelsen*, *lärarhögskolan i Uppsala*, *rektorsämbetet vid universitetet i Stockholm*, *lantbruksnämnden i Västerbottens län*, *statens invandrarverk*, *statens vattenfallsverk*, *Krokoms*, *Norsjö* och *Arjeplogs kommuner*, *SSR*, *Vuxenskolan* och *Norrlands naturvårn*. *Sáminuorra* förutsätter att sameutredningens mening "ett rimligt antal" kan tolkas så att antalet sysselsatta inom rennäringen och inom andra näringar i de samiska kärnområdena i framtiden måste ses ur en same-samhällelig socio-ekonomisk synvinkel.

Länsstyrelsen i Norrbottens län hävdar att uppfattningen att renskötelsen är en förutsättning för den samiska kulturen är en alltför ofullständig utgångspunkt för en analys av samernas situation. *Kiruna kommun* anser för sin del att rennäringen inte utgör den enda grunden för den samiska kulturen.

Om det skall vara möjligt att behålla och utveckla en levande samisk kultur i vid bemärkelse är det enligt sameutredningen nödvändigt att de samiska frågorna blir ett naturligt inslag i den *allmänna samhällsplaneringen*. *Statens planverk* anser det vara en angelägen uppgift för samhällsplanerande myndigheter att fullfölja försöken att finna lämpliga former för en tillämpning av rennärlagsstiftningen inom samhällsplaneringen. Enligt planverkets mening utgör rennärlagslagens markreglerande bestämmelser och statsmakternas uttalanden till stöd för renskötelsens rättigheter en relativt god grund för en markanvändningsplanering som skyddar renskötelsintresset. Ett bättre planeringsunderlag som belyser förhållandena inom renskötelsen ökar förutsättningen att genom fysisk planering lösa de konflikter om markanvändningen som kan finnas mellan renskötelsen och andra intressen.

På kommunalt håll torde man enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län*

vara angelägen om att få realistiska överläggningar med samebyarna och de från rennäringen utslagna samerna om problem som det ankommer på kommunen att handlägga. Dessa frågor kan beröra sysselsättning, bostadsförhållanden, utbildning, social service eller kulturella aktiviteter. Det är enligt länsstyrelsen viktigt att man uppnår sådana former för denna samverkan att samerna framstår som kommunmedborgare och inte som en motpart till kommunen.

Statens vägverk föreslår, för att om möjligt ytterligare underlätta samarbetet mellan vägverket och samerna och deras intressen, att samebyn i fortsättningen förordas som obligatorisk remissinstans i den mån vägföretag berör samiska intressen. Vid vattenkraftutbyggnader inom områden som nyttjas av samerna har *statens vattenfallsverk* vid förhandlingar och genom avtal om ersättningar och åtgärder sökt skapa förutsättningar för att renskötseln skall kunna fungera, trots gjorda intrång. *Förskoleseminariet i Stockholm* tillägger att det vid planering av vägbyggen, kraftledningar och anläggningsarbeten av olika art inom renbetesområden eller områden där renarnas flyttningsleder går fram är av största vikt att myndigheterna samarbetar med samernas organisationer och lokala samebyar. Även vid planeringen av turistanläggningar och vandringsleder bör myndigheterna förhandla med samernas företrädare innan beslut fattas.

I den fortsatta fysiska riksplaneringen och i fråga om det regionalpolitiska arbetet måste, framhåller *SSR*, sysselsättningsfrågorna och andra frågor med avgörande betydelse för samernas framtid ha hög prioritet och samerna genom sina organisationer få möjlighet att påverka och styra utvecklingen.

Sáminuorra framhåller att exploateringen av naturtillgångarna i Sameättnam medför förändringar i den samiska miljön som i vissa fall kan betecknas som miljöförstöring. En förutsättning för ett levande samiskt samhälle är enligt *Sáminuorra* att de existerande samiska näringarna skyddas och att det ges möjligheter att skapa alternativa sysselsättningar i de samiska områdena utifrån samiska behov, i enlighet med de förutsättningar och begränsningar som den ekologiska och kulturella miljön har i de samiska områdena. *Norrlands naturvård* betonar också att utnyttjandet av naturtillgångar måste ske med tillbörlig hänsyn till samerna. Enligt naturvärnet har utredningen inte tillräckligt understrukit sambandet mellan behovet att spara naturtillgångarna och en strävan att bevara samekulturen. *Lärarhögskolan i Uppsala* menar att det kostsamaste stödet till samekulturen inte ligger i de anslag som ges över statsbudgeten, utan i att man avstår från att till industrisamhällets fromma ytterligare exploatera renbetesområdena.

I några yttranden behandlas behovet av särskilda insatser till stöd för samekulturen inom områden som utredningen endast berört i förbigående. Enligt *länsstyrelsen* och *länsbostadsnämnden i Norrbottens län* bör statsmakterna ta ett vidgat ansvar för att få till stånd en

upprustning av bostäderna i fjällområdena. Behovet av god bostad hos samebefolkningen och övrig befolkning som lever under särpräglade förhållanden måste enligt länsstyrelsen jämföras med den övriga länsbefolkningens villkor. Länsstyrelsen har gjort en utredning om bostadsförhållandena inom fjällområdet för same och övrig fjällbefolkning och föreslagit vissa ändringar i kungörelsen om förbättringslån för att underlätta samernas bostadsförsörjning.

Länsstyrelsen i Norrbottens län tar även upp frågor om kommersiell service och kommunikationer. Nuvarande författning om statligt stöd till kommersiell service i glesbygd beaktar enligt länsstyrelsen inte på ett tillfredsställande sätt fjällbefolkningens speciella förhållanden. Länsstyrelsen påpekar vidare att vattenkraftutbyggnaderna i fjällområdet planeras vara avslutade i början av 1980-talet. Grunden för upprätthållande av servicen i området rycks då delvis undan, även om vägar etc. finns kvar. Länsstyrelsen ser det som angeläget av bl. a. sociala och kulturpolitiska skäl att redan nu vidta åtgärder som tryggar den renskötande och fiskande befolkningens servicebehov inför framtiden. Det kan vidare vara ett livsvillkor för t. ex. den samiska bosättningen i länets nordliga delar att vissa vägar byggs ut. Samtidigt är det enligt länsstyrelsen av stor betydelse för fjällområdets människor att ny teknik inom kommunikationssektorn kan utnyttjas.

SSR anmäler att riksförbundet i särskild ordning kommer att ta upp skogssamernas utestående frågor, juridiskt och politiskt. SSR berör också frågan om icke-samers rösträtt i koncessionssamebyarna.

4.4 Samiska näringar och sysselsättning inom det samiska bosättningsområdet

Behovet av stöd till de samiska näringarna och sysselsättningsskapande åtgärder inom renskötselområdet framhålls av ett stort antal remissinstanser, bl. a. *socialstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantbruksnämnden i Västerbottens län, AMS, länsarbetsnämnderna i Västerbottens och Norrbottens län, domänverket, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Bergs, Krokoms, Strömsunds, Storumans, Jokkmokks och Kiruna kommuner, Västerbottens turisttrafikförbund, SSR, Sáminuorra, Same-Átnam och Vuxenskolan.*

Ett flertal remissinstanser, däribland *socialstyrelsen, länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län, Storumans och Jokkmokks kommuner, SSR, Sáminuorra och Same-Átnam* uppehåller sig vid den negativa befolkningsutvecklingen i samområdet och understryker vikten av att sysselsättningsskapande åtgärder snarast vidtas för att den samiska folkgruppen och samekulturen skall kunna bestå. Särskilt framhålls angelägenheten av att samekvinnor bereds sysselsättning inom det samiska bosättningsområdet.

För att lösa problemet med det vikande samiska befolkningsunder-

laget krävs enligt *socialstyrelsen*, *länsstyrelsen i Norrbottens län* och *SSR* i första hand kraftigt utökade arbetsmarknadspolitiska insatser för att skapa arbetstillfällen inom samebyarna eller i deras närhet. *Sámi-nuorra* och *Same-Åtnam* betonar särskilt värdet av att samernas egna sysselsättningsfrämjande initiativ får ett sådant ekonomiskt stöd att olika projekt kan förverkligas.

SSR ansluter sig i likhet med ett flertal andra remissinstanser, däribland *statens vattenfallsverk*, *domänverket*, *Strömsunds*, *Norsjö* och *Gällivare kommuner* samt *Umbyns sameby*, till utredningens uttalande om betydelsen av ett fortsatt statligt stöd åt rennärigen. Åtskilliga remissinstanser uppehåller sig vid frågan om rationalisering inom rennärigen och möjligheterna att bereda sysselsättning för de samer som inte kan få sin utkomst inom denna näring.

Lantbruksstyrelsen framhåller att endast en minoritet bland samerna kan dra nytta av rennäringslagens särskilda förmåner på grund av att en betydande del av samerna saknar renskötselrätt och många rensköttselberättigade samer lämnat rennärigen. Styrelsen framhåller att en av de väsentligaste åtgärderna för att stödja samerna är att verka för lämplig sysselsättning som alternativ eller komplettering till renskötelsen. Sådana åtgärder bör främst inriktas på det traditionella sameområdet och samordnas med övriga åtgärder för sysselsättning i glesbygd och med den allmänna lokaliseringpolitiken.

AMS framhåller i likhet med *länsarbetsnämnderna i Västerbottens* och *Norrbottens län* att arbetslöshet och undersysselsättning sedan länge är omfattande bland samer som är verksamma inom rennärigen. Strukturarbetet inom näringen måste därför inriktas på större bärkraftiga företag som kan ge kontinuerlig sysselsättning och bättre arbetsinkomster. Enligt *länsarbetsnämnden i Västerbottens län* blir det en framträdande uppgift att skapa ett tillräckligt antal alternativa arbetstillfällen inom berörda geografiska områden.

Länsstyrelsen i Norrbottens län uppehåller sig i ett längre resonemang kring möjligheterna att skapa säkra utkomstmöjligheter för den samiska befolkningen. Länsstyrelsen delar utredningens uppfattning att ett aktivt stöd till rennärigen är en förutsättning för den samiska kulturens fortbestånd. Länsstyrelsen utarbetar i samarbete med lantbruksnämnden ett mer fullständigt program för rennärigen utveckling. De förslag som länsstyrelsen under år 1977 beräknas kunna lägga fram på grundval av detta arbete bygger på en diskussion av rennärigen betydelse för den samiska kulturen. Länsstyrelsens förslag till åtgärdsprogram är baserat på renskötelsen med den kompletterande sysselsättning som kan skapas genom slöjd, byggande och drift av anläggningar i fjällområdet, naturvård etc. Även produktion i halvindustriell och industriell skala liksom sysselsättning inom traditionellt icke-samiska yrken har en utomordentlig betydelse. Den

centrala frågan är hur yngre personer, och då främst kvinnor, skall kunna få en rimlig utkomst inom fjällområdet. Önskemålet att värna om den samiska kulturen medför att man vid genomförandet av erforderliga åtgärder måste eftersträva sådana lösningar att intrång i rennäringsringen undviks eller minimeras. I fråga om avvägningen mellan rennäringsringen och annan verksamhet anser länsstyrelsen att rennäringsintressen inte får förhindra annan önskvärd sysselsättning. I de fall då rennäringsringen skulle äventyras av annan verksamhet och denna verksamhet inte medför betydande skillnader i regionalpolitisk effekt bör dock rennäringsringen prioriteras.

I fråga om samernas näringsvillkor framhåller även SSR och *Sáminuorra* vikten av att det skapas ett ekonomiskt underlag för den samiska befolkningens och kulturens fortlevnad. SSR och *Sáminuorra* understryker att insatser för att stödja samiskt näringsliv och samisk kultur främst bör inriktas på att stärka samebyn. Genom att stimulera samebyn att utveckla sin verksamhet och sitt näringsunderlag skapas förutsättningar för ökad sysselsättning och bättre befolkningssammansättning i de samiska kärnområdena.

Sáminuorra betonar att samerna måste ges möjlighet att själva skapa sysselsättningstillfällen. *Sáminuorra* presenterar ett förslag till utvidgad sameby, enligt vilket samebyn bör ges möjlighet att bedriva annan ekonomisk verksamhet än renskötsel. *Sáminuorra* nämner jakt, fiske, slöjd och andra näringar, som tillvaratar och förädlar produkter från de samiska primärnäringarna, samt servicenäringar som turism etc. *Sáminuorra* understryker vikten av att det ges reella möjligheter att utnyttja de ekonomiska stöd- och låneformer, inkl. de speciella stödformer som utvecklats i det s. k. inre stödområdet, som tillkommer olika ekonomiska verksamheter i det övriga samhället. *Sáminuorra* finner det också rimligt att speciella resurser avsätts för att utveckla näringslivet i de samiska kärnområdena. De ekonomiska resurser som finns i de olika vattenregleringsfonderna och i Norrlandsfonden måste också komma samerna och samebyarna till godo.

I fråga om sysselsättningsskapande åtgärder nämner AMS, länsarbetsnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt länsstyrelsen i Norrbottens län de beredskapsarbeten som anordnats med länsstyrelse och lantbruksnämnd som huvudmän i syfte att främja rennäringsringen och stödja sysselsättningen bland samerna.

Länsarbetsnämnden i Västerbottens län anser att det finns goda förutsättningar för en ytterligare utveckling av sameslöjden och sameskonsthandverket på bredare basis (jfr 4.8). Denna uppfattning delas av länsarbetsnämnden i Norrbottens län som noterar betydelsen av att främja andra näringar, bl. a. sameslöjden, som alternativ och komplement till rennäringsringen. Nämnden framhåller sin insats i utvecklingen av det industriella beredskapsarbetet i Jukkasjärvi, som ba-

seras på slöjdalster. Nämnden har föreslagit att denna verksamhet utvidgas genom att en filial förläggs till Karesuando. *Same-Åtnam* framhåller sin beredvillighet att medverka till ökad sysselsättning för samer, men protesterar mot sådan verksamhet som innebär att sameslöjden enbart utnyttjas som ett lämpligt objekt för att lindra arbetslösheten. Även om satsningarna på en skyddad verkstad i Jukkasjärvi och en planerad sådan i Karesuando kan bidra till att minska arbetslösheten, innebär de i ett längre perspektiv en kortsiktig och spekulativ exploatering av samernas kultur och dess yttringar. Föreningen är emellertid villig att stödja verkstadsidén i modifierad form under förutsättning att *Same-Åtnam* får ett avgörande inflytande på verksamhetens inriktning.

I fråga om fisket som samisk näringskälla (jfr 4.6) påpekar *länsarbetsnämnden i Norrbottens län* att betydande insatser vidtagits för att främja fjällfisket. *Fiskeristyrelsen* och *fiskerintendenten i övre norra distriktet* påpekar att fjällfiskets utvecklingsmöjligheter är goda under förutsättning att fiskets avsättningsproblem kan lösas. Möjligheterna att skapa ökad sysselsättning inom fjällfisket är emellertid i första hand knutna till en utbyggnad av fisketurismen. *Fiskerintendenten* menar att mindre turistanläggningar i form av stugbyar, som drivs av enskilda samer eller en grupp inom en by, kan vara en lämplig form för verksamhet inom turistfisket. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser också att det finns möjligheter att avsevärt öka fisket i fjällområdet genom tillskapande av anläggningar för uppsamling och förädling av fiskprodukterna.

Om icke-renskötande samer erhöll samma rättigheter till fjällvärldens land och vatten som de renskötande samerna, skulle en del av sysselsättningsproblemen för arbetslös ungdom och äldre friställd arbetskraft enligt *Lapplandsgruppen* kunna lösas genom verksamhet inom sådana traditionella samiska näringar som jakt, fiske och skogsfångst.

Ett stort antal remissinstanser, bl. a. *lärarhögskolan i Uppsala, forskoleseminariet i Stockholm, fiskeristyrelsen, fiskerintendenten i övre norra distriktet, AMS, länsarbetsnämnderna i Västerbottens och Norrbottens län, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Bergs, Krokoms, Strömsunds, Storumans och Kiruna kommuner, Jämtland-Härjedalens turistförening, Västerbottens turisttrafikförbund, SSR, Sáminuorra och Svenska turistföreningen*, anser att en utbyggnad av turistnäringen inom sameområdena skulle kunna bereda nya sysselsättningsmöjligheter för samer, i synnerhet för kvinnor och icke-renskötande samer.

Vid uppbyggnaden av turistanläggningar skapas omedelbart arbetstillfällen, påpekar *länsarbetsnämnden i Norrbottens län*, medan driften av anläggningarna medför ett behov av mer stadigvarande personal. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* påpekar att turismen vid sidan av möjligheten till försäljning av slöjdprodukter kan erbjuda samerna arbets-

tillfällen i samband med bevaknings- och inventeringsuppgifter, anläggningsarbeten som brobyggen och stugtillverkning m. m. Dessa arbetsmöjligheter bör i första hand komma den samiska lokalbefolkningen till godo. Länsstyrelsen anser att den utbyggnad av anläggningar för rekreation som arbetsmarknadsverket svarat för bör fortsättas och att samer bör kunna engageras som fasta stugvärdar vid dessa anläggningar. *Jämtland-Härjedalens turistförening* framhåller värdet av att den samiska lokalbefolkningens kunskaper om fjällmarkernas förhållanden kommer turismen till godo.

Ett flertal remissinstanser framhåller vikten av att en utbyggnad av turismen sker i samverkan med samerna och på ett sådant sätt att den inte inkräktar på sådana samiska intressen som rennäringen. *AMS* påpekar att en utbyggnad av turismen bör ske i samråd med samerna så att större intrång än nödvändigt på renskötseln kan undvikas, en uppfattning som delas av *länsarbetsnämnden i Norrbottens län*.

Länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län anser det vara självklart att samhällsinsatserna för turistlivet skall avvägas så att även samerna får en rimlig del därav. *Sáminuorra* understryker vikten av att samerna ges möjligheter att redan på planeringsstadiet på ett avgörande sätt styra utbyggnaden av turismen och betonar att den ekonomiska utveckling som turismen medför måste komma samerna till godo.

Länsstyrelsen i Jämtlands län, Jämtland-Härjedalens turistförening och *länsstyrelsen i Norrbottens län* understryker behovet av utbildning inom turistbranschen för att samerna skall kunna få del av sysselsättningsmöjligheterna inom turismen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller att det råder oklarhet om vilken myndighet som har det långsiktiga ansvaret för samernas sysselsättning genom att såväl lantbruksmyndigheterna, länsarbetsnämnden och länsstyrelsen som SSR har ett visst ansvar för dessa frågor. En huvudfråga är vilken myndighet som har ansvaret för att utverka de medel som utanför arbetsmarknadspolitikens ram kan tillföras olika aktiviteter. Enligt länsstyrelsens mening har oklarheten i denna fråga medfört att arbetstillfällen på lång sikt inte kunnat skapas och att sysselsättningsfrågorna huvudsakligen fått skötas genom beredskapsarbeten. Länsstyrelsen understryker att ansvarsförhållandena i detta hänseende omedelbart måste klarläggas, för att strävandena att lösa samernas sysselsättningsfrågor i fortsättningen inte skall komma att präglas av allmän passivitet. Stora resurser måste sättas in för tillskapande av nya arbetstillfällen, insatser i beredskapsarbete och omskolningsverksamheter. Endast genom de regionala statliga organens insatser kan de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna bli av tillräcklig omfattning, anser länsstyrelsen.

I fråga om ansvaret för sysselsättningen inom sameområdet påpekar *lantbruksstyrelsen* att det i regleringsbrev den 18 juni 1971 ålagts lant-

bruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att, efter samråd med länsarbetsnämnderna och samerna, vidta sysselsättningskapande åtgärder inom renskötseområdet för de samer som inte får tillräcklig sysselsättning inom själva renskötseln. Lantbruksstyrelsen har vid sidan av huvudansvaret för rennäingsfrågorna fått i uppdrag att följa lantbruksnämndernas arbete med dessa frågor. Lantbruksstyrelsen har dock tidigare framhållit att lantbruksnämnderna saknar resurser för att aktivt medverka i arbetet med sysselsättningsfrågorna och förordat att särskild expertis ställs till nämndernas förfogande. I samverkan mellan lantbruksstyrelsen, socialstyrelsen och SSR har därefter i juni 1975 tillsatts en särskild arbetsgrupp med uppgift att handha sysselsättningsfrågan inom samebyarna. Lantbruksstyrelsen anser dock fortfarande att en särskild befattningshavare under lantbruksstyrelsens huvudmannaskap bör tillsättas, om intentionerna bakom uppdraget i nämnda regleringsbrev skall kunna genomföras.

Länsarbetsnämnden i Norrbottens län vänder sig starkt mot att lantbruksmyndigheterna tilldelats ansvaret för sysselsättningsfrågorna inom sameområdet. Det naturliga är enligt nämndens mening att de arbetsmarknadspolitiska insatserna för samerna kanaliseras på vanligt sätt via arbetsmarknadsverket. Därmed kan alla arbetsmarknadspolitiska resurser komma även rennäringen till godo.

SSR anser att det huvudsakliga ansvaret för samernas sysselsättning skall ligga på AMS för såväl planering som genomförande av konkreta åtgärder. Det bör emellertid åligga det föreslagna statliga ledningsorganet att i samarbete med samernas organisationer utarbeta olika konkreta förslag i fråga om sysselsättningstillfällen för samekvinnor inom det samiska bosättningsområdet samt samisk medverkan i turismen.

4.5 Stödjande medlemmar i samebyar

Utredningens förslag om införande av ett stödjande medlemskap i samebyar tillstyrks av *hovrätten för övre Norrland, kammarrätten i Sundsvall, Nordiska museet, nomadskolfullmäktige vid nomadskolan i Änge, förskoleseminariet i Stockholm, socialantropologiska institutonen vid universitetet i Stockholm, rektorsämbetet och samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Umeå, renägarerepresentanterna Åhrén, Doj och Fjällgren i rennäingsdelegationen inom lantbruksnämnden i Jämtlands län, lantbruksnämnden i Norrbottens län, Göteborgs, Krokons och Strömsunds kommuner, Malå sameby, Same-Ätnam, FPU, Klys, Vuxenskolan och landsantikvarien i Jämtlands län.*

Angående riktlinjerna för det stödjande medlemskapet ansluter sig *hovrätten för övre Norrland, kammarrätten i Sundsvall, lantbruksnämnden i Norrbottens län, Malå sameby, Same-Ätnam, Vuxenskolan och landsantikvarien i Jämtlands län* till tanken

att samebyn skall besluta om införande av stödjande medlemskap och avgöra inval av enskilda personer som stödjande medlemmar.

Hovrätten för övre Norrland delar utredningens uppfattning att anslutning som stödjande medlem bör beviljas endast renskötselberättigad person och endast i den egna hembyn. Hovrätten anser att en sådan ordning bäst motsvarar samebyns intressen. Några remissinstanser, däribland *samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Umeå*, förordar att det stödjande medlemskapet begränsas till den egna hembyn men utsträcks till att omfatta alla av samisk börd. *Nordiska museet* framhåller att en begränsning av det stödjande medlemskapet till renskötselberättigade samer skulle motverka syftet att stärka samisk identitet och samhörighetskänsla.

Några remissinstanser, däribland *Strömsunds kommun, Same-Åinam, FPU, Klys och Vuxenskolan*, uppehåller sig vid det särskilda yttrandet av ledamöterna Thomasson och Utsi innebärande att principen om samebyns rätt att anta stödjande medlemmar skrivs in i rennäringslagen. *Kammarrätten i Sundsvall* finner det angeläget att samernas egen uppfattning blir avgörande för utformningen av det stödjande medlemskapet för att syftet att stärka samhörigheten mellan olika samegrupper skall kunna uppnås. *Kammarrätten* beklagar samtidigt att utredningen inte ägnat rennäringslagen och dess tillämpning större uppmärksamhet vid sin genomgång av samernas situation och framhåller det angelägna i att de erfarenheter som erhålls vid tillämpningen av lagen tas till vara och eventuellt läggs till grund för lagändringar.

Den föreslagna formen för stödjande medlemskap i samebyar avstyrks av *kammarkollegiet, lantbruksstyrelsen, lantbruksnämnderna i Jämtlands och Västerbottens län, domänverket, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Grans och Umbyns samebyar, Storumans och Kiruna kommuner, Sáminuorra, Lapplandsgruppen, Mälargruppen* och *landsantikvarien i Västerbottens län*.

Några remissinstanser ställer sig i varierande grad tvivlande till motiven för ett stödjande medlemskap. *Lantbruksnämnden i Jämtlands län* frågar sig om det huvudsakliga motivet till den vistelse i samebyn som det stödjande medlemskapet avser inte blir att utöva olika fritidsaktiviteter snarare än att stärka samhörigheten med samebyns medlemmar. *Fiskeriintendenten i övre norra distriktet* och *Arjeplogs kommun* ser inga skäl till att knyta de ideella strävandena att öka samhörigheten mellan samerna till möjligheten för stödjande medlemmar att få rätt till krokfiske och småviltjakt som fritidsaktivitet. *Statens naturvårdsverk* anser att jakt- och fiskerätten skulle bli det drivande motivet för många utflyttade samer att söka ideellt medlemskap i samebyn, varvid syftet med det stödjande medlemskapet skulle förfelas.

Ett flertal remissinstanser, bl. a. *lantbruksnämnden i Jämtlands län*,

domänverket, länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län samt Umbyns sameby understryker att samebyarna i egenskap av ekonomiska föreningar för att ombesörja renskötseln inte är lämpade för den ideella verksamhet som det stödjande medlemskapet innebär. Enligt bl. a. dessa instanser skulle följden av ett stödjande medlemskap i samebyar bli att villkoren för renskötseln och dess utövare försämrats.

Ett stort antal remissinstanser uppehåller sig vid förslaget att samebyn skall kunna tilldelas stödjande medlem rätt till krokfiske och småviltjakt. Förslaget avstyrks uttryckligen av *lantbruksstyrelsen, lantbruksnämnderna i Jämtlands och Norrbottens län, fiskeristyrelsen, fiskeriintendenten i övre norra distriktet, statens naturvårdsverk, länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län, Malå sameby, Arjeplogs kommun, Kiruna jakt- och fiskevårdsförening, Svenska jägareförbundet och landsantikvarien i Västerbottens län.*

Ett flertal remissinstanser framhåller att ett tillerkännande av jakt- och fiskerättigheter till stödjande medlemmar i sameby skulle skapa friktioner med den bofasta ortsbefolkningen. Således påpekar bl. a. *lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen i Jämtlands län och Svenska jägareförbundet* att den starka efterfrågan på jakt- och fiskemöjligheter i fjällen kan skapa ett konkurrensförhållande mellan stödjande medlemmar och ortsbefolkningen och leda till motsättningar mellan samerna och den övriga befolkningen.

Utredningens förslag att stödjande medlem skall kunna tilldelas rätt till krokfiske och småviltjakt efter samebyns beslut stöds av *hovrätten för övre Norrland, kammarrätten i Sundsvall, Nordiska museet, styrelsen för samefonden och FPU. Styrelsen för samefonden* framhåller att det inkomstbortfall genom minskade upplåtelseinkomster, som ett införande av den föreslagna jakt- och fiskerätten för stödjande medlemmar skulle orsaka samefonden, är av så pass ringa omfattning att styrelsen för sin del kan tillstyrka förslaget om stödjande medlemskap i samebyn.

I fråga om de icke renskötande samernas möjligheter att erhålla jakt- och fiskerättigheter har i vissa yttranden också framförts den uppfattningen att jakt- och fiskerätten är en hävdvunnen rätt för alla samer. I enlighet med denna ståndpunkt kräver *nomadskolfullmäktige vid nomadskolan i Änge, Norrbottens sameförbund och Storumangruppen* att de icke renskötande medlemmarna i samebyn i detta avseende tillerkänns samma rättigheter som byns övriga medlemmar. *Nordiska museet och Lapplandsgruppen* understryker vikten av att de icke renskötande samer som ägnar sig åt ursprungliga samiska näringar såsom jakt och fiske och inte är medlemmar i sameby, ges möjlighet att utöva sina traditionella näringar inom sina ursprungsområden.

De lokala sameföreningarna bör enligt *lantbruksstyrelsen, lantbruksnämnderna i Jämtlands och Västerbottens län, domänverket, länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län, Storumans*

kommun och landsantikvarien i Västerbottens län ha bättre förutsättningar än samebyarna för att verka för ökad samhörighet mellan de renskötande samerna och de samer som lämnat samebyarna. Som ett alternativ till det stödjande medlemskapet i samebyar föreslås att ökat stöd ges till de ideella samiska föreningarna.

Några remissinstanser för ett mer långtgående resonemang kring samebyns ställning och uppgifter, där de avvisar förslaget till stödjande medlemskap och vänder sig mot rennäringslagstiftningens begränsning av samebyns verksamhet till renskötsel. SSR och *Sáminuorra* betonar samebyns centrala roll för samebefolkningen och förordar åtgärder som kan stärka basen för samebyn som samisk institution. *Norrbottnens sameförbund*, *Storumangruppen*, *Lapplandsgruppen* och *Mälargruppen* betonar alla samers hävdvunna rätt till land och vatten och framhåller de icke renskötande samernas rätt till medlemskap i samebyn.

SSR framhåller att det väsentliga i frågan om ett stödjande medlemskap i samebyar är möjligheten att stärka samhörigheten mellan samerna. SSR påpekar att samebyarnas representanter i stort godtar att samebyns medlemskrets utökas under förutsättning att samebyarna får ett avgörande inflytande på utvecklingen. SSR understryker att samebyn är den mest samiska av alla institutioner och att den kan ge sina medlemmar en viss rättslig anknytning till sameområdet och därmed ett visst minoritetsskydd. Samebyn bör enligt SSR:s mening därför uppfattas som en sammanslutning för alla samer oavsett näringskälla. Mot bakgrund av samebyarnas vikande befolkningsunderlag måste ett utvidgande av medlemskretsen enligt SSR:s mening ses som ett led i strävandena att stärka basen för samebyn som samisk institution. SSR finner dock att frågan om utvidgning av medlemskapet inte är tillräckligt utredd och debatterad, varför frågan f.n. inte kan föranleda lagändring.

Sáminuorra ställer sig från principiella utgångspunkter starkt kritiskt till förslaget om stödjande medlemmar i samebyar. *Sáminuorra* förordar en politik som siktar på att återupprätta och stärka samebyn som grundvalen för den samiska minoritetens fortlevnad. Den nuvarande samebyn bygger på ett tidigare samiskt samhällsliv, där lokalsamhället var uppbyggt kring en differentierad ekonomi som hade en säregen social och politisk struktur och baserades på en kombination av renskötsel, jakt och fiske. *Sáminuorra* påpekar att den svenska rennäringslagstiftningen till viss del erkänt samebyns centrala ställning i det samiska samhällslivet genom att den gett samebyn en rättslig status och därmed tillförsäkrat byns medlemmar en viss rättslig anknytning till sameområdet. Den statliga samepolitiken bör enligt *Sáminuorra* inriktas på att stödja detta redan befintliga samhälle och undanröja de hinder som står i vägen för dess utveckling.

Sáminuorra vänder sig mot att 1971 års rennäringslag, i likhet med

tidigare lagstiftning på området, inskränkt samebyns verksamhetsfält till renskötelse. Denna begränsning utgör enligt Sáminuorras bedömning ett hot mot den samiska folkgruppens fortlevnad, dels genom att den motverkar utvecklingen av ett allsidigt samiskt näringsliv i samebyarna, dels genom att den ökar svårigheterna att få gehör för de samiska intressena allteftersom rennäringen tenderar att bli mer marginell ur storsamhällets synvinkel. Sáminuorra presenterar ett program för utvidgade samebyar, vari det bl. a. krävs att samebyn ges möjligheter att bilda bolag och att renskötseln och dess ledning blir fristående från samebyns övriga verksamhet. Sáminuorra föreslår också att samebyn ges resurser att bedriva kulturell, social och politisk verksamhet och att samebyn erhåller sådana ekonomiska resurser att en fungerande och ändamålsenlig administration kan upprättas. Sáminuorra föreslår att en försöksverksamhet med utvidgade samebyar enligt denna modell inleds i vissa samebyar. Vid utformningen av en sådan försöksverksamhet föreslås resp. samebyar och de samiska organisationerna få utforma verksamheten efter egna bedömningar.

Norrbyggens sameförbund understryker att ett genomförande av förslaget om stödjande medlemskap skulle medföra en ytterligare splittning av samerna. Norrbyggens sameförbund framhåller att de gamla samerättigheterna är en bordsrätt som inte kan berövas vissa samer godtyckligt. Sameförbundet kräver att icke renskötande samer skall berättigas inträde i sameby utan någon form av prövning och att denna rättighet stadfästs i lag. *Storumangruppen* förordar att de icke renskötande samerna erhåller ägande- och arvsrätt till sina egna och sina fädrens visten och boplatser och att en sådan rättighet lagfästs. I fråga om icke renskötande samers medlemskap i sameby föreslår Storumangruppen att alla samer oavsett yrke och social ställning obligatoriskt görs till medlemmar i sin hemby med rätt för de samer som så önskar att begära utträde ur byn. *Samernas samarbetsnämnd* ansluter sig till Storumangruppens yttrande.

Lapplandsgruppen förkastar förslaget till stödjande medlemskap med hänvisning till att det skulle innebära en ytterligare förstärkning av ett fåtals bestämmanderätt över flertalet. Lapplandsgruppen framhåller vikten av att de icke renskötande samerna får upprättelse i fråga om rätten till jakt och fiske, som är en hävdvunnen rättighet också för de samer som inte ägnar sig åt renskötsel och inte är anslutna till sameby. *Per Martin Andersen m.fl.* delar denna uppfattning. *Nordiska museet* föreslår att de samer som ägnar sig åt jakt och fiske tillerkänns rätt att i fortsättningen ägna sig åt dessa näringar och att de erhåller en i lag fastställd rätt att med avseende på jakt- och fiskerättigheter beviljas fullt medlemskap i samebyn.

4.6 Fiskesamerna

Lantbruksstyrelsen och *statens naturvårdsverk* ansluter sig till den definition av begreppet fiskesamer som utredningen använder. Med fiskesamerna avses således samer som inte tillhör den renskötande befolkningen men som är beroende av fisket inom renskötselområdet för sin försörjning.

Lantbruksnämnden i Norrbottens län, fiskeristyrelsen, fiskeriintendenten i övre norra distriktet, statens naturvårdsverk, AMS, domänverket och *länsstyrelsen i Norrbottens län* instämmer i sameutredningens resonemang kring fiskesamernas situation och förslag till åtgärder för att säkerställa fiskesamernas utkomstmöjligheter.

Fiskeriintendenten i övre norra distriktet omtalar bl. a. att en utredning arbetar under fiskeriintendentens ledning för att finna former för förbättrad fiskhantering, distribution, beredning och marknadsföring. Fiskeriintendenten påpekar att vissa enskilda initiativ för en ökad beredning och handel med fjällfisk gör att utvecklingsmöjligheterna för yrkesfisket i fjällsjöarna f. n. ter sig större än vad som framgår av sameutredningen. I fråga om utredningens uppfattning att ytterligare resurser inte krävs för yrkesfisket framhåller fiskeriintendenten att ett fortsatt stöd är nödvändigt, men att utnyttjandet av arbetsmarknadsbidrag, reglerings- och villkorsmedel i hittillsvarande omfattning är tillräckligt. Fiskeriintendenten anser dock att samefondens medel bör kunna disponeras på ett friare sätt.

Några remissinstanser presenterar olika förslag till åtgärder för att förbättra de samiska yrkesfiskarnas utkomstmöjligheter. *Fiskeristyrelsen* förordar mer långsiktiga upplåtelsekontrakt som kan möjliggöra långsiktig planering och större investeringar i fjällfisket. Sådana kontrakt skall enligt styrelsen eventuellt kunna gälla för hela den tid innehavaren bedriver yrkesfiske, dock längst till pensionsålderns inträde. *Fiskeriintendenten i övre norra distriktet*, som delar denna uppfattning, tillägger att upplåtelsekontrakten i många fall formulerats mer i enlighet med kronans intresse av att undgå ersättningsskyldighet vid vattenreglering och mindre med hänsyn till de fiskandes behov av trygghet i sin yrkesutövning.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att den inventering av stödåtgärder och det åtgärdsprogram som länsstyrelsen presenterat i "Åtgärdsplan för yrkesfiske ovan odlingsgränsen i Norrbottens län" är en god men otillräcklig utgångspunkt för utvecklandet av fjällfisket. Fisket i fjällområdet bör enligt länsstyrelsens mening kunna öka avsevärt. För aktuella projekt bör enligt länsstyrelsen olika stödformer som lokaliseringsmedel, glesbygdssöd, IKS-medel och vattenregleringsmedel kunna utnyttjas samordnat.

Angående frågan om den rättsliga grunden för fisket ovan

odlingsgränsen ansluter sig *hovrätten för övre Norrland* till förslaget att lantbruksnämnden ges i uppdrag att i nära samråd med berörda fiskesamer och samebyar verka för att frågan får en från juridisk synpunkt tillfredsställande lösning. *Domänverket* menar också att frågan om formellt fisketillstånd bör kunna lösas av lantbruksnämnden i enlighet med utredningens förslag, eftersom endast sådana vatten som avsatts för samernas del berörs av fiskesamernas verksamhet. *Kammarkollegiet* anser att fiskesamernas problem mera är av socialt än rättsligt slag med tanke på att de i enlighet med 34 § rennäringslagen och förarbetena till lagen kan erhålla avgiftsfria upplåtelser av rätt till jakt och fiske.

Lantbruksnämnden i Norrbottens län meddelar att nämnden i vissa fall betraktat fiskesamer som tillhöriga sameby varvid de givits rätt till fiske enligt rennäringslagen. I andra fall har lantbruksnämnden avgiftsfritt upplåtit rätt till avsalufiske. Dessa och andra utvägar kommer i fortsättningen att prövas av lantbruksnämnden för att säkerställa fiskesamernas utkomstmöjligheter.

Lantbruksstyrelsen konstaterar att gällande rätt i fråga om fiskesamernas ställning kan sammanfattas så att det inte kan uteslutas att de på grundval av urminnes hävd och/eller på annan grund äger fiskerätt. Lantbruksstyrelsen föreslår att de fiskesamer, som saknar rättsligt stöd i rennäringslagen för sin verksamhet, genom avtal om vederlagsfria upplåtelser tillerkänns fiskerätt i huvudsak i enlighet med nuvarande omfattning. Enligt lantbruksstyrelsens bedömning är förutsättningarna för en sådan lösning i allmänhet uppfyllda, nämligen att upplåtelseerna kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln och att särskilda skäl föreligger för att underlåta att ta ut avgift. Om dessa förutsättningar inte föreligger förordar lantbruksstyrelsen i första hand att bortfallet av upplåtelseavgifter för samefond och sameby täcks av budgetmedel. I andra hand förordar lantbruksstyrelsen att frågan om fiskesamernas rätt till fiske löses genom en särskild lagstiftning.

Ytterligare ett antal remissinstanser, bl. a. *Nordiska museet, humanistiska fakulteten vid universitetet i Umeå, statens humanistiska forskningsråd, fiskeriintendenten i nedre norra distriktet, SSR, Norrbottens sameförbund, Storumangruppen, Lapplandsgruppen, Mälargruppen, Nordiska samerådets svenska sektion, FPU* och *en grupp fiskesamer, Per Martin Andersen m. fl.* finner utredningens förslag otillräckliga och framhåller att fisket har urgammal hävd i den samiska kulturen och att fiskesamerna därför bör ges någon form av lagstadgad rätt till fiske i de vatten som de nyttjar.

SSR framhåller att fiskesamerna har en urgammal rätt att bedriva fiske i de vatten som de utnyttjat sedan generationer tillbaka. De förslag till förbättringar av fiskesamernas situation som utredningen pre-

senterat är enligt SSR otillräckliga. SSR yrkar i stället på att regering och riksdag i lag fastställer fiskesamernas rätt till fiske i de sjöar som de är bosatta vid. SSR hänvisar i övrigt till de synpunkter som framförs i det s. k. Fiskesamernas Porjusmanifest.

Waldemar Nordqvist m. fl. framför i det s. k. Fiskesamernas Porjusmanifest viss kritik mot sameutredningens arbete. De vänder sig mot att utredningen inte behandlat frågor rörande fiskesamernas rättsliga ställning och näringsunderlag mot rättshistorisk och civilrättslig bakgrund. *W. Nordqvist m. fl.* påpekar att de synpunkter som fiskesamerna vill göra gällande presenterats i det s. k. skattefjällsmålet och kräver att regering och riksdag beaktar dessa synpunkter vid en behandling av frågan om fiskesamernas rättsliga ställning. Undertecknarna av Porjusmanifestet nämner att de ursprungliga samebyarna, som bestod av såväl renskötande som icke renskötande samer, ägde sina landområden och vatten redan före den nomadiserande renskötelsns tid. 1882 års kommitté skulle undersöka sedvanerätten till renbete i skogslandet. Helt vid sidan av kommitténs utredning och av lagtexten gjorde riksdagsutskottet år 1886 grundlösa uttalanden om att samernas ursprungliga besittningstagande av mark blott gällt renskötsel. Fiskesamerna berövades sina rättigheter genom myndigheternas tolkning av dessa uttalanden. *W. Nordqvist m. fl.* kräver att fiskesamerna tillerkänns verkliga rättigheter till land och vatten och inte endast tillfälliga upplåtelse. Dessa rättigheter bör stadfästas av riksdagen. Ett sådant beslut bör föregås av en kartläggning/inventering av de icke renskötande samernas fjällägenheter och övriga jordbesittningar samt fiskerättigheter m. m.

Liknande synpunkter och krav framförs också i yttrandet från *Norbottens sameförbund*, som dessutom kräver att samer med fjällägenheter och samer med hus på kronomark ges möjlighet att lösa in tomtmark för att på så sätt trygga sin bosättning och sina utkomstmöjligheter. *Storumangruppen* föreslår att fiskesamernas och andra icke renskötande samers rättsproblem löses genom att alla samer obligatoriskt erhåller lagstadgat medlemskap i sina resp. hembysar och därvid ges rätt att nyttja vad som betecknas som samernas hävdvunna rättigheter, jakt, fiske och skogsfång. Jakt- och fiskerätten är enligt *Lapplandsgruppen* och *Mälargruppen* en ursprunglig rättighet också för de icke renskötande samerna. *Same-Åtnam* finner det självklart att fiskesamernas hävdvunna rätt till jakt och fiske erkänns juridiskt och att fiskesamernas näring ges ekonomiskt stöd och möjligheter till utveckling. Denna uppfattning delas av *Nordiska samerådets svenska sektion*.

En grupp fiskesamer, Per Martin Andersen m. fl. framhåller att fiskesamerna av ålder tillhör ursprungsbefolkningen i fjällvärlden och att de har samma rätt till renskötelsesområdet som de renskötande samerna. Fiskesamerna kräver att de yrkesfiskande samerna får lika stor lagstad-

gad rätt till nyttjandet av land och vatten som de renskötande samerna. De samer som bosatt sig inom samebyns område och där bedriver yrkesfiske måste tillförsäkras rätten att fortsättningsvis fiska för sin utkomst.

4.7 Samisk kulturell verksamhet

4.7.1 Resurser och samhällsstöd för samisk kulturell verksamhet

Enligt *Nordiska museets* uppfattning hade det varit värdefullt om utredningen åtminstone diskuterat innebörden av samisk kultur, så att inte allmänheten får den uppfattningen att den samiska särarten bara består i sådana aktiviteter och verksamheter som beskrivs i sameutredningens betänkande. Bl. a. saknas enligt Nordiska museet en beskrivning av icke-renskötande men ändå traditionella kulturformer i samiska kärnområden. Trots det "vidgade kulturbegreppet" har utredningen enligt *socialstyrelsen* på ett påfallande starkt sätt kopplat samisk kultur till renskötseln och slöjden.

Statens råd för samhällsforskning tycker att sameutredningen borde ha satt kulturen i relation till vidare ekonomiska, rättsliga och sociala sammanhang. Basen för samisk identifiering är enligt *statens humanistiska forskningsråd* en inre kulturell gemenskap, som stärkts och vårdats ju längre "storsamhället" ställt sig oförstående inför ett samiskt kulturmönster. Samiskt tänkesätt och tradition, sättet att uttrycka sig på och därmed levandegöra sin situation, kommer enligt *Sáminuorra* till uttryck bl. a. genom berättelser, myter, jojkar samt genom sättet att leva och förhålla sig till omgivande miljö, natur och människor. *Sáminuorra* understryker att den nya tidens och det omgivande storsamhällets inflytande inte får förkväva samernas tänkesätt och livsuppfattning.

Ett antal remissinstanser, däribland *statens kulturråd*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *länsstyrelsen i Jämtlands län*, *Lycksele kommun*, *FPU* och *förmedlingsbyrån för kulturprogram*, understryker i likhet med utredningen att de allmänna stödformerna och bidragssystemen på kulturområdet kan tas i anspråk även för samisk kulturell verksamhet. *Konstnärstipendienämnden*, *riksantikvarieämbetet*, *Jokkmokks kommun* och *Norrbottens sameförbund* instämmer över huvud taget i utredningens synpunkter och förslag beträffande samisk kultur.

Målen för den statliga kulturpolitiken måste enligt *statens kulturråd* ge stöd för krav på integritet och utvecklingsmöjligheter även för den samiska kulturen. Kulturrådet har att bevaka att de statliga reformerna på kulturområdet förbättras och att de också bidrar till att förbättra samernas kultursituation. En första åtgärd från kulturrådets sida har varit att se över rådets information till samernas organisationer. Därefter sker en närmare analys av hur de statliga kulturreformerna slagit ut beträffande den samiska kulturen. Enligt kulturrådet är det principiellt

viktigt att samerna i första hand utnyttjar de generella bidrag som står till förfogande.

Styrelsen för Sveriges författarfond understryker att samer är berättigade till författarpenning och stipendier ur författarfonden. Ett ökat samarbete mellan de samiska kulturorganisationerna och biblioteken skulle enligt författarfondens styrelse och *Sveriges allmänna biblioteks-förening* kunna leda till ökade summor i författarpenning till samiska författare.

Bidraget till kulturprogram inom föreningslivet är i princip tillgängligt för lokala sameföreningar med kulturell verksamhet, framhåller *förmedlingsbyrån för kulturprogram*. Förmedlingsbyrån är beredd att i samråd med samernas egna organisationer medverka till att lämplig information ges om bidragsmöjligheterna. Vidare finner förmedlingsbyrån det naturligt att vid fördelningen av tillgängliga medel mellan de olika studieförbunden och mellan länsbildningsförbunden ta hänsyn till samernas behov. Erfarenheten visar enligt förmedlingsbyrån att organisationer som saknar resurser många gånger inte har möjligheter att utnyttja stödet till själva programverksamhetens genomförande.

Sáminuorra konstaterar utifrån egna erfarenheter att samhällets allmänna stödformer och bidragssystem *inte* kommer samerna till godo. Även *Klys* anser det tveksamt om de generella bidragsformerna för kulturell verksamhet på något påtagligt sätt kommer samerna till del. *Lycksele kommun* delar helt utredningens uppfattning att ansträngningar bör göras för att samerna i större utsträckning skall få del av de anslag som tillförts kulturområdet under de senaste åren. *Jokkmokks kommun* anser att en del av bidraget för experiment och utvecklingsarbete bland amatörer bör reserveras för samisk kulturell verksamhet.

SSR anser att statens kulturråd skall informera samiska organ om möjligheterna att få stöd till samiska kulturaktiviteter. En koppling bör finnas mellan kulturrådet och samefondens kulturdelegation. *Statens kulturråd* framhåller att information om bidragsmöjligheter sker kontinuerligt, men att kontakterna med de samiska organisationerna bör kunna förbättras. När det gäller överblicken över bidragsformer och stödmöjligheter som är användbara i det samiska samhället är det enligt *Norrbottnens sameförbund* och *Nordiska samerådets svenska sektion* ytterst viktigt att en sammanställning görs.

Remissinstanserna delar allmänt utredningens uppfattning om att ett stöd i särskilda former för samisk kulturell verksamhet bör kunna utgå i de fall där allmänna bidragssystem och stödformer inte kan tillämpas. Förslaget om ett särskilt anslag, *Bidrag till samisk kultur*, tillstyrks uttryckligen av bl. a. *kammarkollegiet*, *RRV*, *statens kulturråd*, *Rikskonserter*, *länskolnämnden i Norrbottens län*, *lantbruksnämnden i Norrbottens län* och *Umeå kommun*. Behovet av ett särskilt kulturanslag uppmärksammas också av bl. a. *länsstyrelsen*

i Jämtlands län, Jokkmokks kommun, SSR, Same-Ätnam, Norrbottens sameförbund, Storumangruppen, SACO/SR och FPU, även om man finner det av utredningen föreslagna beloppet, 600 000 kr., vara tilltaget i underkant.

Nordiskt samiskt institut kommer att göra en undersökning av finansieringsordningarna i de tre länderna med sikte på en harmonisering. Målet bör enligt institutet vara att samerna i alla tre länderna har samma möjligheter till kulturarbete utifrån finansieringsunderlaget i det egna landet, samtidigt som gemensamma projekt har ett fast nordiskt finansieringsunderlag.

När det gäller resurser i övrigt för samekulturell verksamhet understryker SSR att fasta samiska kulturinstitutioner måste skapas för att den samiska litteraturen, musiken, teatern, konsten, forskningen, utställnings- och stipendieverksamheten och annan kulturell verksamhet skall ha resurser och möjligheter att utvecklas. Problemet är likartat för alla samer i Norden. Ett nordiskt samarbete ger bl. a. bättre resurser att skapa fungerande samiska kulturinstitutioner. SSR hänvisar också till förslag som förts fram i olika sammanhang om en samisk kulturfond och om ett samiskt kulturcentrum. *Same-Ätnam* anser att något radikalt måste göras för att stimulera samiska kulturarbetares verksamhet. Enskilda konstnärer måste få stöd. Det är särskilt viktigt att samiska amatörteatergrupper får ekonomiskt stöd för att kunna fortsätta och utveckla sin verksamhet. *Norrbottens sameförbund* föreslår att en sameslöjds- och konstnärsfond bildas.

Statens humanistiska forskningsråd föreslår att ett samiskt kulturcentrum inrättas med bibliotek, utställningssalar för samisk konst och slöjd, kansli för sameslöjd, samisk teaterscen och studie för jojkning, visor och poesi. *Same-Ätnam* menar för sin del att ett samiskt kulturcentrum kanske bör anslutas till redan befintliga samiska institutioner. Som komplement till kulturcentra vore det enligt Same-Ätnam lämpligt med samegårdar över hela det traditionella samebosättningsområdet. SSR betonar att samegårdar och gemensamma samiska lokaler är viktiga och levande kulturinslag. Det är därför nödvändigt att samegårdarna får erforderligt ekonomiskt stöd för uppförande och underhåll.

Rikskonserter finner att undersökningen kring samernas språk och kultur visar att det finns ett starkt behov av lokaler eller träffpunkter, där samer kan mötas. *Statens kulturråd* framhåller likaså att för musikens del liksom för andra uttryck för samisk kultur är tillgången på lokaler och mötesplatser avgörande.

4.7.2 Samiska språket

I flera remissyttranden behandlas frågor om det samiska språkets ställning samt intresset för och kunskaperna i samiska inom den samiska folkgruppen. Sambandet mellan samiska språket och rennä-

ringen tas upp av bl. a. *SÖ, lärarhögskolan i Uppsala, humanistiska fakulteten vid universitetet i Uppsala och länsstyrelsen i Norrbottens län.*

SSR finner att utredningen behandlar språket som en sammanbindande faktor inom samegruppen och språkfrågan som en utbildningsfråga. Däremot har utredningen enligt SSR inte tagit upp frågan om språkets ställning som kommunikationsmedel i samhället. Utredningen har redogjort för den samiska språknämndens arbete, men inte tagit upp arbetet med en samisk språklag. För att samerna skall ha språklig jämlikhet bör det finnas en gemensam för alla samer i Norden antagen språklag. *Sáminuorra* delar denna uppfattning.

Eftersom sameutredningen inte tagit upp frågan om språkets ställning och samhällsservice på samiska är det enligt SSR:s mening viktigt att det av utredningen skisserade ledningsorganet i samråd med SSR ansvarar för att frågan om det samiska språkets ställning skyndsamt utreds och förs fram till en lösning. Redan nu skall man dock enligt SSR tillämpa de bestämmelser som gäller för övriga minoritetsspråk även för samiska.

I några remissyttranden behandlas sydsamiskans och lulesamiskans situation. *Norrbottens sameförbund* och *Nordiska samerådets svenska sektion* framhåller att de lulesamisk- och sydsamisktalande kräver att särskild hänsyn tas till deras språk. Av de olika samedialekterna ansluter sig *Laplandsgruppen* till sydsamiskan, vilhelmina-vcfsen, som betraktas som centralspråk inom gruppens språkområde. *Laplandsgruppen* kräver erkännande av denna dialekt och en kraftig satsning på undervisningen i samiska språk.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser att det finns risk för att både sydsamiskan och den speciella sydsamiska kulturen överflyglas genom bristen på understöd och genom utvecklingen på det dominerande nordsamiska språkområdet. *Landsantikvarien i Jämtlands län* tycker att man i alla sammanhang, t. ex. inom undervisning, radio och information, bör beakta möjligheterna att stödja det sydsamiska språket och kulturen.

Jokkmokks kommun anser att speciellt lulesamiskan, som talas av en minoritet bland samebefolkningen och som också talas inom kommunens gränser, behöver ett omedelbart stöd. Läromedel på lulesamiska bör utarbetas och medel tilldelas för detta ändamål.

Sameutredningen anser att samiska önskemål och krav i fråga om insatser för språket många gånger kan tillgodoses inom befintliga institutioner m. m., som t. ex. dialekt- och ortnamnsarkiven, den samiska institutionen vid universitetet i Umeå, Samernas folkhögskola, Nordiskt samiskt institut och Samisk språknemd. *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Umeå* anser för sin del att utredningen överbetonar de nuvarande samiska institutionernas möjligheter att vidmakthålla och förbättra kunskaperna i samiska språket.

Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA) redogör för insamlingen av samiska dialekter och folkminnen, ortnamn och folksmusik, i form av såväl grammfon- och bandinspelningar som uppteckningar. DOVA föreslår att vid dialekt- och ortnamnsarkivet i Umeå inrättas en tjänst som arkivarie med huvudkompetens i samiskt språk och samisk kultur, samt att dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala får särskilda resursförstärkningar för att uppordna, registrera och bearbeta sitt samiska material. Förslaget om ökade resurser till dialekt- och ortnamnsarkivet i Umeå tillstyrks av *humanistiska fakulteten vid universitetet i Umeå* och *Göteborgs kommun*.

SÖ betonar att det arbete som den samiska språknämnden påbörjat är av stor betydelse för undervisningen i samiska och för de läromedel som utvecklas för undervisningen. DOVA framhåller att språknämnden inte har resurser för eget fältarbete utan i väsentlig mån måste bygga sin verksamhet på de samiska samlingar som finns i Finland, Norge och Sverige. *Nordiskt samiskt institut* redovisar egna språkprojekt som f.n. genomförs eller planeras. Institutet fungerar också som sekretariat för Samisk språknemnd. *Same-Átnam* anser det vara en angelägen uppgift för samefonden att stödja Same-Átnams språkutskott och anslå medel till kursverksamheten.

4.7.3 Musik, litteratur, bibliotek m. m.

Rikskonserten beklagar att utredningen inte närmare behandlat musikområdet, eftersom det inte finns någon forskning som sätter in de samiska musiktraditionerna i den ram som förhållandet till det svenska storsamhället utgör. Rikskonserten betraktar det som mycket betydelsefullt att samerna försöker finna olika sätt att föra vidare delar av jojktraditionen i ett nytt socialt sammanhang. Det är också viktigt att förnyelsen av jojken styrs av samernas egna behov och inte tas över av t. ex. kommersiella intressen. En förutsättning för detta är att det finns miljöer där samer kan utöva sin kultur. *Same-Átnam* tillägger att den litterära tradition som t. ex. jojkningen under sekler burit upp och förmedlat har spelat en mycket stor roll som samernas samlade litterära kvarlåtenskap. *Statens kulturråd* understryker att den samiska musiken, den traderade såväl som den nyskapade, bör få stöd för att kunna dokumenteras och utvecklas inom samernas egna grupper, men också för kännedom och upplevelse för utomstående.

Sveriges allmänna biblioteksörening uttrycker bibliotekens tillfredsställelse över den översikt av den samiska litteraturen som utredningen ger. Detta är uppgifter som blir till stor nytta i bibliotekens arbete med att köpa in och låna ut samisk litteratur. Det vore enligt biblioteksöreningen önskvärt om all litteratur på samiska kunde erbjudas biblioteken genom Bibliotekstjänsts sambindningslistor.

Statens kulturråd upplyser om att bestämmelserna för stödet för svensk skönlitteratur i dag inte medger att den samiska litteraturen hänförs dit. Detta är enligt kulturrådet anmärkningsvärt då det samiska språket och litteraturen inte är en exillitteratur i kontakt med en levande språkkälla, som t. ex. den finska, utan har en livsform oberoende av etablerade nationsgränser. *Same-Åtnam* föreslår att ett särskilt utgivningsstöd inrättas för den samiskspråkiga litteraturen. Det krävs enligt *Same-Åtnam* kraftfulla åtgärder för en positiv utveckling, som uppmuntrar och ekonomiskt möjliggör en utgivning även av samisk litteratur med små upplagor. *Same-Åtnam* finner det lämpligt med nordisk samordning av utgivningen och antyder möjligheten av viss förlagsverksamhet i anknytning till Nordiskt samiskt institut.

Sveriges allmänna biblioteksforening beklagar att bibliotekens medverkan när det gäller att sprida och bevara samisk kultur och samiskt språk inte alls beaktats av utredningen. På grund av det ringa underlaget av aktuell litteratur är det dock enligt *statens kulturråd* inte möjligt att utforma riktlinjer för bokbeståndets uppbyggnad på samma sätt som gjorts för invandrare. Existerande bidragsformer till kommunala folkbibliotek samt till lånceentraler vad gäller litteratur på invandrar- och minoritetsspråk skall dock omfatta även samisk litteratur.

Härjedalens kommun anser att skol- och folkbiblioteken i områden med ett större antal samer bör vara väl utrustade med böcker av alla slag på samiska men även på svenska om samiska förhållanden. Kommunen framhåller särskilt nödvändigheten av tillgång till barnböcker på samiska. Även *Umeå kommun* betonar att folkbiblioteken bör få resurser för att aktualisera den samiska litteraturen.

För personer bosatta i det samiska kärnområdet är sameproblem samtidigt glesbygdspöblem, framhåller *statens kulturråd*. En möjlighet är att de lokala sameföreningarna skapar egna bibliotek. En annan möjlighet till bokförmedling och visst AV-utbud utgör kommunernas bokbussar, till vilka investeringsbidrag kan erhållas från kulturrådet. I den fortsatta handläggningen av bidragsärenden för bokbussar bör kulturrådet kunna prioritera den samiska aspekten. Statens kulturråd uppmärksammar också bibliotekens roll som centraler för andra medier än böcker, t. ex. ljudband, grammofonskivor, utställningar och i några fall videogram. Biblioteken kan också fungera som samlingsplatser för samiska organisationer och även erbjuda ett samiskt kulturutbud. Även för de många samer som sedan en eller flera generationer varit bosatta i andra delar av landet har biblioteken möjlighet att ge service genom beställningar och inköp av samiskt material.

Sveriges allmänna biblioteksforening framhåller likaså att ett samarbete mellan lokala sameföreningar och kommunbiblioteken kan underlätta programverksamheten, i synnerhet som biblioteken i allmänhet har nära kontakt med övrig kulturverksamhet i kommunen. Biblioteks-

föreningen påpekar vidare att talböcker skulle kunna vara till stor nytta för de många samer som förstår men inte kan läsa samisk text.

4.7.4 Sameradion

Ett tjugotal remissinstanser behandlar sameradion och dess fortsatta utveckling. Flertalet av dem, däribland *statens kulturråd, länskolnämnden i Stockholms län, Nordiska museet, radioutredningen, SSR, Sámi- nuorra, Same-Átnam, Nordiska samerådets svenska sektion, FPU* och *Sveriges Lokalradio*, ger uttryck för åsikten att sameradion är en viktig del av samernas kulturliv. *Radioutredningen* anser i likhet med *sameutredningen* att samerna har en speciell ställning i förhållande till andra etniska och språkliga minoriteter, då Sverige utgör ett av deras hemländer. *Radioutredningen* anser att det därför finns särskilda skäl för att man också inom radio- och tv-verksamheten tar på sig ett ansvar för bevarandet av samernas kultur och språk. Särskilda sameprogram bör förekomma i större utsträckning än vad som i och för sig kan motiveras med samernas antal. Program om samer och om samisk kultur har därtill enligt *radioutredningen* en given och naturlig plats i de allmänna riksprogrammen inom såväl radio som tv.

SSR understryker att samernas behov av information, behandling av aktuella frågor som rör samerna, underhållning m. m. genom radio berör riksradians, lokalradians och de nordiska radioföretagens gemensamma sändningar. Detta bör enligt *SSR* beaktas vid organiseringen av de samiska radiosändningarna. *Same-Átnam, Nordiska samerådets svenska sektion* och *FPU* betonar sameradians betydelse som informationskälla och dess värde för att stärka den samiska samhörigheten.

Same-Átnam anser i likhet med *utredningen* att inrättandet av *Lokalradio* inte får innebära att den samiska programverksamheten försvåras. *Same-Átnam* understryker att den nuvarande täckningen över sameområdet på inga villkor får splittras till att täcka de tre—fyra länen avskilt. *Bergs kommun, Nordiska samerådets svenska sektion* och *FPU* uttalar sig också för en förstärkt programverksamhet inom lokalradians ram.

Sveriges Lokalradio planerar att redan från starten påbörja sändningar på minoritetsspråk och till etniska minoriteter. *Lokalradio* räknar med att särskilda program för samer kommer att från starten produceras av samisk personal i Norrbottens och Västerbottens samt Jämtlands lokalradioområden. *SSR* hänvisar till ett tidigare yttrande över lokalradioverksamheten, vari *SSR* föreslog fyra fasta tjänster för de regionala och lokala sändningarna med placering i Östersund, Vilhelmina, Arvidsjaur/Arjeplog resp. Jokkmokk/Gällivare/Kiruna.

Radioutredningen finner det naturligt att *Sveriges Lokalradio* får i uppdrag att svara för sändningarna inom det samiska kärnområdet, eftersom det är fråga om regionalt sända ljudradioprogram. Programmen

bör vara både på svenska och på olika samiska dialekter. Det är enligt radioutredningen lämpligt att samsändningar kan ske mellan flera av de berörda lokalradioområdena och att också samproduktion sker av vissa program. Lokalradiosändningarna bör enligt SSR i högre grad än hittills sändas på samiska, varvid också hänsyn lättare kan tas till de samiska språkgränserna. De samiska lokalradioföretagen bör även samarbeta över riksgränserna för att tillmötesgå de gemensamma samiska kulturtraditionerna och gränskontakterna.

Statens kulturråd framhåller att det bör finnas samisktalande medarbetare på lokalradion inom de samiska kärnområdena, varigenom utvecklingen av språk och språkbruk inom resp. område främjas. Radion kan enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* ha en nyckelroll när det gäller insatser för att behålla språket.

Med tanke på den språkliga situationen bland sydsamerna bör enligt *Sveriges Lokalradio* Radio Jämtlands och Radio Västerbottens sändningar ske på såväl sydsamiska som svenska. *Jokkmokks kommun* menar att tillfälle också bör ges till att utveckla lulesamiskan genom särskilda program i radio. Även *Sáminuorra* understryker att radiosändningarna skall göras på de olika samiska språken.

Sveriges Lokalradio konstaterar att den sameprogramverksamhet som planerats inom lokalradion i första hand är av informativ karaktär. Det är enligt *Sveriges Lokalradio* angeläget att samekulturen tas med i prioriteringen vid en eventuell framtida expansion av lokalradions kulturbevakning inom berörda lokalradioområden.

Flera remissinstanser understryker i likhet med utredningen betydelsen av samsändningarnas geografiska räckvidd. *SÖ, läns skolnämnderna i Stockholms och Uppsala län, länsstyrelsen i Uppsala län, SSR* och *Same-Åtnam* är bland de instanser som delar utredningens uppfattning att sameradions sändningar regelbundet bör göras tillgängliga för samer i de mellansvenska områdena, i första hand Stockholm och Uppsala. Sändningarna i sameradion skall enligt *Norrbottens sameförbund* och *Nordiska samerådets svenska sektion* vara tillgängliga för samer som bor utanför nuvarande sändningsområde och utanför det traditionella bosättningsområdet. *Sáminuorra* anser att radiosändningar för samer måste nå ut över hela Sverige och även sändas inom Norge och Finland.

Sveriges Radio, som noterar att flera och ibland sinsemellan avlägsna regioner kan ha intresse av samma utbud, påpekar att en samtidig täckning av skilda regioner i och för sig inte behöver medföra att riksradiolanlitats. *Sveriges Lokalradio* anser för sin del att behovet av riksutsändningar av sameprogram liksom av information om samer och samiska förhållanden för hela landets befolkning inte kan tillgodoses inom lokalradions ram, eftersom riksprogramproduktionen är *Sveriges Radios* angelägenhet.

SSR anser att man genom ett nära och flexibelt samarbete om sändningstider, geografisk täckning m. m. mellan riks- och lokalradion kan utnyttja personal för de gemensamma samiska sändningarna över riksradionet. Dessa rikssändningar bör täcka sameområdet och med vissa programtyper även de mellansvenska områdena. Huvudvikten bör enligt SSR ligga på fasta sändningar över hela sameområdet och det bör finnas åtminstone en befattningshavare för den verksamheten. *FPU* kräver att samiska sändningar genomförs på riksnätet. Även *Same-Åtnam* önskar att sameradios sändningar ges rikstäckning och, om detta är helt omöjligt, att åtminstone Stockholm—Uppsalaområdet täcks.

Sveriges allmänna biblioteksforening påpekar att biblioteken har stor erfarenhet av AV-material. Om frågan inte löses av Sveriges Radio, kan därför programmen spelas in på kassettband och lånas ut till intresserade genom biblioteken. Även *Same-Åtnam* antyder möjligheten att utanför de områden som skulle täckas av sameradios sändningar distribuera nyhetsprogrammen på band genom biblioteken.

Beträffande den samnordiska sameradioverksamheten vill SSR understryka betydelsen av att resurser skapas för att bättre knyta samman den sameradioverksamhet som förekommer i de tre nordiska länderna. Lokala studioresurser bör skapas eller bibehållas på centrala samiska orter. Radiolinjenätet bör byggas ut så att lokala studios kan sända programinslag med god kvalitet och så att direkta radiolinjer finns mellan sameradiostudios i de tre länderna. För viss programverksamhet, som t. ex. nyhetsbevakning genom gemensamma telegramsändningar, behövs samnordisk personal. Först i ett andra steg, efter personell, teknisk och programmässig förstärkning av den samnordiska sameprogramverksamheten, kan ett produktionscentrum komma i fråga.

Sveriges Radio noterar med tillfredsställelse att sameutredningen tillstyrker de nordiska radioföretagens förslag om ett samnordiskt produktionscentrum för sameprogram i dess huvuddrag, med vad det innebär för Sveriges del i fråga om åtaganden för det allmänna och Sveriges Radio. *Radioutredningen* hänvisar till sitt tidigare yttrande över förslaget från de nordiska radioföretagen, i vilket utredningen tillstyrkte att medel ur rundradiofonden skulle ställas till förfogande som ett svenskt bidrag till ett sådant produktionscentrum.

SSR förutsätter, med instämmande av *Sáminuorra*, att de ursprungliga planerna på upprättandet av ett samiskt produktionscentrum fullföljs enligt förslag till och beslut av samernas åttonde konferens i Snåsa år 1974. Centrumet skall således, framhåller *Norbottens sameförbund*, placeras i Kiruna.

När det gäller sameradion i övrigt understryker SSR betydelsen av att ett samiskt programråd finns för de samiska sändningarna i riks- och lokalradion. Rådet bör upprättas av Sveriges Radio, i samråd med lokalradion, och rådets ledamöter bör utses av Sveriges Radio efter förslag

av SSR. Rådet bör enligt SSR vara rådgivande för Sveriges Radio, Sveriges Lokalradio och sameradiens befattningshavare i frågor om den samiska programverksamheten och sameradiens organisation.

4.7.5 Traditionell samekultur

Statens kulturråd finner att sameutredningen ger en god översikt över de museer och institutioner som har samiska samlingar, dokumenterar samisk kultur i dess olika former och bedriver en utåtriktad verksamhet kring samiska frågor. Det är enligt kulturrådet en viktig men hittills försummad fordran att samisk representation och erfarenhet finns med vid planering, urval och förmedling av materialet till en större allmänhet.

Nordiska museet delar sameutredningens uppfattning om behovet av en förstärkning av forskningsresurserna avseende den traditionella samekulturen. Men samekulturen i nuet bör även ägnas tillbörlig uppmärksamhet. *Nordiska museet* torde med sina stora samlingar av samiska föremål och sitt omfattande arkiv samt erfarenheter inom fältforskningen vara särskilt ägnat att bedriva sådan forskning och utställningsverksamhet som sameutredningen berör.

Landsantikvarien i Jämtlands län, Norrbottens museum och Föreningen Sveriges landsantikvarier tar upp det påbörjade samarbetet mellan riksantikvarieämbetet, *Nordiska museet* och berörda läns museer i fråga om dokumentationen av samisk kultur. Detta samarbete har hittills begränsats genom otillräckliga resurser. Dessa remissinstanser, och även *statens kulturråd*, anser liksom utredningen att det planerade nya statsbidraget till läns museerna kan komma att innebära möjligheter till ökade insatser för dokumentationen av den traditionella samekulturen. Mot bakgrund av den snabba insats som behövs för att utforska samekulturen och dess förändringar bör dock enligt *Norrbottens museum* de av samekultur berörda läns museerna få särskilt ekonomiskt stöd för forskningsinsatser på samekulturens område. *Landsantikvarien i Jämtlands län* och *Föreningen Sveriges landsantikvarier* har samma uppfattning.

Riksantikvarieämbetet anser att en allmän dokumentation av samisk kultur och livsföring bör genomföras, dels med kulturhistorisk aspekt och dels inriktad på nutida samiska miljöer. Till stor del bör dessa undersökningar, som också bör belysa samspelet mellan samerna och den övriga befolkningen, kunna utföras av läns museerna. Detta förutsätter emellertid enligt riksantikvarieämbetet att denna arbetsuppgift särskilt beaktas vid resurstilldelningen till museerna och att museerna i sin personalorganisation täcker detta kompetensområde. För läns museernas dokumentation av samekulturen och dess utveckling är det enligt *landsantikvarien i Jämtlands län* betydelsefullt att samer kan engageras i verksamheten. *Same-Åtnam* tillägger att vid de tre nordligaste

länsmuscerna borde åtminstone någon av de anställda behärska adekvat dialekt i resp. museum. Speciellt viktigt är det enligt Same-Ätnam att chefen för Nordiska museets samiska avdelning har kunskaper i samiska.

Riksantikvarieämbetet saknar en redovisning av de fysiska kulturlämningarna, vilka är av stor betydelse när det gäller kunskapen om samernas äldre historia. Ämbetet redogör bl. a. för de inventeringar som genomförts. Ett omfattande arbete med inventeringar och kulturhistoriska undersökningar bedrivs både centralt och regionalt. Arbetet har emellertid utförts med olika utgångspunkter och i dag saknas ännu en tillfredsställande överblick över de samiska lämningarna. Detta avspeglas bl. a. i underlagsmaterialet till den fysiska riksplaneringen, som endast redovisar ett fåtal samiska miljöer. *Landsantikvarien i Västerbottens län* säger också att riksantikvarieämbetets och Nordiska museets intensivundersökningar på begränsade områden givit vid handen att de tidigare inventeringarna varit bristfälliga.

En heltäckande inventering med en exakt kartredovisning av de fysiska lämningarna är enligt *riksantikvarieämbetet* en mycket angelägen uppgift. Den bör bestå av en sammanställning av det befintliga materialet, intervjuer och fältundersökningar. Särskilda medel bör ställas till förfogande för inventeringsverksamheten. Ämbetet kommer att aktualisera denna fråga i kommande anslagsframställningar. Riksantikvarieämbetet finner vidare att utredningen inte alls berört frågan om vård och underhåll. Slutligen finns det ett stort behov av information om de samiska kulturminnena. För denna verksamhet bör befintliga kanaler för intern samisk information i första hand användas.

Lapplandsgruppen framhåller att många av de differentierade, icke renskötande samerna har på boplatserna byggnader och andra ting, som varit i släktens ägo i århundraden. Det är för Lapplandsgruppen angeläget att få tillvarata detta kulturarv. *Länsskolnämnden i Västerbottens län* berör också de gamla samiska samlings- och boplatserna, t. ex. Fatmomakke i Vilhelmina kommun. Det är ur kulturhistorisk synpunkt angeläget att denna plats, som ännu fungerar som samlingsplats för många samer under sommarhalvåret, kan bevaras åt framtiden.

4.8 Sameslöjd och samekonsthantverk

Sameutredningen konstaterar att sameslöjden och samekonsthantverket är en viktig del av den samiska kulturen och att slöjden utgör ett betydelsefullt komplement till andra samiska näringar. Utredningens uppfattning om sameslöjdens betydelse och om att det finns förutsättningar för en utbyggnad av verksamheten delas av ett stort antal remiss-

instanser, däribland *kammarkollegiet, SÖ, konstfackskolan, AMS, länsarbetsnämnderna i Västerbottens och Norrbottens län, statens industriverk, länsstyrelsen i Jämtlands län, Östersunds och Arjeplogs kommuner, Västerbottens turisttrafikförbund, SSR, Nordiska samerådets svenska sektion och Sveriges hantverks- och industriorganisation.*

Lantbruksnämnden i Norrbottens län framhåller den betydelse slöjden har när det gäller tillskottssysselsättning och nödvändiga biinkomster för de renskötande hushållen. Slöjden har hittills varit och är fortfarande i stort sett det enda förvärvsarbete som kvinnorna i renskötselhushållen, främst i de nordligaste samebyarna i länet, har möjlighet att ägna sig åt.

Flera remissinstanser, däribland *statens industriverk, länsstyrelsen i Jämtlands län, Same-Ätnam* och *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, understryker behovet av samhällsinsatser till stöd för sameslöjden bl. a. inom områdena råvaruanskaffning, rådgivning, marknadsföring och utbildning. *Norrbottens sameförbund* skisserar ett omfattande handlingsprogram och förordar bl. a. bildandet av en sameslöjds- och konstnärnsfond, utredning rörande utställningslokaler, ateljéer, verkstäder och startbidrag till slöjdare, anlitande av sameslöjdare för konstnärlig utsmyckning samt särskilda sameslöjdvadlingar vid museerna. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* finner det särskilt angeläget med en samordning av samhällets insatser på den regionala nivån och ett utvecklingsprogram för att allsidigt främja näringen.

Frågan om vad som kan göras för att stärka de kvalitativa egenkaperna hos sameslöjden och skydda slöjden och konsthantverket mot otillbörlig exploatering behandlas i flera yttranden.

Same-Ätnam protesterar för sin del mot att sameslöjden ofta enbart ses som ett lämpligt objekt för att lindra arbetslösheten. *Same-Ätnam* kräver att statliga och kommunala myndigheter erkänner sameslöjden som en integrerad komponent i den samiska kulturen och därmed avhåller sig från försök till industriella satsningar inom sameslöjdens område, samt att samiska initiativ till stöd för sameslöjden mera beaktas och respekteras än vad som nu sker.

Västerbottens företagareförening delar utredningens generösa grundsyn på frågan om medelstildelningen för sameslöjd och samekonsthantverk. Bevarandet av sameslöjden och dess traditioner måste enligt föreningen ses som en kulturell angelägenhet, som inte kan mätas med normala affärsmässiga mått. Tillskapandet av service-, utbildnings- och administrativa resurser bör ske med särskilt anslag till det organ som bedöms lämpligt att handha dessa uppgifter. När det gäller finansieringen av mindre maskinell utrustning samt verktyg för de enskilda slöjdarna framhåller företagareföreningen de möjligheter som redan nu finns till bidrag och lån, bl. a. i företagareföreningens direktlån och i det statliga glesbygdstödet. Även *Jämtlands läns företagareförening* berör företagareföreningarnas möjligheter att lämna bidrag. *Statens industri-*

verk omtalar att medlen för inventering av gammal slöjd och för ekonomisk expertrådgivning ur anslaget Främjande av hemslöjden kan utnyttjas av sameslöjden på samma sätt som av övrig hemslöjdsverksamhet i landet. Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund anser att sameslöjden skall beredas större möjligheter till ekonomiska bidrag för inköp av bl. a. maskinutrustning.

Statens kulturråd framhåller att hemslöjdsfrågor inte vilar direkt på rådet. Den konstnärliga aspekten, den traditionsbärande uppgiften, den utbildande och dokumenterande sidan är dock i hög grad kulturfrågor. Enligt landsantikvariern i Västerbottens län bör stödet till sameslöjden inte ensidigt administreras av industriverket och AMS om de kulturella aspekterna skall kunna tillgodoses. Utbildningsdepartementet och statens kulturråd bör även enligt landsantikvariern ta ett ansvar i dessa frågor.

Länsbostadsnämnden i Norrbottens län framhåller att vid de kontakter nämnden har haft med sameslöjdare i samband med låneärenden har ofta lokalfrågan aktualiserats. Med nu gällande bestämmelser kan länsbostadsnämnden inte medverka till en tillfredsställande finansiering av slöjdlokaler för sameslöjdare. Enligt uppgift har inte heller länsarbetsnämnden möjlighet att stödja tillkomsten av slöjdlokaler.

Ett trettiootal remissinstanser uppehåller sig vid förslaget om att skapa ett samiskt slöjdföretag för att lösa frågor om bl. a. råvaruanskaffning, rådgivning och marknadsföring. Kammarkollegiet, statens kulturråd, konstnärstipendienämnden, Nordiska museet, lantbruksnämnden i Västerbottens län, länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län, Västerbottens turisttrafikförbund, Storumans, Lycksele och Kiruna kommuner, SSR, Sáminuorra, Same-Átnam, Nordiska samerådets svenska sektion, FPU, Sveriges hantverks- och industriorganisation samt Klys ställer sig uttryckligen positiva till förslaget. Även Umeå och Arjeplogs kommuner samt Föreningen Svensk form stödjer förslaget.

SÖ och konstfackskolan finner det naturligt att samerna är angelägna om att själva ta hand om sin slöjd, utveckla sin särart och ansvara för marknadsföring och försäljning av produkterna. Enligt SÖ:s och konstfackskolans uppfattning bör detta mål kunna förenas i ett vidareutvecklat samarbete med den svenska hemslöjdsrörelsen, vars fond av erfarenhet och kunskap bör utnyttjas till förmån även för sameslöjden. Även kammarkollegiet, lantbruksnämnden och länsstyrelsen i Västerbottens län samt Föreningen Svensk form, vilka ställt sig positiva till förslaget om ett samiskt slöjdföretag, framhåller vikten av en samordning av verksamheten med hemslöjdsföreningarnas arbete, bl. a. vad gäller marknadsföringen.

Västerbottens företagareförening förespråkar en samordning med hemslöjdsföreningarna. I den mån sameutredningens förslag skulle realiseras vill föreningen dock framhålla betydelsen av ett nära samarbete med hemslöjdsföreningarna och deras väl inarbetade konsulent- och

försäljningsorganisation. *Lantbruksnämnden i Norrbottens län* anser också att man bör eftersträva en samordning av försäljningen av same-slöjd och annan hemslöjd. *Landsantikvarien i Jämtlands län* framhåller att de frågeställningar som gäller för sameslöjden inte är problem enbart för samerna utan kan betraktas som glesbygdsproblem.

Förslaget om att tillskapa ett samiskt företag för sameslöjden och samekonsthantverket avstyrks av *statens industriverk*, *Jämtlands läns företagareförening*, *länsstyrelsen* och *länsarbetsnämnden i Norrbottens län*, *Norrbottens läns hemslöjdsförening* och *Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund*. *Statens industriverk* instämmer i att behovet av en fast organisation till stöd för sameslöjden och dess utveckling är starkt och att samhället bör stödja samerna i deras strävan att utveckla denna del av det samiska kulturområdet. Industriverket anser emellertid inte att tillskapande av ett nytt organ för enbart sameslöjden skulle lösa problemen. Industriverket föreslår i stället att hemslöjdsföreningarna i de tre samelänen, som har överblick över hela hemslöjdsproduktionen i sina resp. län och som har såväl erfarenhet som personella och materiella resurser, ges vidgade möjligheter att ägna sig åt sameslöjden och dess problem.

Norrbottens läns hemslöjdsförening strävar efter att erbjuda slöjdarna, inkl. sameslöjdarna, att köpa råvarorna så billigt som möjligt samtidigt som slöjdaren har full frihet att avyttra sina alster de vägar som ger den bästa förtjänsten. Hemslöjdsföreningen anser det vara realistiskt att endast en råvaru- och marknadsföringsorganisation kan finna ekonomiskt underlag för sin verksamhet inom länet. Hemslöjdsföreningen motsätter sig bestämt skapandet av en särskild organisation enbart för sameslöjden, då det ekonomiska underlaget i form av same-slöjd är alltför litet för att bära kostnaderna för en sådan verksamhet. Föreningens marknadsföringsorganisation har kapacitet att även klara försäljningen av sameslöjden.

Länsstyrelsen i Norrbottens län och *Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund* ansluter sig till yttrandet från *Norrbottens läns hemslöjdsförening*. Inte heller *länsarbetsnämnden i Norrbottens län* anser att någon särskild samisk organisation bör skapas och särskilda medel utverkas för ändamålet. Sameslöjden är enligt *Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund* en del av den svenska hemslöjden. Den kan med fördel inordnas under de befintliga hemslöjdsorganisationerna i de nordligaste länen, som har resurser för marknadsföring och försäljning.

Beträffande sameslöjden är enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* den tekniska skickligheten samt råvaruanskaffningen viktiga nyckelfunktioner, eftersom det i dag är mycket stor efterfrågan på god same-slöjd. En rimlig arbetsfördelning förefaller därvid att vara att samhällseliga organ, med de resurser som olika slag av glesbygdsmedel innebär, svarar för råvaruanskaffning medan samiska organisationer deltar

i undervisning, söker öka intresset rent allmänt för nya produkter och större produktion etc. Det är också väsentligt att de olika leden i slöjdprocessen, från råvaruanskaffning till marknadsföring och försäljning samordnas.

Domänverket framhåller att möjligheten att ta slöjdvirke på kronomark inom lappmarken och renbetesfjällen står öppen för sådana slöjdare som tillhör sameby. Verket vill inte motsätta sig att rättigheten utsträcks även till andra sameslöjdare förslagsvis genom medlemskap i den planerade slöjdorganisationen. Skall organisationen själv stå för anskaffningen av slöjdarnas virke bör detta föregås av lokala förhandlingar med domänverket, eftersom anvisning av lämpliga områden kan erfordras om insamling skall ske i större omfattning. *Kammarkollegiet* har för sin del inte något att erinra mot att även andra sameslöjdare än sådana som tillhör sameby får ta slöjdvirke avgiftsfritt.

SSR slår fast, med instämmande av *Nordiska samerådets svenska sektion*, att rätten att ta slöjdvirke enligt samisk uppfattning är en samisk rättighet. Detta innebär enligt SSR att även slöjdare som inte är medlem i sameby skall ha en rätt att ta virke. SSR ifrågasätter därför behovet av förhandlingar med domänverket och andra, och förutsätter i varje fall att rätten att ta slöjdvirke skall finnas utan någon kostnad för samernas del. Här utgår SSR även från sameutredningens konstaterande att det inte får uppstå sämre förhållanden för slöjdarnas del jämfört med tidigare tolkning av gällande bestämmelser eller tillämpad praxis. Sameslöjden är enligt *Norrbottnens sameförbund* en fäderneärvd samisk näring. Förbundet kräver därför att den aktiva slöjdaren, dvs. den som deklarerar för slöjden som sin huvudsakliga inkomst, skall tillförsäkras virke för sin slöjdverksamhet. *Lapplandsgruppen* anser också att icke-renskötande samer skall ha samma möjlighet som de renskötande att skaffa råämnen av olika slag för sin verksamhet. *Same-Åtnam* understryker att man måste ha kvar den samiska sedvanerätten till enskild råmaterialanskaffning och att detta lämpligen kan ske genom stödjande medlemskap i samebyn.

I flera yttranden behandlas behovet av utbildningsinsatser och en förstärkt konsulentverksamhet. *SÖ* och *länskolnämnden i Norrbottens län* anser det angeläget att de samiska elever som av olika skäl går i grundskolan i stället för sameskolan i största möjliga utsträckning kan få undervisning i sameslöjd om de så önskar. *Länskolnämnden i Norrbottens län* föreslår att allmänna bestämmelser utfärdas med syfte att möjliggöra inrättande av särskilda slöjdgrupper (sameslöjdgrupper), eller att resurser på annat sätt ställs till förfogande för sameelevernas slöjdundervisning.

SÖ, *konstfackskolan* och *Norrbottnens läns hemslöjdsförening* understryker att slöjduitbildningen vid Samernas folkhögskola i Jokkmokk

bör ges en stark ställning. *Norrbottnens sameförbund* föreslår inrättande av en yrkes- och slöjdskola, där även forskning beträffande slöjden kan bedrivas. *AMS* och *länsarbetsnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län* redovisar de kurser i sameslöjd som under en följd av år anordnats i form av arbetsmarknadsutbildning. Sådan utbildning, liksom all annan arbetsmarknadsutbildning, kan enligt *AMS'* och länsarbetsnämndernas uppfattning även i fortsättningen bidra till att underlätta samernas möjligheter till lämpliga sysselsättningar inom de traditionella bosättningsområdena.

Same-Ätnam framhåller att föreningens slöjdskott under tiotals år bedrivit rådgivande och uppsökande konsulentverksamhet i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Detta har skett genom två heltidsanställda sameslöjdskonsulenter. På grund av uteblivna anslag från *Längmanska företagarfonden* har slöjdskottet nu tvingats säga upp en av slöjdkonsulenterna. Rådgivnings- och utbildningsverksamheten har härigenom enligt *Same-Ätnam* fått skäras ned till en klart oacceptabel nivå. *Same-Ätnam* framhåller vidare att föreningen, i likhet med sameutredningen, räknat med en positiv utveckling av konsulentverksamheten och inom slöjdskottet behandlat frågan om en förstärkning av konsulentorganisationen. För att täcka samebosättningsområdet inom de tre länen med en intensifierad rådgivnings- och utbildningsverksamhet måste tre heltidsanställda sameslöjdskonsulenter anställas med placering i vart och ett av länen. Därtill fordras enligt *Same-Ätnam* tre heltidsanställda assistenter för fältverksamheten.

Statens industriverk anser i likhet med *Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund* att det behövs minst två konsulenttjänster för sameslöjden. Enligt industriverket är det med de stora geografiska avstånden omöjligt för en konsulent att klara sin uppgift. Sameslöjdens artrikedom och starka differentiering på såväl hårda som mjuka slöjdtekniker gör det dessutom nästan omöjligt för en konsulent att behärska båda teknikområdena tillfredsställande. *Statens kulturråd* erinrar om att rådet tidigare stött samernas krav på en extra sameslöjdskonsulent och förordat statsmedel tills vidare. *FPU* anser det nödvändigt att *Same-Ätnam* snarast möjligt får ett anslag på 90 000 kr. för att finansiera den indragna tjänsten och att tjänsten garanteras i fortsättningen.

SSR framhåller för sin del att *Längmanska företagarfondens* styrelse borde ompröva sitt beslut i medelsfrågan. Om så inte sker anser *SSR* att regeringen bör ta upp frågan om tjänstens finansiering i anslutning till beredningen av sameutredningens förslag. Vidare bör enligt *SSR* ytterligare konsulenttjänster inrättas så att slöjdare inom hela det samiska området får den information och rådgivning som de har rätt till. *SÖ*, *konstfackskolan*, *Norrbottnens sameförbund*, *Nordiska same-rådets svenska sektion*, *landsantikvarien i Västerbottens län* och *Norrbottnens museum* uttalar sig också för en förstärkt konsulentverksamhet.

4.9 Samernas organisationer

Förslaget om ökat stöd till samernas organisationer, riksorganisationer såväl som lokala föreningar, tillstyrks över lag av remissinstanserna, däribland av *statens kulturråd*, *SÖ*, *länskolnämnden i Stockholms län*, *lantbruksnämnden i Jämtlands län*, *SSR*, *Sáminuorra*, *Same-Ätnam*, *Norrbottens sameförbund*, *Nordiska samerådets svenska sektion* och *Landstingsförbundet*.

SSR slår inledningsvis fast att samerna alltid haft ett starkt och välorganiserat samhällssystem — sitagrupper, lapp- och samebyar. När det gäller att bedöma dagens organisationsbild framhåller *SSR* för det första att en organisation självfallet måste bedömas utifrån den faktiska verksamhet organisationen bedriver. För det andra understryker *SSR* att det är ett icke-samiskt betraktelsesätt att dela upp vissa frågor i renskötsel-frågor resp. icke-renskötsel-frågor. En tredje princip när det gäller att bedöma samernas organisationer och stödet till dessa är att samerna i egenskap av en liten minoritet i landet och i varje kommun inte har någon reel möjlighet till inflytande på parlamentarisk väg genom kommun-, landstings- eller riksdagsval. Samernas särställning som ursprunglig etnisk minoritet motiverar att samerna på representativ väg skall kunna delta i samhällets förvaltning och ledning. Den möjlighet som står till buds i dag är enligt *SSR* att stärka de samiska lokal- och riksorganisationerna så att bästa samiska representativitet kan uppnås genom dessa organisationer.

Sameutredningens åsikt om att *Svenska samernas riksförbund* (*SSR*) bör kunna bredda sin verksamhet på ett sådant sätt att förbundet blir en centralorganisation för hela den samiska folkgruppen föranleder kommentarer av ett tiotal remissinstanser. För framtiden är det enligt *SSR* av den allra största betydelse att ett för samtliga samer effektivt organisationsarbete kan bedrivas. Allt arbete måste därför inriktas på att *en* organisation med stor legitimitet och hög effektivitet finns som företrädare för *alla* samer. Även *Nordiska samerådets svenska sektion* finner det viktigt att samerna samlas under *en* organisation.

Same-Ätnam anser för sin del att samerna står inför ett vägskil i förenings- och organisationsarbetet. Valet står enligt *Same-Ätnam* mellan å ena sidan en central samisk organisation med koncentration av samiska resurser och å andra sidan två eller flera fristående samiska organisationer, som utifrån en samisk gemensam utgångspunkt arbetar för det samiska folkets bästa. *Same-Ätnam* anser det viktigt att ekonomiskt stöd lämnas till föreningar/organisationer som faktiskt redovisat verksamhet under årens lopp. *SSR*, *Same-Ätnam*, *Samernas idrottsförbund* och *Sáminuorra* har offentligt redovisat sådan verksamhet och samtliga fyra har någon form av täckning över det traditionella samiska bosättningsområdet i Sverige.

Länsstyrelsen i Norrbottens län finner att SSR främst är en talesman för renägarintressena. Länsstyrelsen i Jämtlands län anser det troligt att SSR:s inre struktur måste ses över om man på längre sikt skall undvika en splittring. Humanistiska fakulteten vid universitetet i Umeå anser det märkvärdigt att utredningen tilldelar SSR en så stor roll i olika sammanhang.

Norrbottens sameförbund anser att någon egentlig service från SSR:s sida till den samebefolkning som står utanför samebyarna hittills inte existerat i någon högre grad. SSR kan därför inte sägas företräda alla samer. Storumangruppen anser inte heller att SSR företräder samerna som etnisk grupp. Lapplandsgruppen framhåller, med instämmande av Müllargruppen, att de differentierade, icke renskötande samernas organisationssträvanden är en realitet. Renskötarorganisationen SSR skall därför enligt Lapplandsgruppen endast vara remissinstans för de renskötande.

I ett omfattande yttrande redovisar Sáminuorra förutsättningarna för en förstärkt och breddad samisk ungdomsverksamhet. Sáminuorra, Svenska samernas riksförbund, har till uppgift att tillvarata och befrämja sameungdomens ekonomiska, sociala, kulturella, rättsliga och administrativa intressen med särskild hänsyn till de samiska näringarna. Medlemmar i förbundet är samebyar, lokala sameföreningar och enskilda samer. Sáminuorra är representerat i SSR:s styrelse genom en adjungerad ledamot. I ett samhälle där samiska värden vinner mycket litet gehör och ifrågasätts mycket starkt måste det, framhåller Sáminuorra, ingå i förbundets verksamhet att arbeta för en förändring och att söka befästa de samiska näringarnas och den samiska kulturens egenart och värde. Sáminuorra redovisar ett förslag till ny organisation för förbundet som syftar till att förstärka och bredda verksamheten på lokalplanet. Genom ett närmare samarbete med sameföreningarna, samebyarna och sameskolorna, skulle den lokala verksamheten få en större bredd. Kontakterna skulle skötas av en eller flera ungdomskonsulenter, som även skulle bedriva uppsökande verksamhet. I den förstärkta organisationen skulle även ingå ett kansli knutet till styrelsen och en redaktion för den egna tidningen.

Same-Ätnam konstaterar att Same-Ätnam, förening för samisk kultur, fungerar som en verkligt decentraliserad förening med kontor i Vilhelmina, Gällivare och Kiruna. Föreningen har alltmer utvecklats till att bli de enskilda samernas, individernas, möjlighet att göra sin stämma hörd. Under tiotals år har Same-Ätnams slöjdutskott bedrivit rådgivande och uppsökande konsulentverksamhet i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Språkutskottet har under de tre senaste åren haft en betydande studiecirkelverksamhet i samiska språket och därvid samarbetat med studieförbund och Samernas folkhögskola. För utgivning av informationsskrifter om sa-

merna och samiska förhållanden, i samarbete med bl. a. länsmuscerna, finns ett särskilt skriftutskott.

Landsantikvarien i Västerbottens län framhåller att en ökad aktivitet från Same-Ätnam då det gäller att ordna kurser och andra arrangemang i samarbete med lokala sameföreningar, samebyar eller andra organisationer skulle ha ett stort värde. Landsantikvarien anser med instämmande av *länsstyrelsen i Västerbottens län* att Same-Ätnam bör stärkas så att föreningen får samma möjligheter som våra folkrörelsers studieorganisationer.

Sáminuorra och *Same-Ätnam* påtalar det betydelsefulla arbete som Samernas idrottsförbund bedriver genom att försöka bevara och utveckla de samiska idrottstraditionerna. De årligen återkommande Samemästerskapen, med längdloppning på skidor, lasso- och skyttetävlingar, har enligt Same-Ätnam ett stort värde för stärkandet av samisk identitet och samhörighetskänsla. Mästerskapen samlar årligen 300—400 samiska ungdomar och äldre till gemensam samvaro under 3—4 dagar. *Sáminuorra* understryker att den samiska idrotten måste ges möjligheter att verka och utvecklas inom egna idrottsorganisationer. *Sáminuorra* ser idrottsförbundets verksamhet som ett mycket viktigt inslag i det samlade samiska organisationsarbetet och vill betona vikten av att förbundet ges speciella resurser för sin verksamhet.

Flera remissinstanser framhåller i likhet med utredningen de lokala sameföreningarnas betydelsefulla arbete och tillstyrker att organisationsstöd även skall kunna utgå till dessa föreningar. *Statens kulturråd* anser ett organisationsstöd till samiska föreningar i bosättningsområdet och på andra håll i landet vara det viktigaste instrumentet för en fortsatt utveckling av den samiska kulturen. *Same-Ätnam* håller med sameutredningen om att verksamheten i de lokala sameföreningarna är av väsentlig betydelse för bevarande och stärkande av samhörigheten mellan samer i skilda yrkesgrupper.

Uppsala kommun stödjer förslaget om statligt bidrag till föreningsverksamheten under förutsättning att man genom särskilda anvisningar säkerställer att de lokala föreningar med icke-renskötande samer som finns utanför kärnområdet erhåller bidrag. Med utgångspunkt i situationen i Jämtlands län finner *länsstyrelsen i Jämtlands län* stödet till de lokala föreningarna vara i hög grad angeläget.

Lantbruksstyrelsen, lantbruksnämnderna i Jämtlands och Västerbottens län samt *länsstyrelsen i Västerbottens län* betraktar ett ökat stöd till de ideella samiska föreningarna som ett alternativ till stödande medlemskap i samebyar (jfr 4.5).

Svenska kommunförbundet framhåller att flera kommuner inom det samiska området de senaste åren givit anslag till lokala sameföreningar och till Same-Ätnam. Det kan enligt kommunförbundet vara nödvändigt att ta särskild hänsyn till den speciella sammansättning och verk-

samhet som följer av att samerna utgör en etnisk minoritet. Ur berörda landstings synpunkt vore det enligt *Landstingsförbundet* bra med en samisk kulturorganisation som också verkade på länsplanet. *Landsantikvarierna i Jämtlands och Västerbottens län* samt *Norrbottnens museum* uttalar sig också för bildandet av samiska länsorganisationer, vilket skulle underlätta samarbetet med länsmyndigheter, institutioner och organisationer.

Ett antal remissinstanser behandlar särskilt frågan om organisationsstödet storlek och fördelning mellan olika organisationer. *Same-Ätnam* anser att en betydande del av det föreslagna organisationsanslaget bör gå till Sáminuorra, Samernas idrottsförbund och Same-Ätnam, som är de föreningar/organisationer som har svag ekonomi. Uppfattningen om att det krävs en förstärkning av SSR:s resurser för att åstadkomma en utökad verksamhet till gagn för de icke renskötande samerna delas av bl. a. *Nordiska museet, länsstyrelsen i Jämtlands län* och *FPU*.

SSR redovisar ett behov av förstärkningar på såväl förtroendemannasidan som tjänstemannasidan. Behovet av förstärkta resurser måste enligt SSR bedömas mot bakgrund av den allmänna samhällsutvecklingen och det ökade tryck som därigenom skapats mot samerna och samernas områden genom bl. a. storskogsbruket, vattenkraftutbyggnaden, gruvbrytningen och den tunga turismen. *Sáminuorra* konstaterar att samhällets allmänna stödformer inte kommer samerna till godo och att ett statsbidrag till Sáminuorra bör utformas på ett sådant sätt att förbundet ges reella möjligheter att bedriva och utöka en varaktigare verksamhet bland den samiska ungdomen. Sáminuorra har då räknat med en förbundssekreterare vid kansliet, en redaktör och tryckkostnader för tidningen "Sáminuorra" samt en ungdomskonsulent. *Same-Ätnam* finner det nödvändigt att på grund av verksamhetens omfattning bl. a. inrätta en avlönad heltidsbefattning knuten till ordförandeskapet i Same-Ätnam.

Det tänkta ekonomiska stödet för de lokala sameorganisationerna är enligt SSR alldeles för svagt. Detta stöd måste enligt SSR realiseras fortast möjligt och stödet i sin helhet bekostas av statsmedel. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att den föreslagna bidragsramen måste höjas väsentligt, om man skall kunna uppnå någon verklig effekt med stödet till de lokala föreningarna.

SÖ, läns skolnämnden i Stockholms län, Uppsala kommun, SSR, Sáminuorra och *Landstingsförbundet* tillstyrker uttryckligen att organisationsstödet utbetalas över samefonden och fördelas av fondens kulturdelegation (jfr 4.11).

Same-Ätnam anser att fördelningen av den del av organisationsanslaget som berör Same-Ätnam och SSR måste förankras samepolitiskt hos dessa två organisationer internt, och därvid måste även riktlinjer i anslagsfrågan anges för samefondens kulturdelegation. *Nordiska same-*

rådets svenska sektion, Norrbottens sameförbund och Storumangruppen anser att de icke renskötande genom sina organisationer skall ha möjlighet att påverka bidragen genom samefonden.

4.10 Tidningen Samefolket

Ett tjugotal remissinstanser understryker vikten av fortsatt stöd till tidningen Samefolket. Utredningens uppfattning att Samefolket har en viktig uppgift dels när det gäller att stärka sammanhållningen inom hela den samiska gruppen och dels genom att sprida information i samhället om samernas förhållanden delas av bl. a. *Nordiska museet, SÖ, Nordiska samerådets svenska sektion* och *FPU. Statens kulturråd, SÖ, länskolnämnden i Stockholms län* och *Klys* tillstyrker uttryckligen utredningens förslag om ett ökat statsbidrag kanaliserat över samefonden. Även *nämnden för samhällsinformation* understryker vikten av stöd till sådana medier för informationsspridning som tidskriften Samefolket.

Stiftelsen Samefolket slår fast att en samisk tidning har en etnisk minoritet som målgrupp. Tidningens spridning är främst regional och innehållet präglad av folkgruppens speciella kultur och samhällsliv. En sådan tidning kan inte betraktas som en av många tidningar i det svenska samhället. Det är självklart och i enlighet med tryckfrihetsidén att samhället måste ge ett särskilt stöd till en sådan minoritetstidning. En samisk tidning är beroende av det samhälleliga stöd som ges för att i praktiken upprätthålla tryckfriheten. Stiftelsen har låtit utreda en vidareutveckling av tidningen. Enligt stiftelsens planer skall tidningen bl. a. övergå till 14-dagars utgivning.

SSR, som på olika sätt arbetat för att stärka och bibehålla en samisk tidning, understryker att Samefolket har en viktig uppgift att fylla som debattorgan, åsiktsförmedlare, kontaktorgan och informationskälla. *SSR* understryker att tidningen måste stärkas och utvecklas enligt den av stiftelsen presenterade planen för 14-dagarsutgivning. Även *Same-Åtnam* ställer sig bakom stiftelsens remissyttrande och understryker vikten av att Samefolket ges reella möjligheter att utvecklas till ett effektivare samiskt språkrör och opinionsorgan. *FPU* anser det också önskvärt att Samefolket kan ges ut tätare, dvs. var 14:e dag.

Härjedalens kommun anser det vara viktigt att Samefolket genom stödåtgärder når största möjliga spridning. Det är enligt kommunen självklart att tidningen skall finnas tillgänglig på biblioteken i Sverige, på skolorna, åtminstone i de områden där samer bor, på samtliga lärarhögskolor och motsvarande. *Sveriges allmänna biblioteksörening* framhåller att många bibliotek redan prenumererar på Samefolket. Tidskriften är medtagen i den av Bibliotekstjänst utgivna förteckningen över svenska tidningsartiklar och likaså i listan över tidskrifter som med hjälp av tidskriftsstödet kan beställas till inrättningar av olika slag. *Lycksele kommun* pekar på de blygsamma upplagesiffrorna och efterlyser upp-

gifter om hur många av de fasta prenumeranterna som är samer resp. inte samer.

Övergången till 14-dagarsutgivning och anställande av ytterligare redaktionell personal medför enligt *Stiftelsen Samefolket* de största kostnadsökningarna. *Bidragsebehovet* år 1978 beräknas till 543 000 kr. Under andra halvåret 1977 behövs ökade bidrag för förberedelserna. För budgetåret 1977/78 begärs 316 000 kr., vilket även förutsätter ett bidrag på högst 200 000 kr. från samefondens egna medel. SSR och *Same-Åtnam* delar stiftelsens uppfattning och finner att ökade statliga resurser på ca 320 000 kr. bör tillföras Samefolket genom samefonden, samt att bidrag på högst 200 000 kr. bör ges av medel ur samefonden. *Vuxenskolan* finner det rimligt att hela kostnaden utöver vad som täcks genom inkomster i form av annonsintäkter och abonnemangsavgifter, täcks genom ett särskilt statsbidrag.

Stiftelsen Samefolket delar sameutredningens uppfattning om att samefondens kulturdelegation skall få ett avgörande inflytande över *finansieringen* av Samefolket och att statsbidraget skall utgå via samefonden. Tidskriftens speciella karaktär samt utredningens förslag på andra områden innebär enligt *statens kulturråd* att det är helt naturligt att samefonden övertar ansvaret för det statliga stödet till Samefolket. Kulturrådet noterar att en övergång till 14-dagarsutgivning innebär att kostnaderna för tidningen kommer att ta en ännu större del av det nya anslaget till samisk kultur. *Lycksele kommun* framhåller för sin del att Samefolket måste fortsätta att komma ut, även om en avsevärd del av samernas kulturfond går åt för att finansiera utgivningen.

4.11 Samefonden

Flertalet remissinstanser, däribland *styrelsen för samefonden*, SSR och *Sáminuorra*, ansluter sig i princip till utredningens förslag att det nya anslaget Bidrag till samisk kultur skall ställas till samefondens disposition som ett allmänt stöd till samernas kultur och de samiska organisationernas verksamhet (jfr 4.7, 4.9 och 4.10). När det gäller fördelningen av organisationsstödet är emellertid några instanser tveksamma till om samefondens kulturdelegation med nuvarande sammansättning skall kunna fungera som fördelningsorgan (jfr 4.9).

SSR framhåller att samerna vid ett flertal tillfällen kritiserat att kostnaderna för rennäringens rationalisering bestrids från samefonden, vilket i jämförelse med stödet till jordbruket betraktas som en grov orättvisa mot samerna. SSR begär att kostnaderna för rennäringens rationalisering skall bekostas av budgetmedel på samma sätt som gäller för jordbruket. Då det gäller att beräkna tillskottet till samefonden för de ändamål som aktualiseras i anslutning till sameutredningens förslag bör man även enligt SSR beakta JO:s uttalande den 24 januari 1966 angående finansiering av samernas ombudsmannaverksamhet.

Styrelsen för samefonden tillstyrker att medlen tilldelas samefonden via budgetmedel. Med de tillgångar och inkomster samefondsstyrelsen nu förfogar över är det inte möjligt att ta detta belopp ur medel som samefondsstyrelsen nu förvaltar.

SSR ansluter sig till förslaget att samefondens kulturdelegation skall fördela det nya statsbidraget. Med hänsyn till den arbetsbelastning detta arbete kommer att medföra måste dock beredande organ tillskapas i form av en referensgrupp med sekretariat. Gruppen och sekretariatet bör utses av de organiserade samerna själva. Kulturdelegationen måste enligt SSR ges en aktiv roll då det gäller att påverka ramarna för kulturanslaget i statsbudgeten. Att bidragsfördelningen kräver de samiska organisationernas medverkan framhålls av *Same-Åtnam* och *Nordiska samerådets svenska sektion*. *Norrbottnens sameförbund* och *Storumangruppen* anser att förslaget om att samefondens kulturdelegation skall besluta om medelsfördelningen är riktigt endast under förutsättning att valet av styrelseledamöter ändras.

4.12 Samiska utbildningsfrågor

4.12.1 En samisk utbildningsväg

En samisk utbildningsväg kan enligt utredningen sägas bestå av samiska inslag inom alla delar av utbildningssamhället. Flertalet remissinstanser behandlar frågan om en samisk utbildningsväg och med något undantag instämmer de i sameutredningens principiella synpunkter. SÖ framhåller att samerna så långt möjligt bör kunna leva på samma villkor som övriga medborgare i det svenska samhället, men deras rättmätiga krav på särbehandling skall beaktas. Den grundläggande principen är att ett enhetligt skolsystem och en likvärdig utbildningsstandard för landets alla delar inte får åsidosättas. De samiska elevernas möjligheter att bevara och utveckla samisk kultur och samiskt språk bör enligt SÖ även rymmas inom ramen för det enhetliga skolsystemet.

Länsskolnämnden i Kopparbergs län menar att utbildningsproblemen måste lösas inom det allmänna skolväsendets målsättning enligt linjer som samerna själva drar upp. *Lärrhögskolan i Uppsala* framhåller att för att en samisk utbildningsväg inte skall leda till en återvändsgränd är det nödvändigt att de materiella förutsättningarna för rennäringen bevaras. Denna uppfattning delas av *Same-Åtnam*, som dessutom framhåller att en samisk utbildningsväg förutsätter att samiska språket reellt och praktiskt kan användas i förvärvslivet.

Norrbottnens sameförbund framhåller vikten av att en klar studiegång i samiska utformas, som täcker behovet från förskola till gymnasieskola. *Norrbottnens sameförbund* och *Storumangruppen* kräver också att föräldrar till samiska barn får information om alla tillgängliga undervisningsvägar för dessa.

Länsstyrelsen i Jämtlands län framhåller att en gemensam samisk utbildningsgrund och språkinsikter otvivelaktigt är en av de viktigaste sammanbindande faktorerna för den samiska folkgruppen. Samtidigt avspeglar attityderna hos de tillfrågade samerna en insikt om att de samiska inslagen inte bör främjas på bekostnad av viktiga delar av det allmänna ämnesområdet i skolan. *Bergs kommun* noterar de krav som en samisk utbildningsväg ställer på utbildning av förskollärare och barnskötare, klasslärare och ämneslärare med samiska som modersmål. *Kiruna kommun* betonar utifrån rent praktiska synpunkter att man måste arbeta med minoriteternas språk och kultur inom det allmänna skolsystemets ram.

Några remissinstanser, däribland länskolnämnderna i *Stockholms, Kopparbergs* och *Jämtlands län*, *lärarhögskolan i Uppsala*, *humanistiska fakulteten vid universitetet i Uppsala*, *Uppsala kommun*, *länsstyrelsen i Jämtlands län*, *Same-Åtnam* och *Svenska arbetsgivareföreningen*, behandlar frågan om samiska språket i undervisningen som en viktig del i satsningen på en samisk utbildningsväg. Några remissinstanser, däribland länskolnämnderna i *Kopparbergs* och *Jämtlands län*, *länsstyrelsen i Jämtlands län* och *Härjedalens kommun* tar speciellt upp frågan om sydsamiskans ställning och framhåller behovet av särskilda insatser inom detta språkområde.

Sameutredningen anser att frågor som gäller samernas inflytande över sameskolan och den samiska undervisningen i grundskolan och gymnasieskolan bör ses i ett sammanhang. Samernas ställning som en liten, inhemsk minoritet motiverar att särskilda hänsyn tas för att säkerställa deras inflytande centralt, regionalt och lokalt. När det gäller ledningen av sameskolorna bör en ledningsform väljas som ger samerna och deras organisationer ett reellt inflytande över skolan. Utredningens grundsyn delas av bl. a. *SÖ*, *utredningen om skolan, staten och kommunerna*, *SSR*, *Sáminuorra*, *Same-Åtnam*, *Norrbottens sameförbund* och *Nordiskt samiskt institut*.

SSR, *Sáminuorra*, *Same-Åtnam*, *Norrbottens sameförbund*, *Storumangruppen* och *Nordiska samerådets svenska sektion* är positiva till det tidigare förslaget om en särskild skolstyrelse för ledningen av sameskolorna. Några remissinstanser, däribland länskolnämnderna i *Jämtlands* och *Uppsala län*, *vuxenutbildningsnämnderna i Jämtlands* och *Västerbottens län* samt *länsstyrelsen i Jämtlands län* ställer sig i varierande grad tveksamma till förslaget, medan *studiemedelsnämnden i Umeå* och *Kiruna kommun* avstyrker förslaget om en sameskolstyrelse.

SSR förutsätter att den samiska skolstyrelsen skall förverkligas snarast. Sameskolstyrelsen skall enligt *SSR* bestå av sju ledamöter, varav fyra skall vara samer och utses av *SSR*. Sameskolstyrelsen skall sortera direkt under *SÖ* och ha det omedelbara ansvaret för samebarnens undervisning inom sameområdet. Detta innebär enligt *SSR* ansvar för i första

hand undervisningen i förskola, sameskola, kommunal grundskola, gymnasieskola och den kommunala vuxenutbildningen för samer, samt även insyn i all övrig undervisning som berör samerna och insyn i den samiska lärarutbildningen.

Länsskolnämnden i Jämtlands län, vuxenutbildningsnämnderna i Jämtlands och Västerbottens län och länsstyrelsen i Jämtlands län anser att en särskild skolstyrelse skulle innebära en avvikande särbehandling från vad som gäller för övriga minoriteter. Kommande förslag om särskilda ledningsorgan för skolan bör enligt bl. a. *länsskolnämnden i Jämtlands län* ge möjlighet till lösning på sameföräldrarnas önskemål om inflytande över skolan.

Enligt sameutredningen förtjänar inspektionen för sameskolan särskild uppmärksamhet. Behovet av pedagogiska insatser för sameundervisningen anses vara större än någonsin. Bl. a. *Norrbottens sameförbund* delar denna uppfattning.

Förslaget om en konsulenttjänst med utåtriktad verksamhet för den samiska minoriteten tillstyrks eller utvecklas ytterligare av *länsskolnämnderna i Jämtlands och Norrbottens län, nomadskolfullmäktige vid nomadskolan i Jokkmokk, SSR, Norrbottens sameförbund, Storumangruppen, Nordiska samerådets svenska sektion och Vuxenskolan. Länsskolnämnden i Jämtlands län* anser därvid att inspektionen av sameskolorna och sameundervisningen bör lösas inom ramen för den statliga skolinspektionen i övrigt och förstärkas.

SSR framhåller att det utöver sameskolstyrelsen måste finnas en sameskolinspektör och tre sameskolkonsulenter. Sameskolinspektörens huvudsakliga uppgifter inom sameskolväsendet skall vara rent administrativa. Sameskolkonsulenterna skall enligt SSR svara för bl. a. planläggning och samordning mellan sameskolornas och de kommunala för- och grundskolornas verksamhet. Behovet av en särskild skolinspektörstjänst framhålls även av *nomadskolfullmäktige vid nomadskolorna i Tärnaby och Änge* samt *Kiruna kommun*

4.12.2 Samer i förskolan

Socialstyrelsen, SÖ, länsskolnämnderna i Uppsala, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län, nomadskolfullmäktige vid nomadskolan i Tärnaby, förskoleseminariet i Stockholm, vuxenutbildningsnämnderna i Jämtlands och Västerbottens län, länsstyrelsen i Västmanlands län, Uppsala, Härjedalens, Krokoms, Åre, Östersunds och Kiruna kommuner, barnomsorgsgruppen, SSR, Norrbottens sameförbund och Nordiska samerådets svenska sektion betonar över lag betydelsen av de insatser som kan göras för samernas barn redan i förskolan.

Socialstyrelsen framhåller att språket är en grundläggande faktor för barnets hela personlighetsutveckling och understryker vikten av att samebarnen ges möjlighet att utveckla såväl det samiska som det svens-

ka språket. Enligt socialstyrelsen gäller samma krav på åtgärder för samebarnen som krävs för invandrarbarnen i fråga om förskolans verksamhet.

Barnomsorgsgruppen framhåller att sameutredningens överväganden och förslag granskats med utgångspunkt från barnomsorgsgruppens uppdrag att bl. a. utreda formerna för och innehållet i en för socialvården och barnhälsovården gemensam, uppsökande verksamhet bland förskolebarn. Barnomsorgsgruppen finner att behovet av hemspråksträning är stort hos samiska barn. En väsentlig uppgift i den uppsökande verksamheten är att fånga upp intresset för och behovet av förskoleverksamhet på samiska. Det kan också gälla andra insatser till stöd för samerna — socialt eller kulturellt.

Ett par remissinstanser, däribland SÖ, påpekar att i många glesbygdsområden kan förskoleverksamhet inte bedrivas varje dag med hänsyn till rescavstånd, kostnader och tillgång på personal. I stället bör enligt SÖ den glesbygdsmodell vara lämplig som innebär kortare verksamhet per år, men i stället omfattar två år med sammanlagt minst 700 timmar för varje barn. För att skapa underlag för såväl förskola som grundskola utan att barnen skall behöva resa alltför långa sträckor kan enligt SÖ en sådan verksamhet med integrerad förskola och grundskola som bedrivs i bl. a. Jämtlands län vara en bra modell även i de områden där bl. a. renskötande samer bor. *Länsskolnämnderna i Västernorrlands och Jämtlands län* samt *vuxenutbildningsnämnderna i Jämtlands och Västerbottens län* delar denna uppfattning. *Vuxenutbildningsnämnden i Västerbottens län* liksom *Uppsala* och *Åre kommuner* framhåller vikten av att i glesbygdskommuner med stora avstånd förstärka statsbidraget till förskoleverksamheten så att reella möjligheter till förskola för samebarnen skapas.

När det gäller förskoleverksamhet för samebarn utanför sameområdet anser SSR att de lokala sameföreningarna bör få kommunala bidrag så att de har möjlighet att anordna speciell förskoleverksamhet. Bidrag skall också enligt SSR kunna ges till anordnande av förskoleverksamhet inom sameområdet under sommarhalvåret. Försöksverksamhet med sommarförskola har redan startat på samiskt initiativ och det är, vilket även *socialstyrelsen* framhåller, angeläget med en fortsatt satsning på denna typ av verksamhet.

Sameutredningen tar särskilt upp frågan om lärarpersonal för den samiska språkträningen i förskolan. Förslaget om inrättande av särskilda hemspråkslärartjänster för träning/undervisning i samiska inom förskolan, grundskolan och gymnasieskolan mottas i allmänhet positivt av remissinstanserna, däribland *socialstyrelsen*, SÖ, *länsskolnämnderna i Västernorrlands och Jämtlands län*, *vuxenutbildningsnämnderna i Jämtlands och Västerbottens län*, *Uppsala* och *Härjedalens kommuner*, *barnomsorgsgruppen*, SSR och *Landstingsförbundet*.

Socialstyrelsen anser liksom utredningen att det är viktigt med träning av hemspråket från tidig ålder och att i hemspråkslärarens uppgifter skall ingå att delta i uppsökande verksamhet och medverka i språkträning inom förskolan, grundskolan och/eller gymnasieskolan. Förskolor och förskolor/grundskolor med samebarn bör enligt *SÖ* få tillgång till förskollärare/lågstadslärare som talar samiska. Där så inte är möjligt bör hemspråkslärare knytas till sådana skolor. Samma beräkningsgrunder i fråga om gruppstorlek och lärartimmar som gäller för invandrarbarnens hemspråksundervisning bör gälla även för barn som tillhör de ursprungliga minoriteterna med annat språk än svenska.

SSR understryker vikten av att anställa hemspråkslärare redan i förskolan. Lärarna skall även utnyttjas i den kommunala grundskolan inom sameområdet. Förskola i sameområde skall enligt *SSR* ha samiskspråkig personal och ge sådan personal företräde vid tjänstetillsättning. *SSR* föreslår för övrigt att förskolan i tillämpliga delar skall ledas av sameskolstyrelsen. Förskolan skall, menar *SSR*, förbereda för de fortsatta studierna, kunna ge ett samiskt alternativ och vara början i en samisk utbildningsväg. *Norbottens sameförbund* menar i likhet med utredningen att hemspråksundervisningen måste byggas ut och bedrivas från förskola och vidare i utbildningsgången.

4.12.3 Sameskola, grundskola, gymnasieskola

1962 års nomadskolereform innebär att samerna, så länge de själva önskar det, skall ha tillgång till två likvärdiga utbildningsalternativ på det obligatoriska skolstadiet, nämligen nomadskola/sameskola och kommunal grundskola. Sameutredningen anser att 1962 års beslut alltså bör vara utgångspunkten för samhällets insatser. Flertalet remissinstanser delar utredningens grundinställning, däribland *SÖ*, *länskolnämnden i Jämtlands län*, *lärarhögskolan i Uppsala*, *Härjedalens kommun*, *SSR*, *Sáminuorra* och *Same-Átnam*. Några remissinstanser, *länskolnämnderna i Västernorrlands och Västerbottens län*, *vuxenutbildningsnämnden i Västernorrlands län* och *Kiruna kommun*, ställer sig emellertid i varierande grad tveksamma till utredningens ståndpunkt.

SÖ konstaterar att undervisningen i samiska i sameskolan är obligatorisk och att de flesta av skolans ämnen kan ges samisk inriktning. I grundskolan kan sameleverna välja att läsa samiska högst två veckotimmar, men det är möjligt att enligt läroplanen ha samiska inslag t. ex. i orienteringsämnen. Bristen på läromedel och utbildade lärare utgör emellertid enligt *SÖ* ett hinder för sådana inslag i större omfattning. *SÖ* anser därför att om samerna vill välja en samisk utbildningsväg, är de i dagens läge hänvisade till sameskolan. Enligt *SÖ* skulle många sameföräldrar som nu har sina barn i en sameskola säkert välja grund-

skolan i stället om denna skola i dag kunde erbjuda samebarnen ett likvärdigt alternativ i fråga om undervisning om samisk kultur m. m.

Enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* har valfriheten mellan nomadskola och grundskola lett till att samerna i mycket stor utsträckning flyttat barnen från nomadskolan till den kommunala grundskolan. Länsstyrelsen kan inte finna att nomadskolan fungerat väl. Tvärtom har nomadskolan isolerat barnen från samhället i övrigt, ibland även från föräldrahemmet. *Länsskolnämnden i Västerbottens län* anser att även om det i dag bör finnas valfrihet mellan sameskola och grundskola, framstår ändå den pedagogiska kategoriklyvningen som allt egendomligare mot bakgrund av fördelningen av sameeleverna på de båda skolformerna. *Länsskolnämnden i Västernorrlands län* anser att grundskolan, med vederbörligt tillgodoseende av samiska intressen, är en skolform överlägsen den kategoriska sameskolan. *Kiruna kommun* pekar på det sjunkande barnantalet i sameskolorna och anser det vara oréalistiskt att planera för två parallella skolsystem med det givna elevunderlaget.

Utredningsförslagen om ett ökat utrymme för samiska språket och samiskt stoff i g r u n d s k o l a n tillstyrks av bl. a. *SÖ, länskolnämnderna i Stockholm, Västernorrlands och Västerbottens län, vuxenutbildningsnämnden i Västernorrlands län, Uppsala, Härjedalens, Jokkmokks och Kiruna kommuner, länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län, utredningen om skolan, staten och kommunerna, SSR, Umbyns sameby, Norrbottens sameförbund, Storumangruppen, Nordiska samerådets svenska sektion, SACO/SR och FPU.*

SÖ anser liksom utredningen att om undervisningen i samiska i grundskolan skall kunna bli ett verkligt samiskt alternativ måste först den rådande bristen på lärarpersonal och läromedel avhjälpas. Enligt *SÖ*:s mening bör övervägas hur samiskt stoff kan integreras i de olika ämnen för de elever som vill välja en samisk studieväg men inte har tillgång till en sameskola. *SÖ* anser vidare att de beslut om lokala studiegångar som fattats med anledning av prop. 1975/76: 39 om skolans inre arbete m. m. kommer att möjliggöra att undervisningen av samiska barn i den allmänna grundskolan betydligt bättre än hittills kan anpassas till deras särskilda behov. En förstärkning av den samiska undervisningen på bl. a. grundskole- och gymnasienivå kommer att ställa ökade krav på lärarutbildningen och torde förutsätta skyndsamma åtgärder, konstaterar *utredningen om skolan, staten och kommunerna.*

Enligt *SSR* skall en grundskola i sameområdet i princip kunna tillgodose den undervisning för samebarn som sameskolan ger. Detta kan realiseras på olika sätt beroende på sameelevunderlaget, nämligen genom 1. en samisk klass i en grundskola med ett undervisningsinnehåll som är identiskt med utbudet på en sameskola, 2. ett undervisningspaket för samebarn i grundskolan, i vilket förutsätts ingå samiska språket, samisk slöjd samt hembygds-kunskap och orienteringsämnen med sa-

miskt stoff. En hemspråkslärare skall ge undervisning i språk, hembygdskunskap och orienteringsämnen. 3. en hemspråkslärare som ger undervisning i samiska språket för de samebarn som önskar det. I samtliga grundskolor inom sameområdet skall samisk kultur och samiskt levnadssätt integreras i orienteringsämnena. SSR framhåller vidare att även samebarn som är bosatta utanför sameområdet bör få undervisning i och om sin kultur och sitt språk.

SÖ, vuxenutbildningsnämnden i Västernorrlands län, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, SSR, Norrbottens sameförbund och Sveriges allmänna biblioteksörening instämmer i utredningens synpunkter om att barnen i grundskolan måste få lära sig mer om samerna. *SÖ* betonar att de ursprungliga, svenska minoriteternas historia och levnadsförhållanden, liksom även invandrarfrågor, bör få sin plats i läroplaner, läromedel och undervisning i grundskolan. *SSR* anser att alla lärare i landets grundskolor bör ta del av samernas kultur och levnadssätt.

Utredningens överväganden om en förbättrad sameskola mottas positivt av bl. a. *lärarhögskolan i Uppsala, Jokkmokks kommun, SSR* och *Umbyns sameby*. *SSR* betonar att målet med språkundervisningen i sameskolan skall vara att samebarnen blir tvåspråkiga. All undervisning, speciellt undervisningstimmarna i svenska språket, skall utnyttjas för att befästa tvåspråkigheten. Nybörjarundervisningen skall ges på det språk som barnet utnyttjar dagligen. På sameskolornas lågstadium skall enligt *SSR* i ämnet hembygdskunskap ingå undervisning om den samiska hembygden och samiskt levnadssätt och kultur. I de övriga ämnena på de olika stadierna skall det utarbetas noggranna anvisningar om hur samiskt stoff skall integreras. En viktig del av sameskolan är internatet. Internatvistelsen måste enligt *SSR* vara ett led i den samiska fostran som skolan skall ge. Ett viktigt krav för att detta skall kunna realiseras är att personalen har en riktig utbildning och är samiskspråkig.

Ett flertal remissinstanser framhåller att det finns andra lösningar än de rent organisatoriska på lokalplanet för att utveckla och behålla sameskolorna som en särskild skolform och för att höja den pedagogiska standarden i dessa skolor. *Länsskolnämnden i Norrbottens län, nomadskolfullmäktige vid nomadskolan i Tärnaby, Jokkmokks kommun, SSR, Norrbottens sameförbund* och *Nordiska samerådets svenska sektion* föreslår en sänkning av delningstalet för övergång från klasser av B 2-typ till B 1 vid sameskolornas låg- och mellanstadier.

Utredningen har understrukit vikten av att frågor om eventuell nedläggning av sameskolor prövas omsorgsfullt och i nära samråd med samernas företrädare. Det bör även vara möjligt att pröva nya organisatoriska lösningar på det lokala planet. Nedläggning av en sameskola bör komma i fråga först när alla parter är överens och de samiska intressena bättre kan tillgodoses i kommunens grundskolor, framhåller utredningen. *SÖ, Arjeplogs och Kiruna kommuner, utredningen om sko-*

lan, staten och kommunerna, Norrbottens sameförbund, Nordiska samerådets svenska sektion och SACO/SR instämmer i stort i sameutredningens synpunkter.

SÖ anser att det nu är lämpligt att på nytt ta upp överläggningar med samerna om en nedläggning av skolan i Arjeplog. Enligt SÖ bör det samtidigt utredas hur samernas önskemål om en samisk utbildningsväg i den reguljära skolan skall kunna realiseras. Arjeplogs kommun delar länskolnämndens tidigare uppfattning att det låga elevantalet motiverar nedläggning av sameskolan och att de samiska intressena kan tillgodoses i kommunens grundskola.

De riktlinjer som föreslagits för en förbättrad och utökad samisk undervisning i grundskolan bör enligt sameutredningen gälla även för gymnasieskolan. Denna inställning delas av ett flertal remissinstanser, däribland SÖ, länskolnämnderna i Västernorrlands och Norrbottens län, lärarhögskolan i Uppsala, SSR och SACO/SR.

Utredningen föreslår att SÖ med det snaraste fastställer kursplan för undervisningen i samiska vid gymnasieskolan och att möjligheten till minoritetsspråksundervisning i stället för B- eller C-språk får finnas kvar. Möjligheten att införa de allmänna bestämmelser om minoritetsspråksundervisning som gäller för grundskolan bör också övervägas. SÖ, länskolnämnden i Norrbottens län, Härjedalens kommun, SSR, SACO/SR och FPU delar utredningens grundinställning, medan länskolnämnden i Jämtlands län och vuxenutbildningsnämnden i Norrbottens län ställer sig tveksamma.

SÖ framhåller att en arbetsgrupp tillsatts för att utarbeta en kursplan i samiska språket såsom B- och C-språk i gymnasieskolan. Vidare har SÖ hos regeringen begärt en ändring av bestämmelsen om utbyte av språk i gymnasieskolan mot hemspråk. SÖ har därutöver föreslagit en ändrad språkorganisation på gymnasieskolans tre- och fyraåriga linjer. Därvid har SÖ bl. a. hemställt om att samiska skall få läsas som fortsättningsspråk i gymnasieskolan. SSR anser också att kursplaner i samiska skall fastställas. Studierna i samiska som B-språk skall ingå som en fortsättning i den samiska studiegången från förskola och grundskola.

SÖ, länskolnämnden i Norrbottens län och SACO/SR anser att utöver samiska språket kan andra samiska inslag införas i gymnasieskolan inom ramen för gällande läroplan. SÖ nämner att man t. ex. inom ämnet samhällskunskap kan behandla samefrågor under huvudmomentet aktuella samhällsfrågor i årskurs 3. Länskolnämnden i Norrbottens län och SACO/SR föreslår vidare att 1. De tre- och fyraåriga linjer som nu har estetisk och social variant utökas med en samisk variant, i vilken kan ingå samisk kultur, samisk historia och samisk samhällskunskap. Den estetiska varianten utökas med samisk slöjd och samiskt konsthantverk. 2. På den tvååriga linjen ges eleverna möjlighet att som tillvals-

ämne välja samisk kultur och/eller samisk slöjd och samiskt konsthantverk. 3. På samtliga linjer skapas möjlighet att välja samiska ämnen som utökad studiekurs. Med dessa samiska inslag skulle sameeleverna få tillgång till en samisk studieväg i enlighet med utredningens intentioner. I anslutning till länskolnämndens förslag framhåller SÖ att skäl talar för en utvidgning av möjligheten att i årskurs 2 och 3 av den estetiska varianten byta ut ett främmande språk mot vissa andra ämnen till att också omfatta utbyte mot samisk slöjd. På de tvååriga ekonomiska och sociala linjerna bör enligt SÖ sameelevanten redan nu kunna välja slöjd med samisk inriktning och samiskt konsthantverk som tillvalsämne. SSR anser att på vissa gymnasielinjer skall ett samiskt undervisningsblock kunna erbjudas, där samiskt språk, kultur- och samhällsliv, historia och slöjd ingår.

Utredningen understryker det angelägna i att yrkesinriktade kurser kan anordnas i gymnasieskolan som tillgodoser de samiska behoven. Denna uppfattning delas av SÖ, *länskolnämnden i Jämtlands län, lärarhögskolan i Uppsala, vuxenutbildningsnämnden i Jämtlands län, SSR, FPU och Sveriges hantverks- och industriorganisation.*

SÖ redovisar den tvååriga specialkursen inom rennäringen. I den utsträckning som behov av annan yrkesinriktad utbildning för att fylla ett specifikt samiskt utbildningsbehov dokumenteras, kan detta enligt SÖ tillgodoses inom såväl gymnasieskolan som kommunal vuxenutbildning eller genom arbetsmarknadsutbildning. Det finns ett behov av bl. a. administrativa studievägar med företagsekonomi och redovisning för personal i försäljningsorganisationer för renprodukter och samiskt konsthantverk. Bygg- och anläggningsteknisk utbildning kan ge anställningar bl. a. i samband med väg-, flygplats- och hotellanläggningar inom området. En mängd olika utbildningsvägar, t. ex. ekonomiska, distributions- och kontorstekniska samt konsumtionstekniska, skulle också enligt SÖ kunna ge anställningar inom turist- och fritidsområdet.

Grundskoleutbildningen i de samiska ämnena skall enligt SSR vara ett krav för inträde till rennäringens utbildning. Yrkesutbildningen inom rennäringen skall enligt SSR ge behörighet till högre utbildning och behörighet till vidareutbildning i anslutning till rennäringen. Utbildningen i samiska ämnen skall motsvara de krav SSR ställer på tjänstemän inom rennäringen vad gäller språkkunskaper i samiska och kunskaper i övriga samiska ämnen. Enligt SSR skall yrkesutbildningen inom rennäringen och annan samisk specialutbildning stå under den föreslagna samiska skolstyrelsens ledning.

4.12.4 Högskoleutbildning och forskning i samiska

Sameutredningen konstaterar att det genom tillkomsten av en institution vid universitetet i Umeå för högre utbildning och

forskning i samiska nu finns förutsättningar för ett fortsatt utvecklingsarbete till stöd för samernas språk och kultur.

SSR understryker att utbildningen i samiska vid universitet skall vara en högre utbildning, som bygger på en tidigare utbildning och kompetens från grundskola och gymnasium. Undervisningen i samiska på universitetsnivå skall samordnas i de nordiska länderna genom sameinstitutets försorg. Universitetsundervisningen skall kräva tidigare kunskap i samiska och inriktas på ämneslärarutbildning och annan praktisk användning av språket, såsom tolkning, översättning m. m. UKÅ (*fakultetsberedningen för humaniora och teologi*) förutsätter att den vidgade lokala frihet att besluta om utbildningens innehåll, som högskolereformen medför, i betydande utsträckning skall komma olika med samekulturen förknippade frågor till godo.

Rektorsämbetet vid universitetet i Stockholm här noterat det relativt betydande antal samer som finns i Stockholmsregionen och kan tänka sig att vid universitetet i Stockholm anordna s.k. enstaka kurser om vissa sidor av samisk kultur. Kunskap om samer bör också enligt rektorsämbetet ingå i kurser om etniska och språkliga minoriteter i Sverige och det övriga Norden.

Sameutredningen förutsätter att det även i fortsättningen skall vara möjligt att meddela undervisning i samiska inom den finsk-ugriska situationen vid universitetet i Uppsala. Flera remissinstanser, däribland *läns skolnämnden i Uppsala län, lärarhögskolan i Uppsala, humanistiska fakulteten vid universitetet i Uppsala, länsstyrelsen i Uppsala län, Uppsala kommun, SSR, Norrbottens sameförbund, Nordiskt samiskt institut* och *Nordiska samerådets svenska sektion* understryker betydelsen av detta.

Enligt *lärarhögskolan i Uppsala* skulle den värdefulla förstärkning för samiskans ställning, som en professorsledd institution i Umeå innebär, neutraliseras om nuvarande möjlighet skulle inskränkas att förvärva ämnesteoretisk lärarkompetens i Uppsala eller eljest läsa samiska där. Även SSR förutsätter att möjligheten att få universitetsundervisning i samiska i Uppsala skall kvarstå i nuvarande omfattning för att bl. a. tillmötesgå det behov som finns bland samiska studerande vid universiteten i Uppsala och Stockholm. *Nordiska samerådets svenska sektion* och *Norrbottens sameförbund* anser att ett borttagande av undervisningen i samiska vid universitetet kraftigt skulle försvaga språkets ställning och i realiteten närmast innebära att institutionen i Uppsala flyttades till Umeå. Även *Nordiskt samiskt institut* påpekar nödvändigheten av att professuren i samiska i Uppsala upprätthålls, bl. a. med hänsyn till bästa möjliga fördelning av forsknings- och undervisningsuppgifter.

I fråga om högskoleutbildningens organisation och resurser anser sameutredningen bl. a. att den decentraliserade universitetsutbildningen i samiska bör förstärkas, inte minst för att tillgodose be-

hovet av samisk vuxenutbildning på högskolenivå. Utredningens uppfattning delas av *länsskolnämnden i Västernorrlands län, studiemedelsnämnden i Umeå* och *SSR*.

Behovet av att inrätta ett universitetslektorat, bl. a. med hänsyn till sydsamiskan, understryks av ett flertal remissinstanser, däribland *länskolnämnden i Uppsala län, UKÄ, humanistiska fakulteten vid universitetet i Umeå, organisationskommittén för Umeå högskoleregion, studiemedelsnämnden i Umeå, Göteborgs kommun, SSR* och *Storumangruppen*. *UKÄ* ansluter sig till fakultetsberedningens bedömning om att ett ordinarie universitetslektorat i samiska är en förutsättning för att övriga av sameutredningen förespråkade förbättringar på utbildningsområdet skall få full effekt.

SSR framhåller att en speciell lektorstjänst med inriktning på syd- och lulesamiska skall inrättas för att tillmötesgå det samiska språkutbildnings- och forskningsbehov som är minst tillgodosett i de nordiska länderna. För att rekrytera behöriga till tjänsten måste det enligt *SSR* ges möjligheter för samer att som stipendiater få högre utbildning i de aktuella språken.

Rektorsämbetet och humanistiska fakulteten vid universitetet i Umeå samt *organisationskommittén för Umeå högskoleregion*, vilka stödjer utredningens förslag att samisk lärarutbildning för alla stadier i skolan förläggs till universitetet och lärarhögskolan i Umeå (jfr 4.12.6), anser att denna utbildning bör vara tillrättalagd för dem som har samiska som modersmål och bör förekomma vid sidan av den nuvarande undervisningen i samiska som främmande språk. För en sådan lärarutbildning krävs att man inrättar ett universitetslektorat i samiska.

Många remissinstanser, däribland *samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Umeå, organisationskommittén för Umeå högskoleregion, statens humanistiska forskningsråd, Krokoms kommun, länsstyrelsen i Norrbottens län, SSR, Nordiskt samiskt institut, SACO/SR* samt *landsantikvarierna i Jämtlands och Västerbottens län* behandlar frågan om samisk forskning och forskarutbildning och finner därvid förutsättningarna för forskning vid universitetet i Umeå vara goda.

SSR understryker att *Nordiskt samiskt institut* skall stå i centrum för högskoleutbildningen och forskningen i samiska ämnen. Enligt *SSR*:s mening är det viktigt att universitet, högskolor och forskningsinstitutioner som arbetar med samiska frågor eller näringar samarbetar med och samordnar sin verksamhet med institutet för att tillgodose samiska intressen. Vidare framhåller *SSR* att renforskningen bör komma under rennäringsutövarnas och de samiska organisationernas ledning, förutom den samordning och samverkan som bör ske genom och med *Nordiskt samiskt institut*.

Nordiskt samiskt institut finner det viktigt att andra institutioner och organ förpliktigas att i samiska frågor samarbeta med institutet, så att institutet på ett bättre sätt kan fylla sin samordnande och initiativtagande funktion. Bl. a. bör institutet kunna ta initiativ till forskning och utbildning som institutet inte självt har resurser till. Institutet har sett det som en viktig princip att prioritera forskning som syftar till att förbättra samernas situation. Om det skall vara möjligt att skapa en meningsfull koordinering av forskning som angår samerna, framhåller *Nordiskt samiskt institut* vidare, måste man också kräva att storsamhällets forskningsinstitutioner är lyhörda för den forskningskritik och kriterier för forskning som framställs av samiska organisationer och institutioner.

4.12.5 Samisk vuxenutbildning

Samisk vuxenutbildning kan enligt *SSR* sägas ha tre uppgifter att fylla. Samerna har självklar rätt att som vuxna utan egen kostnad få den utbildning i sitt modersmål, kultur, historia m. m. som tidigare inte givits. En samisk vuxenutbildning skall vidare ge samer en allmän utbildning, som ger möjligheter till vidare studier och arbete med samisk inriktning. Vuxenutbildningen skall slutligen enligt *SSR* ge yrkesverkamma personer en kompletterande utbildning i samiska ämnen, som är ett krav eller en nödvändighet för yrket.

SÖ anser att en noggrannare kartläggning borde göras av hur samerna haft möjlighet att utnyttja samhällets utbildningsvägar i jämförelse med den övriga delen av befolkningen. Detta gäller såväl ungdoms- som vuxenutbildningen. När det gäller den frivilliga bildningsverksamheten och övrig vuxenutbildning understryker *centrala studiestödsnämnden*, liksom bl. a. *vuxenutbildningsnämnden i Jämtlands län*, särskilt vikten av en utbyggnad av den uppsökande verksamheten bland samerna.

Folkbildningsutredningen, som bl. a. skall överväga hur studiecirkelverksamheten bäst kan tillgodose utbildningsmässigt eftersatta gruppers behov och som skall se över gränsdragningsfrågorna mellan folkbildning och högskoleutbildning, anser att sameutredningens förslag till insatser för samiskt utbildnings- och kulturliv bör kunna genomföras utan att folkbildningsutredningens egna förslag behöver inväntas.

Sameutredningen betonar vikten av att Samernas folkhögskola även i fortsättningen får erforderligt samhällsstöd. Utredningens uppfattning om Samernas folkhögskolas betydelse och om behovet av ökade resurser till skolan delas av ett stort antal remissinstanser, däribland *Nordiska museet*, *SÖ*, *länsskolnämnderna i Västernorrlands och Jämtlands län*, *förskoleseminariet i Stockholm*, *samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Umeå*, *studiemedelsnämnden i Umeå*, *vuxenutbildningsnämnderna i Jämtlands och Västerbottens län*, *Jokkmokks kommun*, *länsstyrelsen i Norrbottens län*, *folkhögskoleutredningen*, *SSR*, *Samernas folkhögskolas styrelse*, *Samernas folkhögskolas elev-*

kår, Norrbottens sameförbund, Nordiska samerådets svenska sektion, FPU, Sveriges hantverks- och industriorganisation och Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund.

Länsstyrelsen i Norrbottens län betecknar Samernas folkhögskola som en av den samiska kulturens viktigaste stödjepunkter. Länsstyrelsen anser i likhet med *Jokkmokks kommun* att skolan bör få allt det stöd som är nödvändigt för dess verksamhet.

Samernas folkhögskolas styrelse framhåller att Samernas folkhögskola har en dubbel målsättning: att ge enskilda samer en utbildning, avpassad till deras behov och önskemål, och att genom en allmän kursverksamhet och genom samverkan med bl. a. folkbildningsorganisationer sprida kunskap om samerna till en vid krets av människor. Den övergripande målsättningen för Samernas folkhögskola måste enligt *Samernas folkhögskolas elevkår* vara att ge ett samiskt utbildningsalternativ baserat på de samiska näringarna, språket och kulturen. Detta utesluter inte att folkhögskolan kan ha en aktiv funktion utåt genom att informera om samernas kultur och levnadsförhållanden och därigenom skapa ökad kännedom och förståelse om samernas situation. Enligt *SSR:s* mening skall skolan främst skapa förståelse för en målmedveten samisk studieinriktning och fungera som en institution för målmedvetna samiska studicintressen.

Några instanser, däribland *SÖ, Jokkmokks kommun, Samernas folkhögskolas styrelse, Samernas folkhögskolas elevkår* och *Norrbottens sameförbund* tar upp frågan om det särskilda statsbidraget till Samernas folkhögskola. *SÖ, Jokkmokks kommun* och *Norrbottens sameförbund* föreslår att taket 3 110 elevveckor tas bort vid bedömningen av det särskilda bidraget till Samernas folkhögskola.

Relationstalet för tilldelningen av lärartimmar vid folkhögskolan bör enligt utredningen bestämmas till 4,0 för undervisningen i samiska språk. *SÖ, Jokkmokks kommun, SSR, Samernas folkhögskolas styrelse, Samernas folkhögskolas elevkår, Norrbottens sameförbund* och *FPU* delar utredningens uppfattning om en ökad tilldelning av lärartimmar, men vill i flera fall gå längre än utredningen i fråga om resurstilldelning.

Folkhögskoleutredningen har föreslagit ett nytt bidragssystem för folkhögskolorna som baserar sig på det antal elevveckor en skola genomför. Det föreslagna bidragssystemet innebär att en folkhögskola relativt fritt kan använda den samlade resursen till lärare, assistenter, material etc. *Folkhögskoleutredningen* anser att önskemålet om ökade resurser för undervisningen i samiska språk härigenom kan tillgodoses på ett smidigt sätt.

Vid Samernas folkhögskola finns en s. k. kombinerad tjänst som lärare och ämneskonsulent. Det ankommer på *SÖ* att besluta om tjänstgöringen för konsulenten, som f. n. har sin verksamhet inom Norrbot-

tens län. Enligt samcutredningen är det bl. a. önskvärt att konsulenten kan tjänstgöra inom ett större område, i första hand inom de tre nordligaste länen. De remissinstanser som behandlar frågan om konsulenttjänsten ställer sig i varierande grad tveksamma till utredningens förslag och flera instanser förordar i stället en utökning av antalet konsulenttjänster. *Folkhögskoleutredningen* hänvisar till sitt förslag att avveckla de nu existerande kombinerade tjänsterna till förmån för ett mer enhetligt system för folkhögskolornas kontaktverksamhet med folkrörelser och bildningsorganisationer. Förslaget innebär för Samernas folkhögskolas del en försämring jämfört med nuvarande förhållande. Folkhögskoleutredningen räknar dock med att kontaktverksamheten vid Samernas folkhögskola bör kunna tillföras särskilda resurser.

Samernas folkhögskolas styrelse understryker att denna folkhögskola, i motsats till andra, måste arbeta med kontaktskapande aktiviteter inom ett mycket stort område. Skolstyrelsen föreslår att en resurs motsvarande kostnaderna för en kontaktskapande tjänst tillförs verksamheten utöver den som ryms inom det av folkhögskoleutredningen föreslagna generella bidraget. Konsulenterna skall bl. a. planera och genomföra ett växande antal decentraliserade kurser, framför allt i samverkan med lantbruksnämnderna, Nordiskt samiskt institut och de samiska organisationerna. *SSR* anser för sin del att konsulenttjänsten bör förstärkas för att kunna samverka med studieförbunden och för att kunna informera samer om vuxenstudiemöjligheterna.

Betydelsen av samverkan och samarbete med företrädare för den fria och frivilliga bildningsverksamheten berörs ytterligare i några yttranden. *SSR* anser att i den frivilliga bildningsverksamheten har ämneskonsulenttjänsten vid Samernas folkhögskola en viktig roll att fylla. Genom studieförbunden kan samiska kurser och studiecirkel anordnas i alla samiska bygder. *Sveriges allmänna biblioteksörening* hoppas att konsulentverksamheten också skall bedrivas i samverkan med länsbiblioteken och de lokala biblioteken. *Vuxenutbildningsnämnden i Jämtlands län* finner det angeläget att Samernas folkhögskola i samarbete med TRU får resurser att utveckla studiematerial speciellt tillrättalat för studiecirkel.

Sameutredningen förutsätter att länens vuxenutbildningsnämnder vid behandlingen av ansökningar om *s t u d i e s t ö d*, bl. a. internatbidrag, särskilt uppmärksammar samernas behov av sådant stöd. *SSR*, *Samernas folkhögskolas styrelse*, *Samernas folkhögskolas elevkår*, *Norrbottnens sameförbund* och *Storumangruppen* delar utredningens uppfattning om studiestödet till samerna. Några remissinstanser, däribland *centrala studiestödsnämnden*, *studiemedelsnämnden i Umeå*, *vuxenutbildningsnämnden i Västerbottens län* och *studiestödsutredningen* anser emellertid inte att någon särbehandling av samerna skall ske beträffande vuxenstudiestödet.

SSR framhåller att vuxenstudiestödet inte täcker alla vuxna samers kompletterande utbildningsbehov. Samiska måste räknas som ett prioriterat ämne i vuxenutbildningen. Personer i samiska primärnäringsar (rennäring, fiske, slöjd m. m.) kan inte genom det nu utformade vuxenstudiestödet få ersättning för inkomstbortfall vid studier. Unga utbildade samer har även behov av och skall ha rätt till studiestöd för vuxenutbildning i de samiska ämnena. Mot denna bakgrund beklagar SSR att förbundet inte i detta sammanhang betraktats som sådan facklig organisation, som kan ansöka om dag- och timstudiestöd.

Samernas folkhögskolas styrelse anser att studier i samiska språket måste berättiga till studiestöd på samma villkor som studier i hemspråk för invandrare, och studier av samisk historia och samhällskunskap måste betraktas som "prioriterade" studier med vad det innebär av rätt till studiestöd. Skolstyrelsen hemställer att frågorna om studiestöd skyndsamt utreds, så att kompletterande bestämmelser kan utfärdas. Denna uppfattning delas av *Samernas folkhögskolas elevkår* som därutöver betonar vikten av att studier i frågor som rör rennäringens administration, planering och utveckling betraktas som likvärdiga med fackliga studier och att studiestöd skall kunna sökas av och via SSR på samma sätt som fackliga organisationer söker det. Sameslöjdare måste också kunna få studiepenning för viss förkovran inom sitt yrke. *Storumangruppen* kräver att vuxenstudiestödet anpassas till de vuxnas allmänna situation.

Centrala studiestödsnämnden anser det inte befogat med någon särbehandling av samerna när det gäller rätten till vuxenstudiestöd. Enligt de urvalskriterier som gäller vid prövningen av rätt till vuxenstudiestöd torde samerna i stor utsträckning kunna komma i fråga för detta studiestöd. Denna uppfattning delas av *vuxenutbildningsnämnden i Västerbottens län*, som framhåller att den allmänt korta utbildningen bland samerna bör innebära att samerna tillhör den målgrupp som prioriteras vid fördelning av studiestöd. *Studiemedelsnämnden i Umeå* anser att vuxenutbildningsnämnderna bör behandla ansökningar från samer om internatbidrag generöst. Studiemedelsnämnden förordar dessutom att försöken med uppsökande verksamhet i bostadsområden även utsträcks till de samiska bosättningsområdena.

Enligt *studiestödsutredningen* är det naturligt att vid bedömningen av hur det framtida studiesociala systemet skall utformas beakta de speciella behov olika studerandegrupper kan ha. Samerna utgör därvid en sådan grupp.

SSR pekar på att *Samernas folkhögskola* samarbetar med andra samiska utbildningsinstitutioner i Norden. Det är enligt SSR:s mening viktigt för samer att kunna utnyttja studiestöd i annat nordiskt land. *Samernas folkhögskolas styrelse* föreslår en utredning beträffande struktur och ekonomiska villkor för folkbildningsarbetet i Norden samt om

samordning och harmonisering av reglerna. Eftersom samerna bor i tre länder och har likartade behov av utbildning utifrån egna önskemål, bör det enligt skolstyrelsen vara möjligt för dem som studerar vid Samernas folkhögskola att få studiestöd från det land i vilket de är medborgare.

4.12.6 Lärare och lärarutbildning

Förverkligandet av en samisk utbildningsväg hindras i stor utsträckning av bristen på utbildade lärare. Utredningens förslag till åtgärder beträffande förskolläraryt utbildning, klass- och ämnesläraryt utbildning samt fortbildning och vidareutbildning i syfte att förbättra den samiska undervisningen behandlas av i första hand *socialstyrelsen, SÖ, länskolnämnderna i Uppsala, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, nomadskolfullmäktige vid nomadskolorna i Tärnaby och Arjeplog, lärarhögskolorna i Uppsala, Umeå och Luleå, förskoleseminariet i Stockholm, humanistiska fakulteten vid universitetet i Uppsala, universitetet i Umeå, organisationskommittén för Umeå högskoleregion, studiemedelsnämnden i Umeå, AMS, länsstyrelsen i Norrbottens län, Härjedalens och Gällivare kommuner, 1974 års lärarutbildningsutredning och SSR. Flertalet remissinstanser instämmer i stort sett i utredningens synpunkter.*

Lärarhögskolan i Uppsala och 1974 års lärarutbildningsutredning erinrar om att lärarutbildningsutredningen har i uppgift att behandla lärarutbildningens innehåll och organisation. *1974 års lärarutbildningsutredning* anser dock att detta inte hindrar att man söker vidta mer omedelbara åtgärder inom ramen för nuvarande lärarutbildning i syfte att avhjälpa bristen på utbildade lärare för den samiska undervisningen.

SÖ vill satsa på lärarutbildning och läromedelsutveckling för att inom grundskolans ram kunna erbjuda samerna en samisk utbildningsväg, i första hand inom rennärsregionen, men på längre sikt inom vidare områden. Sveriges övriga befolkning behöver också enligt SÖ lära sig mera om samernas liv och kultur. SÖ föreslår en rad åtgärder, bl. a. utbildning av samer till förskollärare, klasslärare och ämneslärare, metodisk/pedagogisk fortbildning i samiska för dessa lärare, fortbildning av andra klass- och ämneslärare samt fortsatt läromedelsutveckling.

Utredningen har pekat på behovet av tvåspråkiga *f ö r s k o l l ä r a r e* för de samiska förskolebarnens språkträning. *Socialstyrelsen, SÖ, länskolnämnderna i Västernorrlands och Norrbottens län, nomadskolfullmäktige vid nomadskolan i Tärnaby, förskoleseminariet i Stockholm, AMS och SSR* tillstyrker utredningens förslag att behöriga sökande med samiska som modersmål bör kunna antas till förskolläraryt utbildningen inom ramen för den s. k. fria kvoten. SÖ och AMS menar att det också borde gå att anordna förskolläraryt utbildning för sökande med

samiska som modersmål enligt den utbildning av tvåspråkiga förskollärare som startar vårterminen 1977.

SÖ, länskolnämnderna i Västerbottens och Norrbottens län, nomadskolfullmäktige vid nomadskolorna i Tärnaby och Arjeplog, universitetet i Umeå, organisationskommittén för Umeå högskoleregion och SSR tillstyrker utredningens förslag att behöriga sökande med samiska som modersmål antas i fri kvot till utbildningen av klasslärare vid lärarhögskolan i Umeå. *SÖ* framhåller att antalet nytillkomna samisktalande elever vid i huvudsak lärarhögskolan i Luleå rört sig om en till två elever årligen. Om en utbildning för samiska klasslärare skall kunna utformas, med t. ex. tillval av samiskt språk och i övrigt samiska inslag i utbildningen, krävs enligt *SÖ* en större grupp. Enligt *SÖ* borde ett förslag med kostnads kalkyl över en sådan utbildning utarbetas. Antalet lärarkandidater skulle kunna vara sex till nio sammanlagt på låg- och mellanstadie lärarlinjen.

Sameutredningen föreslår, när det gäller klasslärarutbildningen, att *SÖ* skall utforma förslag till särskild metodikutbildning i samiska samt att lärarhögskolan i fråga om den samiska ämnesutbildningen bör samarbeta med institutionen för samiska vid universitetet i Umeå. *SÖ, lärarhögskolan i Uppsala, institutionen för lingvistik vid universitetet i Stockholm, samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Umeå, organisationskommittén för Umeå högskoleregion och SSR* delar sameutredningens inställning, medan ett par instanser, *länskolnämnderna i Västernorrlands och Västerbottens län*, i varierande grad ställer sig tveksamma till förslaget.

SÖ konstaterar att de lärare som nu är verksamma som hemspråklärare regelmässigt saknar metodisk-pedagogisk utbildning i samiska. *SÖ* har i sin anslagsframställning för budgetåret 1977/78 räknat med en tillvalskurs i samiska om sammanlagt åtta veckor för nu verksamma lärare med samiska som modersmål. *Lärarhögskolan i Luleå* anför att dess rektorsnämnd utarbetat ett förslag till utbildning av klasslärare med finska och samiska i sin utbildning.

SÖ, länskolnämnderna i Västerbottens och Norrbottens län, nomadskolfullmäktige vid nomadskolan i Tärnaby, lärarhögskolan i Umeå, universitetet i Umeå, organisationskommittén för Umeå högskoleregion, studiemedelsnämnden i Umeå och SSR tillstyrker utredningens förslag om utbildning av ämneslärare för samehögstadiet, grundskolans högstadium och gymnasieskolan. *SSR* anser att ämneslärare bör kunna rekryteras via klasslärarutbildningen. Dessa lärare skall ges möjlighet att studera samiska vid universitetet.

I fråga om lärarutbildningens lokaliserings föreslår utredningen att klasslärarutbildningen och utbildningen av ämneslärare förläggs till lärarhögskolan och universitetet i Umeå. Bl. a. *SÖ, länskolnämnderna i Västernorrlands och Norrbottens län, nomadskolfullmäktige vid*

nomadskolan i Arjeplog, lärarhögskolorna i Uppsala och Luleå, universitetet i Umeå, organisationskommittén för Umeå högskoleregion, länsstyrelsen i Norrbottens län, Gällivare kommun och SSR har inte något att erinra mot detta förslag. Flera instanser anser emellertid också att klasslärarutbildning bör anordnas i Luleå. Ett par instanser, läns skolnämnderna i Västernorrlands och Norrbottens län, nomadskolfullmäktige vid nomadskolan i Arjeplog, länsstyrelsen i Norrbottens län och Gällivare kommun synes även förespråka utbildning av ämneslärare i Luleå, medan lärarhögskolan i Umeå anser att bägge utbildningarna bör förläggas enbart till Umeå.

SÖ framhåller att nästan hälften av alla samer finns i Norrbotten och att de i regel sökt sig till Luleå för utbildning. Detta talar för att en klasslärarutbildning även bör lokaliseras till Luleå. Praktikplatser och handledare ligger enligt SÖ väl till i Norrbotten. Liknande synpunkter förs fram av läns skolnämnden i Norrbottens län.

SSR föreslår likaså att en samisk lärarutbildning förläggs till lärarhögskolan och förskoleseminariet i Luleå i syfte att täcka behovet av klass- och förskollärare. SSR föreslår också att en lektorstjänst i de samiska ämnena, främst språk, inrättas vid lärarhögskolan. Denna tjänst kan delas med Samernas folkhögskola. Den av SSR föreslagna samiska skolstyrelsen skall vidare ha insyn i den samiska lärarutbildningsverksamheten. Samernas folkhögskolas styrelse och elevkår framhåller att delar av den föreslagna lärarutbildningen, bl. a. klasslärarutbildning och fortbildning, skall kunna förläggas till Samernas folkhögskola. Sameskolan i Jokkmokk ger därvid underlag för praktiktjänstgöring.

Utredningen konstaterar att det finns ett behov av fortbildning och vidareutbildning för lärare inom det samiska undervisningsområdet på alla nivåer. Denna uppfattning delas av flera remissinstanser. SÖ anser att om den samiska utbildningsvägen skall kunna realiseras inom grundskolan, dit ju de flesta samebarnen söker sig, krävs fortbildning av ett stort antal lärare.

Det förslag till hemspråklärarutbildning som SÖ f. n. utformar bör även enligt SÖ kunna erbjudas samisktalande personer. Institutionen för lingvistik vid universitetet i Stockholm erinrar för sin del om ett tidigare förslag om en allmän utbildningslinje för hemspråkslärare inom den reformerade högskolan.

4.12.7 Utveckling och produktion av läromedel

Statens kulturråd, dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv, SÖ, läns skolnämnderna i Uppsala, Jämtlands, Västernorrlands och Norrbottens län, statens institut för läromedelsinformation, vuxenutbildningsnämnden i Jämtlands län, länsstyrelsen i Jämtlands län, Botkyrka, Uppsala och Härjedalens kommuner, SSR, SACO/SR och Sveriges hant-

verks- och industriorganisation konstaterar liksom utredningen att behovet av läromedel för sameundervisningen är utomordentligt stort. *Statens institut för läromedelsinformation* framhåller inledningsvis att för språkliga minoriteter har läromedlen uppgifter utöver de traditionellt stoffförmedlande och färdighetstränande. De är inte bara redskap inom olika former av organiserad undervisning utan också ett led i samhällets stöd till språklig, kulturell och social egenverksamhet inom olika minoritetsgrupper.

Sameutredningen har särskilt betonat läromedelsbehovet inom grundskolan och förskolan. *Statens kulturråd, SÖ, länskolnämnden i Uppsala län, statens institut för läromedelsinformation, vuxenutbildningsnämnden i Västernorrlands län* och *Botkyrka kommun* delar denna inställning men påpekar också behovet av läromedel i samiska inom gymnasieskolan och vuxenutbildningen.

SÖ framhåller att projektet *Läromedelsutveckling i samiska i första hand avser grundskolan*. Vid en förlängning av projektet bör enligt *SÖ* särskild hänsyn tas till vuxenutbildningens och gymnasieskolans behov av läromedel i samiska. Därutöver finns behovet av läromedel för alla andra ämnen som skall komplettera den samiska studievägen. *Statens institut för läromedelsinformation* konstaterar liksom *SÖ* att utvecklingsarbetet i huvudsak varit inriktat på grundskolan. En utvidgning av verksamheten till förskola och gymnasieskola framstår som synnerligen angelägen. Behovet av studiematerial för olika former av vuxenutbildning är trots omfattande insatser inom Samernas folkhögskola långt ifrån tillgodosett. En intensifiering av läromedelsarbetet förutsätter emellertid enligt institutet ökade resurser för samordning och ledning samt för utvecklingsarbete och direkta produktionsinsatser.

Det pågående utvecklingsarbetet och produktionen av läromedel i samiska får som utredningen anfört ekonomiskt stöd från *SÖ* och statens institut för läromedelsinformation. *SÖ, länskolnämnderna i Västernorrlands och Norrbottens län, statens institut för läromedelsinformation, SSR, SACO/SR* och *Sveriges hantverks- och industriorganisation* förutsätter att detta ekonomiska stöd även i fortsättningen skall utgå för framställning av läromedel i samiska.

Statens institut för läromedelsinformation framhåller att sameprojektets referensgrupp har beräknat kostnaderna för budgetåret 1976/77 till 387 000 kr. och för budgetåret 1977/78 till 495 000 kr. för att projektet skall kunna bedrivas på i huvudsak den ursprungliga ambitionsnivån. En utvidgning av arbetet till att mer bestämt innefatta även andra skol- och utbildningsformer än grundskolan och fler samiska språkvarianter än vad som f. n. är aktuella skulle innebära att medel ur *SÖ:s* forsknings- och utvecklingsanslag skulle få beräknas över mycket lång tid och till betydligt större belopp än vad som nu är fallet. Det är också troligt att det kommer att finnas ett behov av en mer permanent

resurs för fortsatt arbete med läromedelsfrågor, språklig och aktualitetsmässig revidering av utgiven litteratur, översättningsarbete m. m. Institutet är också av den bestämda meningen att ett samhälleligt stöd via anslaget Stöd till produktion av läromedel behöver utgå.

Bristen på läromedel har också samband med tillgången på lämpliga läroboksförfattare för den fortsatta utvecklingen av samiska läromedel. *Statens institut för läromedelsinformation* och *Härjedalens kommun* föreslår i samband härmed att lärare friställs från sina lärartjänster eller får nedsättning i undervisningsskyldigheten eller på annat sätt får möjlighet att framställa läromedel i samiska.

Statens kulturråd, SÖ, länsskolnämnden i Kopparbergs län, lärarhögskolan i Luleå och *Härjedalens kommun* understryker vikten av att en allsidig information om det samiska folket och dess kultur även kan förmedlas genom det allmänna skolväsendets ordinarie läromedel och i lärarutbildningen. *SÖ* betonar att de ursprungliga svenska minoriteternas historia och levnadsförhållanden bör få sin plats i läroplaner, läromedel och undervisning i grundskolan.

Statens institut för läromedelsinformation har särskilt betonat behovet av en förstärkning när det gäller samordning och ledning av läromedelsarbetet. När det gäller utveckling av läromedel för gymnasie- och universitetsutbildning bör ett arbetsledande ansvar naturligt ligga på den samiska avdelningen vid universitetet i Umeå. *SSR* anser för sin del att läromedelsproduktionen skall ledas av den av *SSR* föreslagna samiska skolstyrelsen. Läromedelsarbetet bör vidare samordnas med motsvarande arbete i Finland och Norge. Betydelsen av ett utvecklat nordiskt samarbete, bl.a. genom Nordiskt samiskt institut, när det gäller samiska läromedel betonas också av *SÖ, statens kulturråd* och *Sveriges hantverks- och industriorganisation*.

4.13 Nordiskt samarbete i samefrågor

Flera remissinstanser, bl. a. *SSR* och *Svenska kommunförbundet*, framhåller allmänt betydelsen av nordiskt samarbete i samefrågor. *SSR, Sáminuorra, Same-Åtnam, Norrbottens sameförbund* och *Nordiska samerådets svenska sektion* uttalar sitt särskilda stöd för *Nordiska samerådet* och understryker att rådet måste få tillräckliga resurser för sin verksamhet.

SSR anför att samerådet idag saknar resurser att fullgöra sina uppgifter och då inte minst som rådgivande organ för Nordiskt samiskt institut. Det måste enligt *SSR* vara en uppgift för regeringarna i Sverige, Norge och Finland att lämna ekonomiskt stöd till samerådets verksamhet, så att i första hand ett kansli kan inrättas i enlighet med Nordiska rådets rekommendation till regeringarna. Även *Sáminuorra* förordar ekonomiskt stöd till samerådet för upprättande av ett kansli.

Vidare bör man enligt Sáminuorra på samnordisk nivå se till att de arbetsgrupper och kommittéer som väljs av de nordiska samekonferenserna får ekonomiska resurser för att genomföra sina arbetsuppgifter. *Same-Átnam* betonar att Nordiska samerådet måste få nödvändiga ekonomiska anslag till sin verksamhet och därigenom få möjligheter att mer kraftfullt verka för samerna i för samerna gemensamma frågor i Norden.

Nordiska samerådets svenska sektion säger att samerådets sekretariat i dag inte har tillräcklig kapacitet för att förbereda ärenden tillfredsställande. För ett effektivt arbetande sameråd behövs ett fast sekretariat med kapacitet att förbehandla ärenden och att ta initiativ i frågor som är aktuella. Samordnandet av de nationella organisationernas arbete måste också anses som mycket viktigt mot bakgrund av olikheterna i samernas situation i de olika staterna. Nordiska samerådet, liksom även *Norbottens sameförbund*, föreslår också att det av sameutredningen föreslagna organisationsstödet räknas upp med erforderligt belopp för att täcka kostnaderna för samerådets svenska sektion och de av samekonferensen tillsatta nämnderna.

SSR erinrar om att samefrågor är de mest "nordiska" av alla frågor för de nordiska folken genom att samefolket är en nation som lever i Norge, Finland och Sverige. Detta förhållande har även varit av betydelse för bl. a. Nordiska rådets handlande i skilda frågor och samerna har ofta kunnat notera den för samerna välvilliga hållningen i Nordiska rådet. Mest förenligt med sameutredningens bild av sameminoritetens nationella status finner SSR det vara att samerna får bli medlemmar av Nordiska rådet på samma sätt som färöingarna och älänningarna. Samerna kan i Finland, Norge och Sverige sägas ha en organisation som bör motsvara det erforderliga måttet av självstyre. *Sáminuorra* har samma uppfattning.

Nordiska samarbetsorganets funktion och roll bör enligt SSR omprövas. Samarbetet mellan regeringarna i samefrågor bör stärkas genom samarbetsorganet och göras kontinuerligt. Samarbetsorganet bör ha kontakt och samråd med andra nordiska samarbetsorgan i samefrågor och kontinuerligt samarbeta med de samiska organisationerna. De samiska ledamöterna i samarbetsorganet bör enligt SSR utses på förslag av de samiska organisationerna genom Nordiska samerådet.

Flera remissinstanser uttalar sitt stöd för Nordiskt samiskt institut och dess verksamhet. *Nordiska samerådets svenska sektion* framhåller institutets betydelse för samiskt kultur- och forskningsarbete. Institutet måste få medel så att dess informationsverksamhet och tilltänkta projekt kan genomföras utan ekonomiska inskränkningar. *Statens kulturråd* anser att institutet bör få ordentliga resurser för sitt arbete, då det såväl socialt, ekonomiskt som kulturellt kan verka för de samiska frågorna på nordiskt plan genom samiskt direktinflytande. Enligt

SSR och *Sáminuorra* bör institutet tilldelas tillräckliga resurser för att bedriva forsknings-, projekt- och samordningsverksamhet.

För samerna är det viktigt att samordna den utveckling som berör samerna i de nordiska länderna, framhåller *Nordiskt samiskt institut*. Institutet fungerar i det sammanhanget som ett beredande och rådgivande organ åt de samiska organisationerna och främst åt Nordiska samerådet och dess underorgan. Institutet kan i vissa frågor, t. ex. språk- och utbildningsfrågor, fungera som sekretariat åt Nordiska samerådets underorgan. För samerna och för institutets verksamhet är det också betydelsefullt att de nordiska myndigheternas åtgärder i samefrågor samordnas och att det finns ansvariga organ för denna samordning på centralt, regionalt och lokalt plan. Det nordiska samarbetsorganet för same- och renskötselfrågor står enligt institutet i blickpunkten för denna verksamhet. Verksamheten genom Nordiska ministerrådet berör och kan i många fall tillämpas på samernas situation. Det är viktigt att institutet i fortsättningen har möjlighet att i samefrågor ta kontakt med ansvariga organ och etablera samarbete och uppnå samordning i olika sakfrågor på olika myndighetsnivåer.

Nordiskt samiskt institut har i annat sammanhang bett regeringarna utse ledamöter i en fast nordisk arbetsgrupp för gemensamma samiska utbildningsfrågor. SÖ har yttrat sig i ärendet i samband med sitt yttrande över sameutredningen. SÖ ifrågasätter om inte dessa frågor kan behandlas inom ramen för Nordiskt samiskt instituts verksamhet.

Länsstyrelsen i Jämtlands län vill starkt understryka vikten av att åtgärder till stöd för de icke-renskötande samerna (självfallet också ifråga om renskötarbefolkningen) samplaneras i de nordiska länderna, eftersom det finns betydande risk för att övergripande nordiska bedömningsgrunder trängs i bakgrunden.

Liksom i andra samiska sammanhang saknas enligt *Sáminuorra* ekonomiska resurser för att kunna bedriva ett aktivt och resulterande ungdomsarbete. Det måste inom en snar framtid upprättas ett fast organ för samiskt ungdomsarbete över gränserna. *Sáminuorra* föreslår att de samiska ungdomsorganisationerna får resurser att bl. a. upprätta ett gemensamt nordiskt sameungdomssekretariat någonstans inom sameområdet.

SSR och *Sáminuorra* föreslår att en nordisk samisk kulturfond inrättas för stöd till musikutgivning, litteraturutgivning, teaterverksamhet, ungdomsarbete och andra samiska aktiviteter.

5 Föredraganden

5.1 Samerna som ursprunglig befolkning och etnisk minoritet i Sverige

Sameutredningen har haft i uppdrag att göra en utredning som kan läggas till grund för en samlad bedömning av vilka kompletterande åtgärder som kan och bör vidtas från samhällets sida till stöd främst för samernas språk och kultur. I sitt slutbetänkande (SOU 1975: 99 och 100) Samerna i Sverige redovisar utredningen ett omfattande faktaunderlag och föreslår långtgående insatser i syfte att möjliggöra för landets samer att stärka sin existens som folkgrupp och att vårda och utveckla den samiska kulturen i vidaste mening. I likhet med åtskilliga remissinstanser vill jag framhålla att utredningens undersökningar och analyser utgör en värdefull dokumentation och belysning av samebefolkningens historiska förhållanden och nuvarande situation.

De förslag som sameutredningen lägger fram grundar sig på den principiella uppfattningen om värdet för ett demokratiskt samhälle av stöd för en pluralistisk kultur, där såväl samernas som andra minoriteters kulturer får goda möjligheter att göra sig gällande. Utredningen konstaterar att samerna utgör en ursprunglig befolkning i Sverige, som är lika gammal som eller äldre än landets majoritetsbefolkning. Samerna intar emellertid en särskild ställning både gentemot majoritetsbefolkningen och invandrargrupperna. Samerna befinner sig i sitt eget land, men utgör en etnisk minoritet inom landets samlade befolkning. Det finns enligt sameutredningen skäl att tillämpa delvis andra bedömningar för samernas del än för övriga minoriteter i landet.

Ett stort antal remissinstanser delar sameutredningens grundsyn. Svenska samernas riksförbund (SSR) framhåller att den redovisade grundsynen till alla delar kan sägas sammanfalla med vad samerna själva har angivit om förutsättningarna för sin egen framtid. SSR och Sáminuorra, samernas ungdomsorganisation, betonar att samerna av de dominerande samhällena måste erkännas som urbefolkning i sitt eget bosättningsområde. Det är enligt Same-Ätnam viktigt att samerna trots sin geografiska spridning inom Sverige och i Norden behandlas som en folkgrupp.

För egen del ansluter jag mig till den allmänna syn beträffande samerna som utredningen redovisar. Det bör således klart uttalas att samerna utgör en etnisk minoritet i Sverige, som, i egenskap av ursprunglig befolkning i sitt eget land, intar en särskild ställning både gentemot majoritetsbefolkningen och andra minoritetsgrupper. Vid utbyggnaden av samhällets stöd till samekulturen måste man ge utrymme åt även andra bedömningar än de som kan göras beträffande övriga minoritetsgrupper i det svenska samhället. Det ligger ett särskilt ansvar i att stödja

samiska organisationer och institutioner, och i att hävda ett samiskt näringsunderlag, framför allt inom rennäringen, för att den samiska kulturen över huvud taget skall kunna bestå.

Mål och riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken antogs av 1975 års riksdag (prop. 1975: 26, InU 1975: 6, rskr 1975: 160). Jag finner det naturligt att målen för samhällets insatser för den samiska minoriteten har sin utgångspunkt i de mål som har fastslagits för minoritetspolitiken i stort, nämligen jämlikhet, valfrihet och samverkan. Jämlikhetsmålet innebär att skilda befolkningsgrupper skall ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter i det svenska samhället. Målet innebär vidare att minoritetsgrupper skall ha möjlighet att ge uttryck för en egen språklig och kulturell identitet inom ramen för en intressegemenskap, som omfattar hela det svenska samhället. Valfrihetsmålet innebär att medlemmar av minoriteter skall kunna välja i vilken grad de vill behålla och utveckla sin ursprungliga identitet. För samernas vidkommande är viljan att bevara det egna kulturarvet väl manifesterad. Det tredje målet, samverkansmålet, innebär att en ömsesidig och omfattande samverkan bör finnas mellan minoritetsgrupperna och majoritetsbefolkningen. Denna samverkan är för det mesta helt naturlig och förekommer sedan gammalt i betydande utsträckning. Samtidigt kan man inte bortse från att samernas särskilda näringsfång, rennäringen, ställer samverkansviljan på prov såväl inom den samiska minoriteten som mellan denna och majoritetsbefolkningen. Det torde dock stå utom allt tvivel, att ett förtroendefullt och vidgat samarbete mellan skilda befolkningsgrupper är en nödvändig förutsättning för samekulturens fortbestånd i det svenska samhället.

Sameutredningen har genom universitetet i Umeå låtit genomföra vissa studier av den samiska befolkningen. Syftet har varit att genom jämförelser med tidigare undersökningar ge en bild av befolkningsutvecklingen för de renskötande samerna. Med utgångspunkt i beskrivningen av den renskötande befolkningen har en kompletterande undersökning genomförts beträffande de samer som inte är renskötande. Enligt utredningens studier utgör hela samebefolkningen i Sverige drygt 15 000 personer, varav en sjättedel renskötande. Genom fortsatt bearbetning av äldre material skulle man enligt använd metod kunna få fram en samebefolkning på 17 000 personer i dag och med en naturlig folkökning ca 20 000 personer år 2000.

Remissinstanserna finner befolkningsstudien i och för sig intressant, men några instanser ifrågasätter användningen av renlängden som utgångspunkt för beräkningen av den samiska befolkningsgruppen och gör gällande att samerna är en större grupp än den redovisade.

När det gäller samebefolkningens storlek och befolkningsutvecklingen inom gruppen vill jag framhålla att det för sameutredningens del inte har varit en huvuduppgift att genomföra en samisk folkräkning. Utred-

ningens befolkningsstudier har tjänat syftet att utgöra ett av flera underlag för utredningens överväganden och förslag. Studierna har dock ett klart intresse, även om en annan uppläggning hade kunnat leda till en annan framräknad samebefolkning. Jag vill i detta sammanhang erinra om att en till arbetsmarknadsdepartementet knuten expertgrupp har regeringens uppdrag att utreda frågan om statistik över olika befolkningsgruppers språktillhörighet.

Det kan inte uteslutas att det, såsom bl. a. Nordiska museet framhåller, kan finnas grupper av samer i de traditionellt samiska bosättningsområdena, som inte omfattas av utredningens studier, men som i sina näringar knyter an till ålderdomliga samiska näringstraditioner. Det kan enligt min mening finnas skäl att i annat sammanhang uppmärksamma dessa gruppers problem.

5.2 Fortsatt utveckling av samhällets insatser till stöd för samekulturen

Under långt tid har, såsom sameutredningen uttrycker det, utvecklingen i det industrialiserade samhället inneburit en press på den samiska gruppen och starkt minskat antalet samer som kan livnära sig av renskötsein. Utredningen ser det som en avgörande förutsättning för strävandena att bevara den samiska kulturen att rennäringen kan fortleva som samisk näring och att samer i framtiden kan få sin utkomst inom rennäringen eller på annat sätt inom det geografiska bosättningsområde som av ålder har varit samernas. Utredningen finner nu tiden mogen för mera långtgående insatser till stöd för samernas strävanden att stärka och bevara sin samiska grupptillhörighet.

De samiska frågorna i stort måste enligt utredningen bli ett naturligt inslag i den allmänna samhällsplaneringen, om det skall vara möjligt att för framtiden behålla och utveckla en levande samisk kultur i vid bemärkelse. Det är nödvändigt med ett betydande stöd från samhällets sida och samtidigt viktigt att samhällsinsatserna samordnas och att utvecklingen kan följas fortlöpande. Utredningen föreslår att en särskild arbetsgrupp upprättas inom statsrådsberedningen, med berörda departement och ämbetsverk representerade i samverkan med företrädare för samerna och deras organisationer. Arbetsgruppen skall planlägga och leda utvecklingsarbetet i syfte att åstadkomma den önskvärda utbyggnaden av stödet åt samerna.

Remissopinionen ansluter sig till utredningens allmänna syn på förutsättningarna för ett utbyggt stöd för samekulturen. I något fall betonas att rennäringen inte utgör den enda grunden för den samiska kulturen. I flera yttranden framhålls det angelägna i att man inom samhällsplaneringen finner lämpliga former för samverkan mellan samer och myndigheter.

Förslaget om en särskild arbetsgrupp för samefrågor mottas positivt av flertalet av de remissinstanser som har uttalat sig i frågan. Särskilt de samiska organisationerna SSR, Sáminuorra, Same-Ätnam, Norrbottens sameförbund och Storumangruppen understryker vikten av att ett ledningsorgan för samefrågor inrättas på högsta nivå. SSR har i särskild skrivelse framhållit att tillskapandet av ledningsorganet inte bara är hörnstenen i sameutredningens förslag utan också utgångspunkten för samernas allmänna anslutning till förslagen.

Jag delar uppfattningen att det är angeläget med åtgärder som kan bidra till en bestående kulturell och ekonomisk trygghet för den samiska folkgruppen. I en situation där rennäringen endast kan ge utkomst åt en mindre del av den samiska befolkningen är omedelbara insatser nödvändiga. Åtgärder bör vidtas i nära samarbete med samerna själva och deras organisationer. I det följande kommer jag att föreslå regeringen att vidta en rad åtgärder för att stärka underlaget för samernas kultur inom olika områden såsom sysselsättning, allmänskulturell verksamhet, utbildning och organisationsliv. Samtidigt bör, såsom sameutredningen har betonat, samhällets stöd till samerna anpassas till den övriga samhällsutvecklingen och till samernas egna önskemål.

För att de statliga insatserna för samerna i största möjliga utsträckning skall kunna förbättra den samiska minoritetens livsvillkor måste åtgärderna samordnas och utvecklingen följas fortlöpande. Detta förutsätter i sin tur ett förstärkt samarbete mellan berörda departement och myndigheter. Jag avser därför att i annat sammanhang föreslå regeringen att tillsätta en permanent arbetsgrupp för samefrågor. Arbetsgruppens huvuduppgift skall vara att samordna den fortsatta utbyggnaden av statens stöd för samerna och samekulturen. Verksamheten skall vara inriktad på att söka lösa frågor som berör skilda samhällsområden, t. ex. frågor om samiska näringar och sysselsättning i sameområdena och fortsatt utveckling av en utbildningsväg för samer. Jag vill särskilt betona att avsikten inte är att hos gruppen samla alla samefrågor oberoende av nuvarande departementstillhörighet. Syftet är att åstadkomma en effektivare samverkan vid beredningen av sådana samefrågor som berör flera departement och myndigheter.

När det gäller gruppens sammansättning och arbetsformer delar jag den principiella uppfattning som framförts av SSR och Sáminuorra, nämligen att representanter för samerna och deras organisationer inte skall ingå i det statliga organet. Arbetsgruppen skall vara ett renodlat tjänstemannaorgan som regelbundet överlägger med samerna och sameorganisationerna i konkreta frågor. Härigenom markeras en politisk åtskillnad och jämställdhet mellan arbetsgruppen och de samiska företrädarna i de återkommande överläggningarna. I arbetsgruppen bör ingå tjänstemän från statsrådsberedningen och berörda departement. Verksamheten bör för övrigt inte bindas i stela former utan präglas av flexibilitet och smidighet.

Jag vill särskilt understryka nödvändigheten av att arbetsgruppen för samefrågor skaffar sig en överblick över de samiska frågorna i hela deras vidd. Detta förutsätter kontakter med såväl de samiska organisationerna som myndigheter, institutioner och organisationer på central, regional och lokal nivå. Det bör också vara möjligt för arbetsgruppen att genomföra undersökningar och andra projekt i syfte att skaffa sig underlag i de frågor som samerna bedömer som väsentliga. Jag kommer att föreslå regeringen att arbetsgruppen knyts till utbildningsdepartementet och att kostnaderna för verksamheten får belasta kommittéanslaget under utbildningshuvudtiteln.

5.3 Samiska näringar och sysselsättning inom sameområdena

Övergången från naturhushållningens samhälle till dagens industrisamhälle har, som tidigare antytts, inneburit särskilda påfrestningar för samebefolkningen. Dessa har bestått dels i växande svårigheter att bereda alla sysselsättning inom rennäringen, dels i en ökad flyttning till tätorter med dess mera differentierade arbetsmarknad. Samtidigt har det stått klart att merparten av samerna själva hyser en mycket stark önskan att få leva och verka som en etnisk grupp. Eftersom denna strävan är i linje med ambitionerna att bevara och utveckla den kulturella mångfalden i det svenska samhället är det angeläget att särskilda åtgärder nu vidtas för att trygga samekulturens fortbestånd. Efter samråd med cheferna för jordbruks-, arbetsmarknads- och industridepartementen vill jag anföra följande.

En avgörande förutsättning för att den samiska kulturen skall kunna bevaras är, som sameutredningen påpekar, att rennäringen kan fortleva som *samisk* näring och att ett rimligt antal samer i framtiden kan få sin utkomst inom rennäringen eller på annat sätt inom det geografiska bosättningsområde som av ålder har varit samernas. Endast härigenom är det möjligt att utveckla en levande samisk kultur och skapa en sammanhållning som i framtiden kan bära upp den etniska gruppen och dess strävanden. Rennäringen måste därför även i fortsättningen få statligt stöd samtidigt som åtgärder måste vidtas för att skapa arbetstillfällen för samerna i näringar som kan anslutas till och komplettera rennäringen.

Det är av stor betydelse att samekvinnor bereds sysselsättning inom det samiska området. Detta motiveras dels utifrån strävandena att främja jämställdheten mellan kvinnor och män, dels av det förhållandet att den rådande könsfördelningen till följd av den kvinnliga utflyttningen hotar samebefolkningens fortbestånd i de samiska kärnområdena.

Några remissinstanser har påtalat att det råder oklarhet beträffande vilken myndighet som har det långsiktiga ansvaret för samernas sys-

selsättning. Med anledning av riksdagens beslut år 1971 över förslag till rennäringslag m. m. (prop. 1971: 51, JoU 1971: 37, rskr 1971: 216) föreskrev Kungl. Maj:t att det skulle ankomma på lantbruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att — efter samråd med länsarbetsnämnderna och samerna — vidta sysselsättningskapande åtgärder inom renskötseområdet för de samer som inte får tillräcklig sysselsättning inom själva renskötelsen. Det skulle vidare ankomma på lantbruksstyrelsen att centralt följa nämndernas arbete på detta område och lägga fram de reformförslag som utvecklingen kunde leda till.

Den av lantbruksstyrelsen tillsatta arbetsgruppen på rennäringens område, rennäringsgruppen, har nyligen tagit upp frågan om ansvarsfördelningen mellan berörda myndigheter när det gäller sysselsättningskapande åtgärder bland samerna. Lantbruksstyrelsen har i särskild skrivelse anslutit sig till rennäringsgruppens ståndpunkt i frågan. Vidare har SSR föreslagit att statens ansvar beträffande samernas sysselsättningsfrågor m. m. skall ligga hos arbetsmarknadsstyrelsen. Jag vill med anledning härav framhålla följande.

En strävan i arbetet på en utbyggd sysselsättnings- och regionalpolitik har varit att så långt detta är möjligt decentralisera beslutsfattandet. Från statens sida har man låtit länsmyndigheterna i inbördes samråd vidta åtgärder och fatta beslut rörande bl. a. sysselsättningen. När det gäller samernas sysselsättning skall sålunda gälla, att resp. regional myndighet skall ha samma ansvar för denna grupp som för övriga grupper. Lantbruksnämndernas ansvar blir därvid av samordnande och — när så behövs — av initiativtagande slag. Detta innebär således, att exempelvis länsarbetsnämnderna skall vidta de sysselsättnings- och övriga åtgärder som visar sig nödvändiga för att bereda samerna stadigvarande sysselsättning.

I likhet med lantbruksstyrelsen och rennäringsgruppen anser jag lantbruksnämndernas befattning med de sysselsättningskapande åtgärderna vara en angelägen uppgift. Lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna kommer således liksom hittills att aktivt verka för att lösa samernas sysselsättningsfrågor, samtidigt som huvudansvaret centralt åvilar arbetsmarknadsstyrelsen och regionalt länsstyrelsen/länsarbetsnämnden. Med hänsyn till de speciella problem som råder beträffande samernas näringsfrågor bör lantbruksstyrelsens resurser förstärkas genom att en tjänst som konsulent för dessa frågor inrättas vid styrelsen. Chefen för jordbruksdepartementet har efter samråd med mig i årets budgetproposition beräknat medel för en sådan tjänst under anslaget Lantbruksstyrelsen (prop. 1976/77: 100 bil. 13 s. 20—23). I övrigt anser jag att 1971 års beslut om lantbruksstyrelsens och lantbruksnämndernas ansvar bör stå fast.

Det finns i detta sammanhang anledning att uppmärksamma, att länsstyrelsen i Norrbottens län och lantbruksnämnden i länet f. n. ut-

arbetar ett mera fullständigt program för rennäringens utveckling och för sysselsättningen ovan odlingsgränsen med sikte på en redovisning under år 1977.

Sameutredningen har också framhållit vikten av att ytterligare utkomstmöjligheter skapas för samerna inom kärnområdet. Utredningen nämner fiske, slöjd och verksamhet inom bl. a. turism och friluftsliv med speciell inriktning på fjälltrakterna, men också sådan industrisysselsättning som naturligt kan knytas till rennäringsbygden. Förutsättningar finns enligt utredningen för en omfattande utbyggnad av same-slöjden och samekonsthantverket, vilket också har uttalats i en av kommerskollegium utförd utredning samt av slöjdarna själva och deras organisationer. Åtskilliga remissinstanser instämmer i denna uppfattning och understryker sameslöjdens särskilda betydelse för samekvinnornas sysselsättning. I anslutning härtill kan jag nämna att i höstas bildades det sameägda företaget Sameslöjd och Material AB (jfr 5.8). Bolaget är ett exempel på initiativ från samerna själva till nyföretagande med en av de samiska basnäringarna som grund. Verksamheten har kunnat komma till stånd bl. a. med hjälp av bidrag från det statliga glesbygdsstödet.

Länsarbetsnämnden i Norrbottens län behandlar i sitt remissyttrande även förslaget att en filial förläggs till Karesuando av det i Jukkasjärvi bedrivna industriella beredskapsarbetet, vilket baseras på slöjdalster. Förslaget bör enligt min mening utarbetas och efter hörande av bl. a. Same-Ätnam föreläggas beslutande myndigheter för ställningstagande. Jag vill emellertid erinra om att förslag till nytt huvudmannaskap för industriella beredskapsarbeten, skyddade verkstäder, kontorsarbetscentraler m. m. har lagts fram av organisationskommittén för skyddat arbete (SOU 1975: 82). Frågan övervägs f. n. i regeringskansliet. Ett eventuellt nytt beredskapsarbete i Karesuando får bedömas i detta sammanhang.

När det gäller att skapa sysselsättningstillfällen som ett komplement eller alternativ till rennäringen erbjuder turistnäringen stora möjligheter särskilt för kvinnor och icke renskötande samer. Vid den fortsatta utbyggnaden av stugbyar och småstugor bör förutsättningarna att förlägga dessa inom samernas bosättningsområden prövas i samarbete med samerna själva. Härvid bör självfallet beaktas de krav på planering och de riktlinjer för markvändningen som stat och kommuner har lagt fast för de områden som berörs. Det statliga stöd som utgår till sådana projekt är dels det stöd som statens naturvårdsverk lämnar vid uppförande av rekreationsanläggningar, dels medel för sysselsättningsfrämjande åtgärder.

Jag vill också framhålla att de kulturella stödformer som i dag tillämpas även är tillgängliga för samebefolkningen. Detsamma gäller självfallet samhällets olika stöd- och utvecklingsinsatser på det närings-

politiska området. De kreditmöjligheter samt den rådgivning och annan företagservice som står öppna för näringsidkare kan sålunda komma även samiska företag till godo, i den mån företagsamheten faller inom de generella ramarna för de olika samhälleliga stödåtgärderna.

Av särskilt intresse i detta sammanhang kan vara de stödsatser som förmedlas av företagareföreningarna och Norrlandsfonden. Företagareföreningarna har till uppgift bl. a. att förmedla statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri samt därmed jämförlig verksamhet. Norrlandsfonden skall på olika sätt främja näringslivets utveckling i Norrland, främst i Norrbottens län. För projekt som faller inom fondens verksamhetsområde kan lämnas bidrag eller lån.

Vattenregleringsmedel som utgår enligt bestämmelse i vattenlagen kan användas för att kompensera skador som inte har ersatts enligt föreskrifter i vattendomar och för att tillgodose allmänna ändamål i den bygd som berörs av ett vattenföretag. Bidrag av sådana medel kan utgå bl. a. till renskötsel och kulturella ändamål. Medel beviljas av länsstyrelserna och, såvitt avser renskötseln, av lantbruksnämnderna.

5.4 Samebyn som forum för samisk gemenskap

Mot bakgrund av strävandena att stärka samhörigheten mellan de samer som har lämnat rennäringen och den mindre grupp samer som är kvar i rennäringen togs frågan om ett stödjande medlemskap i samebyarna upp av SSR vid landsmötet år 1968 i samband med remissbehandling av 1964 års rennäringssakkunnigas betänkande (SOU 1968: 16). Sameutredningen fick därefter i uppdrag att utreda frågan närmare.

I huvudsaklig överensstämmelse med grundtankarna i SSR:s förslag från år 1968 föreslår sameutredningen vissa riktlinjer för ett stödjande medlemskap. Anslutning som stödjande medlem bör, menar utredningen, beviljas endast renskötselberättigad person och endast i den egna hembyn, men samebyn skall under alla omständigheter avgöra vem som skall antas som stödjande medlem. Sådan medlem skall kunna tilldelas rätt till krokfiske och småviltjakt. Utredningen anser att det bör ankomma på samebyn att besluta om sådana förmåner, vilket enligt utredningen förutsätter den ändringen i rennäringsslagen att samebyn ges rätt att upplåta sådana rättigheter.

Sameutredningen anser att ett stödjande medlemskap har sitt berättigande om det ses som en åtgärd att stärka samhörigheten inom den samlade samiska folkgruppen. Enligt utredningen öppnar förslaget en möjlighet främst för samebyarna att bidra till att öka samhörigheten mellan de renskötande och de icke-renskötande samerna.

Den föreslagna organisatoriska formen för stödjande medlemskap i samebyar möter kritik från åtskilliga remissinstanser, främst från samernas egna organisationer men också från rennäringssmyndigheterna,

som anser att det huvudsakliga motivet för medlemskapet blir jakt- och fiskerätt som fritidsaktivitet snarare än en strävan att stärka samhörigheten. Som ett alternativ till denna form av medlemskap föreslår flera remissinstanser i stället ett ökat statligt stöd till de ideella samiska föreningar som redan finns på flera håll i landet. F. n. finns ett tjugotal sådana föreningar, varav några driver sin verksamhet i Uppsala, Stockholm och Göteborg.

SSR fastslår att frågan om att skapa förutsättningar för en ökad samhörighet samer emellan är viktig, men SSR finner samtidigt att frågan om en utvidgning av medlemskapet inte är tillräckligt utredd och att frågan därför inte f. n. kan föranleda någon åtgärd. Även Sáminuorra ställer sig starkt kritisk till förslaget. Sáminuorra föreslår i stället vissa insatser för att göra samebyar till centrum för samiska näringar och samisk gemenskap.

Med hänsyn till att främst så många av samernas egna organisationer är kritiska mot utredningens förslag om ett stödjande medlemskap är jag inte beredd att biträda förslaget. Jag har i denna fråga samrått med chefen för jordbruksdepartementet.

Sáminuorra presenterar ett eget program för utvidgade samebyar, enligt vilket samebyn bör ges möjligheter att bilda bolag. Renskötseln och dess ledning bör dock vara fristående från samebyns övriga verksamhet. Vidare föreslår Sáminuorra att samebyn ges möjlighet att dels rekrytera medlemmar efter eget gottfinnande, dels avgöra hur samebyns verksamhet, med undantag för renskötseln, skall utformas. Sáminuorra föreslår att en försöksverksamhet med utvidgade samebyar enligt denna modell inleds i vissa samebyar och att samebyarna och de samiska organisationerna får utforma en sådan försöksverksamhet efter egna bedömningar.

Det bör i detta sammanhang nämnas att rennäringslagens (1971: 437) bestämmelser om sameby i huvudsak har form av rambestämmelser som ger samerna frihet att inom den givna ramen ordna renskötselns organisation och verksamhet. Samebyns ekonomiska verksamhet är enligt beslut av 1971 års riksdag uttryckligen begränsad till sådan verksamhet som har direkt samband med renskötseln (prop. 1971: 51, JoU 1971: 37, rskr 1971: 216). Avsikten härmed är emellertid inte att hindra medlemmarna från att ägna sig åt andra sysselsättningar vid sidan av renskötseln. Tvärtom är det, som framhålls i nyssnämnda rennäringsproposition, av yttersta vikt att det ges utrymme åt alternativa sysselsättningar inom renskötselområdet. Det är emellertid nödvändigt att man i detta sammanhang skiljer mellan begreppet sameby i rennäringslagens betydelse och det mera vidsträckta begreppet sameby, som omfattar byn som befolkningsenhet. Sameby enligt rennäringslagens mening är en renskötarförening, en ekonomisk förening vars enda ändamål är att på ekonomiskt bästa sätt ombesörja renskötseln. Rennärings-

lagen reglerar emellertid inte några aktiviteter av ideell natur. Begreppet utvidgad sameby enligt Sáminuorras förslag synes däremot inrymma dels annan ekonomisk verksamhet än renskötsel, dels aktiviteter av ideell natur.

Den försöksverksamhet som Sáminuorra föreslår synes alltså ligga vid sidan av den verksamhet som regleras i rennäringslagen. Det föreligger, som jag nyss har framhållit, inget rättsligt hinder mot att sameer, vare sig de är renskötande eller inte, går samman och driver ekonomisk verksamhet vid sidan av rennäringslagen. Givetvis står det dem också fritt att ägna sig åt ideell verksamhet. Enligt min mening vore det värdefullt om Sáminuorras förslag kunde prövas. Det ankommer härvid på samerna att själva organisera sig för att kunna vidta föreslagna åtgärder och därmed stärka den samiska kulturen och gemenskapen. Jag kommer att i det följande föreslå ett särskilt stöd till samiskt organisationsliv. Inom ramen för detta stöd bör det vara möjligt att ge vissa ekonomiska resurser till det administrationsarbete som kan krävas i de olika sameområdena.

Vissa remissinstanser, såsom Norrbottens sameförbund, Storumangruppen och Lapplandsgruppen, har hävdats att bl. a. rätten till jakt och fiske tillkommer alla sameer och inte kan begränsas till enbart de renskötande samerna genom rennäringslagstiftning. Jag vill erinra om att frågan om vilken rätt till land och vatten som samerna kan ha på grund av hävd eller äldre rättigheter f. n. är föremål för domstolsprövning. Med hänsyn härtill tar jag här inte upp detta spörsmål.

5.5 Fiskesamerna

Huvudstadgandet om samernas rätt till jakt och fiske inom renskötselområdet finns i 25 § rennäringslagen. Enligt detta lagrum får medlem i sameby jaga och fiska på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna, när renskötsel är tillåten där. Den jakt- och fiskerätt som enligt 25 § tillkommer medlem i sameby får i princip inte av samerna upplåtas till annan. Fråga om sådan upplåtelse prövas i stället av lantbruksnämnden. Upplåtelsen skall ske mot avgift, om inte särskilda skäl föreligger för avgiftsfrihet. Av motiven till 34 § rennäringslagen (prop. 1971: 51 s. 170) framgår att med begreppet fiskesamer avses sameer som inte tillhör den renskötande befolkningen men som är beroende av fisket inom renskötselområdet för sin försörjning. Vidare framgår av motiven i denna del att ett fall när det kan vara befogat att göra undantag från principen att upplåtelse skall ske mot avgift är upplåtelse av fiskerätt åt fiskesamer.

I sameutredningens uppdrag ingick att undersöka fiskesamernas förhållanden och överväga vilka åtgärder som kunde behövas för att säkerställa denna grupps utkomstmöjligheter. Utredningen, som utgår

från begreppet fiskesamer såsom det har använts i förarbetena till rennäringslagen, har låtit undersöka yrkesfisket ovanför odlingsgränsen i Norrbottens län från i huvudsak två synpunkter, nämligen från närings-synpunkt och från rättslig synpunkt:

Enligt sameutredningen är det från näringssynpunkt angeläget att yrkesfisket i fjällområdet behålls åtminstone på nuvarande nivå och utredningen har pekat på vikten av att fiskerimyndigheter och andra myndigheter noga följer utvecklingen inom området och verkar för att fisket når en optimal nivå. Jag delar utredningens uppfattning. Det är från många synpunkter angeläget att yrkesfisket i fjällområdet behålls åtminstone på nuvarande nivå. Genom att avsalufisket utgör en väsentlig del i glesbygdsbefolkningens försörjning skulle sociala problem uppstå i vissa områden, om det inte fanns möjligheter till en inkomstförstärkning genom fiske. Därtill kommer den direkta och indirekta sysselsättningseffekt som yrkesfisket innebär i ett område som i övrigt har stora sysselsättningsproblem. Även från fiskebiologisk synpunkt är yrkesfisket av stor vikt. Eftersom det f. n. finns medel tillgängliga för de stödåtgärder som kan behövas för fjällfisket, anser jag i likhet med utredningen att ytterligare resurser inte krävs f. n. Även i fortsättningen bör alltså arbetsmarknadsbidrag, reglerings- och villkorsmedel utnyttjas för ändamålet i åtminstone hittillsvarande omfattning. Till åtgärder som stöder sysselsättningen för fiskesamerna bör vissa mindre bidrag kunna utgå ur samefonden.

När det sedan gäller frågan om fiskesamernas ställning från rättslig synpunkt framgår av den undersökning som sameutredningen har låtit utföra i Norrbottens län att av de ca 250 personer som bedriver avsalufiske ovanför odlingsgränsen är de flesta, omkring 165, medlemmar i samebyar och bedriver fisket som kompletteringsnäring till rennäringsen. Dessa samers fiskerätt grundar sig på 25 § rennäringslagen. Av återstående fiskare som bedriver avsalufiske ovanför odlingsgränsen och som alltså inte är medlemmar i sameby utövar omkring 75 personer fisket antingen enligt reglerna om enskild fiskerätt eller med stöd av avtalsenlig rätt, t. ex. genom upplåtelse av lantbruksnämnd på statens vatten eller genom kombinerat avtal om lägenhetsarrende och fiskeupplåtelse. Återstående 14 avsalufiskare synes däremot enligt utredningens undersökning varken ha fiskerätt på grund av lag eller avtal och deras fiskerätt kan därför ifrågasättas. Enligt sameutredningens mening är det angeläget att utkomstmöjligheterna för dessa 14 samer liksom för ev. andra samer i samma situation säkerställs så att de kan fortsätta sitt fiske i ungefär samma omfattning som hittills. Utredningen föreslår att det får ankomma på lantbruksnämnderna att, i nära samråd med fiskesamerna i fråga och de samebyar inom vilka fisket bedrivs, pröva olika vägar för att frågan skall få en från juridisk synpunkt tillfredsställande lösning. Utredningen påpekar att enligt praxis

brukar sameer som upphör med den egentliga renskötelsen och övergår till att jaga och fiska för sin försörjning i vissa fall få kvarstå som medlemmar i sameby. Utredningen finner att denna praxis har fog för sig, eftersom jakt- och fiskerätt ingår som berättighet i renskötselrätten, och att den kan vara en framkomlig väg bland andra att lösa frågan. En annan väg att säkerställa fiskesamernas utkomstmöjligheter som utredningen nämner är avgiftsfri upplåtelse enligt bestämmelserna i rennäringslagen. Denna möjlighet har som nyss nämnts anvisats i motiven till 34 § rennäringslagen. Om det skulle uppkomma svårigheter att nå en tillfredsställande lösning på någon av de nu angivna vägarna, bör enligt utredningen lantbruksnämnden bemyndigas medge att fisket t. v. får bedrivas som hittills.

Utredningen har även berört förhållandena för den grupp sameer som visserligen redan har fiskeupplåtelse i någon form men som inte tillhör sameby och likväl genom sitt fiske känner sig ha en mycket stark förankring såväl i en gammal samisk näring som i den samiska miljön. Utredningen anför att även deras utkomstmöjligheter bör kunna bli föremål för sådan omsorg att förutsättningarna för fisket inte försämras.

SSR anser att de förslag som sameutredningen lämnar för att säkerställa fiskesamernas rätt att även i fortsättningen utöva sin näring inte är tillfyllest utan yrkar att fiskesamernas fiskerätt till de sjöar där de är bosatta fastställs i lag, eftersom fiskesamerna har en urgammal rätt att bedriva fiske i de vatten de sedan generationer tillbaka har utnyttjat. Även vissa andra remissinstanser förordar att frågan om fiskesamernas rätt till fiske löses genom en särskild lagstiftning och att de yrkesfiskande samerna bör få samma lagstadgade rätt till nyttjande av land och vatten som de renskötande samerna har.

I likhet med utredningen anser jag att de s. k. fiskesamerna måste tillförsäkras sådan rätt till fiske att de i mån av tillgång på fisk kan få ungefär samma tillskott av fiske till sin försörjning som hittills. Utredningens undersökningar visar att flertalet fiskesamer redan har rätt till fiske på grund av lag eller avtal. Ett mindre antal avsalufiskare synes emellertid sakna sådan rätt och för deras vidkommande föreslår utredningen olika utvägar för att juridiskt sett säkerställa deras utkomstmöjligheter. Enligt min mening bör det vara möjligt att på de av utredningen anvisade vägarna nå en fullt tillfredsställande lösning även för de fiskesamer vars rätt idag kan ifrågasättas. Det fiske det här är fråga om bedrivs ju på kronans vatten och jag utgår från att också de renskötande samerna, som enligt rennäringslagen är tillförsäkrade rätten till fiske på dessa vatten, kommer att medverka till att nu ifrågavarande fiskesamer får skälig del i fisket i fjällområdena. Jag är alltså inte beredd att tillstyrka en särskild lagstiftning på området. Därtill kommer att frågan om vilken rätt till land och vatten i dessa områden som samerna kan ha på grund av hävd eller äldre rättigheter f. n. är föremål för prövning av domstol.

Vad i övrigt avser frågan om upplåtelse av rätt till fiske åt fiskesamerna vill jag endast tillägga att jag med hänsyn till fiskesamernas behov av trygghet ansluter mig till vissa remissinstansers uppfattning, att upplåtelsekontrakten i många fall bör omfatta avsevärt längre tid än f. n., ibland hela den tid innehavaren bedriver yrkesfiske.

I de frågor som redovisats rörande fiskesamerna har jag samrått med chefen för jordbruksdepartementet. Det bör ankomma på regeringen att meddela de föreskrifter som behövs för att tillgodose fiskesamernas behov.

5.6 Social service

Tillgången till social service i vid mening är av grundläggande betydelse för den samiska näringen och kulturen. Efter samråd med chefen för socialdepartementet vill jag redovisa några frågor inom detta område.

Inom hälso- och sjukvården prioriteras genom resurstilldelning och fastställda läkarfördelningsprogram utbyggnaden av bl. a. den öppna distriktsvården i syfte att tillgodose behovet av närhetservice. I försöksverksamheter med nya arbetsformer för samverkan mellan socialvård, arbetsvård och hälso- och sjukvård är utgångspunkten en helhetsyn på den enskilda människan i hennes livsmiljö. Genom regler för tandläkarresursernas fördelning inom folktandvården, som har meddelats av socialstyrelsen, åstadkoms en jämnare fördelning av tandläkare i olika delar av landet.

Inom ramen för kommunernas sociala service sker omfattande insatser för omsorgen om äldre och handikappade. Genom den sociala hemhjälpen lämnas äldre och handikappade den hjälp som kan behövas för att de så länge som möjligt skall kunna bo kvar i sin vanliga boendemiljö. Genom andra verksamheter såsom dagcentraler för pensionärer försöker man öka möjligheterna till gemenskap och aktivitet. Till den sociala servicen på området kan också räknas bl. a. kommunernas insatser för att förmedla s. k. förbättringslån för upprustning av bostäder. Jag vill i sammanhanget nämna att länsstyrelsen i Norrbottens län har gjort en framställning till bostadsdepartementet om åtgärder för att förbättra samers och övrig fjällbefolknings bostadsförhållanden. Framställningen bereds f. n. inom regeringskansliet. Kommunernas färdtjänst för handikappade är en annan viktig servicegren.

Landstingens och kommunernas hälso-, sjukvårds- och sociala service är till för alla som bor i kommunen och kan ha behov av sådan service. I glesbygdskommunerna kan emellertid finnas problem när det gäller att till rimliga kostnader ordna en tillfredsställande sådan service för kommunernas invånare. Sedan år 1968 finns därför under socialdepar-

tamentets huvudtitel ett anslag för bl. a. försöksverksamhet med åtgärder för vård och service i glesbygder med särskild inriktning på äldre och handikappade samt barn och ungdom. Försöksverksamheten administreras av socialstyrelsen. Bidrag från anslaget kan utgå — och så sker redan — även för försöksverksamhet i syfte att finna lösningar på de organisatoriska och andra svårigheter som kan finnas för kommunerna när det gäller att ge samerna en god och med övriga kommuninvånare likvärdig social service. Socialstyrelsen, lantbruksstyrelsen och SSR arbetar sedan något år tillbaka tillsammans på att finna former för en bättre service och ett bättre boende för samerna. Regeringen kommer inom ramen för anvisade medel att i varje enskilt fall positivt pröva ansökningar om bidrag för försöksverksamheter som syftar till att söka lämpliga framkomstvägar för att tillgodose dessa behov.

Jag vill i sammanhanget också beröra en speciell fråga som har aktualiserats under propositionsarbetet. Kostnaderna för socialhjälp och barnavård åvilar som huvudregel kommunerna. Särskilda åtaganden har emellertid gjorts från statens sida, bl. a. beträffande samer. Bestämmelser härom finns i kungörelsen (1956: 397) angående statsbidrag till socialhjälp och barnavård för lappar (ändrad 1971: 981) och avser i huvudsak renskötande samer. Statsbidrag utgår med 75 % av kommunens kostnader för socialhjälp som lämnats enligt 12 § lagen (1956: 2) om socialhjälp (ändrad senast 1975: 704) och för vård av barn som omhändertagits enligt barnavårdslagen. Enligt min mening kan betydelsen av statsbidraget ifrågasättas liksom motiven för att ha kvar särbestämmelser av detta slag. Med hänsyn till att socialutredningen (S 1969: 29) i sitt slutbetänkande bl. a. kommer att behandla olika statsbidragsfrågor är jag dock inte beredd att nu föreslå någon ändring i bidragsbestämmelserna.

Jag vill i likhet med sameutredningen peka på förskolan som ett av de viktigaste instrumenten i den sociala servicen. I förskolan kan de behov som alla barn har av verksamhet och samvaro med andra barn tillgodoses under pedagogisk ledning. Inom förskolan ges möjligheter att tillgodose varje enskilt barns behov av särskilt stöd och stimulans. Verksamheten i förskolan är därför ett första viktigt steg när det gäller att möjliggöra för samerna att bibehålla sitt språk och sin kultur. Som socialstyrelsen har framhållit i sitt remissyttrande är bl. a. språket en grundläggande faktor för barnets hela personlighetsutveckling. Möjligheterna att erbjuda samebarnen hemspråksträning i förskolan är därför av särskilt stor betydelse.

Fr. o. m. budgetåret 1977/78 har särskilda medel anvisats för bidrag till kommunerna för hemspråksträning i förskolan (prop. 1976/77: 22, UbU 1976/77: 10, rskr 1976/77: 111). Bidraget utgår med 1 900 kr. per år och barn som deltar i hemspråksträningen. Socialstyrelsen har fått i uppdrag att i samråd med SÖ utforma riktlinjer för hemspråksträningen

i den allmänna förskolan och i daghemmen. Som SÖ påpekat kan verksamheten därvid utformas på olika sätt beroende på förutsättningarna i den enskilda kommunen. Statsbidraget bör enligt min mening också kunna användas av kommunerna för anordnande av speciell förskoleverksamhet med hemspråksträning under sommarhalvåret i de fall förutsättningar inte finns till reguljär förskoleverksamhet i kommunen eller del av kommunen.

5.7 Samisk kulturell verksamhet

De samlade förslagen från sameutredningen är att betrakta som förslag till åtgärder för samernas kultur i vidaste mening. Utredningen behandlar också villkoren för samisk kulturell verksamhet i snävare bemärkelse och konstaterar att de allmänna samhällsinsatserna på kulturområdet innebär ett stöd även för samiskt kulturarbete. När allmänna bidragssystem och stödformer inte kan tillämpas bör stöd i särskilda former utgå. Utredningen föreslår ett särskilt anslag, Bidrag till samisk kultur, vilket är avsett som ett allmänt stöd åt samernas kultur och de samiska organisationerna.

I flera remissyttranden betonas vikten av att de allmänna kulturanslagen kan tas i anspråk även för samisk kulturell verksamhet och att det förstärkta kulturstödet i enlighet med målen för den statliga kulturpolitiken åstadkommer en reell förbättring även för samernas kulturella situation. Remissinstanserna delar allmänt uppfattningen att stöd i särskilda former bör kunna utgå för samisk kulturell verksamhet när allmänna insatser inte räcker till för att tillgodose de samiska behoven.

I likhet med sameutredningen och remissinstanserna anser jag det vara principiellt viktigt att samerna kan utnyttja de allmänna statsbidrag och stödformer som står till buds för allmänkulturell verksamhet. De statliga bidragen är ju som regel utformade så att de inte blir styrande för verksamheten och de kan således utnyttjas helt i enlighet med samiska värderingar. Bevarandet och utvecklingen av den samiska kulturen måste självfallet ske på samernas egna villkor. Samtidigt ger, som statens kulturråd har framhållit, målen för den statliga kulturpolitiken ett stöd för krav på integritet och utvecklingsmöjligheter även för den samiska kulturen. Det blir då närmast en fråga om att bevaka att de statliga reformerna på kulturområdet verkligen bidrar till att förbättra samernas kultursituation.

Statens kulturråd ser f. n. över rådets information till samernas organisationer och skall sedan studera hur de statliga kulturreformerna har slagit ut beträffande den samiska kulturen. Resultatet av denna översyn bör enligt min mening kunna tjäna som underlag för en bedömning av de allmänna stödmöjligheternas betydelse för samiskt kul-

turarbete. Om det visar sig att man genom bidragsbestämmelsernas utformning i något fall hindrar samiska kulturarbetare att utnyttja en viss stödform, bör man söka ändra bidragsbestämmelserna.

Enligt min uppfattning bör det således ankomma på statens kulturråd att vid fördelningen av medel som står till rådets disposition ta hänsyn till den samiska minoritetens behov. Även andra myndigheter, institutioner och organisationer, som fördelar det statliga kulturstödet, bör uppmärksamma de särskilda behov som följer av den samiska minoritetens utsatta ställning. Bland de bidrag och stödformer som bör kunna utnyttjas för samerna och deras kulturella strävanden vill jag nämna bl. a. bidrag till experiment och utvecklingsarbete bland amatörer, bidrag till fria teater- och musikgrupper, konstnärsbidrag, projektbidrag och inkomstgarantier för konstnärer, samt bidrag till kulturprogram inom föreningslivet. Det kan tilläggas att regeringen har föreslagit en kraftig ökning av kulturanslagen för nästa budgetår, bl. a. av anslagen till de fria grupperna, och att detta givetvis bör komma även samerna och samiskt kulturliv till godo.

Även med en sådan förstärkt bevakning av de samiska intressena, som jag förespråkat i det föregående, kan det naturligtvis finnas områden där generella stödformer av olika skäl inte kan utnyttjas av samerna. I sådana fall bör det finnas en möjlighet för samerna att få tillgång till särskilda medel. Jag föreslår i likhet med sameutredningen ett särskilt anslag, Bidrag till samisk kultur, för att tillgodose sådana behov. Anslaget bör fördelas, efter prioriteringar som görs av samerna själva, till ändamål som inte kan få tillräckligt stöd på annat sätt. Jag har framför allt övertygats om behovet av att på detta sätt stödja de samiska organisationerna och utgivningen av tidningen Samefolket. I det följande (5.9—5.11 och 7) återkommer jag till det särskilda anslaget och dess fördelning.

Vid remissbehandlingen har olika delar av kulturområdet belysts på ett värdefullt sätt. Det finns enligt min mening skäl att i detta sammanhang beröra några frågor som man, inte minst från samiskt håll, har funnit särskilt angelägna. Förutsättningarna för att bevara och utveckla det samiska språket har tagits upp i flera yttranden. Intresset för samiskan bland dagens samer är väl dokumenterat. Stödet för de samiska strävandena i språkfrågan har emellertid varit otillräckligt. Ett ökat stöd leder enligt sameutredningen till att språket kan inta en mer framskjuten ställning som kulturellt sammanbindande faktor inom samegruppen. Av den anledningen lade utredningen med förtur fram de numera genomförda förslagen om en professur i samiska i Umeå och om fortsatt stöd till Samernas folkhögskola i Jokkmokk.

Förutsättningarna för att stärka det samiska språkets ställning har ett klart samband med underlaget för den samiska kulturens fortbestånd över huvud taget. Det samiska språket är starkt bundet till ren-

näringsen och språkets framtid är beroende av en framtid för rennäringsen. Det är också nödvändigt att språket får utvecklas i tal och skrift som ett modernt kommunikationsmedel. SSR och Sáminuorra hävdar i detta sammanhang att det bör finnas en språklag för alla samer i Norden, som bl. a. tillförsäkrar samerna en rätt till undervisning och upplysning på deras eget språk och rätten att bli förstådda och hörda i officiella sammanhang. En speciell svårighet i sammanhanget är de stora dialektskillnaderna. Inom det svenska sameområdet är dialektskillnaderna stora mellan nordsamiska, lulesamiska och pitesamiska inom den centralsamiska dialektgruppen, och skillnaderna är ännu större mellan dessa dialekter och sydsamiskan. Man kan i själva verket på goda grunder tala om flera samiska språk.

Jag är av den uppfattningen att kunskap i samiskt språk och kultur är av stor betydelse vid tjänsteutövning i sameområdet. Det måste enligt min mening vara en tillgång för de myndigheter, institutioner och organisationer, som i sitt arbete kommer i kontakt med samer, att besitta kunskaper i samiska och samiskt kultur- och samhällsliv. Som jag redan har antytt är det angeläget att förstärka det statliga stödet till det samiska språkets fortsatta utveckling. Språkfrågan bör fortlöpande följas av arbetsgruppen för samefrågor.

I likhet med sameutredningen vill jag understryka de möjligheter som redan i dag finns när det gäller att tillgodose samiska önskemål om insatser för språket. Jag tänker då i första hand på den verksamhet som bedrivs med statligt stöd av Samernas folkhögskola, den samiska institutionen vid universitetet i Umeå och Nordiskt samiskt institut. Ett betydelsefullt arbete utförs också av samernas organisationer genom den samiska språknämnden och Same-Ätnams språkutskott. När jag i det följande (5.12) behandlar de samiska utbildningsfrågorna återkommer jag till språkundervisning, forskning m. m. vid bl. a. nämnda institutioner och organ. I det sammanhanget tar jag också upp dialekt- och ortnamnsarkiven, som får förstärkta resurser nästa budgetår för sin betydelsefulla insamling och utforskning av samiskt material.

Ett betydelsefullt inslag i det samiska kulturlivet utgörs av s a m e r a d i o n s sändningar. Samernas behov av information, aktuell debatt och underhållning genom radio är, som SSR framhåller, i hög grad gemensamt för hela sameområdet. Dessa behov berör riksradios, lokalradios och de nordiska radioföretagens gemensamma sändningar. Det finns också behov av information om samer och samiska förhållanden för den övriga befolkningen.

Sameutredningen har inte haft till uppgift att föreslå hur sameradion skall vara organiserad efter det att lokalradion har startat sin verksamhet. Utredningen anser det vara en fråga för Sveriges Radio och Sveriges Lokalradio att i samråd med sameradios anställda och de samiska organisationerna närmare överväga hur den samiska programverk-

samheten skall vara organiserad. Utredningen understryker betydelsen av att sameradios sändningar blir tillgängliga även utanför de samiska kärnområdena och anser att radioföretagen bör överväga hur sådana sändningar skall komma till stånd.

För egen del anser jag, såsom även radioutredningen (U 1974: 08) framhållit i sitt yttrande, att det finns särskilda skäl för att man också inom radio- och TV-verksamheten tar på sig ett ansvar för samernas kultur och språk. Särskilda sameprogram bör kunna förekomma i större utsträckning än vad som i och för sig kan motiveras av samernas antal. Program om samer och samisk kultur har en naturlig plats i de allmänna riksprogrammen i såväl radio som TV.

Genom tillkomsten av lokalradion skapas nya möjligheter att uppmärksamma den samiska minoritetens situation och debattera de samiska frågorna. Redan från starten i februari 1977 produceras särskilda program för samer av samisk personal i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands lokalradioområden. I Norrbotten har en samisk redaktör anställts, som skall göra program på både nordsamiska och svenska. I Jämtland och Västerbotten har särskilda resurser avsatts för sydsamiska program. Enligt vad jag har erfarit har Sveriges Lokalradio för avsikt att, sedan erfarenheter vunnits av denna programverksamhet, senare ta ställning till att engagera fast anställda medarbetare för sameprogram även vid Jämtlands och Västerbottens lokalradioenheter.

När det sedan gäller sameprogram i riksradien vill jag framhålla följande. Jag har förståelse för att man från samiskt håll, i egenskap av ursprungsbefolkning och etnisk minoritet i Sverige, önskar få sitt programbehov tillgodosett i likhet med andra minoriteter i landet. Det är ett starkt önskemål från samernas sida att sändningar av sameprogram inte enbart sker i lokalradion. Det bör enligt min mening vara en angelägenhet för Sveriges Radio att inom ramen för bestämmelserna i avtalet mellan staten och Sveriges Radio pröva behovet av riksutsändningar av sameprogram liksom av information om samer och samiska förhållanden.

Ett angeläget önskemål från samernas sida är att det aktuella veckomagasinet Sámi-sáogat (samennytt), som sänds varje fredag över Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, skall kunna bli ett riksprogram. Detta program sänds på svenska och speglar samernas situation i dagens samhälle. Korta nyhetssändningar på samiska är ett annat ofta framfört önskemål. Jag förutsätter i likhet med utredningen ett nära samarbete mellan Sveriges Radio, Sveriges Lokalradio, berörd personal och samernas organisationer när det gäller sändningstider, geografisk täckning m. m. Det bör bli en uppgift för Sveriges Radio och Sveriges Lokalradio att väga behovet av här berörda program mot andra krav som kan ställas på programverksamheten.

Den samnordiska sameradioverksamheten förtjänar särskild upp-

märksamhet. Sedan länge har planer funnits om att upprätta ett samnordiskt produktionscentrum för sameprogram. De nordiska radioföretagen har begärt medel av resp. regeringarna i Finland, Norge och Sverige för detta ändamål. Regeringarna har ännu inte tagit ställning till förslaget.

Enligt vad jag erfarit har sameradions förträdare föreslagit en annan utbyggnadsmodell för de samnordiska sändningarna än den tidigare föreslagna. En centralisering av den samnordiska verksamheten till ett stort produktionscentrum anses inte nu längre vara den mest praktiska lösningen. Jag finner för min del en mer decentraliserad lösning vara värd att pröva. Det bör emellertid ankomma på Sveriges Radio att hos regeringen aktualisera eventuella nya förslag i frågan.

Sameutredningen redovisar det betydelsefulla samarbete som har inletts mellan riksantikvarieämbetet, Nordiska museet och berörda läns- museer i fråga om dokumentation och forskning kring den traditionella samekulturen. Riksantikvarieämbetet anser att en allmän dokumentation av samisk kultur och livsföring bör genomföras och att den till stor del bör kunna utföras av läns- museerna. Särskilda medel bör enligt ämbetet ställas till förfogande för en heltäckande inventering av de fysiska kulturlämningarna, vilka är av stor betydelse när det gäller kunskapen om samernas äldre historia.

För egen del finner jag det angeläget att samekulturen i dess olika former dokumenteras och levandegörs genom utställningar och annan utåtriktad verksamhet. De regionala museer som i första hand kan ta ett ansvar för att arbeta med samekulturfrågorna, nämligen läns- museerna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Kopparbergs län, får från nästa budgetår kraftigt ökade statsbidrag inom ramen för det nya bidraget till regionala museer. Detta bör innebära att ökade insatser kan göras för dokumentationen av den traditionella samekulturen. Det nya regionala museistödet är också utformat på ett sådant sätt att statens kulturråd vid fördelningen av tillgängliga bidragsrum på de enskilda museerna kan ta hänsyn till särskilda behov inom museerna. Ett sådant behov kan vara att förstärka berörda museer med en medarbetare med särskilda insikter i samiska förhållanden för den fortlöpan- de dokumentationen och utställningsverksamheten. Jag utgår vidare från att man vid den pågående översynen av Nordiska museets organisation uppmärksammar museets förutsättningar att bedriva museiverksamhet med samisk inriktning.

5.8 Sameslöjd och samekonsthantverk

Sameslöjden och samekonsthantverket är både en viktig del av den samiska kulturen och ett betydelsefullt komplement till övriga samiska

näringar. Enligt en allmän uppfattning finns förutsättningar för en omfattande utbyggnad av slöjdverksamheten. För detta krävs samhällsinsatser till stöd för sameslöjden bl. a. inom områdena råvaruanskaffning, rådgivning, marknadsföring och utbildning. Sameutredningen anser att de aktuella uppgifterna bör kunna handhas av en ekonomisk organisation bildad av samerna själva och med de båda samiska huvudorganisationerna SSR och Same-Ätnam som huvudmän.

Ett tjugotal remissinstanser ställer sig uttryckligen positiva till förslaget om att skapa ett samiskt slöjdföretag. SSR framhåller att en av SSR och Same-Ätnam tillsatt interimstyrrelse arbetat intensivt på att få företaget till stånd. Same-Ätnam understryker att denna typ av verksamhet måste ägas och drivas av samerna själva för att man skall kunna uppnå den nödvändiga förankringen hos samerna. Några remissinstanser, däribland Föreningen Svensk form, framhåller vikten av en samordning av verksamheten med hemslöjdsföreningarnas arbete. Förslaget avstyrks däremot av bl. a. statens industriverk och Norrbottens läns hemslöjdsförening, som anser verksamheten alltför begränsad för att man skall kunna skapa ett nytt organ enbart för sameslöjden.

För egen del finner jag det glädjande att det samiska slöjdföretaget, Sameslöjd och Material AB, numera har färdigbildats. Det arbete som SSR och Same-Ätnam lagt ned under en följd av år har därmed krönts med framgång. Företaget skall bl. a. bedriva handel med hudar, skinn, horn, textilier och slöjd. Organisationen skall ha sitt centrum i Tärnaby. Förutom att direkt sysselsättning skapas för ett antal samer, kommer ca 300 slöjdare att kunna få service genom företaget.

För uppbyggnaden av slöjdföretaget har bl. a. utgått bidrag från det statliga glesbygdssstödet. Jag vill understryka att det statliga bidraget skall ses som ett uttryck för viljan att stödja samernas egna strävanden att stärka och bevara sitt näringsunderlag och sin kultur.

Sameutredningen har vidare tagit upp frågan om anskaffande av slöjdvirke. Utredningen fäster vikt vid att bl. a. de sameslöjdare som står utanför samebyarna kan tillhandahållas slöjdvirke. Domänverket motsätter sig inte att även andra sameslöjdare än sådana som tillhör sameby får tillgång till slöjdvirke på kronomark inom lappmarken och renbetesfjällen. Inte heller kammarkollegiet har något att erinra mot att slöjdare som inte tillhör sameby får ta slöjdvirke avgiftsfritt. SSR hävdar att rätten att ta slöjdvirke enligt samisk uppfattning är en samisk rättighet och att således även sameslöjdare som inte är medlem i sameby skall ha rätt att ta virke.

Jag vill för egen del betona vikten av att de yrkesverksamma sameslöjdarna, oavsett om de är medlemmar i sameby eller inte, kan tillhandahållas slöjdvirke i den omfattning som behövs. Detta är i dag möjligt enligt gällande bestämmelser och tillämpad praxis. Det bör ankomma på regeringen att meddela de föreskrifter som behövs om situationen för berörda sameslöjdare skulle försämrats.

Sameutredningen räknar även med en positiv utveckling för den rådgivande och uppsökande konsulentverksamhet som Same-Ätnam i många år har bedrivit i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. På grund av uteblivna anslag från Längmanska företagarfonden har emellertid Same-Ätnams slöjdutskott tvingats säga upp en av de två slöjdkonsulenterna. Same-Ätnam anser sig behöva tre sameslöjds-konsulenter för en intensifierad rådgivnings- och utbildningsverksamhet och tre assistenter för fältverksamheten.

Jag delar den allmänna uppfattningen om konsulentverksamhetens betydelse för utvecklingen av sameslöjden och samekonsthantverket. Det är vidare uppenbart att sameslöjdens artrikedom och starka differentiering på såväl hårda som mjuka slöjdtekniker gör det mycket svårt för en konsult att behärska båda teknikområdena. Fältverksamheten i form av personlig rådgivning till de enskilda slöjdarna måste också ha en tillfredsställande omfattning. Chefen för industridepartementet har mot denna bakgrund, efter samråd med mig, i 1977 års budgetproposition beräknat ett belopp av 100 000 kr. under anslaget Främjande av hems-löjden för bestridande av kostnaderna för ytterligare en sameslöjds-konsulent (prop. 1976/77: 100 bil. 17 s. 79).

5.9 Samernas organisationer

I takt med samhällsutvecklingen har samerna ökat sina ansträngningar att skapa starka organisationer, som kan föra den samiska minoritetens talan såväl på riksplanet som i det lokala vardagsarbetet. Organisationsarbetet har försvårats genom uppdelningen av samerna i renskötande och icke renskötande samer. Svenska samernas riksförbund (SSR) framstår i dag som den dominerande organisationen, uppbyggd kring samebyar och sameföreningar. Sameutredningen framhåller att SSR bör ha stora förutsättningar att bredda sin verksamhet på ett sådant sätt att riksförbundet kan bli en centralorganisation för hela den samiska folkgruppen.

Sameutredningen redovisar också den verksamhet som bedrivs av Sáminuorra, det samiska ungdomsförbundet, och Same-Ätnam, förening för samisk kultur. Utredningen noterar särskilt de lokala sameföreningarnas betydelse när det gäller att bevara och stärka samhörigheten mellan skilda grupper av samer.

Sameutredningen föreslår att statsbidrag skall utgå till de samiska organisationerna. Det nya organisationsstödet skall avse verksamheten i stort, varvid de icke renskötande samernas önskemål och problem bör särskilt uppmärksammas.

Förslaget om ett samiskt organisationsstöd mottas positivt av remissinstanserna. SSR och Same-Ätnam understryker betydelsen av ekonomiskt stöd till de organisationer och föreningar som faktiskt har redo-

visat verksamhet under årens lopp. Flera remissinstanser framhåller i likhet med utredningen de lokala sameföreningarnas betydelsefulla arbete och tillstyrker att organisationsstöd skall kunna utgå även till dessa föreningar.

Ett samiskt organisationsliv är enligt min mening ett betydande samhällsintresse. Organisationerna i vårt land bidrar på olika sätt till att stärka och utveckla demokratin. Det ligger därför i samhällets eget intresse att stödja ett fritt och vittförgrenat organisationsarbete. Ett statligt stöd till samernas organisationer är dessutom motiverat med hänsyn till samernas ställning som etnisk minoritet i landet. Ett samiskt organisationsstöd blir ett centralt inslag bland de insatser som görs för att skapa underlag för samernas och samekulturens fortsatta utveckling.

Jag biträder således sameutredningens förslag om ett samiskt organisationsstöd. Statsbidrag till den verksamhet som bedrivs av samernas organisationer bör fr. o. m. nästa budgetår utgå av medel från det nya anslaget Bidrag till samisk kultur (5.7 och 7). Det bör ankomma på samefondens kulturdelegation att besluta om den närmare fördelningen av organisationsbidraget. Vissa riktlinjer bör dock enligt min mening anges för fördelningen av tillgängliga medel.

Det är angeläget att det statliga stödet till samernas organisationer får en sådan utformning att det inte verkar styrande på organisationsarbetet. Samernas värderingar och prioriteringar skall i sista hand avgöra hur tillgängliga resurser skall kunna användas för att på bästa sätt främja samernas organisationssträvanden. Detta möjliggörs också genom att samefondens kulturdelegation, som har samisk majoritet, skall fördela organisationsbidraget. Denna grundinställning hindrar emellertid inte att vissa riktlinjer för bidragsfördelningen bör kunna anges med utgångspunkt i utredningsförslaget och remissyttrandena.

En del av statsbidraget bör utgå till de samiska riksorganisationerna, varvid i första hand SSR, Sáminuorra, Same-Ätnam, Samernas idrottsförbund och Nordiska samerådets svenska sektion bör komma i fråga. Genom ökade medel till SSR, utöver vad som redan utgår ur samefonden (858 000 kr. för budgetåret 1976/77), kan riksförbundet bredda sin verksamhet till att omfatta de kulturfrågor i vidaste mening som har intresse för hela den samiska folkgruppen. Statsbidrag till Sáminuorra möjliggör en förstärkt och mer varaktig verksamhet bland den samiska ungdomen. Same-Ätnam behöver ökat stöd för att kunna upprätthålla sin allmänskulturella verksamhet. Samernas idrottsförbund bör få bidrag för sitt arbete med att bevara och utveckla de samiska idrotts-traditionerna. Även bidrag till Nordiska samerådets svenska sektion bör i fortsättningen utgå från det nya anslaget (jfr 5.13).

Med denna uppräknning har jag velat antyda vilka samiska riksorganisationer som i första hand bör komma i fråga för bidrag från det nya anslaget. Avgörandet är dock först som sist samernas eget. Jag utgår

ifrån att de begränsade medlen skall komma de organisationer till godo som, med en förhållandevis svag ekonomi, har kunnat redovisa en verksamhet av väsentlig betydelse för samekulturens fortsatta utveckling. Möjligheten att med bidragets hjälp intensifiera stödet för de icke renskötande samernas strävanden bör särskilt uppmärksammas.

En betydande del av statsbidraget bör vidare fördelas mellan lokala samiska organisationer och föreningar, oberoende av om organisationen/föreningen är ansluten till en riksorganisation eller inte. I likhet med utredningen och flera remissinstanser vill jag särskilt peka på de lokala sameföreningarnas betydelsefulla arbete för att stärka samhörigheten mellan samer i skilda yrken. De saknar dock ofta ekonomiska möjligheter för ett stabilt och kontinuerligt organisationsarbete. Ett direkt bidrag till sådana föreningar kan möjliggöra en aktivering till kulturell verksamhet, utbildning och allmän opinionsbildning. Jag vill särskilt erinra om möjligheten att ge bidrag till flera föreningar gemensamt, så att dessa kan anställa en person på heltid eller deltid för att tillvarata de samiska intressena inom en viss region. Det bör också vara möjligt att bygga upp ett samarbete mellan sameföreningarna och samebyarna, dvs. renskötsel företagen, och få organisationsstöd för detta. Med tanke på samhällsutvecklingen och närings- och sysselsättningsfrågornas avgörande betydelse för samekulturens fortbestånd kan ett sådant samarbete visa sig synnerligen fruktbart. Även när det gäller bidrag till den lokalt förankrade verksamheten bör det ankomma på samefondens kulturdelegation att närmare utforma riktlinjer för bidragsgivningen. Vad jag här anfört bör då kunna tjäna som vägledning.

Det bör också vara möjligt att avsätta en del av det nya bidraget för tidsbegränsade projekt, som organisationerna tillsammans eller var för sig önskar genomföra.

I det följande (5.11) kommer jag att behandla frågan om samefonden och dess kulturdelegation som fördelningsorgan för det nya statsbidraget till samisk kultur, vilket således även skall innefatta stöd för de samiska organisationernas verksamhet.

5.10 Tidningen Samefolket

Tidningen Samefolket har alltsedan sin tillkomst för snart 60 år sedan fungerat som språkrör för samerna och som förbindelselänk mellan skilda samegrupper. Samerna och deras organisationer har konsekvent slutit upp kring tidningen och värnat om dess existens. Tidningen överfördes år 1971 till en stiftelse med SSR och Same-Ätnam som huvudmän. Kostnaderna för utgivningen av Samefolket täcktes tidigare till väsentlig del av det statsbidrag på 50 000 kr. som har utgått sedan budgetåret 1965/66. Under senare år har dock kostnaderna ökat väsentligt och hela kostnadsökningen har fått täckas genom bidrag ur samefonden.

Sameutredningen understryker Samefolkets betydelse för den samiska befolkningsgruppen, bl. a. för strävandena att stärka samhörigheten såväl inom den renskötande samegruppen som mellan denna grupp och den större grupp samer som flyttat ut från det traditionella sameområdet. Tidningen har också en viktig uppgift när det gäller den allmänna informationen i samhället om samernas förhållanden. Med hänsyn till att samefonden inte kan belastas med så höga bidragsanspråk som har blivit aktuella, föreslår utredningen att ökat statsbidrag utgår till tidningen inom ramen för det föreslagna nya anslaget Bidrag till samisk kultur.

De remissinstanser som behandlar frågan, bl. a. nämnden för samhällsinformation, SSR, Same-Ätnam och Stiftelsen Samefolket, betonar vikten av fortsatt stöd till tidningen Samefolket. Statens kulturråd, SÖ och Klys tillstyrker uttryckligen förslaget om ett ökat statsbidrag kanaliserat över samefonden.

Stiftelsen Samefolket har i sitt remissyttrande redovisat en egen utredning, som av tidsskäl inte har kunnat presenteras för sameutredningen. Enligt stiftelsens planer för vidareutveckling av tidningen, vilka stöds av SSR och Same-Ätnam, skall Samefolket bl. a. ges ut var 14:e dag. Övergången till 14-dagarsutgivning och anställandet av ytterligare redaktionell personal medför förhållandevis stora kostnadsökningar.

För egen del har jag övertygats om att Samefolket också i fortsättningen måste få ett särskilt statligt stöd. Samefolket är, som tidningsstiftelsen uttrycker det, det enda periodiskt återkommande tryckta massmediet bland samerna i Sverige. Enligt sina stadgar skall tidningen bl. a. vara språkrör för samerna och förbindelseorgan mellan samegrupper, informera olika samhällsorgan och allmänheten om samernas kultur och näringar, samt vara ett forum för diskussion om samernas förhållanden. Samefolket täcker alla verksamhetsområden som berör samerna: näringsliv, ekonomi, rättsfrågor, miljöfrågor, språk, kultur, utbildning, sport, andligt liv, internationella frågor etc.

Tidningen Samefolket präglas i hög grad av den samiska folkgruppens speciella kultur och samhällsliv. Det har enligt min mening stor kulturpolitisk betydelse att staten ger stöd till en minoritetstidning av detta slag. Ett stöd till Samefolket blir ett väsentligt bidrag till samiska yttrandemöjligheter och samisk opinionsbildning. Det är också väsentligt att tidningen får största möjliga spridning, både bland samerna och i samhället i övrigt.

I fråga om formerna för statens stöd till Samefolket biträder jag utredningens förslag att ett särskilt statsbidrag skall utgå även i fortsättningen och att detta bör ställas till samefondens disposition. Samefonden och dess kulturdelegation får härigenom ett avgörande inflytande över finansieringen av Samefolket. Genom samernas särskilda ställning och tidningens speciella karaktär är det inte lämpligt att låta det sär-

skilda statsbidraget utgå av de anslagsmedel som fördelas till kulturtidskrifter resp. organisationstidskrifter.

Jag kommer i det följande (7) att beräkna medel för bidrag till tidningen Samefolket under det nya anslaget Bidrag till samisk kultur. Jag avser därvid att beakta det av tidningsstiftelsen redovisade bidragsbehovet.

5.11 Samefonden

Sameutredningen föreslår att det nya anslaget, Bidrag till samisk kultur, skall ställas till samefondens disposition och att samefondens kulturdelegation skall besluta om medelsfördelningen. Flertalet remissinstanser, däribland SSR, Sáminuorra och styrelsen för samefonden, ansluter sig till utredningsförslaget. Några samiska organisationer är dock tveksamma till om samefondens kulturdelegation med nuvarande sammansättning skall kunna fungera som fördelningsorgan för ett organisationsstöd.

Samerna och deras organ måste enligt min mening få ett avgörande inflytande över hur det nya statsbidraget till samernas kultur och de samiska organisationernas verksamhet skall fördelas. En möjlighet är, som sameutredningen har framhållit, att inrätta ett särskilt samiskt organ som skall handlägga bidragsfördelningen. Med hänsyn till risken för ökad byråkratisering och splittring av tillgängliga resurser delar jag dock utredningens uppfattning att man i stället bör söka en anknytning till något befintligt organ med tillfredsställande samiskt inflytande.

Från samefonden utgår medel för att främja och stödja rennäringen, den samiska kulturen och samiska organisationer. Fondmedlen, som består av bl. a. ersättningar för intrång i renskötseln och olika slag av upplåtelseavgifter, används i allt väsentligt för att tillgodose de renskötande samernas behov. Genom samefonden får man bl. a. till stånd en önskvärd utjämning av de olika samebyarnas ekonomiska resurser. Även om det nya anslaget främst tar sikte på att tillgodose de icke-renskötande samernas behov, skulle samefonden enligt min mening mycket väl kunna fungera som fördelningsorgan även för dessa medel.

Samefonden fick år 1971 en ny organisation. Inom styrelsen för samefonden finns en särskild kulturdelegation med samisk majoritet. Av delegationens tre ledamöter utser regeringen en efter förslag av SSR och en efter förslag av SSR och Same-Ätnam gemensamt. Ordförande och vice ordförande i delegationen utses av regeringen efter förslag av SSR och Same-Ätnam gemensamt. Samerna har således ett avgörande inflytande i delegationen. Jag ansluter mig därför till förslaget att det nya anslaget bör ställas till samefondens disposition och fördelas av fondens kulturdelegation. Jag har i det föregående förordat vissa riktlinjer för bidragsfördelningen. Samtidigt vill jag understryka att fördel-

ningen skall styras av samernas värderingar och prioriteringar. Kulturdelegationens arbete med dessa frågor måste därför få bredast möjliga förankring hos de samiska organisationerna. Det bör ankomma på kulturdelegationen att finna lämpliga former för sameorganisationernas medverkan i detta avseende.

5.12 Samiska utbildningsfrågor

5.12.1 En samisk utbildningsväg

Efter samråd med statsrådet Mogård vill jag anföra följande.

Sameutredningen har kartlagt nuvarande samiska utbildningsmöjligheter och sökt bilda sig en uppfattning om vilka ytterligare insatser som krävs för att tillgodose samernas önskemål om en samisk utbildningsväg. Flertalet remissinstanser instämmer i utredningens principiella uppfattning att man bör eftersträva samiska inslag inom alla delar av utbildningssamhället. SÖ understryker att ett enhetligt skolsystem och en likvärdig utbildningsstandard för landets alla delar inte får åsidosättas. De samiska elevernas möjligheter att bevara och utveckla samisk kultur och samiskt språk bör enligt SÖ även rymmas inom ramen för det enhetliga skolsystemet.

Samernas inflytande över den samiska undervisningens organisation och utformning tas upp i flera yttranden. SÖ anser liksom utredningen att en ledningsform bör väljas som ger samerna och deras organisationer erforderligt inflytande. Om man skall kunna förverkliga en samisk utbildningsväg, dvs. ge möjlighet åt samerna att välja samiska inslag, måste man enligt SSR inrätta ett starkt ledningsorgan. SSR, Sámi-nuorra, Same-Ätnam, Norrbottens sameförbund, Storumangruppen och Nordiska samerådets svenska sektion är alla positiva till ett tidigare framlagt förslag om en särskild skolstyrelse för ledningen av sameskolorna. Sameskolstyrelsen skall enligt SSR sortera direkt under SÖ. Den skall ha det omedelbara ansvaret för undervisningen för samer i förskolan, sameskolan, kommunala grundskolan, gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen, samt även ha insyn i lärarutbildningen för samer och i all övrig undervisning som berör samerna.

I likhet med sameutredningen och med stöd i remissopinionen anser jag att man i princip bör eftersträva inslag av samiskt språk och kultur på alla utbildningsstadier och i den omfattning som motsvarar samernas berättigade önskemål. I de fall där de samiska frågorna inte kan ges tillräcklig omfattning inom ramen för ett enhetligt skolsystem bör man kunna överväga särskilda lösningar för att tillgodose de samiska behoven. Målet bör således vara att kunna erbjuda samerna en utbildningsväg inom den allmänna skolan med reella möjligheter för de samiska eleverna att ta del av och utveckla det samiska språket och andra samiska kulturinslag.

De samiska frågorna måste således enligt min mening få en starkare ställning inom utbildningssystemet. De statliga insatser som kan bli aktuella måste, som sameutredningen har framhållit, fortgående anpassas till utvecklingen och till samernas egna önskemål. Vissa förbättringar genomförs omedelbart. Jag vill dessutom understryka att redan nu existerande möjligheter att tillgodose de samiska intressena måste kunna utnyttjas bättre än vad som många gånger sker. I det följande kommer jag att redovisa vissa åtgärder för nästa budgetår och behandla ett antal frågor beträffande bl. a. nomadskolan/sameskolan, grundskolan, högskolan, samisk vuxenutbildning, samt lärarutbildning och utveckling av läromedel för det samiska undervisningsområdet.

Innan jag går över till att behandla de samiska utbildningsmöjligheterna på olika skolstadier vill jag säga följande i fråga om ledningen av och det pedagogiska inflytandet över den utbildning som berör samerna.

Jag delar sameutredningens uppfattning att samernas minoritetsställning motiverar att särskilda hänsyn tas för att säkerställa deras inflytande över undervisningen såväl centralt som regionalt och lokalt. Några särskilda åtgärder har hittills inte vidtagits i detta avseende, utom vad beträffar nomadskolan. För varje nomadskola (sameskola) utses nomadskolfullmäktige av föräldrarna till eleverna vid skolan. Ledning och tillsyn av nomadskolväsendet utövas sedan budgetåret 1967/68 av länskolnämnden i Norrbottens län, vid vilken en av skolinspektörerna, nomadskolinspektören, jämte andra uppgifter har ett särskilt ansvar för för nomadskolan och för annan utbildningsverksamhet och kulturell verksamhet bland samerna.

Sameutredningen har för sin del ansett att ett genomförande av länskolnämndsutredningens tidigare förslag om en särskild styrelse för nomadskolorna skulle innebära att samerna fick ett större inflytande i fråga om ledningen av berörda skolor. De samiska organisationerna har som tidigare redovisats ställt sig bakom förslaget. SSR har i sitt remissyttrande utvecklat förslaget till att avse en sameskolstyrelse med ansvar för och insyn i *all* samisk undervisning.

De frågor som jag har berört har samband med de genomgripande reformer som f. n. genomförs eller planeras på skolområdet. Jag tänker då på bl. a. reformeringen av skolans inre arbete och de riktlinjer för hemspråksundervisningen som riksdagen har fattat beslut om. Jag återkommer till dessa frågor i ett följande avsnitt (5.12.2). Vidare arbetar f. n. utredningen (U 1972: 06) om skolan, staten och kommunerna (SSK) med bl. a. frågan om elevernas och föräldrarnas inflytande över skolverksamheten. Det finns därför starka skäl för att sätta in frågan om samernas inflytande över den samiska utbildningen i ett större sammanhang. Detta behöver inte betyda att frågans lösning skjuts upp för lång tid framåt. Den nya departementala arbetsgruppen för samefrågor

(5.2) bör kunna få i uppgift att i samråd med i första hand SÖ och SSK, och efter överläggningar med samernas organisationer, konkretisera och lägga fram förslag beträffande den administrativa och pedagogiska ledningen av en samisk utbildningsväg.

5.12.2 Sameskola, grundskola, gymnasieskola :

Jag har i de frågor jag här kommer att beröra samrått med statsrådet Mogård.

Flertalet remissinstanser, däribland SÖ och de samiska organisationerna, delar sameutredningens uppfattning att 1962 års nomadskolreform alltså bör ligga till grund för samhällets insatser på skolområdet. Samerna skall således, så länge de själva önskar det, ha tillgång till två likvärdiga utbildningsalternativ på det obligatoriska skolstadiet, nämligen nomadskola (sameskola) och kommunal grundskola (prop. 1962: 51 s. 49—50, SU 1962: 141, rskr 1962: 319). Även jag utgår i mina överväganden från 1962 års riksdagsbeslut.

Mot denna bakgrund finner jag det riktigt att, som utredningen har gjort, diskutera dels hur nomadskolan (sameskolan) skall kunna göras bättre, dels hur man skall kunna förstärka de samiska inslagen i grundskolan. I det följande kommer jag att i stället för benämningen nomadskola använda sameskola. Såväl sameutredningen som SSR har i yttranden över länskolnämndsutredningens förslag framhållit att uttrycket "nomad" bör tas bort där det förekommer i nomadskolförordningen (1967: 216, ändrad senast 1976: 1038) och ersättas med sameskola, sameskolförordningen etc. Regeringen bör i detta avseende vidta ändringar i nomadskolförordningen.

För att s a m e s k o l a n skall kunna upprätthålla en tillfredsställande pedagogisk standard och utgöra ett meningsfullt samiskt alternativ måste lärare med samisk bakgrund utbildas och läromedelssituationen förbättras. Jag återkommer till dessa frågor i det följande (5.12.5). Jag är däremot inte beredd att nu föreslå en sänkning av det s. k. delningsstalet för klassindelningen vid sameskolornas låg- och mellanstadier, vilket föreslagits av bl. a. länskolnämnden i Norrbottens län och samernas organisationer. Det är enligt min mening i första hand angeläget att dels underlätta för samer att delta i lärarutbildningen och utveckla läromedel för det samiska undervisningsområdet, dels överväga de organisatoriska lösningar som kan behövas för att man över huvud taget skall kunna behålla vissa enskilda sameskolor.

Det råder allmän enighet kring sameutredningens syn på behandlingen av frågor om eventuell nedläggning av enskilda sameskolor. Jag delar uppfattningen att frågan om nedläggning av en sameskola bör prövas omsorgsfullt och i nära samråd med samernas företrädare. Först när alla parter är överens om att de samiska intressena bättre kan tillgodoses i kommunens grundskolor bör det komma i fråga att lägga ned en skola.

Som ett alternativ till nedläggning av en sameskola bör det enligt min mening vara möjligt att pröva nya lokalt anpassade lösningar. Så har redan skett i Karesuando, där sameskolan i praktiken inordnats i kommunens grundskola, och i Lannavaara, där ortens samtliga barn undervisas i sameskolan. När det gäller sameskolan i Arjeplog har regeringen tidigare beslutat att den skall finnas kvar i avvaktan på sameutredningens förslag. Länsskolnämnden i Norrbottens län har senare med Arjeplogs kommun tagit upp frågan om att som ett alternativ till nedläggning låta sameskolan ingå som en "samisk institution" i kommunens grundskola. Kommunens skolstyrelse har funnit en sådan integration både lämplig och önskvärd. Jag vill i denna fråga erinra om att det enligt 1962 års riksdagsbeslut ankommer på regeringen att besluta om erforderliga organisatoriska förändringar och eventuell minskning av antalet sameskolor (prop. 1962: 51 s. 49—50). Det bör vidare enligt min mening ankomma på SÖ att, efter samråd med samernas organisationer, lägga fram förslag om de organisatoriska lösningar som kan visa sig lämpliga med hänsyn till de lokala förutsättningarna.

Jag vill till sist när det gäller sameskolan ta upp den fråga om sameskolans lokaler som har aktualiserats av Arjeplogs sameförening. Sameföreningen har hemställt om att få förvärva sameskolans lokaler, som numera står tomma, och anhållit om statsbidrag för detta förvärf och för den fortsatta driften av lokalerna. Beredningen av detta ärende är ännu inte avslutad.

När det sedan gäller det andra samiska alternativet, den kommunala grundskolan, är det viktigt att understryka sameutredningens uttalande om att en stark ställning för samernas språk och kultur i grundskolan bidrar inte bara till att främja de samiska elevernas allmänna utveckling utan också till att skapa förståelse för samernas önskemål och strävanden.

Under våren 1976 fattade riksdagen beslut om dels reformering av skolans inre arbete (prop. 1975/76: 39, UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367), dels om hemspråksundervisning för invandrabarn och språkliga minoriteters barn (prop. 1975/76: 118, UbU 1975/76: 33, rskr 1975/76: 391). Riksdagen har under innevarande riksmöte fattat beslut om statsbidrag till hemspråksundervisningen (prop. 1976/77: 22, UbU 1976/77: 10, rskr 1976/77: 111). Samtliga dessa åtgärder kommer att ha stor betydelse för de samiska barnens undervisning och möjligheter att utveckla sina kunskaper i det samiska språket och om den samiska kulturen.

Utgångspunkten för beslutet om skolans inre arbete är att kommuner och skolenheter i kommuner ges möjlighet att anpassa undervisningen efter skilda elevers eller elevgruppers behov. Enligt uttalanden i propositionen skall skolan i högre grad än f. n. sträva efter ett arbetssätt som knyter an till elevernas verklighet. Enligt beslutet vidgas möjligheterna

att anpassa undervisningen till lokala förhållanden. Det bör således vara möjligt för samiska barn i grundskolan att knyta an undervisningen till speciella samiska förhållanden, kultur och liknande i sammanhang då detta har betydelse för eleven.

Beslutet om skolans inre arbete innebär också att kommunerna ges ett större ansvar för eleverna under hela skoldagen. Under den s. k. samlade skoldagen skall kommunen se till att barnen ges tillgång till varierande sysselsättning, t. ex. fritidsverksamhet eller verksamhet som kompletterar den undervisning som ges under lektioner. Därigenom understryks skolans sociala och personlighetsutvecklande uppgifter. Genom att kommunernas ansvar på detta sätt vidgas ökar möjligheterna för eleverna att komma i kontakt med samhällets kultur- och fritidsutbud. För de samiska barnen kan detta få stor betydelse för att ge dem ökade möjligheter att behålla kontakten med den samiska kulturen under skoltiden.

Riksdagens beslut om hemspråksundervisning är av stor betydelse för att skolan skall kunna ge alla barn goda förutsättningar att bl. a. behålla och utveckla det egna språket och den egna kulturen. Genom beslutet får kommunerna skyldighet att aktivt främja och stimulera tvåspråkighet hos invandrabarn och barn inom ursprungliga minoriteter i Sverige.

Rätt till hemspråksträning och hemspråksundervisning har enligt riksdagens beslut alla barn och ungdomar för vilka ett annat språk än svenska utgör ett levande inslag i deras hemmiljö. Normalt förutsätter detta att föräldrar/vårdnadshavare har ett annat språk än svenska som sitt modersmål och använder det språket i sitt umgänge med barnet. Denna rätt tillkommer också barn som tillhör en ursprunglig minoritet i landet eller vars familj i en eller flera generationer har bott i landet, förutsatt att barnets språkliga miljö kräver detta. Motivet för att anordna hemspråksundervisning måste vara behovet hos eleven.

Syftet med hemspråksträning och hemspråksundervisning är att vidmakthålla och utveckla kunskaperna i det språk som barnet använder i sin dagliga miljö. Därigenom främjas barnets känslomässiga och intellektuella utveckling. Barnet ges också möjlighet att leva sig in i och känna samhörighet med föräldrarnas/vårdnadshavarnas kulturella bakgrund.

Innevarande års riksdagsbeslut om statsbidrag till hemspråksundervisning och om inrättande av särskilda tjänster som hemspråkslärare ger förutsättningar för ökade insatser för åtgärder inom skolan som stärker det samiska språket och kulturen.

Kommuner där samiska barn finns har skyldighet att anordna undervisning i samiska som hemspråk eller studichandledning om elevens föräldrar eller eleven vill ha sådan. Genom de åtgärder som beslutats om skolans inre arbete kan dessa kommuner med hjälp av olika lokala lösningar bättre än f. n. ge möjlighet för samiska barn att inom grundsko-

lans ram få undervisning i och kunskaper om den samiska kulturen.

Genom de beslutade reformerna på skolområdet är det således fullt möjligt att organisatoriskt åstadkomma anordningar i grundskolan som uppfyller en del av de krav som samerna ställer i dag. Jag delar dock den allmänna uppfattningen att bristen på bl. a. lärarpersonal måste avhjälpas om sameundervisningen i grundskolan skall kunna bli ett verkligt samiskt alternativ. Som jag tidigare har framhållit krävs också en aktiv bevakning från samiskt håll av att nuvarande möjligheter utnyttjas. Det är också viktigt att kommunerna informerar föräldrar till samiska barn om alla tillgängliga undervisningsalternativ. I avvaktan på att same skolans ledningsfrågor får sin slutliga lösning bör det enligt min mening vara naturligt att de samiska skolfrågorna tas upp vid regelbundet återkommande överläggningar mellan samernas företrädare och de kommunala skolstyrelserna.

Även i gymnasieskolan finns förutsättningar för att förverkliga en samisk studieväg. Inom SÖ utarbetas f. n. en kursplan för undervisningen i samiska språket som B- eller C-språk. Detta arbete genomförs i samarbete med de samiska organisationerna och Nordiskt samiskt institut. Utöver samiska språket kan även andra samiska inslag införas i gymnasieskolan inom ramen för gällande läroplan. Genom det nya statsbidraget till hemspråksundervisningen kan kommunerna anställa hemspråkslärare som tjänstgör även i gymnasieskolan.

För en förbättrad och utökad samisk undervisning i gymnasieskolan behövs liksom i grundskolan lärare med kunskaper i samiska och stadienpassade läromedel. En viktig uppgift för ett samråd mellan samernas företrädare och den kommunala skolstyrelsen bör även vara att bedöma sameungdomarnas önskemål om särskilt tillrättalagda samiska studievägar. I likhet med utredningen anser jag det särskilt angeläget att yrkesinriktade kurser anordnas i gymnasieskolan som tillgodoser de samiska behoven. En sådan kurs är den tvååriga specialkursen inom rennäringen. Behovet av annan yrkesinriktad utbildning för att fylla samiska utbildningsbehov kan tillgodoses inom såväl gymnasieskolan som kommunal vuxenutbildning eller genom arbetsmarknadsutbildning.

5.12.3 Högskoleutbildning och forskning i samiska

Genom inrättandet av en samisk institution vid universitetet i Umeå har en fast grund lagts för ett fortsatt utvecklingsarbete till stöd för den samiska minoritetens språk och kultur. Med en professur i samiska finns förutsättningar för samisk forskning och forskarutbildning i samarbete med företrädare för andra ämnen och i samverkan med Nordiskt samiskt institut.

Vid sidan av de möjligheter som erbjuds i Umeå är det även i fortsättningen möjligt att meddela undervisning i samiska vid universitetet i Uppsala, som vid finsk-ugriska institutionen har en professur i finsk-ugriska språk, särskilt lapska och finska.

Vid 1975 års riksmöte fattade riksdagen beslut rörande reformering av högskoleutbildningen m. m. (prop. 1975: 9, UbU 1975: 17, rskr 1975: 179). På grundval därav beslöt regeringen den 10 februari 1977 att avlämna en proposition till riksdagen om utbildning och forskning inom högskolan m. m. (prop. 1976/77: 59). I denna proposition läggs bl. a. fram förslag till högskolelag och förslag om anslagen till den nya högskolan.

Ett av huvudsyftena med högskolereformen är att bredda och differentiera det samlade utbildningsutbudet. Bl. a. skapas en organisation för den högre utbildningen som främjar ett samspel mellan högskolan och det omgivande samhället och som ger betydande utrymme för lokala initiativ. På så vis blir det även möjligt att inom den nya högskolan på ett annat sätt än hittills ta till vara de skilda förutsättningarna på olika orter.

För egen del anser jag att det är väsentligt att man därvid även beaktar önskemål och möjligheter som rör den samiska kulturen. Inom ramen för en regional planering kan t. ex. enstaka kurser ges i samiska. Det kommer även att vara möjligt att inom ramen för lokala och individuella utbildningslinjer ge utbildning i samiska. Jag räknar således med att det finns goda möjligheter att inom den nya högskolan ta hänsyn till behovet av utbildning och forskning inom olika delar av den samiska kulturen.

Man bör vidare sträva efter att använda de samlade resurser som står till buds på ett så allsidigt sätt som möjligt. Detta gäller särskilt i fråga om Umeå, där resurser finns inte bara vid universitetet utan även vid bl. a. dialekt- och ortnamnsarkivet.

Ett angeläget önskemål har varit att förstärka umeåinstitutionen med en tjänst som universitetslektor. Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har i sin anslagsframställning för nästa budgetår föreslagit inrättande av en sådan tjänst och i den särskilda propositionen (1976/77: 59) om utbildning och forskning inom högskolan m. m. har jag under anslaget Utbildning för kultur- och informationsyrken beräknat ett belopp av 68 000 kr. för merkostnader för en ordinarie tjänst som universitetslektor i samiska.

Jag har vidare i årets budgetproposition under anslaget Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv: Förvaltningskostnader beräknat medel för en arkivarie vid dialekt- och ortnamnsarkivet i Umeå. Innehavaren av den nya tjänsten skall behärska samiska för att bl. a. kunna samla in, bearbeta och publicera samiskt språkmaterial.

Resurserna i Umeå för samisk högskoleutbildning, dokumentation och forskning förstärks således med två nya tjänster fr. o. m. nästa budgetår. Dessa insatser bör ses som en del av de samlade insatser till stöd för samekulturen som redovisas i detta förslag till proposition. Det är samtidigt viktigt att, som redan har antytts, använda de samlade resur-

serna så att de kommer de samekulturella strävandena i vidaste mening till godo. Bland de ändamål som skall tillgodoses märks bl. a. högstskoleutbildning i samiska för elever med varierande förkunskaper, ämnes-teoretisk utbildning inom ramen för en samisk lärarutbildning och kurser i samiska utanför högstskoleorten Umeå. Behovet av att stärka sydsamiskans och lulesamiskans ställning har särskilt uppmärksamats.

Mot denna bakgrund avser jag att i annat sammanhang föreslå regeringen att föreskriva att berörda högstskolemyndigheter och statens arkivstyrelse skall samråda vid ledigkingsörandet och tillsättningen av de nya tjänsterna och att myndigheterna härvid även skall höra de samiska organisationerna, för att så långt det är möjligt söka tillgodose de samiska önskemål som kan finnas beträffande tjänsternas inriktning.

Jag vill till sist när det gäller högstskoleutbildningen och forskningen i samiska ämnen betona vikten av att de universitet, högstskolor och forskningsinstitutioner som arbetar med samiska frågor för att tillgodose de samiska intressena samarbetar med och samordnar sin verksamhet med Nordiskt samiskt institut.

5.12.4 Samisk vuxenutbildning

Den samiska vuxenutbildningen kan sägas ha flera uppgifter. Den skall, såsom SSR uttrycker det, ge samer en allmän utbildning som kan leda till vidare studier och arbete med samisk inriktning. Den skall också möjliggöra för vuxna samer att få den utbildning i sitt modersmål, kultur och historia som de tidigare inte har fått. Den samiska vuxenutbildningen skall slutligen ge yrkesverksamma personer den kompletterande utbildning i samiska ämnen som är ett krav eller en nödvändighet för yrket.

I likhet med sameutredningen och remissinstanserna vill jag understryka den betydelse som Samernas folkhögskola i Jokkmokk har som samiskt kulturcentrum och huvudinstitution för den samiska vuxenutbildningen. Till skolan rekryteras samer med en målmedveten samisk studieinriktning. Den allmänna folkhögskoleutbildningen vid skolan ger också icke-samer möjlighet att ta del av samisk kultur. Genom att samernas organisationer, SSR och Same-Ätnam, samt Jokkmokks kommun delar huvudmannskapet har skolan fått största möjliga förankring såväl bland samerna som i samhället i övrigt.

Sedan några år tillbaka får Samernas folkhögskola ett särskilt statsbidrag utöver det allmänna folkhögskolebidraget. 1974 års riksdag fattade beslut om grunderna för det särskilda stödet (prop. 1974: 1 bil. 10 s. 419—422, UbU 1974: 21, rskr 1974: 209) och vid samma tillfälle uttalades att de samiska huvudmannorganisationerna även skall kunna få täckning för sin andel av ett eventuellt driftunderskott. Genom dessa tidigare beslut har Samernas folkhögskola fått en fast ekonomisk bas för sin verksamhet.

Jag vill vidare erinra om att förslag om ett nytt statsbidragssystem för folkhögskolorna nyligen har lagts fram för riksdagen (prop. 1976/77: 55). Den föreslagna konstruktionen av statsbidraget medför dels att resurserna kan användas på ett friare sätt vid skolorna, dels att det administrativa arbetet avsevärt förenklas. Förslaget innebär inte någon ändring i fråga om beräkningen av det särskilda statsbidraget till Samernas folkhögskola, men det nya systemets fördelar kommer även denna folkhögskola till del.

På vissa punkter har av sameutredningen och remissinstanserna redovisats ett behov av ytterligare resurser för att Samernas folkhögskola skall kunna upprätthålla sin ställning som samiskt kulturcentrum. För specialkursen i samisk slöjd har skolan tilldelats särskilda lärarresurser sedan läsåret 1974/75. Med hänvisning till bl. a. de särskilda pedagogiska problemen har sameutredningen föreslagit en ökad tilldelning av lärartimmar även för undervisningen i samiska språk. Regeringen har redan för innevarande budgetår medgivit en sådan lärartilldelning. I den särskilda propositionen om folkhögskolan har jag även för nästa budgetår beräknat särskilda medel för undervisningen i samiska språk och sameslöjd vid Samernas folkhögskola. Härigenom får skolan ökade möjligheter att organisera angelägna kurser även om deltagarantalet är lågt. Ökat utrymme skapas också för arbetet med bl. a. läromedelsfrågorna.

För Samernas folkhögskola har det varit betydelsefullt att få disponera en av de kombinerade tjänsterna som lärare och ämneskonsulent. Skolans behov av utvecklade kontakter med såväl folkbildning och folk rörelser som med samiska organisationer och institutioner har till stor del kunnat tillgodoses genom ämneskonsulentens arbete. Konsulenten har i första hand varit verksam inom Norrbottens län, men sameutredningen finner det önskvärt att arbetet utsträcks till de tre nordligaste länen. Remissinstanserna är i viss utsträckning tveksamma till detta och förordar i stället en utökning av antalet konsulenttjänster.

I den nämnda propositionen om folkhögskolan föreslår jag att resurserna för kontaktverksamhet, inkl. de nuvarande kombinerade tjänsterna, sammanförs och fördelas på samtliga skolor. Jag har samtidigt framhållit att det finns särskilda skäl för att låta Samernas folkhögskola behålla sin nuvarande tjänst för kontaktarbete och konsulentverksamhet. Med hänsyn till sin inriktning måste Samernas folkhögskola i särskilt hög grad upprätthålla kontakter över hela landet. Skolan måste bl. a. kunna samverka med länsbildningsförbunden och de lokala studieförbunden inom sameområdet och den måste kunna ta emot decentraliserade kurser i samverkan med bl. a. lantbruksnämnderna, Nordiskt samiskt institut och de samiska organisationerna.

Jag har mot denna bakgrund i propositionen om folkhögskolan beräknat medel för kostnaderna för en konsulenttjänst vid Samernas folk-

högskola i Jokkmokk. Styrelsen för Samernas folkhögskola bör få besluta om tjänstgöringen för konsulenten.

Stiftelsen Samernas folkhögskola har långt framskridna planer på en om- och tillbyggnad av folkhögskolans lokaler. Sameutredningen anser en sådan utbyggnad vara en nödvändig förutsättning för en verksamhet på nuvarande nivå, en uppfattning som delas av bl. a. SÖ, länsstyrelsen i Norrbottens län och SSR.

Enligt vad jag erfarit har SÖ gjort en behovsprövning och tillstyrkt en ansökan om särskilda projekteringsmedel från AMS. Det ankommer vidare på SÖ att fatta beslut i statsbidragsfrågan. Jag har vidare erfarit att stiftelsen, för täckande av huvudmännens kostnader, ansökt om regleringsmedel hos länsstyrelsen i Norrbottens län samt även ansökt om bidrag från bl. a. samefonden. Det är enligt min mening betydelsefullt att regionalt disponibla medel kan ställas till förfogande för täckande av en del av byggnadskostnaderna. Härigenom markeras det regionala och lokala ansvar som är en förutsättning för skolans existens.

Med anledning av sameutredningens betänkande tar några remissinstanser upp samernas möjligheter att erhålla vuxenstudiestöd för studier med anknytning till samiskt språk och samisk kultur. I detta sammanhang tar man också upp möjligheterna att utnyttja olika former av studiestöd i annat nordiskt land. Det kan finnas skäl att här något beröra dessa frågor.

Vuxenstudiestöd kan utgå i form av tim- och dagstudiestöd för deltagare i studiecirklar resp. korta ämneskurser vid folkhögskola. Timstudiestöd kan utgå till studerande som deltar i s. k. prioriterade studiecirklar. Hit hör bl. a. studiecirklar i deltagarnas hemspråk samt fackliga studiecirklar för medlemmar i arbetstagarorganisation, Lantbrukarnas riksförbund, Sveriges fiskares riksförbund eller Sveriges hantverks- och industriorganisation. Enligt nuvarande bestämmelser kan således studiestöd utgå för studiecirkel i samiska under förutsättning att samiska är deltagarnas hemspråk. Däremot kan inte studiestöd utgå till cirklar i samiska för personer med svenska som modersmål eller för studiecirklar anordnade av SSR. Dagstudiestödet kan utgå till studerande vid folkhögskola som deltar i ämneskurs, vilken sammanfaller med folkhögskolans mål och vars studieplan är godkänd av SÖ. Ämneskurser med anknytning till samiskt språk och samisk kultur bör kunna falla inom ramen för dessa bestämmelser och dagstudiestöd således kunna utgå.

Timstudiestöd utgår i dag endast till studerande som är arbetstagare. Dagstudiestöd utgår främst till arbetstagare. Det kan dock i form av s. k. internatbidrag utgå till den som inte är arbetstagare men som t. ex. är bosatt i glesbygd eller arbetar i hemmet. I årets budgetproposition (prop. 1976/77: 100 bil. 12 s. 469) har jag framhållit att jag har för avsikt att föreslå regeringen att ge centrala studiestödsnämnden i upp-

drag att skyndsamt utreda möjligheten att ge tim- och dagstudiesöd även till andra grupper än löntagare. I detta sammanhang bör även samernas situation kunna beaktas. Tim- och dagstudiesöd kan sökas såväl kollektivt av facklig organisation som enskilt. Även om inte SSR räknas som facklig organisation kan således samer, i den mån de är löntagare, erhålla tim- och dagstudiesöd genom enskilda ansökningar.

Särskilt vuxenstudiesöd kan utgå till studerande för längre studier vid flertalet läroanstalter och utbildningslinjer. För att vara berättigad till stöd skall man ha tillgodoräknats pensionspoäng för minst fyra kalenderår. Vård av egna barn under tio år samt värnplikstjänstgöring jämfställs med pensionsgrundande anställning. Även förvärvsarbete före 1960 får tillgodoräknas. Antalet studiesöd är begränsat och vid tilldelningen prioriteras sökande med låg grundutbildning. Vidare tas hänsyn till om sökanden på grund av särskilda förhållanden har svårt att bedriva studierna på fritid. Särskilt studiesöd söks alltid enskilt. Med nuvarande bestämmelser och urvalskriterier torde samerna i stor utsträckning kunna komma i fråga för detta studiesöd.

5.12.5 Lärare och läromedel för det samiska undervisningsområdet

Sameutredningen konstaterar att bristen på lärare som har utbildats för samisk undervisning i stor utsträckning hindrar förverkligandet av en samisk utbildningsväg. För att förbättra situationen föreslår utredningen vissa åtgärder beträffande förskolläraryt utbildning, klass- och ämnesläraryt utbildning samt fortbildning och vidareutbildning.

Flertalet remissinstanser tillstyrker utredningens förslag. SÖ vill satsa på bl. a. utbildning av samer till förskollärare, klasslärare och ämneslärare, metodisk/pedagogisk fortbildning i samiska för dessa lärare samt fortbildning av andra klass- och ämneslärare. 1974 års lärarutbildningsutredning (U 1974: 04), som har i uppgift att behandla lärarutbildningens innehåll och organisation, anser att detta arbete inte hindrar att man söker vidta mer omedelbara åtgärder inom ramen för nuvarande lärarutbildning för att avhjälpa bristen på utbildade lärare inom det samiska undervisningsområdet.

Jag delar uppfattningen att lärarutbildningen måste förstärkas om man skall kunna erbjuda samerna en samisk utbildningsväg. Efter samråd med statsrådet Mogård redovisar jag i det följande ett program för fortsatta åtgärder i detta avseende.

Utredningen har pekat på behovet av tvåspråkiga förskollärare för de samiska förskolebarnens språkträning. Som jag tidigare har framhållit (5.6) har hemspråksträningen i förskolan stor betydelse för barnens personlighetsutveckling. Det är därför viktigt att vederbörande myndighet vid antagningen av elever till förskolläraryt utbildning uppmärksammar sökande med samiska som modersmål. Jag avser att återkomma till regeringen i fråga om antagning av bl. a. sådana studerande till högskoleutbildning.

Våren 1977 startar en särskild utbildning av tvåspråkiga förskollärare på flera högskoleorter. SÖ anser i likhet med sameutredningen att det borde gå att anordna sådan utbildning även för sökande med samiska som modersmål. Om sådan utbildning förläggs till Luleå kan samma lärare i samiska tjänstgöra inom både förskollärarytbildningen och klasslärarytbildningen. För egen del anser jag att behovet av sådan utbildning bör undersökas. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) bör därför få i uppdrag att närmare överväga behovet av denna typ av utbildning.

Frågan om utbildning i samiska för de klasslärare som skall tjänstgöra vid sameskolor och grundskolans låg- och mellanstadier har tagits upp av länskolnämnden i Norrbottens län i skrivelse den 20 september 1976. Nämnden vill att samiska förs in i tillvalskursorganisationen vid såväl låg- som mellanstadielärlinjen vid nuvarande lärarhögskolan i Luleå. SÖ tillstyrker förslaget. UHÄ finner studerandeunderlaget otillräckligt, men anser att det bör övervägas om någon form av särskild klasslärarytbildning, där tillvalskurser i samiska ingår, bör anordnas vissa år.

För egen del anser jag att man bör söka underlätta för behöriga sökande med samiska som modersmål att antas till klasslärarytbildning. Vidare finner jag det angeläget att viss klasslärarytbildning med samisk inriktning kommer till stånd. Jag ansluter mig till det förslag som har lagts fram av länskolnämnden i Norrbottens län och förordar att samiska får bli tillvalskurs vid låg- och mellanstadielärlinjerna vid högskolan i Luleå. Därvid bör man även kunna tillgodogöra sig de resurser som skapats för utbildning i samiska vid universitetet i Umeå. Med hänsyn till bl. a. rekryteringsunderlaget är det inte troligt att en tillvalskurs i samiska skall kunna erbjudas varje år. Det bör därför, såsom SÖ har framhållit, undersökas om det går att genomföra samläsning i samiska för studerande på olika linjer och stadier. Samiska bör kunna föras in i tillvalskursorganisationen fr. o. m. budgetåret 1978/79.

I detta sammanhang vill jag även erinra om att SÖ i sin anslagsframställning för nästa budgetår föreslog att en tillvalskurs i samiska skulle anordnas för redan examinerade låg- och mellanstadielärare. I prop. 1976/77: 59 om utbildning och forskning inom högskolan m. m. har statsrådet Mogård beräknat medel för en sådan kurs. Kursen skall förläggas till universitetet i Umeå och genomföras under två sommarperioder.

Som sameutredningen har framhållit finns det ett behov av samiskspråkiga ämneslärare vid samehögstadiet i Gällivare, grundskolans högstadium och gymnasieskolan. Inom högskolan kommer såväl den ämnesteoretiska som den praktisk-pedagogiska utbildningen av ämneslärare att anordnas inom ett antal sammanhållna ämneslärlinjer. Det är därför enligt min mening betydelsefullt att elever med samiska

som modersmål söker sig till någon av de olika ämneslärarlinjerna. De får härigenom den nödvändiga grundutbildningen för tjänstgöring även inom det samiska undervisningsområdet.

Även inom ämneslärarutbildningen finns enligt min mening ett behov av en särskild utbildningsinsats med samisk inriktning. Jag förordar att fortbildningskurser i samiska genomförs som ett komplement till den ordinarie lärarutbildningen. Sådana kurser bör anordnas vid universitetet i Umeå, som redan nästa budgetår kommer att få förstärkta resurser för utbildning i samiska (jfr 5.12.3). SÖ bör få i uppdrag att i samråd med UHÄ lägga fram förslag till utformning av en fortbildningskurs i samiska för ämneslärare. I sammanhanget bör övervägas om denna kurs kan samordnas med kursen för redan examinerade låg- och mellanstadie lärare. Till en sådan utbildning bör även kunna antas examinerade förskollärare med samiska som modersmål.

Som jag tidigare har anfört (5.12.2) innebär riksdagens beslut om inrättande av särskilda tjänster som h e m s p r å k s l ä r a r e att möjligheterna ökat att vidta åtgärder inom skolan som stärker det samiska språket och kulturen. Förslag om utbildning av hemspråkslärare kommer att läggas fram för riksdagen vid detta riksmöte. Behovet av särskild hemspråkslärarutbildning för personer med samiska som modersmål kan f.n. inte överblickas. Det bör därför uppdras åt UHÄ att i samråd med SÖ överväga om sådan utbildning behövs. Härvid bör hänsyn tas till de åtgärder som jag har förordat i det föregående.

Bristen på l ä r o m e d e l för sameundervisningen har många gånger utgjort ett avgörande hinder för att man skall kunna tala om ett verkligt samiskt utbildningsalternativ. Genom SÖ:s forsknings- och utvecklingsarbete och med produktionsstöd från statens institut för läromedelsinformation har situationen väsentligt förbättrats under de senaste åren.

I årets budgetproposition under anslaget Stöd för produktion av läromedel (prop. 1976/77: 100 bil. 12 s. 239) har statsrådet Mogård efter samråd med mig framhållit att arbetet med läromedel i samiska bör ges ökade resurser. Den höjning av medelsanvisningen under anslaget som har föreslagits bör göra det möjligt att stödja produktionen av läromedel i samiska enligt de ursprungliga ambitionerna.

Jag finner det också angeläget att understryka behovet av en allmän information om samerna och deras levnadsvillkor i läromedel och vid lärarutbildningen. Härigenom kan de insatser som föreslås för att förstärka en samisk utbildningsväg förenas med en allt större förståelse för den samiska minoritetens allmänna situation.

5.13 Nordiskt samarbete i samefrågor

Sameutredningen har inte haft i uppdrag att lägga fram förslag i fråga om det nordiska samarbetet i samefrågor. Utredningen har dock

redovisat den verksamhet som bedrivs genom Nordiska samerådet (Nordiska samkonferenserna), Nordiska rådet, Nordiska ministerrådet, Nordiska samarbetsorganet för samespörsmål och renskötselåtgärder samt Nordiskt samiskt institut.

Det har alltid varit naturligt för samerna att samarbeta på det nordiska planet. För samerna som folkgrupp existerar inte några nationsgränser. Det organiserade samarbetet har alltmer kommit att knytas till Nordiska samerådet och Nordiska samkonferenserna, som numera genomförs vartannat år. Det har också blivit en naturlig sak för de nordiska regeringarna, att ekonomiskt stödja samerådets verksamhet. Sedan början av 1960-talet har bidrag utgått till samerådets gemensamma sekretariats arbete. Sedan år 1975 har Nordiska ministerrådet anvisat medel till ett permanent sekretariat och till arrangerandet av Nordiska samkonferenserna.

När det gäller stödet till Nordiska samerådets nationella sektioner utgår bidrag i varje enskilt land. Samerådets svenska sektion har för innevarande budgetår erhållit 35 000 kr. för sitt arbete. Som jag har framhållit i det föregående (5.9) räknar jag med att bidrag till Nordiska samerådets svenska sektion fr. o. m. nästa budgetår skall utgå av medel från det nya anslaget Bidrag till samisk kultur. Det bör härigenom vara möjligt att i ökad utsträckning stödja den viktiga samekulturella verksamhet som Nordiska samerådet och dess anknutna organ bedriver.

År 1973 inrättades Nordiskt samiskt institut i Kautokeino, Norge. Institutet har enligt statuterna (Nordisk statutsamling 1973) som mål att tjäna den samiska befolkningen i de nordiska länderna i syfte att förbättra befolkningens ställning socialt, kulturellt, rättsligt och ekonomiskt. Nordiska ministerrådet bestrider kostnaderna för institutets verksamhet över den nordiska kulturbudgeten.

Remissinstanserna framhåller allmänt institutets betydelse för samiskt kultur- och forskningsarbete. Jag delar uppfattningen att institutet måste få tillräckliga resurser för sitt arbete. Det bör därigenom kunna bidra till att öka kunskapen om den samiska folkgruppens situation och behov på ett nordiskt plan. Det är viktigt att Nordiskt samiskt institut kan lägga fram förslag till samarbete mellan ansvariga myndigheter och organ och verka för samordning av de insatser som görs för samerna.

6 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för insatser för samerna som jag har förordat,
2. godkänna de riktlinjer för stöd till samiska näringar och selsättning inom sameområdena som jag har förordat,
3. godkänna de riktlinjer som jag har angett för stöd till samisk kulturell verksamhet och stöd till samernas organisationer,
4. godkänna de riktlinjer för insatser för samisk utbildning som jag har förordat.

I fråga om anslagsberäkning för budgetåret 1977/78 återkommer jag i det följande.

7 Anslaget Bidrag till samisk kultur

1977/78 Nytt anslag (förslag) 1 050 000

Sameutredningen

Sameutredningen föreslår att ett nytt anslag, Bidrag till samisk kultur, förs upp under utbildningsdepartementets huvudtitel fr. o. m. budgetåret 1977/78. Bidraget är avsett som ett allmänt stöd åt samernas kultur och de samiska organisationerna, ett kulturstöd i vidaste mening. Anslaget bör ställas till samefondens disposition och fördelas av samefondens kulturdelegation.

Medelsbehovet för 1977/78 beräknas till 600 000 kr. Vid medelsberäkningen har utredningen bl. a. räknat med 185 000 kr. till tidskriften Samefolket och 350 000 kr. till de samiska organisationerna. I det föreslagna beloppet ingår även en överföring på 50 000 kr. från anslaget Tidskriftsstöd.

Remissyttranden

Förslaget om ett särskilt anslag, Bidrag till samisk kultur, tillstyrks uttryckligen av bl. a. *kammarkollegiet*, *RRV*, *statens kulturråd*, *Rikskonserter*, *länskolnämnden i Norrbottens län* och *Umeå kommun*. Behovet av ett särskilt kulturanslag uppmärksammas också av bl. a. *länsstyrelsen i Jämtlands län*, *Jokkmokks kommun*, *SSR*, *Same-Ätnam*, *Norrbottens sameförbund*, *Storumangruppen*, *SACO/SR* och *FPU*, även om man finner det av utredningen föreslagna beloppet, 600 000 kr., vara tilltaget i underkant.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser att en höjning med ett par hundra tusen kr. är rimlig. *Norrbottens sameförbund* vill höja anslaget med 200 000 kr. *FPU* vill höja anslaget till 900 000 kr., bl. a. för upprättande av ett kansli för Same-Ätnam, och föreslår, i likhet med *Norrbottens sameförbund* och *Vuxenskolan*, att anslaget indexregleras. *Länskolnämnden i Norrbottens län* förespråkar en viss upptrappning under ett par år för att tillgodose ett uppdämt behov. *Storumangruppen* förordar ett mångdubbelt belopp.

SSR beräknar medelsbehovet till 1 695 000 kr., vilket innefattar stöd till *SSR:s* organisationsarbete (975 000), övrigt organisationsarbete (50 000), lokal verksamhet (100 000), tidningen Samefolket (320 000) och allmänt kulturstöd (250 000). I det beräknade beloppet till *SSR* ingår nuvarande anslag från samefonden på ca 600 000 kr., vilket sameutredningen inte räknat med.

Ett antal remissinstanser behandlar särskilt frågan om organisationsstödet storlek och fördelning mellan olika organisationer. *Same-Ätnam* anser att en betydande del av det föreslagna organisa-

tionsanslaget bör gå till Sáminuorra, Samernas idrottsförbund och Same-Ätnam, som är de föreningar/organisationer som har svag ekonomi. Det tänkta ekonomiska stödet för de lokala sameorganisationerna är enligt SSR alldeles för svagt.

Enligt SSR torde kostnaderna för den nödvändiga utbyggnaden av SSR:s verksamhet inte understiga 300 000 kr./år. Sáminuorra har beräknat kostnaderna för en verksamhet enligt en föreslagen organisationsmodell till ca 250 000 kr. Same-Ätnam beräknar det totala medelsbehovet för den redovisade verksamheten och den utbyggda organisationen — förutom slöjdutskottet och konsulentverksamheten — till ca 175 000 kr./år. Nordiska samerådets svenska sektion och Norrbottens sameförbund föreslår att organisationsstödet räknas upp med erforderligt belopp för att täcka kostnaderna för samerådets svenska sektion och de av samekonferensen tillsatta nämnderna.

Enligt Stiftelsen Samefolket medför en planerad övergång till 14-dagarsutgivning av *tidningen Samefolket* och anställande av ytterligare redaktionell personal de största kostnadsökningarna. För budgetåret 1977/78 begärs 316 000 kr., vilket även förutsätter ett bidrag på högst 200 000 kr. från samefondens egna medel. SSR och Same-Ätnam delar stiftelsens uppfattning och finner att ökade statliga resurser på ca 320 000 kr. bör tillföras Samefolket genom samefonden. Vuxenskolan finner det rimligt att hela kostnaden, utöver vad som täcks genom inkomster i form av annonsintäkter och abonnemangsavgifter, täcks genom ett särskilt statsbidrag.

Föredraganden

I det föregående (5.7) har jag framhållit att det, i sådana fall där allmänna stödformer av olika skäl inte kan utnyttjas av samerna, bör finnas en möjlighet för samerna att disponera särskilda medel för bl. a. de samiska organisationernas verksamhet. Med hänsyn härtill har jag biträtt sameutredningens förslag om ett särskilt anslag till samisk kultur. Jag har funnit det särskilt angeläget att på detta sätt stödja samernas organisationer och utgivningen av tidningen Samefolket.

Det nya anslaget, Bidrag till samisk kultur, bör ställas till samefondens disposition och fördelas av samefondens kulturdelegation. Jag har i det föregående (5.9—5.11) angett vissa riktlinjer för fördelningen av tillgängliga medel och för kulturdelegationens arbete med dessa frågor.

Jag föreslår att det nya anslaget förs upp med 1 050 000 kr. för nästa budgetår. Vid medelsberäkningen har jag tagit hänsyn till bl. a. det bidragsbehov som redovisats för tidningen Samefolket. Medel motsvarande det bidrag på 50 000 kr. som innevarande budgetår utgår till Samefolket från anslaget Tidskriftsstöd bör nästa budgetår beräknas under det nya anslaget. Jag har vidare räknat med att bidrag ur det nya anslaget skall kunna utgå till Nordiska samerådets svenska sektion.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att till *Bidrag till samisk kultur* för budgetåret 1977/78 under
nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 1 050 000 kr.

8 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde 1977-02-17	3
1 Inledning	3
2 Allmän bakgrund	5
2.1 Samerna i Sverige	5
2.2 Samisk kulturell verksamhet	7
2.3 Samernas organisationer	9
2.4 Samiska utbildningsfrågor	10
3 Sameutredningen	12
3.1 Redovisade undersökningar m. m.	12
3.2 Fortsatt utveckling av stödet till samekulturen	16
3.3 Stödjande medlemmar i samebyar	18
3.4 Fiskesamerna	20
3.5 Samisk kulturell verksamhet	21
3.6 Sameslöjd och samekonsthantverk	24
3.7 Samernas organisationer	25
3.8 Tidningen Samefolket	27
3.9 Samefonden	28
3.10 Samiska utbildningsfrågor	29
3.10.1 En samisk utbildningsväg	29
3.10.2 Samer i förskolan	30
3.10.3 Sameskola, grundskola, gymnasieskola	31
3.10.4 Högskoleutbildning och forskning i samiska	33
3.10.5 Samisk vuxenutbildning	34
3.10.6 Lärare och läromedel för det samiska undervisnings- området	35
3.11 Nordiskt samarbete i samefrågor	37
4 Remissyttranden	37
4.1 Allmänna synpunkter på utredningsarbetet	37
4.2 Redovisade undersökningar m. m.	39
4.3 Fortsatt utveckling av stödet till samekulturen	43
4.3.1 Samerna som ursprunglig befolkning och etnisk mi- noritet i Sverige	43
4.3.2 Samordning och planering av ett utbyggt samhälls- stöd	45
4.4 Samiska näringar och sysselsättning inom det samiska bo- sättningsområdet	50
4.5 Stödjande medlemmar i samebyar	55
4.6 Fiskesamerna	60
4.7 Samisk kulturell verksamhet	63
4.7.1 Resurser och samhällsstöd för samisk kulturell verk- samhet	63
4.7.2 Samiska språket	65
4.7.3 Musik, litteratur, bibliotek m. m.	67
4.7.4 Sameradion	69

4.7.5	Traditionell samekultur	72
4.8	Sameslöjd och samekonsthantverk	73
4.9	Samernas organisationer	79
4.10	Tidningen Samefolket	83
4.11	Samefonden	84
4.12	Samiska utbildningsfrågor	85
4.12.1	En samisk utbildningsväg	85
4.12.2	Samer i förskolan	87
4.12.3	Sameskola, grundskola, gymnasieskola	89
4.12.4	Högskoleutbildning och forskning i samiska	93
4.12.5	Samisk vuxenutbildning	96
4.12.6	Lärare och lärarutbildning	100
4.12.7	Utveckling och produktion av läromedel	102
4.13	Nordiskt samarbete i samefrågor	104
5	Föredraganden	107
5.1	Samerna som ursprunglig befolkning och etnisk minoritet i Sverige	107
5.2	Fortsatt utveckling av samhällets insatser till stöd för same- kulturen	109
5.3	Samiska näringar och sysselsättning inom sameområdena ..	111
5.4	Samebyn som forum för samisk gemenskap	114
5.5	Fiskesamerna	116
5.6	Social service	119
5.7	Samisk kulturell verksamhet	121
5.8	Sameslöjd och samekonsthantverk	125
5.9	Samernas organisationer	127
5.10	Tidningen Samefolket	129
5.11	Samefonden	131
5.12	Samiska utbildningsfrågor	132
5.12.1	En samisk utbildningsväg	132
5.12.2	Sameskola, grundskola, gymnasieskola	134
5.12.3	Högskoleutbildning och forskning i samiska	137
5.12.4	Samisk vuxenutbildning	139
5.12.5	Lärare och läromedel för det samiska undervis- ningsområdet	142
5.13	Nordiskt samarbete i samefrågor	144
6	Hemställan	146
7	Anslaget Bidrag till samisk kultur	147
8	Beslut	149

